

Συγγραφική Ομάδα ΕΚΠΑ

ΝΕΟ ΕΛΛΗ ΝΙΚΗ

Γ
Λ
Ω
Σ
Σ
Α

Επιλέγω και επικοινωνώ

Α΄ Γυμνασίου

ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Τεύχος Α΄

Νεοελληνική Γλώσσα

Επιλέγω και επικοινωνώ

Α΄ Γυμνασίου

ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
ΤΕΥΧΟΣ Α΄

Επιστημονική Επιτροπή Αξιολόγησης

Συντονίστρια / Αξιολογήτρια	Ελεάννα Μουσίδου Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός
Αξιολογητής	Σταύρος Καραγεωργάκης Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός
Αξιολογήτρια	Δήμητρα Κοκκινάκη Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός
Τεχνικός Εμπειρογνώμονας	Δημήτριος Μανιαδάκης Πτυχιούχος Πληροφορικής
Επικουρικός Εμπειρογνώμονας	Ιωάννης Τσόλκας Πτυχιούχος Γραφιστικής
Υπεύδυνη Διδακτικού Πακέτου για το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής	Ελένη Φράγκου , Σύμβουλος Β΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή, Αξιολόγηση και Ένταξη διδακτικών βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων» με κωδικό ΟΠΣ 6010165
στο Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή» 2021-2027

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σπυρίδων Δουκάκης

Πρόεδρος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνος Πράξης

Διονύσιος Μουρελάτος

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αναπληρωτής Υπεύθυνος Πράξης

Στυλιανός Μαυρατζάς

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

«Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης»
και το Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή»

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Συγγραφική Ομάδα ΕΚΠΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών

Σειρά: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ

Νεοελληνική Γλώσσα

Επιλέγω και επικοινωνώ

Α' Γυμνασίου

ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
ΤΕΥΧΟΣ Α'

Εταιρεία Αξιοποίησης και Διαχείρισης της Περουσίας του Πανεπιστημίου Αθηνών
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΚΠΑ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Εταιρεία Αξιοποίησης και Διαχείρισης της Περιουσίας του Πανεπιστημίου Αθηνών

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΚΠΑ

Επιστημονική υπεύθυνη έργου: Ευγενία Μαγουλά, Καθηγήτρια Γλωσσολογίας, ΕΚΠΑ.

Επιστημονικός υπεύθυνος Γυμνασίου: Αθανάσιος Μιχάλης, Αναπληρωτής Καθηγητής Διδακτικής της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, ΕΚΠΑ.

Συντονισμός συγγραφής εγχειριδίων Γυμνασίου: Αθανάσιος Μιχάλης, Αναπληρωτής Καθηγητής Διδακτικής της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, ΕΚΠΑ.

Επιστημονική επιμέλεια περιεχομένου εγχειριδίου: Αθανάσιος Μιχάλης, Αναπληρωτής Καθηγητής Διδακτικής της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, ΕΚΠΑ.

Συντονισμός Α΄ Γυμνασίου και επιμέλεια εκπαιδευτικού υλικού: Μαρίκα Δουζίνα, Δρ. Φιλολογίας, καθηγήτρια στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Συγγραφική ομάδα Α΄ Γυμνασίου: Αθανάσιος Μιχάλης, Μαρίκα Δουζίνα, Ανθή Καββαδά, Μεταπτυχιακό στη Διδακτική της Νέας Ελληνικής ως Ξένης Γλώσσας, καθηγήτρια στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, Αλέξανδρος Καψάλης, Μεταπτυχιακό στη Διδακτική της Ελληνικής ως Δεύτερης/Ξένης Γλώσσας, καθηγητής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, Αθανάσιος Κυπραίος, Μεταπτυχιακό στη Διδακτική της Νέας Ελληνικής ως Ξένης Γλώσσας, καθηγητής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, Αναστασία Παπαδοπούλου, Δρ. Εκπαιδευτικής Αξιολόγησης, καθηγήτρια στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, Χάρις Ροντογιάννη, Μεταπτυχιακό στην Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία, καθηγήτρια στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Εμπειρογνώμονες Προγράμματος Σπουδών: Ευγενία Μαγουλά, Ναπολέον Μήτσης, Αθανάσιος Μιχάλης.

Ειδικός σύμβουλος ΙΕΠ για θέματα νεοελληνικής γλώσσας: Γεώργιος Μπαμπινιώτης.

Επιστημονική ομάδα ειδικών συμβούλων: Άννα Ιορδανίδου (Ομότιμη Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πατρών), Σπυριδούλα Βαρλοκώστα (Καθηγήτρια ΕΚΠΑ), Μιχάλης Γεωργιαφέντης (Αναπληρωτής Καθηγητής ΕΚΠΑ), Δημήτριος Μιχελιουδάκης (Επίκουρος Καθηγητής ΑΠΘ), Γεωργία Κατσούδα (Ερευνήτρια Α΄, Ακαδημίας Αθηνών), Φαίη Αντωνίου (Αναπληρώτρια Καθηγήτρια ΕΚΠΑ).

Φιλολογική επιμέλεια: Μαρίκα Δουζίνα.

Εικονογράφηση, Σχεδίαση γραφικών, Φωτογραφίες, Γραφιστική επιμέλεια, Σελιδοποίηση: Ευτυχία Λινάρδου e.lina's creative.

Ψηφιακά Μαθησιακά Αντικείμενα: Σύμβουλος παρακολούθησης σε τεχνικά θέματα: Κωνσταντίνος Τσιμπάνης, Τμήμα Πληροφορικής, ΕΚΠΑ.

Δικαιούχος συγγραφής: Εταιρεία Αξιοποίησης και Διαχείρισης της Περιουσίας του Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΑΔΠΠΑ)-Εκδόσεις ΕΚΠΑ.

Υπεύθυνος έργου (ΕΑΔΠΠΑ)-Εκδόσεις ΕΚΠΑ: Νικόλαος Θωμαΐδης, Καθηγητής Αναλυτικής Χημείας, ΕΚΠΑ.

Πίνακας Περιεχομένων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
Ενότητα 1	
Σου δίνω τη λέξη μου, δώσε μου το χέρι σου	7
Ενότητα 2	
Χαρακτήρες, χαρακτηριστικά, χαρακτηρισμοί	12
Ενότητα 3	
Φιλικό δεσμό: η δεύτερή μας οικογένεια... ..	18
Ενότητα 4	
Και η πρώτη μας οικογένεια: το σπίτι μας	23
Ενότητα 5	
Ζούμε σε κοινωνίες: συνήθειες και παραδόσεις	30
Ενότητα 6	
Οικολογία: η φύση, το ευρύτερο σπίτι μας	37
Ενότητα 7	
Διατροφή για σκέψη	43
Ενότητα 8	
Οι φίλοι μας, τα ζώα	50
Ενότητα 9	
Περιπλανήσεις στα μονοπάτια της καλαισθησίας: οι τέχνες	58
Ενότητα 10	
Ζώντας την εποχή της ψηφιακής επανάστασης	64
Ενότητα 11	
...Να πηγαίνω στο σχολείο, να μαθαίνω γράμματα... ..	69
Ενότητα 12	
Επαναληπτικές δραστηριότητες	75
Θεωρητικό Παράρτημα	84

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αγαπητές μαθήτριες και αγαπητοί μαθητές,

Κρατάτε στα χέρια σας ένα τετράδιο που δεν μοιάζει με τα συνηθισμένα: πρόκειται για ένα Τετράδιο Εργασιών που περιλαμβάνει ασκήσεις και δραστηριότητες εμπέδωσης πάνω στα κεφάλαια και στις ενότητες που προσεγγίζετε, με τη βοήθεια του καθηγητή/της καθηγήτριάς σας, στο Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριάς. Με άλλα λόγια, λειτουργεί συμπληρωματικά στο Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριάς και είναι ένα ακόμα εργαλείο για να γνωρίσετε καλύτερα τη γλώσσα που μιλάτε και γράφετε καθημερινά, την ελληνική γλώσσα. Ένα ταξίδι στον πλούτο και τις δυνατότητές της!

Η οργάνωση του Τετραδίου Εργασιών ακολουθεί αυτήν του Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριάς. Έτσι, στο Τετράδιο Εργασιών θα συνεχίσετε τη γλωσσική, επικοινωνιακή, μορφολογική, κειμενική και λεξιλογική εξερεύνησή σας μέσα από τις ακόλουθες ενότητες:

α. Εμπλουτίζουμε τις γνώσεις μας για το θέμα της ενότητας: θα έχετε την ευκαιρία να διαβάσετε ενδιαφέροντα κείμενα για το θέμα της ενότητας, κείμενα συμπληρωματικά σε αυτά που βρίσκονται στο Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριάς. Και μια σημείωση: οι πληροφορίες, οι προβληματισμοί, οι γνώσεις που προκύπτουν από τα κείμενα αυτά μπορούν να αξιοποιηθούν στη δημιουργία των δικών σας κειμένων!

β. Εμπλουτίζουμε τις γνώσεις μας για τους κειμενικούς τύπους: θα συναντήσετε ακόμα περισσότερες δραστηριότητες για τους κειμενικούς τύπους (Αφήγηση, Περιγραφή, Επιχειρηματολογία, Διαδικασία/Πρωτόκολλο, Εξήγηση), ώστε να κατακτήσετε τα χαρακτηριστικά τους και να είστε σε θέση να δημιουργήσετε τα δικά σας κείμενα σύμφωνα με αυτά!

γ. Διερευνούμε το μορφολογικό σύστημα της ελληνικής: θα έρθετε σε επαφή με διάφορες δραστηριότητες γύρω από κείμενα σχετικά με τη λειτουργία και τη «συμπεριφορά» των λέξεων και των φράσεων στον προφορικό και γραπτό λόγο, για να κατακτήσετε τα «μυστικά» τους.

δ. Επεκτείνουμε το λεξιλόγιό μας: θα εμπλουτίσετε το λεξιλόγιό σας –αυτός είναι ο στόχος– χάρη σε σχετικές, ενδιαφέρουσες, δραστηριότητες!

Σε κάθε ενότητα θα συναντήσετε δραστηριότητες «κρυμμένες» πίσω από QR CODES: με την καθοδήγηση του καθηγητή/της καθηγήτριάς σας, θα τις εξερευνήσετε και αυτές!

Θέλουμε και ελπίζουμε και αυτό το βιβλίο να γίνει για εσάς ένας σύμμαχος στην κατανόηση και τη χρήση της γλώσσας μας!

Η συγγραφική ομάδα

Τετράδιο Εργασιών
Τεύχος Α΄

Θεματική Ενότητα

Σου δίνω τη λέξη μου, δώσε μου το χέρι σου

Κατακτάμε τα γλωσσικά και γνωσιακά εφόδια, για να κατανοούμε και να συνδέουμε νοήματα

Εμπλουτίζουμε τις γνώσεις μας για το θέμα της ενότητας

Κείμενο 1: Ίντερνετ ή διαδίκτυο;

Ας ξεκαθαρίσουμε από την αρχή το θέμα, για να αποφευχθούν ενδεχόμενες παρεξηγήσεις. Ούτε «μιάσμα», ούτε «εθνική καταστροφή», ούτε «υποτιμητικό», ούτε «κίνδυνος να χαθεί» είναι για μια γλώσσα να περιλαμβάνει στο λεξιλόγιό της και ξένες λέξεις. Κάθε λαός που επικοινωνεί συχνά και σε ευρεία κλίμακα με άλλον ή άλλους λαούς παίρνει και δίνει λέξεις της γλώσσας του ανάλογα με την επικοινωνιακή (γλωσσική) επίδραση που ασκεί η χώρα του ως οικονομική, πολιτική και πολιτιστική δύναμη. [...] Η επίδραση της Αγγλικής σε όλες τις άλλες γλώσσες, μεταξύ των οποίων και η Ελληνική, είναι γνωστή και αναπόφευκτη.

Όσο σαφής και αποδεκτή είναι αυτή η γλωσσική πραγματικότητα, άλλο τόσο σαφής και διόλου αντιφατική είναι η ανάγκη ύπαρξης ορίων σ' αυτήν τη γλωσσική επίδραση και η ενεργοποίηση εγγενών μηχανισμών κάθε γλώσσας που θα εξυπηρετούν τη δήλωση των απαραίτητων νέων σημασιών (εννοιών, όρων) σύμφωνα με την ιδιαίτερη δομική σύσταση και λειτουργία κάθε φυσικής γλώσσας. [...]

Ας μην ξεχνάμε αυτό που κατάφερε στην ελληνική γλώσσα μια φούχτα λογίων με επί κεφαλής τον Αδαμάντιο Κοραή και τους λογίους που ακολούθησαν. Πέτυχαν να αποδοθούν στα Ελληνικά πλήθος από λέξεις που δηλώνονταν με ξένες λέξεις (τουρκικές, ιταλικές, βενετσιάνικες, φράγκικες). Έτσι λ.χ. το δικηγόρος αντικατέστησε το αβοκάτος, το αμπασαδόρος έγινε πρεσβευτής, το αμιράλης ναύαρχος, το μινίστρος υπουργός, το κόνσολας πρόξενος, το νοτάριος έγινε συμβολαιογράφος, το ζαπτιές χωροφύλακας, το σολντάτος στρατιώτης, το κοντράτο συμβόλαιο, το κοντραμπάντο έγινε λαδρεμπόριο, η σπετσαρία φαρμακείο, η καζάρμα στρατόπεδο, η ρετσέτα συνταγή, ο ντοτόρος γιατρός, οι ζαϊρέδες έγιναν εφόδια, το μείντάνι αγορά, η γρανάτα χειροβομβίδα, το ντοβλέτι κράτος, η ντάπια οχυρό, το ιντερέσιο συμφέρον, ο τζελάτης δήμιος, το μπούσι λεωφορείο, η γαζέτα εφημερίδα κ.ο.κ.

Σήμερα, ας το ξεκαθαρίσω και πάλι, δεν μιλάμε για απομάκρυνση των εν χρήσει ξένων λέξεων (για τον περίφημο «καθαρό» του Κοραή), αλλά για γλωσσική πρόληψη όπου και όσο χρειάζεται. Μιλάμε για το δικαίωμα του Έλληνα να του μιλάνε ελληνικά, με λέξεις που να τις καταλαβαίνουν όλοι.

Γεώργιος Μπαμπινιώτης, *Η γλώσσα μας. 180 κείμενα για τη γλώσσα*, 2020, Κέντρο Λεξικολογίας σσ. 500-503 (απόσπασμα)

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

1. Πού πιστεύετε ότι οφείλεται η είσοδος πολλών ξένων λέξεων στη γλώσσα μας, σύμφωνα με το κείμενο και την εμπειρία σας; Καταγράψτε την άποψή σας με μορφή σημειώσεων.
2. Οι δάνειες λέξεις συνιστούν, με βάση το κείμενο, γλωσσική φθορά;

Η εξέλιξη της τυπογραφίας
(χρονογραμμή)

Κείμενο 2: Γλωσσικά ανθρώπινα δικαιώματα

Το δικαίωμα να εκφράζεσαι στη μητρική σου γλώσσα είναι ένα από τα πιο βασικά ανθρώπινα δικαιώματα, αφού η γλωσσική έκφραση είναι κατ' εξοχήν χαρακτηριστικό της ελευθερίας, της προσωπικότητας και της βαθύτερης υπόστασης του ανθρώπου. Μιλώντας σε μια γλώσσα που δεν είναι μητρικά κατακτημένη έχεις αναπόφευκτες απώλειες, αδυναμίες και κενά στην επικοινωνία σου που έχουν επίπτωση στους σκοπούς που επιδιώκεις επικοινωνώντας, καθώς και στην όλη εικόνα που σχηματίζει ο άλλος για σένα ως προς τη μόρφωση, την ευφυΐα, τις ικανότητες και την όλη σου προσωπικότητα. Γι' αυτό όλο και περισσότερο, από παλιά, αλλά προπάντων στις μέρες μας, συζητούνται από κοινού με τα λοιπά ανθρώπινα δικαιώματα, ή και αυτοτελώς, τα γλωσσικά δικαιώματα του ανθρώπου και οι παραβιάσεις που διαπράττονται, δυστυχώς, σε πολλές χώρες του κόσμου.

Οι παραβιάσεις των γλωσσικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων εμφανίζονται με ποικίλες μορφές και, για ακραίες περιπτώσεις, έχουν επινοηθεί και ειδικοί όροι που τις χαρακτηρίζουν, όπως είναι γλωσσοκτονία ή γλωσσοφαγία (glottophagie) ή γλωσσικός κανιβαλισμός. [...]

Πρόσφατη, άλλωστε, είναι στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Κοινότητας η κατάφωρη παραβίαση των γλωσσικών δικαιωμάτων που πήγε να συντελεσθεί με την προώθηση 5 από τις 10 γλώσσες της Κοινότητας

ως επίσημων γλωσσών για τις εργασίες των οργάνων της Κοινότητας. Η δεσμοδότηση αυτή, αν ευοδωνόταν, θα παραβίαζε τα γλωσσικά δικαιώματα όλων των μικρότερων χωρών της Κοινότητας, στους πολίτες των οποίων θα απαγορευόταν δεσμικά να μιλούν στα κοινοτικά όργανα την εθνική τους γλώσσα, υποχρεώνοντάς τους να εκφράζονται μέσα από ξένη γλώσσα. [...]

Γεώργιος Μπαμπινιώτης, *Η γλώσσα μας. 180 κείμενα για τη γλώσσα*, 2020, Κέντρο Λεξικολογίας, σσ. 500-503 (απόσπασμα)

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Πώς περιγράφονται τα «γλωσσικά ανθρώπινα δικαιώματα» στο κείμενο;
2. Τι μπορεί να σημαίνει «γλωσσοφαγία/γλωσσοκτονία»;
3. «Το δικαίωμα να εκφράζεσαι στη μητρική σου γλώσσα είναι ένα από τα πιο βασικά ανθρώπινα δικαιώματα»: πώς τεκμηριώνεται, με βάση το Κείμενο 2, αυτή η θέση;

Διαδραστική δραστηριότητα
για τη γλωσσομάθεια

Εμπλουτίζουμε τις γνώσεις μας για τους κειμενικούς τύπους

Κείμενο 1

Θυμούμαι, μάλιστα, πως κάποτε ήρθε στο σπίτι μας ένας γείτονάς μας, παλαιός οικονομικός έφορος και κατόπιν γραμματέας λιμεναρχείου, ένας άνθρωπος που φημιζότανε για τα ελληνικά του και ήταν μοναδικός για να γράφει αναφορές. Κόσμος και κόσμος ερχόταν να πιάσει σειρά στο σπίτι του με τα χαρτόσημα στα χέρια. Αυτός έγραφε αναφορές σε υπαλλήλους, σε γιατρούς, σε σπουδαίους ανθρώπους. Διότι «κατείχε την γλώσσαν», πράγμα που δεν ήτανε του καденός. Εκείνη την εποχή, είχα γράψει κι εγώ μια αναφορά σ' έναν τελειόφοιτο της ιατρικής, που ζητούσε υποτροφία. Η αναφορά μου έπεσε στα χέρια του επισήμου αναφορογράφου. Κι ο αναφορογράφος, που έβλεπε να κινδυνεύει το ψωμί του, ήλθε να συγχαρεί τον πατέρα μου και να του πει ότι «κατέχω κι εγώ την γλώσσαν», αλλ' ότι ακόμη δεν ήμουν τόσο δυνατός για να γράφω αναφορές κι έπρεπε να κοιτάξω πρώτα τα μαθήματά μου. Αυτό ήτανε ένας δεύτερος τίτλος τιμής. Είχαν αρχίσει να με φθονούνε.

Παύλος Νιρβάνας, *Γλωσσική αυτοβιογραφία*, 1905, Παναθήναια

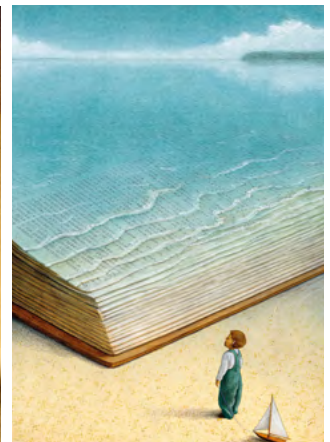
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Ποιος είναι ο κυρίαρχος κειμενικός τύπος στο απόσπασμα; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας ανατρέχοντας σε αυτό το Τετράδιο Εργασιών (σσ. 109-111). Θυμηθείτε και όσα γνωρίζετε από το Δημοτικό.
2. «Κόσμος και κόσμος... δεν ήτανε του καденός»: επεξεργαστείτε το συγκεκριμένο απόσπασμα του κειμένου και εξετάστε αν ανήκει σε άλλον κειμενικό τύπο, αλλά ενσωματώθηκε για κάποιον λόγο στο κείμενο. Πού στηρίζετε την άποψή σας;

Κείμενο 2:

Ο Κηπουρός και ο Ωκεανός

Σκίτσο 1:
Pawel Kuczynski, *Ο Κηπουρός*
Σκίτσο 2:
Pawel Kuczynski, *Ο Ωκεανός*

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Κάποιοι συμμαθητές/Κάποιες συμμαθήτριές σας δεν είναι σίγουροι/σίγουρες για το νόημα των παραπάνω σκίτσων. Καλείστε, λοιπόν, να σχολιάσετε μία από τις εικόνες στην ολομέλεια της τάξης σας σε σύντομο προφορικό κείμενο 80 λέξεων. Να σχεδιάσετε το κείμενό σας με βάση μία από τις παρακάτω δραστηριότητες:

1. **Περιγραφή:** Να επιλέξετε ένα από τα δύο σκίτσα και έπειτα να περιγράψετε αυτό που απεικονίζεται. Να οργανώσετε την περιγραφή σας ως εξής: Γενική περιγραφή της εικόνας -> Εστίαση σε λεπτομέρειες (περιγραφή με συγκεκριμένο χωρικό άξονα: Πάνω -> Κάτω ή Κάτω -> Πάνω ή Κέντρο -> Άκρα ή Πρώτο πλάνο -> Πίσω πλάνο).
2. **Αφήγηση:** Να αφηγηθείτε μία φανταστική ιστορία βάσει του σκίτσου 1. Μπορείτε να ξεκινήσετε ως εξής: «Ζούσε κάποτε ένας κηπουρός διαφορετικός από τους άλλους...»
3. **Εξήγηση:** Να επιλέξετε ένα από τα δύο σκίτσα (θεωρώντας ότι απεικονίζει ένα κοινωνικό ή ένα φυσικό φαινόμενο) και έπειτα να εξηγήσετε πώς δημιουργήθηκε αυτό.

Διερευνούμε το μορφολογικό σύστημα της ελληνικής

Κείμενο 1: Έτσι είναι αν έτσι νομίζετε

Βλέπουμε δηλαδή ότι σε πολλές χρήσεις το «νομίζω» δίνεται συνώνυμο του «πιστεύω». Ωστόσο, πολλοί θα θεωρούσαν ότι το «Πιστεύω ότι έκανα το καθήκον μου» εκφράζει πιο ισχυρή γνώμη, πεποίθηση από το «Νομίζω ότι έκανα το καθήκον μου». Από την άλλη, το λεξικό του Μπαμπινιώτη τονίζει τη διαφορά, αφού δίνει για το «νομίζω» τον ορισμό «έχω τη γνώμη, χωρίς να είμαι και σίγουρος». Εσείς τι λέτε;

Θυμάμαι επίσης μια ατάκα, που μπορεί να την έχω συναντήσει σε ελληνική ταινία, όπου λέει ο ένας «Έτσι νομίζω» και ο άλλος, που δεν του άρεσε αυτή η κατάφαση, απαντάει «Να τα αφήσεις αυτά τα νομίσματα» ή «Τέτοια νομίσματα σε μένα δεν περνάνε». Είναι αστεία, επειδή το νόμισμα δεν το θεωρούμε ρηματικό ουσιαστικό του «νομίζω», όπως θεωρούμε το «χάρισμα» του «χαρίζω», αλλά ετυμολογικά η ατάκα στέκει διότι η λέξη νόμισμα παράγεται από το νομίζω.

Μάλιστα, η αρχική σημασία της λέξης «νόμισμα», στα αρχαία ελληνικά, ήταν «καδιερωμένη συνήθεια, έθος, έδιμο». Το «ελληνικόν νόμισμα» στο *Επτά επί Θήβας* (στ. 269) δεν είναι νόμισμα με τη σημερινή σημασία της λέξης αλλά «συνήθειο ελληνικό» στη μετάφραση του Γρυπάρη.

Το νόμισμα λοιπόν παράγεται από το νομίζω, αλλά και το νομίζω με τη σειρά του παράγεται, βέβαια, από τη λέξη «νόμος», που είχε πάντως αρχική σημασία «έδιμο, συνήθεια», αλλά τι άλλο είναι και οι νόμοι μας παρά συνήθειες δεσμοποιημένες; Ο νόμος, τέλος, αν θέλουμε να φτάσουμε στην αρχή της ετυμολογικής αλυσίδας, γγαίνει από το ρήμα «νέμω». Αλλά τον νόμο λέω να τον αναλύσουμε σε άλλο άρθρο.

Διασκευασμένο απόσπασμα από τον ιστότοπο sarantakos.wordpress

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Ποιες ομοιότητες και διαφορές παρουσιάζουν ως προς τη μορφή τους (τα μορφολογικά συστατικά τους, δηλαδή, τη ρίζα, τα παραγωγικά μορφήματα, τα κλιτικά μορφήματα) οι λέξεις «νομίζω», «νομίζετε», «νόμισμα», «νόμος»; Ποια θεωρείτε ότι είναι η λειτουργία των μορφολογικών συστατικών στη γλώσσα;
2. Ποιες γραμματικές πληροφορίες μάς δίνουν τα μορφήματα -ίζ-ω, -ίζ-ετε, -μα και -ος για τις παραπάνω λέξεις; Να σχηματίσετε με αυτά νέες λέξεις.
3. Ποια άλλα παραγωγικά μορφήματα θα μπορούσατε να προσθέσετε στο μόρφωμα νομ- για να σχηματίσετε νέες λέξεις; Σε ποια λεξική ομάδα ανήκει κάθε λέξη που σχηματίσατε;
4. α) Να εντοπίσετε τις φράσεις σε καθεμιά από τις ακόλουθες δομές.
 - Νομίζω ότι έκανα το καθήκον μου.
 - Τέτοια νομίσματα σε μένα δεν περνάνε.
 - ελληνικόν νόμισμα
- β) Με τις φράσεις που εντοπίσατε να συνθέσετε ένα σύντομο κείμενο, το οποίο θα στείλετε ως απαντητικό μήνυμα μέσω συσκευής κινητού τηλεφώνου σε συγγενή σας που διαμένει στο εξωτερικό, ο οποίος ζήτησε να μάθει με ποιον τρόπο γίνονται οι πληρωμές των υποχρεώσεων των οικογενειών στις διάφορες υπηρεσίες και οργανισμούς στην Ελλάδα.

Επεκτείνουμε το λεξιλόγιό μας

Κείμενο 1: Οι γλώσσες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η ΕΕ χαρακτηρίζεται από την πολιτιστική και γλωσσική πολυμορφία της και οι γλώσσες που ομιλούνται στις χώρες της ΕΕ αποτελούν ουσιώδες κομμάτι της πολιτιστικής κληρονομιάς της. Για τον λόγο αυτό η ΕΕ υποστηρίζει την πολυγλωσσία στα προγράμματά της και στις εργασίες των δεσμικών της οργάνων. Η ΕΕ έχει 24 επίσημες γλώσσες. Κάθε φορά που προσχωρούν νέα μέλη στην ΕΕ, προστίθενται νέες γλώσσες στον αριθμό των επίσημων γλωσσών.

Μία από τις θεμελιώδεις αρχές της ΕΕ είναι η πολυγλωσσία.

Η πολιτική αυτή έχει ως στόχο:

- την επικοινωνία με τους πολίτες στη γλώσσα τους
- την προστασία της πλούσιας γλωσσικής πολυμορφίας της Ευρώπης
- την προώθηση της εκμάθησης γλωσσών στην Ευρώπη.

Πρόκειται για μια μοναδική προσέγγιση, που δεν μπορεί να συγκριθεί με την προσέγγιση πολύγλωσσων χωρών ή διεθνών οργανισμών.

Διασκευασμένο απόσπασμα από τον ιστότοπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (european-union.europa.eu)

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Να παρουσιάσετε στην τάξη τα υπογραμμισμένα σημεία του παραπάνω κειμένου, αναδιατυπώνοντάς τα, ώστε να γίνουν πιο απλά και κατανοητά.

Η δυνατότητα αναδιατύπωσης μιας φράσης βοηθάει τόσο στην παραγωγή κειμένων για την επίτευξη καλαισθητικής ποικιλίας και την αποφυγή επαναλήψεων όσο και στη δυνατότητα μονολεκτικής ή περιφραστικής διατύπωσης μιας έννοιας, όταν δεν θυμόμαστε τη λέξη η οποία δηλώνει αυτήν την έννοια.

2. Μια γρήγορη αναζήτηση της λέξης «γλώσσα» στο Σώμα Κειμένων της εφημερίδας *Μακεδονία* δίνει, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα αποτελέσματα (έχουν απομονωθεί από το κείμενό τους): αν συναντούσατε αυτές τις φράσεις σε ένα κείμενο, θα μπορούσατε να προσδιορίσετε τη σημασία της λέξης «γλώσσα»;

- για να «λυθεί η γλώσσα» του κατηγορούμενου:
- βρισίες και τολμηρή γλώσσα:
- φτωχές γλώσσες δεν υπάρχουν:
- γλώσσα των ΜΜΕ:

Οι διαφορετικές σημασίες της ίδιας λέξης συνιστούν το φαινόμενο της πολυσημίας – η συνειδητοποίηση της πολυσημίας κάποιων λέξεων και η γνώση των σημασιών τους συμβάλλει ουσιαστικά στην κατανόηση των κειμένων.

Μπορείτε να σκεφτείτε άλλες σημασίες της λέξης «γλώσσα»;

Το Σώμα Κειμένων της εφημερίδας *Μακεδονία* είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα «Η Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα» (greek-language.gr).

Δραστηριότητα 1
εμπλουτισμού
του λεξιλογίου

Δραστηριότητα 2
εμπλουτισμού
του λεξιλογίου

Δραστηριότητα 3
εμπλουτισμού
του λεξιλογίου

Δραστηριότητα λεξιλογίου (διάκριση
παράγωγων και σύνθετων λέξεων)

Τετράδιο Εργασιών
Τεύχος Α΄

Θεματική Ενότητα 2

Χαρακτήρες, χαρακτηριστικά, χαρακτηρισμοί

Κατακτάμε τα γλωσσικά και γνωσιακά εφόδια, για να κατανοούμε και να συνδέουμε νοήματα

Εμπλουτίζουμε τις γνώσεις μας για το θέμα της ενότητας

Κείμενο 1: Χαρακτηρισμός του Μεγάλου Αλεξάνδρου

Ο Αλέξανδρος λοιπόν πέθανε κατά την εκατοστή δέκατη τέταρτη Ολυμπιάδα, όταν επώνυμος άρχοντας στην Αθήνα ήταν ο Ηγησίας. Έζησε τριάντα δύο χρόνια και οχτώ μήνες, όπως αναφέρει ο Αριστόβουλος και βασίλευσε δώδεκα χρόνια και οχτώ μήνες. Ήταν εξαιρετικά ωραίος, εργατικός, ταχύτατος στη λήψη αποφάσεων, γενναιοτάτος, πολύ επιρρεπής στις τιμές και ευσεβέστατος προς τους θεούς. Σε σχέση με τις απολαύσεις, ήταν εξαιρετικά εγκρατής στις σωματικές, ενώ από τις πνευματικές τον ενδιέφεραν ιδιαίτερα μόνο οι έπαινοι. Ήταν ακόμα εξαιρετικά ικανός να διακρίνει αυτό που έπρεπε να γίνει, πριν ακόμα φανερωθεί, να συμπεραίνει το πιθανό από τα φαινόμενα και πολύ έμπειρος στο να παρατάσσει τον στρατό, να τον εξοπλίζει και να τον οργανώνει. Και στο να αναπτρώνει το ηθικό των στρατιωτών, να τους εμπνέει αισιοδοξία και να απομακρύνει με την τόλμη του τους φόβους τους στους κινδύνους, σε όλα αυτά ήταν πάρα

πολύ ικανός. Όσα ήταν φανερό ότι έπρεπε να κάνει τα πραγματοποιούσε με πολύ μεγάλη τόλμη και ήταν πολύ ικανός να προλαβαίνει γρήγορα να αρπάζει κρυφά από τους εχθρούς όσα μπορούσε, προτού κανείς υποψιαστεί ότι θα συμβούν αυτά. Ήταν ακόμη απόλυτα συνεπής στην τήρηση συνθηκών ή συμφωνιών, ικανότατος στο να μην ξεγελιέται από τους απατεώνες, εξαιρετικά φειδωλός σε δαπάνες για την προσωπική του ευχαρίστηση, αλλά και πολύ γενναιοδωρος στο να ευεργετεί τους φίλους. Κι αν ο Αλέξανδρος διέπραξε κάποιο σφάλμα εξαιτίας είτε του ευερέδιστου χαρακτήρα του είτε της οργής του ή αν παρασύρθηκε στη μίμηση βαρβαρικών συνηθειών σε υπερβολικό βαθμό, εγώ τουλάχιστον αυτά δεν τα θεωρώ σημαντικά, αν λάβει κανείς δίκαια υπόψη του το νεαρό της ηλικίας του, τις συνεχείς επιτυχίες του και το γεγονός ότι όσοι συναναστρέφονται τους βασιλιάδες, για να τους προκαλούν ευχαρίστηση και όχι για το καλό τους, ασκούν επάνω τους αρνητική επίδραση. [...] Αλλά κι εγώ ο ίδιος, μολονότι κατέκρινα στην ιστορία μου μερικές ενέργειες του Αλεξάνδρου, εντούτοις δεν ντρέπομαι να δαυμάζω τον ίδιο τον Αλέξανδρο. Τις πράξεις εκείνες κατέκρινα εξαιτίας του σεβασμού μου προς την αλήθεια και παράλληλα για να ωφελήσω την ανθρωπότητα. Γι' αυτό άλλωστε και ο ίδιος παρακινήθηκα στη συγγραφή αυτού του έργου με τη βοήθεια του θεού.

Αρριανού *Αλεξάνδρου Ανάβασις*, ΒΙΒΛΙΟ Ζ, Κεφ. 28-30 (διασκευασμένο απόσπασμα)

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Στο παραπάνω κείμενο να εντοπίσετε

- τα χαρακτηριστικά (θετικά και αρνητικά) της προσωπικότητας του Μ. Αλεξάνδρου
- τον τρόπο με τον οποίο οργανώνονται (ποια προτάσσονται;)
- τον τρόπο με τον οποίο τεκμηριώνονται τα θετικά και τα αρνητικά του χαρακτηριστικά (να υπογραμμίσετε την τεκμηρίωση των χαρακτηριστικών)
- το πώς ο Αρριανός αναφέρεται στην αντικειμενικότητα του χαρακτηρισμού του και στο πώς την τεκμηριώνει.

Εμπλουτίζουμε τις γνώσεις μας για τους κειμενικούς τύπους

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

- Κατά την ανάγνωση του παρακάτω κειμένου, να εντοπίσετε και να καταγράψετε την πορεία της περιγραφής σαν να ακολουθείτε με το βλέμμα σας τις –γενικές ή εστιασμένες– εικόνες που παρουσιάζει η συγγραφέας. Κρατήστε ανάλογες σημειώσεις σε μορφή σχεδιαγράμματος.

Κείμενο 1

Η Μέλοντι, πεπεισμένη ότι είχαν μπερδευτεί στο μαιευτήριο και την είχαν δώσει σε λάθος οικογένεια, έδινε ελάχιστη σημασία στην εξωτερική εμφάνιση. Άλλωστε, ποιο το όφελος; Το πηγούνι της ήταν μισερό, τα δόντια τεράστια (έμοιαζαν με δόντια σκύλου), ενώ τα μαλλιά της ήταν μαύρα και ολόισια. Δεν είχε ιδιαίτερα εντυπωσιακά χαρακτηριστικά. Ούτε βούτυρο, ούτε επικάλυψη καραμέλας. Τα μάτια της, ενώ ήταν πλήρως λειτουργικά, είχαν ασάλινο και παγωμένο γκρι χρώμα και ήταν σχιστά, σαν γάτας. Όχι ότι τα παρατηρούσε κανείς. Η μύτη της ήταν αυτή που τραβούσε τα βλέμματα –η βασική ατραξιόν. Ήταν φουσκωτή και γαμπή –έμοιαζε με καμήλα που κοίταζε έναν σκύλο. Όχι ότι είχε σημασία. Σε ό,τι αφορούσε τη Μέλοντι, το πιο δυνατό της χαρτί ήταν η μελωδική φωνή της. Οι δάσκαλοι της μουσικής έμεναν εκστασιασμένοι από τη μαγική φωνή της. Καθάρια και κρυστάλλινη, αγγελική και βασανιστική, είχε μαγική επίδραση σε όποιον την άκουγε και, ύστερα από κάθε ρεσιτάλ της, το κοινό την αποθέωνε γεμάτο δάκρυα και αγαλλίαση. Δυστυχώς, όταν συμπλήρωσε τα οκτώ, το άσθμα έκανε αισθητή την παρουσία του και έκλεψε την παράσταση.

Λίλι Χάρισον, *Monster High*, Βιβλίο 1, 2011, εκδ. Ψυχογιός, σσ. 20-21

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- Εντοπίστε τα χαρακτηριστικά ενός περιγραφικού κειμένου στο απόσπασμα του «*Monster High*» (χρόνοι, προσδιορισμοί ονοματικών και ρηματικών φράσεων). Μπορείτε, παράλληλα, να ανατρέξετε στη θεωρία της περιγραφής στη σελίδα 109 αυτού του Τετραδίου Εργασιών. Καταγράψτε εκφραστικά μέσα (π.χ. παρομοιώσεις και μεταφορές) που αξιοποιούνται στην περιγραφή της Μέλοντι. Ποια είναι η λειτουργία τους; Τι κερδίζει η περιγραφή με τη χρήση τους;
- Μπορείτε τώρα να συνδέσετε μία σύντομη περιγραφή! Γράψτε ένα κείμενο 40-60 λέξεων περιγράφοντας ένα άτομο που τράβηξε (θετικά ή αρνητικά) την προσοχή σας. Στο περιγραφικό σας κείμενο να αξιοποιήσετε τη «δύναμη» της μεταφοράς και της παρομοίωσης.

Δραστηριότητα για τη δομή της περιγραφής

Δραστηριότητα για τη διατύπωση παραπόνου

Κείμενο 2: Κάποτε ήταν ένα κορίτσι που αγαπούσε το σχολείο

Κάποτε ήταν ένα κορίτσι που αγαπούσε το σχολείο. Το όνομά της ήταν Μαλάλα. Η Μαλάλα ζούσε σε μια ειρηνική κοιλάδα στο Πακιστάν. Μια μέρα, μια ομάδα ένοπλων ανδρών που ονομάζονταν Ταλιμπάν κατέλαβαν την κοιλάδα και άρχισαν να τρομοκρατούν τον κόσμο με τα όπλα τους. Οι Ταλιμπάν απαγόρευαν στα κορίτσια να πηγαίνουν στο σχολείο. Πολλοί διαφωνούσαν, αλλά θεωρούσαν ασφαλέστερο να κρατάνε τα κορίτσια τους στο σπίτι. Η Μαλάλα το βρήκε άδικο αυτό και το έγραψε στο διαδίκτυο. Της άρεσε πάρα πολύ το σχολείο. Κι έτσι μια μέρα είπε στην τηλεόραση: «Η παιδεία είναι δύναμη για τις γυναίκες. Οι Ταλιμπάν κλείνουν τα σχολεία των κοριτσιών, επειδή δεν θέλουν να είναι δυνατές οι γυναίκες». Μερικές μέρες αργότερα η Μαλάλα μπήκε ως συνήθως στο σχολικό. Ξαφνικά, δύο Ταλιμπάν σταμάτησαν το λεωφορείο και φώναξαν: «Ποια από σας είναι η Μαλάλα;». Όταν οι φίλες της κοίταξαν προς το μέρος της, οι άντρες πυροβόλησαν τραυματίζοντάς τη στο κεφάλι. Η Μαλάλα πήγε στο νοσοκομείο μα δεν πέθανε. Χιλιάδες παιδιά της έστειλαν ευχετήριες κάρτες και ανάρρωσε γρηγορότερα απ' ό,τι θα φανταζόταν κανείς.

Επαναστάτριες Ηγέτιδες, 25 Ιστορίες για Δυνατές Γυναίκες, 2022, εκδ. Ψυχογιός, σ. 32

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Να φτιάξετε στο τετράδιό σας μία χρονογραμμή με τα σημαντικότερα γεγονότα της παραπάνω αφήγησης, ακολουθώντας τη χρονική σειρά με την οποία εμφανίζονται.
2. Ποια χαρακτηριστικά του αφηγηματικού κειμένου εντοπίζετε; Παρατηρήστε τα ρήματα και τους μηχανισμούς συνοχής που χρησιμοποιούνται. Για να βοηθηθείτε, μπορείτε να ανατρέξετε σε αυτό το Τετράδιο Εργασιών (σελ. 110).
3. Ποια είναι η λειτουργία του ευθέος λόγου στην αφήγηση;
4. Αφηγηθείτε (σε περίπου 100 λέξεις) την ωραιότερη εμπειρία σας από τη σχολική σας ζωή, με στόχο να τη μοιραστείτε με τους αναγνώστες/τις αναγνώστριές σας. Το κείμενό σας θα δημοσιευτεί σε λεύκωμα της τάξης σας.

Διερευνούμε το μορφολογικό σύστημα της ελληνικής

Κείμενο 1: Στα υπόγεια του Μουσείου

Τον Οκτώβριο του 1940, ξεκίνησε στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο η απόκρυψη των αρχαιοτήτων του κάτω από το δάπεδο του κτηρίου, για να προστατευτούν από πιθανές καταστροφές και λεηλασίες των Ναζί. Τα κείμενα 1, 2 και 3 δίνουν λεπτομέρειες τόσο για την απόκρυψη όσο και την αποκάλυψή τους μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας από τη γερμανική κατοχή.

«Τον Οκτώβριο του 1940, όταν κηρύχτηκε ο πόλεμος, μόλις είχα εγγραφεί στο Πανεπιστήμιο, πρωτοετής φοιτητής» διηγούνται στο ντοκιμαντέρ «The hide» ο αείμνηστος καθηγητής Σπύρος Ιακωβίδης. «Η απόκρυψη είχε ήδη αρχίσει κι εγώ προσέφερα την εδελοντική μου εργασία. Με έβαλαν σε μία από τις αποθήκες, όπου υπήρχαν τεράστια κασόνια. Η δουλειά μου ήταν να τυλίγω Ταναγραίες σε παλιές εφημερίδες και με μεγάλη προσοχή να τις τοποθετώ στα κασόνια. Μετά, τη δουλειά συνέχιζε η ειδική επιτροπή που είχε συσταθεί. Όλοι δουλεύαμε ενάντια στον χρόνο, με τον φόβο της εισβολής των Γερμανών, και βέβαια με τεράστια προσοχή. (...) Η δουλειά γινόταν στα υπόγεια του Μουσείου. Τα αγάλματα τοποθετούνταν σαν άνθρωποι σε διαδήλωση. Στη συνέχεια χυνόταν πάνω τους άμμος που ξεχώριζε το ένα από το άλλο και τα σκέπαζε, και από πάνω έπεφτε πλάκα τσιμέντου. Τα παράθυρα των υπόγειων χώρων τα έφραζαν με τσουβάλια από άμμο. Με αυτόν τον τρόπο δεν μπορούσαν να πάνε τίποτε από αεροπορική επιδρομή».

«Πολύ πρωί, πριν να δύσει η Σελήνη, συγκεντρώνονταν στο Μουσείο όσοι είχαν αναλάβει την εργασία τούτη. Νύχτα έφευγαν για να πάνε στα σπίτια τους» έγραφε χαρακτηριστικά η έφορος αρχαιοτήτων Σέμνη Καρούζου που συμμετείχε στην απόκρυψη. Οι χώροι του Μουσείου, όπως καταγράφεται στα διασωθέντα αρχεία, επιτέλεσαν άψογα τη βαριά ευθύνη της διάσωσης της ιστορίας και του πολιτισμού από τις αεροπορικές επιδρομές, τη φωτιά, τις λεηλασίες και τις αρπαγές του κατακτητή.

Διασκευασμένο άρθρο της Κ. Ροββά, 29/10/2019, εφημερίδα *Τα Νέα*

Κείμενο 2: Οι Γερμανοί αναζητούν τα αγάλματα

«Μόλις μπήκαν οι Γερμανοί, οι αρχαιολόγοι τους που αποτέλεσαν ιδιαίτερη στρατιωτική “υπηρεσία προστασίας της τέχνης” απαιτήσανε πρώτα-πρώτα να ανοίξουμε αμέσως τα Μουσεία, λέγοντας στην αρχή πως ο πόλεμος τελείωσε πια, ύστερα πως τα αρχαία θα πάνε κρυμμένα, ύστερα πως στον πόλεμο ίσα-ίσα οι άνθρωποι έχουν ανάγκη να καταφεύγουν στην τέχνη κ.λπ.».

Από συνέντευξη του Χρήστου Καρούζου, Διευθυντή του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, τη 16η Ιουνίου 1945 στα *Ελεύθερα Γράμματα* από τον ιστότοπο του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Οι τύποι «κηρύχτηκε» (Κείμενο 1) και «απαιτήσανε» (Κείμενο 2) θα μπορούσαν να διατυπωθούν εναλλακτικά και ως «κηρύχθηκε» και «απαίτησαν». Γιατί προτιμήθηκαν οι τύποι των κειμένων; Να λάβετε υπόψη σας για την απάντησή σας, αφενός, τον σχηματισμό των ρημάτων στον παροντικό χρόνο και, αφετέρου, την επικοινωνιακή περίσταση (επίσημη ή ανεπίσημη) στην οποία εκφωνούνται.
2. Να εντοπίσετε το ρήμα «προσέφερα» στο Κείμενο 1. Σε ποιον ρηματικό χρόνο θα το κατατάσσετε με βάση τη λειτουργία του;
3. Ποιος είναι ο παροντικός χρόνος του ρήματος «είχε συσταθεί» (Κείμενο 1); Όταν ακούς τον τύπο του πρώτου προσώπου του παροντικού χρόνου θεωρείς ότι μπορείς να σχηματίσεις τα υπόλοιπα πρόσωπα βάσει των ρηματικών καταλήξεων που έχεις κατακτήσει ως φυσικός ομιλητής ή ότι χρειάζεται να απομνημονεύσεις την κλίση του;
4. Σε ποιους ρηματικούς χρόνους βρίσκονται τα ρήματα στο απόσπασμα «Τον Οκτώβριο του 1940... υπήρχαν τεράστια κασόνια» (Κείμενο 1); Ποιος χρόνος κυριαρχεί στο απόσπασμα «Η δουλειά μου ήταν... αεροπορική επιδρομή» (Κείμενο 1); Πώς δικαιολογείτε την αλλαγή;
5. Να μεταφέρετε τα ρήματα του αποσπάσματος «Η δουλειά μου ήταν... αεροπορική επιδρομή» (Κείμενο 1) στον συνοπτικό παρελθοντικό. Ποια από τις δύο εκδοχές προτιμάτε;

Δραστηριότητα 1
ορθογραφίας για το ρήμαΔραστηριότητα 2
ορθογραφίας για το ρήμα

Κείμενο 3: Η αποκάλυψη των αγαλμάτων

Στιγμές από την αποκάλυψη των αρχαίων αγαλμάτων μάς μεταφέρει με τον δικό του τρόπο ο Γιώργος Σεφέρης στις Μέρες:

«Τρίτη 4 Ιουνίου 1946

Το μεσημέρι στο Αρχαιολογικό Μουσείο. Ξεδάβουν τώρα – άλλα σε κάσες και άλλα γυμνά κατάσαρκα μέσα στο χώμα – τα αγάλματα. Σε μια από τις παλιές μεγάλες αίθουσες, γνώριμες από τα μαθητικά μας χρόνια με τη στεγνή όψη που έφερνε κάπως προς τη βαρετή δημόσια βιβλιοθήκη, οι εργάτες δουλεύουν με φτυάρια και με αξίνες. Το δάπεδο, αν δεν κοιτάξεις τη στέγη, τα παράθυρα και τους τοίχους με τις χρυσές επιγραφές, θα μπορούσε να ήταν ένας όποιος τόπος ανασκαφών. Τα αγάλματα βυθισμένα ακόμη στη γη, φαινότουσαν από τη μέση και πάνω γυμνά, φυτεμένα στην τύχη.

...Ήταν ένας αναστάσιμος χορός αναδυομένων, μια δευτέρα παρουσία σωμάτων που σου έδινε μια παλαβή χαρά».

Από τον ιστότοπο του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Ποιους ρηματικούς χρόνους χρησιμοποιεί ο ποιητής Γ. Σεφέρης στο Κείμενο 3; Σε τι εξυπηρετούν την αφήγησή του;
2. Σε ποιο χρόνο βρίσκονται τα ρήματα του Κειμένου 3 «κοίταζες» και «φαινότουσαν»; Να δώσετε για το καθένα έναν εναλλακτικό τύπο στον ίδιο χρόνο και στο ίδιο πρόσωπο. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, ο ποιητής Γ. Σεφέρης επέλεξε τους τύπους του κειμένου;
3. Να γράψετε τους χρόνους που σχηματίζονται με το συνοπτικό δέμα για τα ρήματα «φαινότουσαν» και «έδινε». Σχηματίζονται από το ίδιο δέμα με διαφοροποίηση της κατάληξης (π.χ. αλιεύ-ω/αλιεύ-σα) ή με διαφορετικό; Σας ήταν δύσκολη η αφομοίωσή τους;

Επεκτείνουμε το λεξιλόγιό μας

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- Οι συμφράσεις/τα φραστικά ρήματα του διπλανού πίνακα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την παρουσίαση ενός ατόμου. Αναδιατυπώστε την κάθε σύμφραση μονολεκτικά, με ένα ρήμα, ή περιφραστικά (αντικαθιστώντας το ρήμα της με άλλο ρήμα). Ως ομιλητές της ελληνικής, αν έπρεπε να επιλέξετε από κάθε τριάδα ένα από τα φραστικά ρήματα ή τις παγιωμένες εκφράσεις του διπλανού πίνακα, με ποια υφολογικά κριτήρια θα κάνατε την επιλογή σας;

κάνω εντύπωση		
κάνω σχέδια		
κάνω όνειρα		
δίνω προσοχή (σε κάτι)		
δίνω θάρρος (σε κάποιον)		
έχω δίψα (για κάτι)		
έχω επιθυμία (για κάτι)		

ΕΠΙΘΕΤΑ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ - Στοιχεία χαρακτήρα

A. Θετικά

Έξυπνος, καλόκαρδος, λιγομίλητος, δίκαιος, γενναιόδωρος, ευγενικός, ειλικρινής, αποφασιστικός, οργανωτικός, τολμηρός, ανοιχτόμυαλος, υπομονετικός, ήσυχος, έντιμος, έμπιστος, δυναμικός, αλληλέγγυος, αμερόληπτος, συνετός, συναινετικός, πρωτοπόρος, διαλλακτικός, εχέμυδος, πνευματώδης, οξυδερκής, αλτρουιστής

B. Αρνητικά

Ανόητος, άδικος, ειρωνικός, τσιγκούνης, εγωιστής, φλύαρος, αλαζόνας, αναποφάσιτος, ανασφαλής, αγενής, άμυαλος, δειλός, επιπόλαιος, ανυπόμονος, ανήσυχος, ανέντιμος, απείδαρχος, αδιάλλακτος, μεροληπτικός, αδιάντροπος, παραδόπιτος, αναίσχυντος, κόλακας, υποκριτής, συκοφάντης

Μπορούμε να χαρακτηρίσουμε κάποιον όχι μόνο με ένα επίθετο, αλλά με μία φράση όπως:

- με ήπιο χαρακτήρα
- χωρίς σοβαρότητα
- μετρίου αναστήματος

- Χρησιμοποιήστε όσα περισσότερα μπορείτε από τις συμφράσεις/τα φραστικά ρήματα της προηγούμενης δραστηριότητας και από τα παραπάνω επίθετα, για να περιγράψετε στους γονείς σας ένα φιλικό σας πρόσωπο, το οποίο πρόκειται να καλέσετε στο πάρτι που διοργανώνετε.

Δραστηριότητα 1
εμπλουτισμού του λεξιλογίου

Δραστηριότητα 2
εμπλουτισμού του λεξιλογίου

Δραστηριότητα 3
εμπλουτισμού του λεξιλογίου

Τετράδιο Εργασιών
Τεύχος Α΄

Θεματική Ενότητα 3

Φίλικοί δεσμοί: η δεύτερή μας οικογένεια...

Κατακτάμε τα γλωσσικά και γνωσιακά εφόδια, για να κατανοούμε και να συνδέουμε νοήματα

Εμπλουτίζουμε τις γνώσεις μας για το θέμα της ενότητας

Κείμενο 1: Με ποιους τρόπους δενόμαστε με τους άλλους ανθρώπους;

Οι βέβαιοι, οι αγχώδεις και οι απόμακροι: τρεις κατηγορίες ανθρώπων και οι τάσεις τους στον τρόπο που συνάπτουν σχέσεις.

Το να κάνει κανείς νέους φίλους ως ενήλικας, συχνά αποδεικνύεται «δύσκολη πίστα». Για πολλούς το να κοινωνικοποιηθούν δεν έρχεται απόλυτα φυσικά, ενώ άλλοι, κάνουν την κοινωνικότητα με τους άλλους να μοιάζει παιχνιδάκι. Η συγγραφέας Μαρίσα Τζ. Φράνκο χαρακτηρίζει τα συγκεκριμένα άτομα «σούπερ φίλους». Αυτοί οι «σούπερ φίλοι», όχι μόνο μπορούν να αναπτύξουν πιο εύκολα φιλίες, αλλά συχνά αυτές είναι πιο δυνατές και αντέχουν περισσότερο στον χρόνο. Και τι είναι εκείνο το χαρακτηριστικό που διακρίνει αυτούς τους «σούπερ φίλους»; Το ασφαλές δέσιμο.

Υπάρχουν τρεις κατηγορίες δεσίματος που επιλέγουν οι άνθρωποι: το βέβαιο, το αγχώδες και το απόμακρο – τα δύο τελευταία μπορούν ανά περιπτώσεις και να συνδυαστούν. Οι βέβαιοι άνθρωποι πιστεύουν πως αξίζουν την αγάπη και πως οι άλλοι είναι έμπιστοι, ώστε να τους τη δώσουν. Αυτοί που δένονται αγχωτικά θεωρούν ότι οι άλλοι θα τους παρατήσουν, με αποτέλεσμα να «κρέμονται» από τους ανθρώπους γύρω τους, να προσπαθούν πολύ ή να αποκτούν οικειότητα υπερβολικά γρήγορα. Όσο για τους απόμακρους ανθρώπους, αυτοί παρουσιάζουν παρόμοια συμπεριφορά με τους αγχώδεις, μόνο που αντί να «κρέμονται» από τους άλλους, τους κρατούν σε απόσταση. Οι βέβαιοι άνθρωποι, πάντως, τείνουν να εμπιστεύονται τους άλλους ανθρώπους, όταν δεν υπάρχουν σημάδια πως δεν αξίζει να το κάνουν. Αν, όμως, κάποιος αποδειχθεί πως δεν ήταν άξιος εμπιστοσύνης, οι βέβαιοι άνθρωποι επηρεάζονται λιγότερο από τους ανασφαλείς. Οι βέβαιοι άνθρωποι, επίσης, τείνουν να παίρνουν μεγαλύτερα ρίσκα στις σχέσεις τους, να συνάπτουν ευκολότερα φιλίες, να ξεκινούν γόνιμες αντιπαραθέσεις και να μοιράζονται προσωπικά πράγματα με τους άλλους. Τα αγχώδη άτομα δεν παίρνουν τόσα ρίσκα, μιας και φοβούνται μην αυτά στο τέλος τους πληγώσουν. Όσο για τα απόμακρα άτομα, που, όπως γράψαμε νωρίτερα, κάνουν πέρα τους άλλους προκειμένου να μην δεχτούν απόρριψη, είναι πιθανότερο να δώσουν τέλος σε μια φιλία -κάτι που ισχύει και για τα αγχώδη άτομα.

Διασκευασμένο απόσπασμα άρθρου, 28/8/2022, εφημερίδα *Η Καθημερινή*

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

1. Να υπογραμμίσετε στο κείμενο τις κατηγορίες των φιλικών δεσμών.

Ερευνούμε και μαθαίνουμε για τους κειμενικούς τύπους

Κείμενο 1: Ο εθισμός στο διαδίκτυο

Ο εθισμός στο διαδίκτυο είναι μια σχετικά νέα μορφή εξάρτησης. Αναφέρεται στην περίπτωση που το διαδίκτυο αποκτά μεγαλύτερη σημασία και προτεραιότητα στη ζωή σου από τους φίλους, την οικογένεια και την εργασία σου, κυριαρχεί στην καθημερινότητά σου και είναι ένα στοιχείο της που δεν δέλεις να αποχωριστείς. Αν και ο όρος «εθισμός στο διαδίκτυο» παραμένει αμφιλεγόμενος για την επιστημονική κοινότητα, εντούτοις έχουν αναφερθεί αρκετές περιπτώσεις παιδιών και εφήβων που

δαπανούν υπερβολικά πολλές ώρες μπροστά στην οθόνη του υπολογιστή παίζοντας ηλεκτρονικά παιχνίδια, μιλώντας σε δωμάτια διαδικτυακών συνομιλιών ή σε σελίδες κοινωνικής δικτύωσης, ενώ ξεχνούν ή παραμελούν άλλες σημαντικές δραστηριότητες. Το διαδίκτυο έχει την ικανότητα να καλύψει συγκεκριμένες ψυχολογικές ανάγκες σου. Ένα από τα χαρακτηριστικά του μέσου είναι ότι σου δίνει τη δυνατότητα να προβάλλεις μια επιθυμητή και όχι την πραγματική εικόνα του εαυτού σου, χωρίς να έχεις περιορισμούς και συνέπειες. Η εξάρτηση από το διαδίκτυο μπορεί να είναι το αποτέλεσμα άλλων ψυχικών διαταραχών, όπως κατάθλιψη, αγχώδεις διαταραχές, διαταραχές προσωπικότητας και κοινωνική φοβία.

Διασκευασμένο απόσπασμα από την ιστοσελίδα του Ελληνικού Κέντρου Ασφαλούς Διαδικτύου (saferinternet4kids)

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Στο παραπάνω κείμενο, να εντοπίσετε όσα χαρακτηριστικά της εξήγησης εμφανίζονται και να τα σημειώσετε στον παρακάτω πίνακα (κυκλώστε στο κείμενο τις αντίστοιχες λέξεις/φράσεις και υπογραμμίστε τα χωρία που αντιστοιχούν στα μέρη της δομής της). Μπορείτε, για να βοηθηθείτε, να ανατρέξετε στη θεωρία της εξήγησης στη σελίδα 110 αυτού του Τετραδίου Εργασιών:

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΞΗΓΗΣΗΣ			
ΓΛΩΣΣΑ	ΥΠΑΡΧΕΙ	ΔΟΜΗ	ΥΠΑΡΧΕΙ
Κοινά ονόματα (συνήθως αφηρημένα), τα οποία προέρχονται από ρήματα		Εισαγωγικό στάδιο εξήγησης (αναφορά σε φυσικό/κοινωνικό φαινόμενο)	
Ρήματα δράσης και ρήματα σκέψης (συνήθως σε παροντικό χρόνο)		Παρουσίαση των διαδοχικών βημάτων/διαδικασιών που οδηγούν στην εμφάνιση του φαινομένου	
		Καταγραφή των αιτιών του φαινομένου	
		Καταγραφή των αποτελεσμάτων του φαινομένου	
Μηχανισμοί συνοχής που δηλώνουν χρονικές και αιτιολογικές σχέσεις		Τελευταία ενότητα: προσωπικές παρατηρήσεις/κρίσεις/ερμηνείες του πομπού	
Εξειδικευμένο ύφος/ορολογία			

2. Να εξηγήσετε σε προφορικό λόγο (μονόλογο) σε έναν ενήλικα, ακολουθώντας τη δομή της εξήγησης και ενσωματώνοντας στο κείμενό σας (έκτασης 60-70 περίπου λέξεων) τα χαρακτηριστικά αυτού του κειμενικού τύπου,
 - τις διαφορές φιλίας και «τηλεφιλίας».
 - τον τρόπο λειτουργίας ενός μέσου κοινωνικής δικτύωσης.
 - το πώς προκλήθηκε μία παρεξήγηση με έναν καλό σας φίλο/μία καλή σας φίλη.

Δραστηριότητα
για τη δομή του
εξηγητικού κειμένου

Η θεωρία
της εξήγησης

Διερευνούμε το μορφολογικό σύστημα της ελληνικής

Κείμενο 1: Χορτάσαμε από λόγια...

Σ' ακούω να λες «... ν' αλλάξει ο άνδρας μου, ν' αλλάξει η γυναίκα μου, ν' αλλάξει το παιδί μου, ν' αλλάξουν οι άνθρωποι όλοι που με περιβάλλουν». Και πέφτεις και θλίβεσαι και παραπονιέσαι και απογοητεύεσαι, γιατί εσύ όλο τους μιλάς, όλο τους λες, όλο το παλεύεις, κι αυτοί όλοι τίποτα... Χαμπάρι.

Έτσι όμως δεν γίνεται δουλειά. Να το ξέρεις.

Από λόγια όλοι είναι χορτασμένοι...

Παραδείγματα δέλουνε.

Παραδείγματα.

Η ύπαρξή σου όλη να γίνει τέτοια που ν' αλλοιώσει τον άλλον. Η ζωή σου, η στάση σου, ο λόγος σου, ο τρόπος που αντιμετωπίζεις τις δυσκολίες. Γίνε παράδειγμα. Δείξε τον δρόμο. Κι άσε τον άλλον ελεύθερο. Είτε είναι το παιδί σου, είτε ο άνδρας σου, είτε ο φίλος, είτε ο οποιοσδήποτε δικός σου.

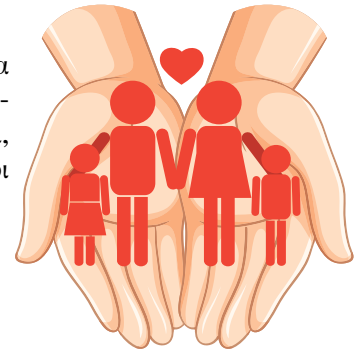
Γίνε παράδειγμα και άσ' τον ελεύθερο. Ελεύθερο να κάνει ό,τι θέλει.

Εδώ είναι η μαγκιά. Αυτό είναι το δύσκολο.

Μη μιλάς τζάμπα και γκρινιάζεις. Γίνε παράδειγμα...

Άλλωστε, αν το παράδειγμα δεν είναι αρκετό, να είσαι σίγουρος πως κανένα κήρυγμα, καμία γκρίνια, καμία συμβουλή, δεν θα μπορέσει ποτέ να κάνει τον άλλον ν' αλλάξει.

Ελευθέριος Γ. Ελευθεριάδης, *Από Καρδιάς*, 2018, Εν Πλω, σ. 70

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- «Γίνε παράδειγμα. Δείξε τον δρόμο. Κι άσε τον άλλον ελεύθερο»:
 - Στο απόσπασμα αυτό ο συγγραφέας κάνει προτροπές προς τον αναγνώστη. Ποια έγκλιση χρησιμοποιεί; Να την αντικαταστήσετε με άλλη έγκλιση, ώστε να μην αλλάξει το νόημα και η πρόδεση του συγγραφέα. Η αλλαγή της έγκλισης δίνει κάποια διαφορετική σημασιολογική απόχρωση στην πρόταση;
 - Να κάνετε τις απαραίτητες μετατροπές, ώστε να δηλώνεται απαγόρευση.
- «... ν' αλλάξει ο άνδρας μου, ν' αλλάξει η γυναίκα μου, ν' αλλάξει το παιδί μου, ν' αλλάξουν οι άνθρωποι όλοι που με περιβάλλουν»: Να κάνετε τις απαραίτητες αλλαγές στα ρήματα του αποσπάσματος, ώστε να δηλώνει το τελευταίο απραγματοποίητη ευχή.
- «έτσι όμως δεν γίνεται δουλειά...Παραδείγματα δέλουνε. Παραδείγματα»: Να χρησιμοποιήσετε άλλη έγκλιση, ώστε το περιεχόμενο του αποσπάσματος να παρουσιάζεται όχι ως βέβαιο αλλά ως δυνατό/πιθανό.
- «Και πέφτεις και θλίβεσαι και παραπονιέσαι και απογοητεύεσαι, γιατί εσύ όλο τους μιλάς, όλο τους λες, όλο το παλεύεις, κι αυτοί όλοι τίποτα... Χαμπάρι»:
 - Να σχηματίσετε τις μετοχές και τα γερούνδια των ρημάτων «θλίβεσαι», «παραπονιέσαι» και «απογοητεύεσαι», όπου αυτό είναι δυνατό.
 - Να γράψετε ξανά το απόσπασμα «Και πέφτεις... απογοητεύεσαι» χρησιμοποιώντας στον σωστό χρόνο τις μετοχές που σχηματίσατε. Να κάνετε όπου χρειάζεται αλλαγές ώστε το νόημα να μένει ίδιο. Ποια από τις ενέργειες του αποσπάσματος προβάλλεται τώρα ως κύρια και ποιες ως δευτερεύουσες;
 - Ποια είναι η φωνή και η διάδεση των ρημάτων του αποσπάσματος;

Δραστηριότητα 1
την εμπέδωση της
τροπικότητας

Δραστηριότητα 2
για την ορθογραφία
του γερούνδιου

Δραστηριότητα 3
εμπλουτισμού του
λεξιλογίου

Δραστηριότητα 4
εμπλουτισμού του
λεξιλογίου

Δραστηριότητα 5
εμπλουτισμού του
λεξιλογίου

Επεκτείνουμε το λεξιλόγιό μας

Κείμενο 1: «Φιλίες» στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης

Οι φιλίες στα social media προσδιορίζουν ξανά το περιεχόμενο του όρου «φιλία». Το διαδίκτυο, και ιδίως τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, αλλάζουν τον τρόπο με τον οποίο οι έφηβοι κατανοούν τη φιλία και την επικοινωνία με τους συνομήλικούς τους. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης βοηθούν στην ανάπτυξη της νεαρής προσωπικότητας, προσφέροντας μια πλατφόρμα όπου οι έφηβοι μπορούν να κτίσουν σχέσεις, να δεμελιώσουν την ανεξαρτησία τους, να ενισχύσουν την ταυτότητά τους και να γίνουν μέρος μιας κοινότητας, η οποία δεν περιορίζεται απαραίτητα στον κύκλο τους στον πραγματικό κόσμο. Η συντριπτική πλειονότητα των εφήβων επικοινωνεί καθημερινά μέσα από μέσα κοινωνικής δικτύωσης με φίλους. Μάλιστα, οι έφηβοι διατηρούν «φίλους» που δεν είδαν από κοντά ποτέ...

Διασκευασμένο απόσπασμα άρθρου της Τζ. Χαραλαμπίδου, 22/7/2015, EPT NEWS

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

1. Να αντικαταστήσετε τα υπογραμμισμένα ρήματα με συνώνυμα ρήματα. Αλλάζει κάτι στο ύφος του κειμένου ή στη σημασιολογική του απόχρωση;

Όπως έχουμε πει, η δυνατότητα μονολεκτικής ή περιφραστικής αναδιατύπωσης μιας λέξης μάς βοηθάει να επιτύχουμε τη γλωσσική ποικιλία σε ένα κείμενο και να αποφύγουμε περιττές επαναλήψεις.

Κείμενο 2: Μερικές αλήθειες για τη φιλία

Η φιλία δεν «ακτινοβολεί» με μισόλογα ούτε «τσαλαβουτά» σε κενές υποσχέσεις. Σε μία πραγματική φιλία αν εισχωρήσουν παρεξηγήσεις, δεν θα καταφέρουν να την απορρυθμίσουν. Η φιλία αυτορρυθμίζεται και, αν δεν μπορεί, αναδοσβήνει μέχρι να σβήσει οριστικά.

Κείμενο δημιουργημένο από τη συγγραφική ομάδα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

1. Στο παραπάνω κείμενο να σημειώσετε ποια από τα ρήματα με έντονους χαρακτήρες είναι σύνδετα (Σ) και ποια παράγωγα (Π). Μπορείτε να ανακαλύψετε το νόημα των λέξεων αυτών μέσω της επεξεργασίας των μορφολογικών συστατικών τους, με τη βοήθεια των συμφραζομένων ή ανατρέχοντας σε κάποιο λεξικό. Στη συνέχεια να δημιουργήσετε ένα σύντομο κείμενο (50 λέξεων) για τη φιλία, το οποίο πρόκειται να αναρτήσετε σε μέσο κοινωνικής δικτύωσης: στο κείμενο αυτό προσπαθήστε να χρησιμοποιήσετε παράγωγες και σύνδετες λέξεις.

Επειδή δεν είναι δυνατό να απομνημονεύσουμε ένα λεξικό ολόκληρο, η δυνατότητά μας να κατανοούμε αλλά και να δημιουργούμε λέξεις παράγωγες και σύνδετες, δεδομένου ότι γνωρίζουμε τα συστατικά τους, είναι μια δημιουργική διαδικασία στην παραγωγή νοημάτων και κειμένων.

Τετράδιο Εργασιών
Τεύχος Α΄

Θεματική Ενότητα 4

Και η πρώτη μας οικογένεια: το σπίτι μας

Κατακτάμε τα γλωσσικά και γνωσιακά εφόδια, για να κατανοούμε και να συνδέουμε νοήματα

Εμπλουτίζουμε τις γνώσεις μας για το θέμα της ενότητας

Κείμενο 1: Οι Κυριακές στη θάλασσα

Το παρακάτω κείμενο είναι απόσπασμα από το μυθιστόρημα της Λυμπεράκη *Τα ψάδινα καπέλα* (1946). Η υπόθεσή του διαδραματίζεται στην Κηφισιά τα τελευταία καλοκαίρια πριν από το Β' Παγκόσμιο πόλεμο και αναφέρεται στη ζωή τριών νεαρών κοριτσιών-αδερφών (16, 18 και 20 χρόνων).

Ο πατέρας είναι υπάλληλος σε μια Τράπεζα. Φεύγει το πρωί και γυρίζει αργά το μεσημέρι. Οι μηχανές και τα βιβλία τον απασχολούν όλες τις ώρες της σκόλης¹ του. Φαίνεται ότι και στο παλιό μας σπίτι, τον καιρό που ζούσανε με τη μητέρα το ίδιο τον απασχολούσαν. Ήταν ίσως η κύρια αιτία που χωρίσανε. [...]

Με τον πατέρα πηγαίναμε στη θάλασσα σχεδόν κάθε Κυριακή. Είχε ένα παμπάλαιο αυτοκίνητο που 'μοιαζε με οβίδα και που το λέγαμε «Καραϊσκάκη». Έτσι το 'χε βαφτίσει ένα μορτόπαιδο² καθώς περνούσαμε από έναν κεντρικό δρόμο της Αθήνας, και μεις χαρήκαμε, γιατί το αυτοκίνητο του πατέρα δεν ήταν κοινό αυτοκίνητο και του άξιζε να έχει ένα όνομα. [...] Μαζί μας έρχονταν πολλές φορές τα ξαδέρφια μας, ο Αντρίκος και η Έλλη. [...] Την αγαπούσα πολύ την Έλλη. Μπορούσαμε να κουβεντιάζουμε μαζί για τις λεπτομέρειες της καθημερινής ζωής χωρίς να τις ασχημαίνουμε, και τούτο είχε μian αξία.

Τις Κυριακές λοιπόν στη θάλασσα ερχόταν η Έλλη και καμιά φορά ο θείος Αγησίλαος³ τότε γινόταν το μεγάλο γλέντι. Ο θείος Αγησίλαος ήταν σαν παιδί, καλός κι ανεύθυνος. Είχε μια ασυνέπεια γιομάτη γοητεία. Μπορούσες να τον περιμένεις στην Κηφισιά κι εκείνος να πάει να σε γυρεύει στο Φάληρο, ξέροντας πως θρίσκεσαι στην Κηφισιά. Κι έτσι ήταν σ' όλα του τα ζητήματα. Την αίσθηση του χρόνου δεν την είχε, ούτε της κακίας του κόσμου. Ήταν σα να ζούσε σ' ένα έρημο νησί κι έπαιζε όλη τη μέρα με τα βότσαλα. Κι ο πατέρας ήταν λίγο σαν παιδί που παίζει με τα βότσαλα, κι αγνοούσε κι αυτός την κακία του κόσμου. Μόνο που αν τον περίμενες στην Κηφισιά και το 'ξερε, στην Κηφισιά θα 'ρχόταν να σε βρει. [...] Εκείνες οι Κυριακές θα μέινουν μέσα μου ατόφιε, έτσι όπως τις έζησα. Καμιά τους λεπτομέρεια δε θα λησμονηθεί. Πλησιάζαμε τον κόσμο της θάλασσας. Εμείς που ζούσαμε με τα μερμήγκια, τις σαύρες και τα βατράχια, σαστίσαμε μπρος στα κύματα.

Μαργαρίτα Λυμπεράκη, *Τα ψάδινα καπέλα*, εκδ. Καστανιώτη, σσ. 55-60 (διασκευασμένα αποσπάσματα)

1. σκόλη: ημέρα αργίας, 2. μορτόπαιδο: αλητόπαιδο

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

1. Πώς θα περιγράφατε τη σχέση της ηρώιδας με την οικογένειά της; Υπογραμμίστε τα σημεία εκείνα στο κείμενο που σας κατευθύνουν και διατυπώστε με δικά σας λόγια τις οικογενειακές σχέσεις που αναδύονται.

Ερευνούμε και μαθαίνουμε για τους κειμενικούς τύπους

Κείμενο 1: Ο Μικρός Νικόλας

Μπήκαμε στο αυτοκίνητο και, όταν καδίσαμε, οι σούστες από τα καθίσματα έκαναν έναν περίεργο θόρυβο, όπως η πολυθρόνα του παππού μου στο σπίτι της γιαγιάς μου, που δεν τη διορθώνει, γιατί λέει ότι της θυμίζει τον παππού.

Ο Αλσέστ δάγκωσε την άκρη του πούρου και την έφτυσε. Μου είπε πως το είχε δει να γίνεται σε μια ταινία αστυνομική. Μετά προσέξαμε πολύ να μην καταστρέψουμε το μοναδικό σπέρτο, αλλά όλα πήγαν καλά. Ο Αλσέστ, μια και το πούρο ήταν δικό του, κάπνισε πρώτος, ρουφούσε με πολύ θόρυβο

και έβγαζε πολύ καπνό. Η πρώτη ρουφηξιά τον ξάφνιασε τον Αλσέστ, έβηξε και μου έδωσε το πούρο. Ρούφηξα κι εγώ, και πρέπει να πω πως δεν το βρήκα και τόσο ωραίο, κι άρχισα να βήχω κι εγώ με τη σειρά μου. [...] Νομίζαμε ότι τα περνάγαμε καλά, μέχρι που ο Αλσέστ σε μια στιγμή χλώμιασε και μετά, ξαφνικά, ένιωσε πολύ άσχημα. Πετάξαμε αμέσως το πούρο την ώρα που κι εγώ ένιωσα το κεφάλι μου να γυρίζει κι ήθελα να βάλω τα κλάματα.

Ρενέ Γκοσινί – Ζαν Ζακ Σανπέ, *Ο μικρός Νικόλας*, 2012, εκδ. Πατάκη, σ. 100 (διασκευασμένο απόσπασμα)

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

1. Στο παραπάνω απόσπασμα, να εντοπίσετε όσα χαρακτηριστικά της αφήγησης εμφανίζονται και να τα σημειώσετε στον παρακάτω πίνακα (κυκλώστε στο κείμενο τις αντίστοιχες λέξεις/φράσεις και υπογραμμίστε τα χωρία που αντιστοιχούν στα μέρη της δομής της). Μπορείτε, για να βοηθηθείτε, να ανατρέξετε στη θεωρία της αφήγησης στη σελίδα 110 αυτού του Τετραδίου Εργασιών:

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΑΦΗΓΗΣΗΣ			
ΓΛΩΣΣΑ	ΥΠΑΡΧΕΙ	ΔΟΜΗ	ΥΠΑΡΧΕΙ
ΡΗΜΑΤΑ Παροντικός χρόνος (και αφηγηματικός παροντικός)		Εισαγωγή	
ΡΗΜΑΤΑ Παρελθοντικοί χρόνοι (συνοπτικός, μη συνοπτικός, συντελεσμένος)		Προσανατολισμός (πληροφορίες για πρόσωπα, τόπο, χρόνο κ.λπ.)	
ΧΡΟΝΟΣ Χρονικοί προσδιορισμοί ως μηχανισμοί συνοχής		Πλοκή/Πρόβλημα	
ΧΩΡΟΣ Τοπικοί προσδιορισμοί ως μηχανισμοί συνοχής		Αξιολόγηση	
ΑΙΤΙΑ/ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ Προσδιορισμοί που δηλώνουν αίτιο ή/και αποτέλεσμα ως μηχανισμοί συνοχής		Λύση	
		Τελευταία ενότητα	

Κείμενο 2: Το χρυσόψαρο (Λαϊκό παραμύθι)

Μια φορά ήταν ένας φτωχός ψαράς, κι όλη νύχτα αγωνιζόταν να πιάσει ψάρι και δεν έπιανε. Κόντεψε τέλος η αυγή, έριξε πάλι τ' αγκίστρι του κι έλεγε από μέσα του: «Ω, Θεέ μου, δυστυχία! Σήμερα θα πεδάνουν τα παιδιά μου απ' την πείνα».

Του φάνηκε τότε πως τσίμπησε ψάρι και τράβηξε τ' αγκίστρι. Τι να δει! Ένα ψαράκι χρυσό! Έκανε να το βγάλει απ' τ' αγκίστρι κι άκουσε μια φωνή να του λέει: «Ρίξε το ψαράκι το χρυσό στον γιαλό, και θα δεις καλό».

– Ε, λέει με τον νου του, να το ρίξω! Έτσι κι έτσι δεν θα μου κάμει τίποτε ένα ψαράκι.

Και το 'ριξε στη θάλασσα. Πάλι ακούει την ίδια φωνή να του λέει:

– Τι καλό θέλεις να σου κάμω;

– Ε, λέει, να πάω στο σπίτι μου και να βρω ψωμιά και φαγιά.

Σαν πήγε στο σπίτι του, τα ήβρεν όλα όπως τα είπε στη φωνή. Είπε την ιστορία όλη στη γυναίκα του.

– Αχ, καλέ, του λέει αυτή, αντί να ζητήσεις, τίποτε καλό, ζήτησες ψωμιά και φαγιά;

– Ε, καλά, της λέει αυτός. Αν το ξαναπιάσω, τι θέλεις να του ζητήσω;

Η γυναίκα τού είπε να ζητήσει παλάτια!

Επήγεν ο καημένος ο ψαράς, έριξε το δίχτυ κι έπιανε πάλι το χρυσόψαρο. Έκανε να το βγάλει πάλι απ' τ' αγκίστρι και άκουσε τη φωνή: «Ρίξε το ψαράκι το χρυσό στο γιαλό, και θα δεις καλό».

Το έριξε, κι άκουσε πάλι τη φωνή: «Τι καλό θέλεις να σου κάμω;», κι αυτός εξήγησε παλάτια.

Πάει στο σπίτι του και τι να δει; Παλάτια ωραιότατα!

– Αχ, του λέει η γυναίκα του, να πιά' να το ξαναπιάσεις και να του ζητήσεις συ να γίνεις βασιλιάς κι εγώ βασίλισσα.

Επήγε πάλι κι έκαμεν όπως έκαμε και τις άλλες φορές, άκουσε τη φωνή και ζήτησε ό,τι του είπε η γυναίκα του. Μα πάει κατόπι στο σπίτι του, και τι να δει; Μια καλύβα όπως πρώτα, και τα παιδιά του πεινασμένα.

Διασκευασμένο απόσπασμα από το βιβλίο *Ανθολόγιο για τα παιδιά του Δημοτικού, Μέρος πρώτο*, 1975, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, αντλημένο από την ιστοσελίδα του Σπουδαστηρίου Νέου Ελληνισμού (snhell.gr)

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Στο παραπάνω λαϊκό παραμύδι, να εντοπίσετε όσα χαρακτηριστικά της αφήγησης εμφανίζονται και να τα σημειώσετε στον παρακάτω πίνακα (κυκλώστε στο κείμενο τις αντίστοιχες λέξεις/φράσεις και υπογραμμίστε τα χωρία που αντιστοιχούν στα μέρη της δομής της):

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΑΦΗΓΗΣΗΣ			
ΓΛΩΣΣΑ	ΥΠΑΡΧΕΙ	ΔΟΜΗ	ΥΠΑΡΧΕΙ
ΡΗΜΑΤΑ Παροντικός χρόνος (και αφηγηματικός παροντικός)		Εισαγωγή	
ΡΗΜΑΤΑ Παρελθοντικοί χρόνοι (συνοπτικός, μη συνοπτικός, συντελεσμένος)		Προσανατολισμός (πληροφορίες για πρόσωπα, τόπο, χρόνο κ.λπ.)	
ΧΡΟΝΟΣ Χρονικοί προσδιορισμοί ως μηχανισμοί συνοχής		Πλοκή/Πρόβλημα	
ΧΩΡΟΣ Τοπικοί προσδιορισμοί ως μηχανισμοί συνοχής		Αξιολόγηση	
ΑΙΤΙΑ/ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ Προσδιορισμοί που δηλώνουν αίτιο ή/και αποτέλεσμα ως μηχανισμοί συνοχής		Λύση	
		Τελευταία ενότητα	

2. Αφηγηθείτε και εσείς μια ιστορία: δημιουργήστε ένα παραμύδι (ακόμη και μια «παραμυθοσαλάτα» ενώνοντας δύο ή περισσότερα παραμύδια), μια φανταστική ή πραγματική ιστορία, ακολουθώντας τις συμβάσεις της αφήγησης (80 λέξεις).

Δραστηριότητα 1
για τα χαρακτηριστικά
του αφηγηματικού κειμένου

Δραστηριότητα 2
για τα χαρακτηριστικά
του αφηγηματικού κειμένου

Δραστηριότητα
για την κλίση
ονομάτων

Δραστηριότητα για
την ορθογραφία των
καταλήξεων των ονομάτων

Δραστηριότητα
περιγραφής/
αφήγησης

Διερευνούμε το μορφολογικό σύστημα της ελληνικής

Κείμενο Ι: Γαλάτεια Γρηγοριάδου-Σουρέλη | Η μάνα μου, όπως δεν τη γνώρισε κανείς

Έφυγε όπως της άξιζε. Με μια τελευταία πνοή μέσα στη γαλήνη και την ησυχία του σπιτιού της. Χωρίς νοσοκομεία και εντατικές, χωρίς πόνο και ταλαιπωρία. Της άξιζε γιατί όλη η ζωή της ήταν γεμάτη πόνο και αγώνα.

Χωρισμένοι οι γονείς της. Ο μπαμπάς της την κράτησε για υπερέτρια της μητριάς της. Ο αδελφός της μακριά. Δεν της επιτρεπόταν ούτε να διαβάσει, ούτε να πάει σχολείο. Κλεισμένη στο σπίτι, έκανε τη δούλα αλλά έτσι έμαθε να μαγειρεύει όπως κανείς... Δεν ξεχνιούνται οι λαχανοντολμάδες της, το δρυλικό κοκκινιστό (που άμα δεν έχει πιάσει, δεν έχει γίνει καλό!), το χάιδεμα που ήθελε το φαΐ για να γίνει νόστιμο...

Ερωτεύτηκε νωρίς και έφυγε από το σπίτι της. Τρία παιδιά και πολύς πόνος. Ο έρωτας δεν ήταν αμοιβαίος. Την άφησε για μια άλλη που παραδόξως τη μνημόνευε στην εκκλησία σε όλη της τη ζωή. «Να είναι καλά που με έσωσε» έλεγε και της άναβε πάντα ένα κεράκι να συγχωρεθεί.

Χωρισμένη με τρία παιδιά εκείνη την εποχή ίσον καταδικασμένη και ατιμασμένη για πάντα. Όχι όμως για τη Γαλάτεια! Έπιασε δουλειά και πούλαγε την αγγλική εγκυκλοπαίδεια Saxton πόρτα-πόρτα. Αναδείχθηκε η κορυφαία πωλήτρια σε όλη την Ευρώπη. Μόνο στην εκδήλωση που έγινε προς τιμήν της ως αναγνώριση του επιτεύγματός της, ο Άγγλος γενικός διευθυντής και οι υπόλοιποι ιδύνοντες κατάλαβαν με έκπληξη ότι η Γαλάτεια δε μιλούσε λέξη Αγγλικά...

Μετά ο Θεός τη βοήθησε. Ο παιδίατρος που παρακολουδούσε τα παιδιά της χωρίς αμοιβή, ένας άγιος άνθρωπος που λεγόταν Χατζηδάκης την πίεσε να γράψει. Την έβαλε στη Δαμασκό, που εκείνη την εποχή ήταν το κέντρο της διανόησης. Και έγραψε. Και πήρε το κρατικό βραβείο, την ανώτατη διάκριση της εποχής. Και το κορίτσι που δεν είχε στον ήλιο μοίρα έβγαλε το πρώτο της βιβλίο στον Κολλάρο, στην Εστία. Κάτι που τότε θεωρούνταν αδύνατο. Αδύνατο για τη Γαλάτεια;

Δεν υπήρχε στο λεξιλόγιό της αυτή η λέξη. Οι δυσκολίες συνεχείς. Αλλά οι φίλοι της πολλοί και διαλεχτοί. Γερές φιλίες. Καρδιακές. Με βάθος και δόσιμο. Πολλή αγάπη και νοιάξιμο. Και πολλά θαύματα. Το πιο μεγάλο; Ο Σουρέλης. Δέκα χρόνια μικρότερος. Αριστούχος φοιτητής Φιλοσοφικής. Ξυπόλητος από το χωριό. Γέλαγε λέγοντας ότι όταν έβαλε παπούτσια για πρώτη φορά κρυολόγησε. Αλλά διανοούμενος εκ γενετής. Φωτογραφική μνήμη, γεμάτος γνώσεις και ανησυχίες. Θαμπώθηκε από τη λάμψη της και αφιέρωσε τη ζωή του σε αυτήν. Την παντρεύτηκε, έκαναν εμένα, μας σπούδασε και τους τέσσερις στο εξωτερικό και της στάθηκε όσο κανείς.

[...] Μια μέρα είχε τριάντα χιλιάδες για να πληρώσει το ενοίκιό της. Όλα της τα λεφτά. Χτυπάει το κουδούνι και μια γειτόνισσα της εξηγεί την ανάγκη της και της τα ζητάει. Η Γαλάτεια τα δίνει και όλοι την κοιτάζουν απορημένοι. «Έχει ο Θεός», λέει, «τα έχει μεγαλύτερη ανάγκη από εμάς». Βγαίνει στην Πατησίων για δουλειά και όπως κατεβαίνει από το τρόλεϊ, τη σταματά ένας παλιός γνωστός της, της δίνει ένα φάκελο και την ευχαριστεί για τα δανεικά που είχε δώσει του ανθρώπου σε χρόνο ανύποπτο. Τον ανοίγει και μέσα έχει τριάντα χιλιάδικα. Έτσι απλά. Πάντοτε έτσι γινόταν σε όλη της τη ζωή.

[...] Μπορώ να συνεχίσω επ' άπειρον, γιατί η ζωή της ήταν γεμάτη συναρπαστικές στιγμές και θαύματα. Όχι τυχαία, γιατί πίστευε στο Θεό με ένα δικό της πολύ άμεσο τρόπο. Διεκδικούσε με φωνή αυτό που ήθελε. Μιλούσε στην Παναγιά και την κατσάδιαζε. Της έλεγε «Άκου να σου πω, μάνα είσαι και καταλαβαίνεις. Πρέπει να δώσεις τη βοήθεια και πρέπει να το κάνεις γρήγορα γιατί άλλο δεν αντέχεται το πρόβλημα». Και την επόμενη μέρα γινόταν αυτό που ζητούσε.

[...] Καλό Παράδεισο μάνα μου. Η παρέα σου είναι εκεί πάνω και σε περιμένει με ανυπομονησία, να συνεχίσετε τα ωραία σας. Θα μου λείψεις. Θα μου λείπει η φωνή σου στα αυτιά μου: «Καλημέρα γαϊδούρι μου, γιαβρί μου, τι κάνεις; Μην ξεχνάς να μ' αγαπάς». Σ' αγαπώ μάνα μου πολύ.

Διασκευασμένο απόσπασμα δημοσίευσης του Γ. Σουρέλη, 24/9/2016, από τον ιστότοπο themamagers

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Ποιες από τις λέξεις του παρακάτω πλαισίου είναι ονόματα και ποιες όχι; Τι σκεφτήκατε για να απαντήσετε; Ποιες δηλώνουν πρόσωπο, ζώο, πράγμα, κατάσταση, ιδιότητα, ενέργεια;

“ πόνος, χωρισμένοι, γεμάτη, γονείς, κλεισμένη, μπαμπάς, ησυχία, χάιδεμα, κεράκι, μόνο, βιβλίο, διανοούμενος, εκείνη, ανυπομονησία, γαϊδούρι, κανείς ”

- ✓ Ποιες από τις λέξεις αυτές θα μπορούσαν να αντικαταστήσουν ρήμα (ονοματικοποίηση) και να αναφερθούν σε δράσεις/ενέργειες και ποιες είναι κατάλληλες για περιγραφές (αναφορά σε στοιχεία του πραγματικού κόσμου και χαρακτηρισμούς τους);
2. Να συμπληρώσετε τα κενά με τα ονόματα που εννοούνται. Υπήρχε περίπτωση να τα συμπληρώσετε με άλλα ονόματα εκτός από αυτά που επιλέξατε; Γιατί παρέλειψε να τα αναφέρει ο ομιλητής; Σε ποια λεξική ομάδα ανήκουν οι υπογραμμισμένες λέξεις στις προτάσεις που συμπληρώσατε; Ως μέλη ποιας λεξικής ομάδας χρησιμοποιούνται στο παραπάνω κείμενο;
 - α) Δεν ξεχνιούνται οι λαχανοντολμάδες της, το θρυλικό κοκκινιστό (που άμα δεν έχει πιάσει, δεν έχει γίνει καλό!), το χάιδεμα που ήθελε το φαί για να γίνει νόστιμο.
 - β) Της δίνει ένα φάκελο και την ευχαριστεί για τα δανεικά, που είχε δώσει του ανθρώπου σε χρόνο ανύποπτο.
3. Διεκδικούσε με φωνή αυτό που ήθελε. Μιλούσε στην Παναγιά και την κατσάδιαζε. Της έλεγε: «Άκου να σου πω, μάνα είσαι και καταλαβαίνεις»:
 Ποια είναι η σημασία του υπογραμμισμένου ονόματος «φωνή»; Με ποια άλλη λέξη θα μπορούσατε να το αντικαταστήσετε, ώστε να μην επηρεαστεί το νόημα της πρότασης; Να συγκρίνετε τη σημασία του με αυτή που έχει στην ακόλουθη περίοδο του κειμένου:
 Θα μου λείψει η φωνή σου στα αυτιά μου: «Καλημέρα γαϊδούρι μου, γαβρί μου, τι κάνεις; Μην ξεχνάς να μ' αγαπάς».
 Σε ποια περίπτωση «η φωνή» είναι συγκεκριμένο και σε ποια αφηρημένο όνομα; Ποια λειτουργία έχει σε ένα κείμενο ένα συγκεκριμένο όνομα και ποια ένα αφηρημένο;
4. «Η παρέα σου είναι εκεί πάνω και σε περιμένει με ανυπομονησία, να συνεχίσετε τα ωραία σας»: Ποιους περιλαμβάνει η δική σας παρέα; Να συμπληρώσετε τη στήλη με αντίστοιχα ονόματα. Να κάνετε το ίδιο με ό,τι περιλαμβάνει για σας και η στήλη «οικογένεια». Μπορείτε να σκεφτείτε παρόμοια περιληπτικά ονόματα, που περιλαμβάνουν ένα σύνολο/μία ομάδα προσώπων, ζώων ή πραγμάτων;

Παρέα

Οικογένεια

5. Σε ποια πτώση βρίσκονται οι υπογραμμισμένες λέξεις του κειμένου; Πώς το καταλάβατε;
6. «Ο Σουρέλης. Δέκα χρόνια μικρότερος»: Να αντικαταστήσετε την υπογραμμισμένη λέξη με το αριθμητικό επίθετο «ένα» και να συνεχίσετε με τις ίδιες λέξεις την πρόταση κάνοντας τις απαραίτητες αλλαγές. Ποια λέξη αλλάξατε; Σε ποιο γένος ήταν αρχικά και σε ποιο τη μετατρέψατε; Να κλίνετε το όνομα «χρόνος» και στους δύο αριθμούς. Τι παρατηρείτε;
7. «Την έβαλε στη Δαμασκό, που εκείνη την εποχή ήταν το κέντρο της διανόησης»: Να αντικαταστήσετε την υπογραμμισμένη λέξη με τον εναλλακτικό τύπο της γενικής. Επηρεάζεται το ύφος του κειμένου; Υπάρχουν άλλες λέξεις στο κείμενο με παρόμοια διτυπία στη γενική πτώση του ενικού; Πώς σχηματίζονται οι λέξεις αυτές στην ονομαστική πληθυντικού;
8. «Ο παιδιάτρος που παρακολουδούσε τα παιδιά της χωρίς αμοιβή, ένας άγιος άνθρωπος που λεγόταν Χατζηδάκης, την πίεσε να γράφει»: Να μεταφέρετε το υπογραμμισμένο όνομα στο δηλυκό γένος. Τι παρατηρείτε; Μπορείτε να βρείτε μόνοι σας παρόμοια ονόματα;

Επεκτείνουμε το λεξιλόγιό μας

Κείμενο 1: Η Οικογένεια στη Νεοελληνική Τέχνη

(Πίνακας 3). Γύρω στα 1880 ο Νικόλαος Γύζης, κορυφαίος ζωγράφος που έζησε και **δημιούργησε** στο Μόναχο, **φιλοτέχνησε** τον πίνακα «Κούκου», που πήρε το όνομά του από το **παιχνίδι** που **απεικονίζει**, το γνωστό **κρυφτούλι**, που εδώ παίζεται ανάμεσα στη μάνα και τα παιδιά της (στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι η **οικογένεια** του ίδιου του ζωγράφου). Η μάνα, που κεντάει καδισμένη, αφήνει για λίγο το **εργόχειρό** της, για να κρυφτεί πίσω από την πλάτη της **γιαγιάς** που κρατά το **παιδάκι**, για να παίξει μαζί του το «κούκου». Η όλη σκηνή αποπνέει **τρυφερότητα** και οικογενειακή **γαλήνη**, τονίζοντας τόσο την παρουσία της γιαγιάς όσο και την **αφέλεια** του παιδιού.

Ελαφρώς διασκευασμένο απόσπασμα από την εισήγηση της Όλγας Μεντζαφού, Ιστορικού Τέχνης και Επιμελήτριας της Εθνικής Πινακοθήκης, με τίτλο «Η Οικογένεια στη Νεοελληνική Τέχνη».

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Να χαρακτηρίσετε τις λέξεις που δηλώνονται με έντονους χαρακτήρες ως παράγωγες (Π) ή σύνδτετες (Σ), δηλώνοντας τα συστατικά τους στοιχεία.
2. Να κατατάξετε τις λέξεις του κειμένου με έντονη ή πλάγια γραμματοσειρά σε θεματικές κατηγορίες (π.χ. δράσεις, συναισθήματα, έμφυχα όντα, παιχνίδια). Αξιοποιώντας τις βασικότερες λέξεις του κειμένου, αναδιηγηθείτε το περιληπτικά σε όσους ενδιαφέρονται για το περιεχόμενό του. Η σύνδεση των λέξεων με υπερώνυμες έννοιες βοηθάει την απομνημόνευσή τους.
3. Οι παραπάνω πίνακες ανήκουν στη συλλογή της Εθνικής Πινακοθήκης. Να διαλέξετε τον πίνακα που σας εντυπωσιάζει περισσότερο: να επιχειρηματολογήσετε γιατί τον θεωρείτε καλύτερο από τους άλλους, χρησιμοποιώντας το

1. Γεώργιος Ιακωβίδης,
Τα πρώτα θήματα

2. Γεώργιος Ιακωβίδης,
Μητέρα και κοριτσάκι

3. Νικόλαος Γύζης,
Κούκου

4. Γεώργιος Ιακωβίδης,
Η αγαπημένη της γιαγιάς

Τα έργα ανήκουν στη μόνιμη συλλογή της Εθνικής Πινακοθήκης

κατάλληλο λεξιλόγιο (καθώς και σύνδτετες και παράγωγες λέξεις).

4. Εναλλακτικά, μπορείτε να αφηγηθείτε την ιστορία που «κρύβεται» μέσα σε αυτόν, αξιοποιώντας τον τίτλο του και αναδεικνύοντας με τις λεξιλογικές σας επιλογές τις πιθανές σχέσεις μεταξύ των προσώπων που απεικονίζονται, όπως και τα συναισθήματα των προσώπων αυτών.

Δραστηριότητα 1
εμπλουτισμού
του λεξιλογίου

Δραστηριότητα 2
εμπλουτισμού
του λεξιλογίου

Τετράδιο Εργασιών
Τεύχος Α΄

Θεματική Ενότητα 5

Ζούμε σε κοινωνίες: συνήθειες και παραδόσεις

Κατακτάμε τα γλωσσικά και γνωσιακά εφόδια, για να κατανοούμε και να συνθέτουμε νοήματα

Εμπλουτίζουμε τις γνώσεις μας για το θέμα της ενότητας

Κείμενο 1: Εορτασμοί και συμβολισμοί

Τα έθιμα της Αποκριάς δεν είναι μόνο γιορτή, αλλά μαρτυρούν και τη βαθύτερη ανάγκη του ανθρώπου να νικήσει τους φόβους του και να εξυψώσει τη φύση.

Μεταμφιέσεις, προσωπεία, φωτιές, αδυροστομία, σάτιρα, αναπαραστάσεις γάμου και νεκρανάστασης. Χαρά, γέλιο, εξωστρέφεια, ανάταση ψυχής. Τα υλικά με τα οποία είναι φτιαγμένες οι Αποκριές είναι λίγο πολύ κοινά σε όλη την Ελλάδα και έχουν κοινό στόχο από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι σήμερα την ευετηρία ή, αλλιώς, καλοχρονιά. Είναι η ευφορία της γης και της σοδειάς, η γονιμότητα και η υγεία ανθρώπων και ζώων. Αυτά προσπαθούσαν να εξασφαλίσουν οι αγροτικές κοινωνίες με τις τελετουργίες τους σε αυτήν τη χρονική περίοδο, που σηματοδοτεί το πέρασμα από τον χειμώνα στην άνοιξη.

Η λέξη-κλειδί της Αποκριάς είναι η «ανατροπή». Οι Αποκριές συμβόλιζαν πάντα την ελευθεριότητα και την κατάργηση των ορίων. Σύμφωνα με ερμηνείες των ανθρωπιστικών επιστημών, είναι μια περίοδος κατά την οποία ο κόσμος και η τάξη ανατρέπονται – μαζί με τη φύση.

Τι Σημαίνει

– Αποκριές: Προέρχεται από το «απο-» (στερητικό) + «κρέως» (γεν. του ουσιαστικού «κρέας») και σημαίνει την αποχή από το κρέας. Το ίδιο και η λατινογενής λέξη «καρναβάλι».

– Εβδομάδα Κρεατινή ή Ολόκριγια, ή Άρτσι Βούρτσι: Η δεύτερη εβδομάδα, κατά την οποία δεν τηρείται καθόλου νηστεία, ούτε Τετάρτη και Παρασκευή. Η κρεοφαγία κορυφώνεται την Τσικνοπέμπτη, κατά την οποία όλοι πρέπει να τσικνίσουν, ενώ ξεκινούν και οι μεταμφιέσεις.

– Καθαρά Δευτέρα: Ονομάστηκε από τη λάτρα που έκαναν οι γυναίκες πλένοντας τα σκεύη που είχαν χρησιμοποιηθεί στα γλέντια της Τρανής Αποκριάς. Είναι η μέρα μετάβασης από την απόλυτη διασκέδαση στη Μεγάλη Σαρακοστή και στη νηστεία, η πρώτη μέρα της διατροφικής κάθαρσης.

Διασκευασμένο απόσπασμα άρθρου της Ό. Χαραμή, 8/2/2020, εφημερίδα *Η Καθημερινή*

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

1. Τι συμβολίζουν, σύμφωνα με το κείμενο, τα δρώμενα της Αποκριάς;

Ερευνούμε και μαθαίνουμε για τους κειμενικούς τύπους

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΓΕΓΟΝΟΤΟΣ

Γραμματική της περιγραφής ενός γεγονότος

Λεξικές ομάδες	Χρήση
Επίδετα	Κάνουν την περιγραφή ζωντανή & παραστατική
Τοπικά επιρρήματα	Δίνουν ολοκληρωμένη εικόνα του χώρου
Παροντικός χρόνος	Δείχνει αόριστη επανάληψη
Παρελθοντικοί χρόνοι	Βοηθούν στην παρουσίαση των γεγονότων

Κείμενο 1: Πάσχα στην Κέρκυρα - Το έθιμο «Μπότηδες»

Εντυπωσιακό και δορυβώδες, το Πάσχα στην Κέρκυρα φέρνει στον νου όλων το περίφημο έθιμο με τους μπότηδες που λαμβάνει χώρα το Μεγάλο Σάββατο στην καρδιά της όμορφης πόλης. Η φύση είναι ντυμένη στα πράσινα, με τις ευωδιές των λουλουδιών, και η πόλη ετοιμάζεται να υποδεχτεί ένα μεγάλο δραστηριοτικό γεγονός. Το έθιμο «Μπότηδες» στη Σπιανάδα στην Κέρκυρα είναι ένας συνδυασμός Ενετικών Παραδόσεων και Ορθόδοξων Εθίμων.

Το Μεγάλο Σάββατο, η Κέρκυρα ξυπνά νωρίς. Στις 6 το πρωί, στην Παναγία των Ξένων, μια εντυπωσιακή τρίκλιτη βασιλική επτανησιακού ρυθμού, γίνεται η αναπαράσταση του σεισμού που, κατά τις Γραφές, ακολούθησε την Πρώτη Ανάσταση. Στις 9 το πρωί, στον Ναό του Αγίου Σπυρίδωνα, ξεκινά η λιτανεία του Αγίου, που καθιερώθηκε το 1550, όταν το νησί σώθηκε από λιμό. Το παράδοξο εδώ είναι ότι γίνεται ταυτόχρονα και η περιφορά του Επιταφίου, αντίθετα από όλα τα υπόλοιπα μέρη της Ελλάδας. Η περιφορά του Επιταφίου το Μεγάλο Σάββατο καθιερώθηκε ουσιαστικά τα χρόνια της Ενετοκρατίας, καθώς οι Ενετοί απαγόρευαν τις λιτανείες και τον Επιτάφιο μέσα στην πόλη. Η περίφημη φιλαρμονική της Κέρκυρας συνοδεύει την περιφορά – ίσως έχετε ακούσει ότι η Κέρκυρα έχει μια από τις πιο καλά οργανωμένες και «μελωδικές» φιλαρμονικές και πραγματικά η μουσική τους είναι υπέροχη. Κατά παράδοση, παίζουν συγκεκριμένες μουσικές το Μεγάλο Σάββατο: τη Marcia Funebre (επιτάφιος πορεία) από την «Ηρωική» του Beethoven, το «Calde Lacrime» του Michelli, κ.ά.

Λίγες ώρες αργότερα, ο θρήνος δίνει τη θέση του στη... φασαρία, καθώς κόσμος μαζεύεται στη Σπιανάδα και στο Λιστόν –και όπου μπορεί– για να απολαύσει ένα από τα πιο εντυπωσιακά έθιμα του Πάσχα στη χώρα μας. Με το σήμα της πρώτης Ανάστασης στις 11 το πρωί, οι κάτοικοι της Κέρκυρας πετούν τεράστια κανάτια γεμάτα νερό –τους μπότηδες– από τα μπαλκόνια τους. Οι μπότηδες είναι πηλίνα κανάτια με στενό στόμιο και δυο χερούλια στο πλάι για τη μεταφορά τους. Τα μπαλκόνια είναι στολισμένα και οι κάτοικοι δένουν στα κανάτια κόκκινες κορδέλες –το κόκκινο είναι το χρώμα της Κέρκυρας.

Αν βρεθείτε στην Κέρκυρα κατά το σπάσιμο των μπότηδων, μην παραλείψετε να πάρετε μαζί σας και ένα κομματάκι και να το κρατήσετε μαζί σας όλον τον χρόνο –οι ντόπιοι θα σας πουν ότι θα σας φέρει καλή τύχη.

Διασκευασμένο απόσπασμα από ιστοσελίδα με τουριστικό περιεχόμενο

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Να εντοπίσετε στο παραπάνω κείμενο τα χαρακτηριστικά της περιγραφής γεγονότος. Μπορείτε να τα σημειώσετε πάνω στο κείμενο χρησιμοποιώντας συντομογραφίες: επιδ. (για τον όρο «Επίδετα»), τοπ. επιρρήμ. (για τον όρο «Τοπικά επιρρήματα»), παροντ. χρ. (για τον όρο «Παροντικός χρόνος») και παρελθ. χρ. (για τον όρο «Παρελθοντικός χρόνος»).
2. Να περιγράψετε ένα γεγονός που σχετίζεται με ένα έθιμο που αγαπάτε. Το κείμενό σας (έκτασης 60-70 λέξεων) προορίζεται να δημοσιευτεί στο ιστολόγιο του σχολείου σε ενότητα σχετική με τα ήδη και τα έθιμα.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

Γραμματική της περιγραφής ενός προσώπου

Λεξικές ομάδες	Χρήση	Παραδείγματα
Επίδετα & επιθετικοί προσδιορισμοί (μετοχές, αντωνυμίες)	Κάνουν την περιγραφή ζωντανή & παραστατική	μαύρα, κομμένα μαλλιά, ολοστρόγγυλα γυαλιά, ζωηρές κινήσεις, κ.λπ.
Παροντικός & παρελθοντικοί χρόνοι	Βοηθούν στην παρουσίαση των γεγονότων	i. Παροντικός, Παροντικός συντελεσμένος ii. Παρελθοντικός μη συνοπτικός, Παρελθοντικός συνοπτικός, Παρελθοντικός συντελεσμένος (π.χ. ήταν, μιλούσε, είχαν, μεγάλωσε, είχε παντρευτεί, είχε τελειώσει)

Κείμενο 2: Γενίτσαροι και Μπούλες

Οι Μπούλες είναι παλαιότατο αποκριάτικο έθιμο της Νάουσας. Στο αποκριάτικο αυτό έθιμό μας, έχει δοθεί πολύ πετυχημένα ο ορισμός χορευτικό δρώμενο, γιατί η δράση των ανθρώπων που συμμετέχουν στην τέλεσή του είναι δράση χορευτική και χωρίς αυτήν η τέλεση του εθίμου είναι αδύνατη. Οι τελεστές ήταν και είναι πάντα νέοι άνδρες. Ο αριθμός τους τα παλαιότερα χρόνια φαίνεται να ήταν από έξι μέχρι δώδεκα, ενώ σήμερα μπορεί να συμμετέχουν και περισσότεροι. Στο μπουλούκι, από πολύ παλιά, έπαιρναν μέρος και μικρά αγόρια. Η νύφη-Μπούλα είναι ένας άντρας ντυμένος με εξαρτήματα από την τοπική γυναικεία φορεσιά, εκτός απ' το φουστάνι που είναι ειδικά ραμμένο με στεφάνια, ώστε να στέκεται φουσκωτό. Το κεφαλοκάλυμμα είναι γεμάτο λουλούδια, από τα οποία ξεκινούν τούλια και κορδέλες. Φοράει προσωπίδα χωρίς μουστάκι, με κόκκινα ολοστρόγγυλα μάγουλα και χρυσαφί βαράκι.

Το κείμενο αποτελεί σύντομη άρθρωση του Χ. Σ. Ζάλιου, *Οι Μπούλες της Νάουσας*, Λαός Βεροίας, 17-18/2/2007, από τον ιστότοπο των Φίλων του Ιστορικού Αρχείου Νάουσας (naoussahistory)

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Να εντοπίσετε στο παραπάνω κείμενο τα χαρακτηριστικά της περιγραφής προσώπου. Μπορείτε να τα σημειώσετε πάνω στο κείμενο χρησιμοποιώντας συντομογραφίες: επιδ. (για τον όρο «Επίδετα»), επιδ. προσδ. (για τον όρο «Επιθετικοί προσδιορισμοί»), παροντ. χρ. (για τον όρο «Παροντικός χρόνος») και παρελδ. χρ. (για τον όρο «Παρελθοντικός χρόνος»).
2. Να περιγράψετε ένα έθιμο που αγαπάτε. Το κείμενό σας (έκτασης 60-70 λέξεων) προορίζεται να δημοσιευτεί στο ιστολόγιο του σχολείου σας σε ενότητα σχετική με τα ήθη και τα έθιμα.

Δραστηριότητα
για τη γλώσσα
της περιγραφής

Διερευνούμε το μορφολογικό σύστημα της ελληνικής

Κείμενο 1: Άγιος Βασίλειος και Santa Claus

Ο Άγιος Βασίλειος στην ορθόδοξη παράδοση, στις λαϊκές σύλληψης περιγραφές των καλάντων της Πρωτοχρονιάς και στη λαογραφία οπωσδήποτε δεν έχει σχέση με τον Santa Claus (το όνομα Claus προέκυψε από παραφθορά του ονόματος του Αγίου Νικολάου στη Δύση), που εισήχθη τον 20ό αιώνα από την Αμερική και ταυτίστηκε –στην Ελλάδα μόνο– με τον Άγιο Βασίλειο. Μία ματιά στη βυζαντινή αγιογραφική απεικόνιση του Αγίου Βασιλείου, όπου εμφανίζεται λεπτός, μελαχρινός, με μακριά μαύρη γενειάδα, αλλά και στις αφηγήσεις των καλάντων, όπου παρουσιάζεται συνήθως ως ιεράρχης, λόγιος, γεωργός ή βοσκός, αρκεί για να καταδείξει την εντελώς διαφορετική του σύλληψη στον κόσμο της ορθόδοξης παράδοσης και της ελληνικής λαογραφίας.

Η σημερινή φιγούρα του Santa Claus, με διαφορετικά ονόματα στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, έλκει την καταγωγή της από τη θρησκευτική παράδοση του Αγίου Νικολάου, επισκόπου Μύρων της Λυκίας της Μικράς Ασίας, αλλά και από προχριστιανικές φιγούρες στη λαογραφία των λαών της δυτικής και βορείου Ευρώπης. Ο άγιος Νικόλαος έζησε τον 3ο αιώνα μ.Χ. και έγινε γνωστός για τη φιλανθρωπία του. Τόσο η ορθόδοξη όσο και η ρωμαιοκαθολική αγιογραφική του απεικόνιση τον παρουσιάζουν συχνά ντυμένο με κόκκινα άμφια, λεπτό και με άσπρη γενειάδα. Στη σημερινή του μορφή, ευτραφής, με κόκκινα μάγουλα και άσπρη γενειάδα, ντυμένος στα κόκκινα, με μπότες και φορτωμένος σάκο που περιέχει δώρα, πρωτοεμφανίζεται στην Αμερική τον 19ο αιώνα. [...]

Στην ελληνική πάντως λαογραφία ο άγιος Βασίλης έρχεται συνήθως από την Καισάρεια πεζός, δεν κουβαλά δώρα, παρά μόνο ευλογεί και θεωρείται ότι φέρνει την καλή χρονιά, την αφθονία και την υγεία.

Διασκευασμένο απόσπασμα, *Ανοίξετε την πόρτα σας*, ΚΕΠΕΜ, σσ. 73-75

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Ποια λεξική ομάδα χρησιμοποιείται κυρίως για να παρουσιαστεί η αντίθεση μεταξύ του Αγίου Βασιλείου και του Santa Claus;
2. α) Να συγκεντρώσετε τα επίθετα που χαρακτηρίζουν στοιχεία της μορφής του Αγίου Βασιλείου και του Santa Claus στον παρακάτω πίνακα.

Άγιος Βασίλειος	
Santa Claus	

- 6) Παρατηρήστε τα επίθετα του πίνακα. Είναι περιγραφικά, αξιολογικά ή ταξινομικά; Πώς δικαιολογείτε την κυριαρχία της συγκεκριμένης κατηγορίας επιθέτων στο απόσπασμα;
3. Πόσα είδη «παράδοσης», «απεικόνισης» και «λαογραφίας» εντοπίζετε στο κείμενο; Με τι είδους επίθετα δηλώνονται; Με περιγραφικά, αξιολογικά ή ταξινομικά; Ποιος ο ρόλος της κατηγορίας αυτής στον επίσημο ή τον καθημερινό μας λόγο;
4. Με βάση τις απαντήσεις σας στις ερωτήσεις 2β και 3 για τα είδη των επιθέτων που χρησιμοποιούνται στο κείμενο, ποιος είναι ο στόχος του συντάκτη;
5. Να σχηματίσετε τα τρία γένη των επιθέτων που εντοπίσατε στη 2α.
6. Ποιο είναι το γένος του υπογραμμισμένου επιθέτου; Πώς το καταλάβατε;
«Η σημερινή φιγούρα του Santa Claus, με διαφορετικά ονόματα στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, έλκει την καταγωγή της από τη θρησκευτική παράδοση του Αγίου Νικολάου, επισκόπου Μύρων της Λυκίας της Μικράς Ασίας, αλλά και από προχριστιανικές φιγούρες στη λαογραφία των λαών της δυτικής και βορείου Ευρώπης».
- 6) Εναλλακτικά ποιον τύπο του ίδιου επιθέτου (βόρειος) θα χρησιμοποιούσατε στη φράση «βορείου Ευρώπης»; Σε τι διαφέρει από την κατάληξη του επιθέτου «δυτικής»; Γιατί;
7. Αναζητήστε τις απαντήσεις στις ακόλουθες ερωτήσεις σε λεξικά της νέας ελληνικής γλώσσας, όπως και σε συμβατικούς ή διαδικτυακούς «οδηγούς ορθής χρήσης της γλώσσας». Πριν από την αναζήτησή σας στα λεξικά και στους οδηγούς, δοκιμάστε να απαντήσετε στις ερωτήσεις και συγκρίνετε την απάντησή σας με τα ευρήματά σας στα βιβλία αναφοράς που ψάξατε:
 - α) Το επίθετο «ευτραφής» σχηματίζει αιτιατική ενικού στο αρσενικό γένος:
 - τον ευτραφή
 - τον ευτραφής
 - τον ευτραφές
 - 6) Το επίθετο «ευτραφής» σχηματίζει αιτιατική πληθυντικού στο ουδέτερο γένος:
 - τα ευτραφές
 - τα ευτραφή
 - τα ευτραφής
 - γ) Στη φράση του κειμένου «... με μακριά μαύρη γενειάδα» το υπογραμμισμένο επίθετο είναι:
 - σε ονομαστική πτώση και δηλυκό γένος
 - σε αιτιατική πτώση και ουδέτερο γένος
 - σε αιτιατική πτώση και δηλυκό γένος
 - δ) Το επίθετο «μακρύς» σχηματίζει γενική ενικού στο αρσενικό γένος:
 - του μακριού/μακρύ
 - του μακρή

Αν υπάρχει δυσαρμονία μεταξύ της απάντησής σας και των ευρημάτων σας στα λεξικά και τους οδηγούς, πού οφείλεται αυτή; Μπορείς, επίσης, να ερευνήσεις στο διαδίκτυο, μέσω κατάλληλης αναζήτησης, ποιοι τύποι χρησιμοποιούνται περισσότερο στη γλωσσική χρήση.

» Η εξάσκησή σου σε τέτοιους είδους δραστηριότητες γίνεται για να σε βοηθήσει στο στάδιο «μετά τη συγγραφή» της παραγωγής κειμένων, ώστε να αυτο-διορθώνεσαι αποτελεσματικά.

8. Να σχηματίσετε, όπου είναι δυνατόν, τους τρεις βαθμούς των επιδέτων.

- «Μία ματιά στη βυζαντινή αγιογραφική απεικόνιση του Αγίου Βασιλείου, όπου εμφανίζεται λεπτός, μελαχρινός, με μακριά μαύρη γενειάδα».
- «Στη σημερινή του μορφή, ευτραφής, με κόκκινα μάγουλα και άσπρη γενειάδα, ντυμένος στα κόκκινα, με μπότες και φορτωμένος σάκο που περιέχει δώρα πρωτοεμφανίζεται στην Αμερική τον 19ο αιώνα».
- «Στην ελληνική, πάντως, λαογραφία, ο Άγιος Βασίλης έρχεται συνήθως από την Καισάρεια πεζός, δεν κουβαλά δώρα, παρά μόνο ευλογεί και θεωρείται ότι φέρνει την καλή χρονιά, την αφθονία και την υγεία».

Αξιοποιήστε τις μετατροπές που κάνετε στη σύνδεση ενός κειμένου στο οποίο συγκρίνετε τον άγιο Βασίλη με τον Santa Claus. Το κείμενο αυτό θα το κρατήσετε, ώστε τα Χριστούγεννα να το αναρτήσετε στο χρονολόγιο του μέσου κοινωνικής δικτύωσης που χρησιμοποιείτε.

Δραστηριότητα για την ορθογραφία των επιδέτων

Δραστηριότητα για την ορθογραφία των καταλήξεων των επιδέτων

Εμπλουτίζουμε το λεξιλόγιό μας

Κείμενο 1: Σαρακοστιανό του Σπύρου Βασιλείου

Παρατηρώ τον πίνακα του Σπύρου Βασιλείου. Αυτόν με το **τρίποδο τσίγκινο** τραπέζακι **υπαίθριου** καφενείου με τα **λίγα** σαρακοστιανά. Είναι μάλλον στην ταράτσα του σπιτιού του, κάτω από την Ακρόπολη, όπου κάθε Καθαρά Δευτέρα καλούσε τους φίλους του να τους φιλέψει με την τέχνη του και τα καλούδια της ημέρας. Κάτω ξαποσταίνει ένας χαρταετός, που μάλλον τον παράτησε κουρασμένος κάποιος πιτσιρικάς.

Δίπλα το **ψάδινο** καπέλο για τον **μαρτιάτικο** ήλιο και το μπαστούνι. Και ένας **χάρτινος** μύλος, **φτηνό χαροποιό** παιχνίδι των παιδικών μας χρόνων, όταν τον έκανε ο μπάτης του Φαλήρου να γυρίζει τρελά. Στον τοίχο της ταράτσας η ζωγραφιά ενός κοριτσιού. Στο βάθος ο Υμηττός φωτισμένος, όσο αφήνουν τα σύννεφα, από τον ήλιο του μεσημεριού. Στα σύρματα του ηλεκτρικού μπλεγμένος ένας **μισοτρύπιος** χαρταετός, που υπομένει κρεμασμένος την παρελθούσα **αιδέρια** δόξα του.

Απλά πράγματα μιας άλλης ζωής.

Όπως απλά και λιτά τα σαρακοστιανά εδέσματα. Οι **μαύρες** ελιές μπροστά-μπροστά. Η λαγόνα, όπως θα

Το Τραπέζι της Καθαράς Δευτέρας, πίνακας του Σπύρου Βασιλείου (το έργο ανήκει στη μόνιμη συλλογή του Μουσείου Νεοελληνικής Τέχνης Ρόδου)

έπρεπε να είναι: **άξυμη** και όχι **φουσκωτή**, τίγκα στα διογκωτικά. Τα **φρέσκα** κρεμμυδάκια, καθαρισμένα, **δροσερά, τραγανά**. Ο χαλβάς του μπακάλη με το αμύγδαλο περιμένει το **σπιτικό** μαχαίρι να τον τεμαχίσει. Η καρδιά από το **τρυφερό** μαρουλάκι περιμένει κάποιο παιδί να την αρπάξει. Στο **κίτρινο** **πήλινο** πιάτο η μαρουλοσαλάτα μαζί με ρόκες και κάρδαμα. Κι αλήθεια, αυτό το **κοκκινωπό** στο **άσπρο** πιάτο να 'ναι καρποί ροδιού; Πάντως το κρασί στα ποτήρια είναι ρετσίνα, μάλλον από τα Μεσόγεια.

Άρθρο από τον Εύωχο, 22/2/2017, εφημερίδα *Η Καθημερινή*

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Να κατατάξετε τα επίθετα του κειμένου με έντονους χαρακτήρες σε δεματικές κατηγορίες (π.χ. χρώμα, υλικό, γεύση, πηγή, μορφή, κατηγορία, αξιολόγηση). Βάσει αυτών των κατηγοριών ποιος είναι ο καταλληλότερος κειμενικός τύπος, ώστε το επίθετο να αναδείξει τις σημασιολογικές διαστάσεις του;
2. Ποιος είναι ο ρόλος των επιθέτων αυτών; Προτού απαντήσετε, μπορείτε να επιχειρήσετε να αφαιρέσετε αυτά τα επίθετα από το κείμενο και να παρατηρήσετε πώς αλλάζει το νόημα αλλά και η «αίσθηση» που δημιουργείται.
3. Να χαρακτηρίσετε τα ακόλουθα επίθετα ως παράγωγα (Π) ή σύνθετα (Σ) και να σημειώσετε τα στοιχεία από τα οποία αποτελούνται: μισοτρύπιος, κοκκινωπό.

Η κατανόηση της δομής των παράγωγων και σύνθετων λέξεων βοηθάει στη σημασιολογική «αποκωδικοποίησή» τους.

4. «Από τον ήλιο του μεσημεριού»: πώς θα μπορούσε να αποδοθεί η ίδια φράση με τη χρήση επιθέτου; Ποια «εκδοχή» προτιμάτε και γιατί;
5. Αν διαβάσατε το κείμενο, χωρίς να δείτε τον πίνακα στον οποίο αυτό αναφέρεται, θα μπορούσατε να «δείτε» νοερά τον πίνακα; Αν ναι, πού πιστεύετε ότι οφείλεται αυτό; Αν όχι, αιτιολογήστε την απάντησή σας.
6. Διαβάζοντας την περιγραφή του ζωγραφικού πίνακα, σας δημιουργείται η αίσθηση ότι πρόκειται για περιγραφή φορτισμένη θετικά ή αρνητικά; Γιατί;
7. Να προτείνετε έναν εναλλακτικό τίτλο για τον πίνακα του Σπύρου Βασιλείου, αντλώντας ιδέες από το κείμενο αναφοράς.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΙΤΛΟΣ:

8. Να περιγράψετε και εσείς τον πίνακα αξιοποιώντας την εκφραστική δύναμη των επιθέτων, για να αναδείξετε την εικόνα αλλά και το συναίσθημα (σε κείμενο 100 λέξεων με συνειρμικά/λογοτεχνικά χαρακτηριστικά). Το κείμενό σας μπορεί να είναι και ποιητικό, αν το επιθυμείτε! Οι περιγραφές σας μπορούν να αναρτηθούν στον Πίνακα ανακοινώσεων της τάξης ως ένα αφιέρωμα στα έθιμα της Καθαράς Δευτέρας.

Δραστηριότητα 1
εμπλουτισμού του λεξιλογίου

Δραστηριότητα 2
εμπλουτισμού του λεξιλογίου

Δραστηριότητα 3
εμπλουτισμού του λεξιλογίου

Τετράδιο Εργασιών
Τεύχος Α΄

Θεματική Ενότητα 6

Οικολογία: η φύση, το ευρύτερο σπίτι μας

Κατακτάμε τα γλωσσικά και γνωσιακά εφόδια, για να κατανοούμε και να συνδέουμε νοήματα

Εμπλουτίζουμε τις γνώσεις μας για το θέμα της ενότητας

Κείμενο 1: Διάστημα: Το τελευταίο σύνορο (της ρύπανσης)

Ακούγεται κάπως περίεργο, αλλά έχουμε καταφέρει να γεμίσουμε σκουπίδια ακόμα και το διάστημα. Πώς έγινε αυτό; Γιατί αποτελεί πρόβλημα; Και πώς καθαρίζεται το διάστημα;

Στο διάστημα κυκλοφορούν διαστημικά σκουπίδια: έχουν «ξεμείνει», μεταξύ άλλων, μια δερμική κουβέρτα διάσωσης, ένα γάντι, ένα κλειδί, μια πένσα, μια τσάντα εργαλείων, μια φωτογραφική μηχανή, μια οδοντόβουρτσα και... σακούλες σκουπιδιών. Παρ' όλα αυτά, πέραν της τρομακτικής διαπίστωσης του ότι όπου πάει ο άνθρωπος αφήνει και κάτι πίσω του, όταν μιλάμε για ανθρωπογενή διαστημικά σκουπίδια, απορρίμματα ή θραύσματα (space debris), αναφερόμαστε κυρίως σε αυτά που βρίσκονται σε τροχιά γύρω από τη Γη και έχουν προκύψει από την εκτόξευση τεχνητών δορυφόρων.

Τα διαστημικά σκουπίδια άρχισαν να συσσωρεύονται σε τροχιά γύρω από τη Γη αμέσως μετά την εκτόξευση του πρώτου τεχνητού δορυφόρου, του «Σπούτνικ 1», τον Οκτώβριο του 1957.

Τι μας νοιάζει εμάς;

Οι κίνδυνοι, λοιπόν, εντοπίζονται κυρίως στο διάστημα, ενώ τα πιο πολλά διαστημικά συντρίμια με «καθοδικές τάσεις» καίγονται στην ατμόσφαιρα, πριν φτάσουν στη Γη. Ο κύριος Μυλωνάκης, ειδικός επιστήμονας διαστημικών συστημάτων στο Ελληνικό Κέντρο Διαστήματος (ΕΛΚΕΔ) εξηγεί: «Μια ανεξέλεγκτη αύξηση των διαστημικών απορριμμάτων μπορεί να οδηγήσει στο λεγόμενο Σύνδρομο Κέ-σλερ, δηλαδή σε μια γενικευμένη αλυσιδωτή σύγκρουση απορριμμάτων και δορυφόρων, με συνέπεια την πρακτική αχρήστευση κάποιων τροχιών και την ενδεχόμενη συνολική δυσχέραση πρόσβασης της ανθρωπότητας στο διάστημα. Είμαστε όμως όλοι, ως ανθρώπινο είδος, ενωμένοι στην αντιμετώπιση του προβλήματος που προκύπτει από την αύξηση των διαστημικών σκουπιδιών».

Είμαστε μαζί στην εφαρμογή της πολιτικής μηδενικών απορριμμάτων στο διάστημα; Θα έπρεπε. Τα διαστημικά συντρίμια είναι ένα παγκόσμιο ζήτημα που επηρεάζει τόσο τα διαστημικά όσο και τα μη διαστημικά κράτη.

Διασκευασμένο απόσπασμα άρθρου του Π. Κούστα, 9/5/2023, εφημερίδα *Η Καθημερινή*

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Πώς θα εξηγούσατε τον τίτλο του άρθρου «Διάστημα: το τελευταίο σύνορο (της ρύπανσης)», με βάση το περιεχόμενό του;
2. Τι θα απαντούσατε, με βάση το κείμενο, στο ερώτημα «Τι μας νοιάζει εμάς τι συμβαίνει στο διάστημα;»

Ερευνούμε και μαθαίνουμε για τους κειμενικούς τύπους

Κείμενο 1: Τι είναι η κομποστοποίηση

Η κομποστοποίηση είναι μια φυσική διαδικασία η οποία μετατρέπει τα οργανικά υλικά σε μια πλούσια σκούρα ουσία. Αυτή η ουσία λέγεται κομπόστ ή χούμους ή εδαφοβελτιωτικό. Η κομποστοποίηση είναι ένας πολύ άμεσος και σημαντικός τρόπος ανακύκλωσης. Έχει υπολογιστεί ότι το 35% των οικιακών απορριμμάτων μπορούν να κομποστοποιηθούν. Η λέξη κομπόστ προέρχεται από την αγγλική λέξη compost. Η λέξη compost προέρχεται από τη λατινική λέξη compositus κι αυτή από το ρήμα componere (com - together, μαζί + ponere - to place, τοποθετώ). Στα τέλη του 14ου αιώνα, στη γαλλική γλώσσα εμφανίζεται η λέξη composte με την έννοια του μίγματος των φύλλων, της κοπριάς και άλλων υλικών για τη λίπανση της γης. Η λέξη compost με τη σημερινή της έννοια εμφανίζεται το 1580 στην Αγγλία.

Τι ακριβώς είναι λοιπόν το κομπόστ; Στη φύση υπάρχουν πεσμένα φύλλα, νεκρά ζώα, νεκρά δέντρα

εκατομμυρίων ετών και συνθήκες όπως κατολισθήσεις, χιονοστιβάδες, πλημμύρες και παγετοί. Όλα αυτά τα συνδυασμένα υλικά, λόγω των περιβαλλοντικών συνθηκών, έχουν δημιουργήσει με το πέρασμα του χρόνου ένα πλούσιο, ζωντανό έδαφος, γεμάτο από μικροοργανισμούς, έντομα, ζώδια, σκουλήκια και κάθε λογής πλάσματα, αλλά και πολύτιμα θρεπτικά στοιχεία από την αποδόμηση της οργανικής ύλης, που είναι αναγκαία για τα οικοσυστήματα.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Διασκευασμένο απόσπασμα άρθρου αντλημένο από την ιστοσελίδα της Οικολογικής Εταιρείας Ανακύκλωσης (ecorec)

1. Στο παραπάνω κείμενο, να εντοπίσετε τα χαρακτηριστικά του κειμενικού τύπου της εξήγησης (κυκλώστε τα χαρακτηριστικά της γλώσσας, υπογραμμίστε τα χαρακτηριστικά της δομής της) συμπληρώνοντας παράλληλα τον παρακάτω πίνακα:

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΞΗΓΗΣΗΣ			
ΔΟΜΗ	ΥΠΑΡΧΕΙ	ΓΛΩΣΣΑ	ΥΠΑΡΧΕΙ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ: αναφορά και περιγραφή του φυσικού ή κοινωνικού φαινομένου/ του γεγονότος/ της έννοιας		Κοινά ονόματα (συνήθως αφηρημένα), τα οποία προέρχονται από ρήματα (ονοματικοποίηση)	
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ των διαδοχικών βημάτων/ διαδικασιών που οδηγούν στην εμφάνιση του φαινομένου		Μηχανισμοί συνοχής που δηλώνουν χρονικές και αιτιολογικές σχέσεις	
Καταγραφή των αιτιών του φαινομένου		Ρήματα δράσης και ρήματα σκέψης	
Καταγραφή των αποτελεσμάτων του φαινομένου			
ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΝΟΤΗΤΑ: κρίσεις/σχόλια/ερμηνείες του πομπού		Εξειδικευμένο ύφος/ορολογία	

2. Ακολουθώντας τη δομή του παραπάνω κειμένου, να εξηγήσετε ένα από τα παρακάτω φαινόμενα (μπορείτε να κάνετε την έρευνά σας σε έντυπες ή ηλεκτρονικές πηγές, δεν μπορείτε όμως να αντιγράψετε αυτούσιες τις αναφορές που θα βρείτε –θα ήταν καλό να σημειώσετε τις πληροφορίες που θεωρείτε σημαντικές και να τις ανασυνθέσετε σε ένα νέο δικό σας εξηγητικό κείμενο). Τα κείμενά σας θα φιλοξενηθούν στην ιστοσελίδα του σχολείου σας και έχουν ενημερωτικό χαρακτήρα.

* Ανακύκλωση	* Ηχορύπανση
* Βόρειο σέλας	* Διαχείριση πυρηνικών αποβλήτων
* Φαινόμενο Ελ Νίνιο	* Κυκλική Οικονομία
* Διαστημική ρύπανση	* Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας
* Φωτορύπανση	

Αναφορικά με τη δημοσιογραφική είδηση/το ρεπορτάζ, σημαντικά είναι τα εξής:

Οι δημοσιογραφικές ειδήσεις αποτελούν αφηγήσεις γεγονότων τα οποία κρίνονται [από τους/ τις δημοσιογράφους] ως «ενδιαφέροντα» ή και «σημαντικά» για το ευρύ κοινό. Τέτοιες αφηγήσεις εμφανίζονται με συγκεκριμένη δομή που περιλαμβάνει, πέρα από το ίδιο το γεγονός, την περίληψή του, τον χώρο, τον χρόνο και τους ανθρώπους που συμμετείχαν σε αυτό, τα αποτελέσματά του και την αξιολόγηση όλων των παραπάνω. Στόχος της παραπάνω δομής είναι η προσέλκυση του ενδιαφέροντος του αναγνωστικού κοινού. Οι δημοσιογραφικές ειδήσεις δεν αποτελούν σε καμία περίπτωση «αντικειμενικές» και «ουδέτερες» αναπαραστάσεις της πραγματικότητας, αλλά περιέχουν (λιγότερο ή περισσότερο εμφανείς) αξιολογήσεις που επιδιώκεται να μεταδοθούν στο κοινό. Γλωσσάρι Όρων Γλωσσολογίας από τον ιστότοπο Η Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα (greek-language.gr)

Κείμενο 2: Ρεπορτάζ

Σήμερα, 1 Μαρτίου 2024, προβλήματα στην κυκλοφορία δημιούργησε η έντονη βροχοπτώση, με αποτέλεσμα να σημειωθούν μπουτιλιαρίσματα και μεγάλες καθυστερήσεις. Λόγω συσσώρευσης υδάτων, δημιουργήθηκε δυσχέρεια στην κυκλοφορία των οχημάτων στη Λ. Ποσειδώνος στη συμβολή της με τη Λ. Καλαμακίου, στο ρεύμα προς Πειραιά, με ανοιχτή μία λωρίδα και κίνηση από τη Γλυφάδα. Στο «κόκκινο» οι κεντρικοί δρόμοι της Αθήνας, μεγάλες είναι οι καθυστερήσεις και στην Αττική Οδό.

Διασκευασμένο απόσπασμα από την ιστοσελίδα της ΕΡΤ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Στην παραπάνω είδηση (ρεπορτάζ), να εντοπίσετε τα χαρακτηριστικά της δημοσιογραφικής αφήγησης (κυκλώστε τα χαρακτηριστικά της γλώσσας, υπογραμμίστε τα χαρακτηριστικά της δομής της) συμπληρώνοντας παράλληλα τον παρακάτω πίνακα:

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΑΦΗΓΗΣΗΣ			
ΔΟΜΗ	ΥΠΑΡΧΕΙ	ΓΛΩΣΣΑ	ΥΠΑΡΧΕΙ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ		ΡΗΜΑΤΑ	
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ		ΧΡΟΝΙΚΑ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ – συνδυαστικές λέξεις και φράσεις που δείχνουν τη ΧΡΟΝΙΚΗ ΣΕΙΡΑ των γεγονότων	
ΠΛΟΚΗ/ΠΡΟΒΛΗΜΑ		ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΣΥΝΟΧΗΣ	
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ			
ΛΥΣΗ			
ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΝΟΤΗΤΑ			

2. Να συνδέσετε τη δική σας δημοσιογραφική αφήγηση για ένα επίκαιρο γεγονός που αφορά το περιβάλλον (καιρικό φαινόμενο, περιβαλλοντική δράση κ.ά.). Το κείμενό σας (έκτασης 60-70 λέξεων) θα δημοσιευτεί στη σχολική εφημερίδα, στη σύνταξη της οποίας συμμετέχετε ως μέλος της Συντακτικής Επιτροπής.

Δραστηριότητα για τη γλώσσα και τη δομή του αφηγηματικού κειμένου

Διερευνούμε το μορφολογικό σύστημα της ελληνικής

Κείμενο 1: Άνδρος: Μαγικές πινελιές στους κάδους απορριμμάτων στα Αποίκια

Άλλαξαν τελείως όψη οι κάδοι απορριμμάτων στο παραδοσιακό χωριό «Αποίκια» της Άνδρου, θέλοντας έτσι να ευαισθητοποιήσουν όσους δεν έχουν περιβαλλοντική συνείδηση.

Οι κάτοικοι πήραν πραγματικά μια πολύ όμορφη πρωτοβουλία με εντυπωσιακό αποτέλεσμα. Σκοπός τους είναι να μεταδώσουν βαδιά σε όλους, μικρούς και μεγάλους, τον σεβασμό στο περιβάλλον, να ομορφύνουν το χωριό και το νησί που ζουν.

Σύμφωνα με τους κατοίκους, οι κάδοι σκουπιδιών και ανακύκλωσης είναι, δυστυχώς, πόλος έλ-

ξης για παλιά στρώματα, μπάζα και οτιδήποτε άλλο άχρηστο υπάρχει.

Αποφάσισαν λοιπόν να δραστηριοποιηθούν, καθώς, όπως δηλώνουν, είναι ντροπή να έρχονται επισκέπτες από αλλού και να μαζεύουν τα σκουπίδια τους κι οι ίδιοι να κάθονται στον καναπέ.

Διασκευασμένο απόσπασμα από τον ιστότοπο cyclades24

Δραστηριότητα για τον σχηματισμό των επιρρήματων

1. α) Ποιες από τις υπογραμμισμένες λέξεις δηλώνουν:

- τόπο;
- τρόπο;
- ποσότητα;
- βεβαιότητα;
- Τίποτε από τα παραπάνω;

Σε ένα κενό μπορεί να αντιστοιχούν δύο λέξεις.

β) Σε ποια λεξική ομάδα ανήκουν οι λέξεις που συμπληρώσατε στα κενά;

γ) Ποιες φράσεις ή προτάσεις του κειμένου προσδιορίζουν οι λέξεις που συμπληρώσατε στα κενά;

2. α) Στο παρακάτω απόσπασμα ποια είναι η κατάληξη του υπογραμμισμένου επιρρήματος; Ποια άλλη θα μπορούσατε να σχηματίσετε εναλλακτικά; Ποια είναι τα καταληκτικά μορφήματα που χαρακτηρίζουν τα επιρρήματα;

«Άλλαξαν τελείως όψη οι κάδοι απορριμμάτων στο παραδοσιακό χωριό «Αποίκια» της Άνδρου...».

β) Να αντικαταστήσετε το «τελείως» με τον τύπο που σχηματίσατε. Ταιριάζει νοηματικά;

γ) Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε την κατάληξη -α αντί για την κατάληξη -ως στο επίρρημα «δυστυχώς»;

3. Σε ποιον βαθμό βρίσκονται τα επιρρήματα του κειμένου; Να σχηματίσετε, όπου είναι δυνατό, και τους υπόλοιπους βαθμούς τους και να αξιοποιήσετε τα νέα επιρρήματα που σχηματίσατε σε ένα κείμενο στο οποίο θα συγκρίνετε την εικόνα του νησιού μετά τη δημιουργία των νέων κάδων με την αντίστοιχη εικόνα πριν τον καλλωπισμό των κάδων: το κείμενό σας θα το αναρτήσετε ως σχόλιο αναγνώστη στον διαδικτυακό ιστότοπο όπου δημοσιεύτηκε το παραπάνω κείμενο.

4. Να συντάξετε ένα ειδησεογραφικό άρθρο που θα δημοσιευτεί στην εφημερίδα του σχολείου σας με στόχο την ενημέρωση γονέων και μαθητών για την πρωτοβουλία των κατοίκων της Άνδρου (100 λέξεις).

- Με ποια αφορμή οι κάτοικοι έλαβαν την πρωτοβουλία καλλωπισμού των κάδων;
- Τι ακριβώς έκαναν;
- Πόσο επηρέασε την καθημερινότητά τους, όπως και τη ζωή του νησιού, η νέα μορφή των κάδων;

Επεκτείνουμε το λεξιλόγιό μας

Κείμενο 1: Απειλή για το περιβάλλον και την υγεία των Ευρωπαίων

Οι άνευ προηγουμένου καύσωνες—όπως αυτοί που βιώσαμε φέτος—αποτελούν τη μεγαλύτερη άμεση απειλή για την υγεία του πληθυσμού της Ευρώπης που συνδέεται με το κλίμα. Οι καύσωνες ήδη ευθύνονται για τη θερμική καταπόνηση ανθρώπων και ζώων και για πολυάριθμους θανάτους. Τα εξαρτώμενα από τις κλιματικές συνθήκες λοιμώδη νοσήματα—άλλη μια αναδυόμενη απειλή— προβλέπεται ότι θα εξαπλωθούν βορειότερα και θα προκαλέσουν υψηλότερο φορτίο νοσηρότητας στην Ευρώπη. Η επιβάρυνση αυτή αναμένεται να αυξηθεί περαιτέρω εάν δεν ληφθούν περισσότερα αποτελεσματικά μέτρα προσαρμογής και μετριασμού της κλιματικής αλλαγής.

Διασκευασμένο απόσπασμα άρθρου, 21/6/2023, από τον ιστότοπο του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Υπογραμμίστε στο παραπάνω κείμενο τα επιρρήματα (άκλιτες λέξεις που δείχνουν τρόπο, τόπο, χρόνο, ποσό). Η μορφολογική δομή των επιρρημάτων συνδέεται με αυτή των επιθέτων; Αν ναι, σε όλες τις περιπτώσεις;
2. Σε ποιο κειμενικό τύπο και είδος ανήκει το κείμενο; Ο τύπος και το είδος αυτό δικαιολογούν την ύπαρξη ορολογίας στο κείμενο; Υπογραμμίστε τους σχετικούς επιστημονικούς όρους.
3. Από τα παρακάτω επίθετα δημιουργήστε επιρρήματα. Μπορείτε με τα επιρρήματα που δημιουργήσατε να συνδέσετε ένα σύντομο κείμενο –περίληψη του πιο πάνω κειμένου–, το οποίο θα στείλετε μέσω κινητού ως μήνυμα σε γνωστό σας που ενδιαφέρεται για το περιεχόμενο του κειμένου αυτού; Στο κείμενό σας να συμπεριλάβετε και τους τεχνικούς όρους του κειμένου, όπου κρίνεται σκόπιμο.

Επίθετο	Επιρρημα	Σύντομη πρόταση
άμεση	α.	
	β.	
μεγαλύτερη		
αποτελεσματικά		
περισσότερα		
δερμική		
υψηλότερο		

4. Μια γρήγορη αναζήτηση της λέξης «νερό», «φύση» και «γη» στο Σώμα Κειμένων των εφημερίδων *Μακεδονία* και *Τα Νέα* δίνει, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα αποτελέσματα (έχουν απομονωθεί από το κείμενό τους):
 - ημίμετρα που δολώνουν τα **νερά**:
 - τα ήσυχα **νερά** ήρθε να ταράξει προ ημερών:
 - μην πνίγεστε σε μια κουταλιά **νερό**:
 - «έσπασαν τα **νερά** της»:
 - μια συνάντηση επαγγελματικής **φύσης**:
 - αποτελεί μια από τις καλύτερες σύγχρονες κωμωδίες, γεμάτη νύξεις και αναφορές στα τρέχοντα γεγονότα και στη **φύση** του κινηματογράφου:
 - ανθρωπίνες φιγούρες, τοπία και νεκρές **φύσεις**:
 - προτρέπει την κυβέρνηση να «κινήσει **γη** και ουρανό»:
 - έχει παραδώσει **γην** και ύδωρ:

Σώμα Κειμένων των εφημερίδων *Μακεδονία* και *Τα Νέα*, από τον ιστότοπο
 Η Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα (greek-language.gr)

Μετά την απόδοση των παραπάνω εκφωνημάτων στην κυριολεκτική τους μορφή, σκεφτείτε σε τι είδους κείμενα θα επιλέγατε τις μεταφορικές σημασίες και σε τι είδους τις κυριολεκτικές.

Δραστηριότητα 1
εμπλουτισμού
του λεξιλογίου

Δραστηριότητα 2
εμπλουτισμού
του λεξιλογίου

Δραστηριότητα 3
εμπλουτισμού
του λεξιλογίου

Δραστηριότητα 4
εμπλουτισμού
του λεξιλογίου

Δραστηριότητα εμπέδωσης
του λεξιλογίου

Δραστηριότητα
εντοπισμού
συνωνύμων

Τετράδιο Εργασιών
Τεύχος Α΄

Θεματική Ενότητα 7

Διατροφή για σκέψη

Κατακτάμε τα γλωσσικά και γνωσιακά εφόδια, για να κατανοούμε και να συνδέουμε νοήματα

Εμπλουτίζουμε τις γνώσεις μας για το θέμα της ενότητας

Κείμενο 1

Γαστρομαργικές απολαύσεις και μαγειρέματα στην παγκόσμια λογοτεχνία

Η σχέση της λογοτεχνίας με τη γαστρονομία είναι διαχρονική, αφού η πρώτη φιλοξενούσε ανέκαθεν στις σελίδες της γευστικά στοιχεία, τα οποία είτε υπηρετούσαν την αφήγηση, είτε συνέβαλαν στην εξέλιξη της ιστορίας. Τα βιβλία περιέχουν ουκ ολίγες αναφορές στο φαγητό και σε ανθρωπίνες ανησυχίες που σχετίζονται με την απόλαυση της τροφής, την αγωνία για την εξασφάλισή της, ή τον πόνο εξαιτίας της έλλειψής της. Με δεδομένο, μάλιστα, ότι το φαγητό αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής του ανθρώπου, τα λογοτεχνικά κείμενα εμπεριέχουν πληροφορίες για τον πολιτισμό και την ιστορία ολόκληρων λαών.

Θα ξεκινήσουμε με τη διαπίστωση ότι λογοτεχνία και γαστρονομία αποτελούν αμοιότερες τροφή. Διότι όταν μιλάμε για φαγητό, έχουμε να κάνουμε με τροφή για το σώμα, ενώ η λογοτεχνία αποτελεί τροφή για το πνεύμα.

Τρόποι απεικόνισης του φαγητού στα βιβλία

Οι χαρακτήρες των μυθιστορημάτων σπάνια χρειάζονται τροφή για να επιβιώσουν. Μερικοί συγγραφείς δεν παρουσιάζουν ποτέ τους χαρακτήρες τους να τρώνε, είτε σε ιδιωτικό, είτε σε δημόσιο χώρο. Ωστόσο, υπάρχουν διάφοροι τύποι ως προς την παρουσίαση του φαγητού. Κάποιοι λογοτέχνες το χρησιμοποιούν ως δευτερεύον στοιχείο που απλώς υπηρετεί την ιστορία και άλλοι του δίνουν ελαφρώς σημαντικότερη θέση ή και καθοριστική σημασία. Ακόμα κι όταν όμως γίνονται αναφορές σε γεύματα, συχνά οι ήρωες αδιαφορούν για τα φαγητά που τους σερβίρονται ή δεν μπαίνουν καν στον κόπο να τα δοκιμάσουν.

Στον αντίποδα, υπάρχουν συγγραφείς που παρέχουν στους αναγνώστες τους σχετική πληροφόρηση περί των εδεσμάτων που βρίσκονται στο τραπέζι. Ωστόσο, υπάρχει και μια άλλη κατηγορία με λογοτέχνες που όχι μόνο παρουσιάζουν με λεπτομέρειες τα γεύματα των ηρώων, αλλά και ολόκληρη τη διαδικασία παρασκευής τους, αναφέροντας εξαντλητικές λεπτομέρειες. Κάποιες φορές, μάλιστα, μπορεί να αναγράφονται ακόμα και ολόκληρες οι συνταγές στα βιβλία του.

Διασκευασμένο απόσπασμα, από τον ιστότοπο tempo

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

- Καταγράψτε τις σημαντικές πληροφορίες που προκύπτουν από το Κείμενο 1 αναφορικά με:
 - τη σχέση λογοτεχνίας και τροφής και
 - τον ρόλο της τροφής στη λογοτεχνία.

Ερευνούμε και μαθαίνουμε για τους κειμενικούς τύπους

Κείμενο 1: Ποια είναι η σωστή χρήση του αντηλιακού

Όταν χρησιμοποιείτε αντηλιακό σπρέι, η Αμερικανική Ακαδημία Δερματολογίας (AAD) συνιστά να προσέχετε τα εξής:

* Να κρατάτε το στόμιο κοντά στο δέρμα σας και να βάζετε γενναία ποσότητα αντηλιακού. Οι περισσότεροι ενήλικες χρειάζονται τουλάχιστον 30 γραμμάρια αντηλιακού (περίπου όσο είναι ένα «σφηνάκι») για να καλύψουν όλο το σώμα τους. Επειδή μερικές φορές είναι δύσκολο να καταλάβετε αν βάλατε αρκετό, να ψεκάξετε με το σπρέι έως ότου αρχίσει να γυαλίζει το δέρμα σας.

* Μετά την εφαρμογή του αντηλιακού σε σπρέι, να το αλείφετε στο δέρμα σας. Με αυτόν τον τρόπο, εξασφαλίζετε ότι δεν θα μείνουν ακάλυπτα σημεία.

* Μην εισπνέετε το σπρέι και μην ψεκάζετε το πρόσωπό σας. Αν θέλετε να βάλετε αντηλιακό σε σπρέι στο πρόσωπό σας, βάλτε το στα χέρια σας και ύστερα απλώστε το στο πρόσωπο. Ωστόσο, για προληπτικούς λόγους, αποφύγετε την επαφή με τα μάτια και το στόμα.

Ό,τι είδος αντηλιακού κι αν προτιμήσετε, να το εφαρμόζετε μισή ώρα πριν βγείτε από το σπίτι, ώστε να προλάβουν να δράσουν τα φίλτρα του.

Διασκευασμένο απόσπασμα άρθρου, 20/7/2018, εφημερίδα *Η Καθημερινή* (Πηγή: ΑΠΕ-ΜΠΕ)

Κείμενο 2: Πρώτες βοήθειες μετά από τσίμπημα μοβ μέδουσας

Αναλυτικά τα βήματα φροντίδας:

1. Πλένουμε προσεκτικά την περιοχή του τσιμπήματος με θαλασσινό νερό, χωρίς να την τρίβουμε.
2. Αν έχουμε τη δυνατότητα, εφαρμόζουμε ένα μίγμα θαλασσινού νερού και μαγειρικής σόδας (σε αναλογία 1:1) για δύο λεπτά, ώστε να σταματήσει οποιαδήποτε επιπλέον έκκριση δηλητηρίου από πιθανά υπολείμματα κυττάρων πλοκαμιών που έχουν μείνει στο δέρμα.
3. Χρησιμοποιούμε μια πλαστική τραπεζική κάρτα (και όχι τα χέρια μας) για να αφαιρέσουμε το μείγμα της μαγειρικής σόδας από το δέρμα μας καθώς και οποιαδήποτε τυχόν υπολείμματα.
4. Εφαρμόζουμε πάγο ή ξηρό πάγο πάνω στο τσίμπημα για 5-15 λεπτά. Ο πάγος θα πρέπει να είναι μέσα σε σακούλα ή κάποιο άλλο περιβλήμα, όπως ένα ύφασμα ή μπλουζάκι.
5. Βάζουμε κορτιζονούχα αλοιφή ή ψεκάζουμε με κορτιζονούχα λοσιόν σε μορφή σπρέι που ανακουφίζει και καταπραΰνει ερεθισμούς από τσούχτρες και μέδουσες.
6. Ελέγχουμε αν υποχώρησε ο πόνος και ξαναβάζουμε πάγο για άλλα 5-15 λεπτά σε περίπτωση που το κρίνουμε αναγκαίο.
7. Αν ο πόνος επιμένει, συμβουλευόμαστε έναν γιατρό ή φαρμακοποιό προκειμένου να μας συνταγογραφήσει παυσίπονα ή αντιφλεγμονώδεις κρέμες.
8. ΔΕΝ τυλίγουμε το σημείο τσιμπήματος σφιχτά με επιδέσμους, ΔΕΝ χρησιμοποιούμε ξύδι, ΟΥΤΕ γλυκό νερό, ΟΥΤΕ οινόπνευμα, ΟΥΤΕ αμμωνία.

Διασκευασμένο απόσπασμα δημοσίευσης, Ελληνικό Παρατηρητήριο Βιοποικιλότητας

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Να χαρακτηρίσετε τα παραπάνω κείμενα ως διαδικασίας ή ως πρωτοκόλλου.
2. Να εντοπίσετε τα χαρακτηριστικά της διαδικασίας που εντοπίζονται στα παραπάνω κείμενα συμπληρώνοντας τους παρακάτω πίνακες. Για να βοηθηθείτε, μπορείτε να ανατρέξετε σε αυτό το Τετράδιο Εργασιών (σελ. ΙΙΙ).

ΔΟΜΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ/ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ			
ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ/ΟΔΗΓΙΕΣ	ΥΠΑΡΧΕΙ	ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ/ΚΑΝΟΝΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ/ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ	ΥΠΑΡΧΕΙ
ΣΤΟΧΟΣ ΔΡΑΣΗΣ		ΣΤΟΧΟΣ ΔΡΑΣΗΣ	
ΔΙΑΔΟΧΙΚΑ ΒΗΜΑΤΑ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ ΤΗΣ ΔΡΑΣΗΣ		ΒΗΜΑΤΑ/ΣΤΑΔΙΑ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ ΤΗΣ ΔΡΑΣΗΣ	
		ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ (Πρόβλημα/Πιθανές λύσεις/Αξιολόγηση λύσεων/Τελικές επιλογές)	
		ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΑ ΣΧΗΜΑΤΑ δηλωτικά ενέργειας - προϋπόθεσης, ενέργειας - αιτίου, ενέργειας - αποτελέσματος	

ΓΛΩΣΣΑ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ/ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ			
Για διαδικασία και πρωτόκολλο			
ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ/ΟΔΗΓΙΕΣ	ΥΠΑΡΧΕΙ	ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ/ ΚΑΝΟΝΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ/ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ	ΥΠΑΡΧΕΙ
Ρήματα δράσης/κίνησης		Προσδιορισμοί με σημασιολογικό ρόλο τον τρόπο/ το ποσό: επιρρηματικές/προθετικές φράσεις, επιθετικές φράσεις.	
Ρήματα σε έγκλιση προστακτική ή προτρεπτική υποτακτική ή οριστική α΄ πληθυντικό πρόσωπο		Τροπικά ρήματα (πρέπει, μπορεί, οφείλει, υποχρεούται)	
Μηχανισμοί συνοχής, δηλωτικοί τάξης/σειράς ενεργειών, και αιτιολογικοί προσδιορισμοί για την αποσαφήνιση των αιτιών			

Θεωρία του κειμενικού τύπου της διαδικασίας/ του πρωτοκόλλου

3. Να μετασχηματίσετε το Κείμενο 2 σε διάλογο (ερώτηση-απάντηση) με στόχο την άντληση πληροφοριών για την αντιμετώπιση του τσιμπήματος μέδουσας (τρεις ερωτήσεις και απαντήσεις).

Κείμενο 3: FOMO: Τι σημαίνει και πώς θα αντιμετωπίσετε το σύνδρομο των social media;

Πόση ώρα πέρασε από την τελευταία φορά που τσέκαρες τα κοινωνικά σου δίκτυα; Μήπως βλέπεις παντού ανθρώπους σκυμμένους πάνω από τα κινητά τους; Στο λεωφορείο, στο σχολείο, ακόμα και όση ώρα περιμένουν για να πάρουν έναν καφέ... Ασθένεια των καιρών μας, θα το πουν οι μεγαλύτεροι, καθημερινότητα, θα το πουν οι νέοι, και FOMO οι ειδικοί!

Τι σημαίνει;

Το ακρωνύμιο FOMO (Fear Of Missing Out) αναφέρεται στον φόβο του ατόμου να χάσει κάτι ή να αφήσει μια ευκαιρία να πάει χαμένη. Στα ελληνικά αποδίδεται ως ο «φόβος της αδράνειας» και πρόκειται για ένα ιδιαίτερα αγχωτικό συναίσθημα που προκύπτει όταν κάποιος/κάποια νιώθει ότι κάτι πολύ πιο ενδιαφέρον συμβαίνει κάπου αλλού και το χάνει! Η λέξη, μάλιστα, μπήκε το 2013 στο λεξικό της Οξφόρδης.

Τα συναισθήματα γύρω από το FOMO

Το φαινόμενο άρχισε να παίρνει μεγάλες διαστάσεις λόγω της ιλιγγιώδους ανόδου των social media, όταν η συνεχής έκθεση σε «καλές» στιγμές έκανε πολλούς να νιώθουν μειονεκτικά και να πείδονται πως οι άλλοι περνούν καλύτερα, ζουν καλύτερα, έχουν περισσότερα, και γενικά τα καταφέρνουν μια χαρά! Έτσι, μπαίνουν σε μια διαδικασία, όπου το φυσιολογικό αρχίζει να διαστρεβλώνεται, διότι ουσιαστικά συγκρίνουν τη συνηθισμένη τους ζωή με το «αποκορύφωμα» της ζωής των γύρω τους! Το αποτέλεσμα; Κάποιοι θα νιώσουν άβολα, άλλοι θα ζηλέψουν, μπορεί να μουν στη διαδικασία να σκεφτούν «εμείς τι κάνουμε;», ακόμα και να «μετρήσουν» την ευτυχία τους συγκριτικά με αυτή άλλων!

Διασκευασμένο απόσπασμα άρθρου της Π. Δαμιανού, 2/2/2024, από τον ιστότοπο vita4you

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

1. Στο κείμενο χρησιμοποιούνται αγγλικές λέξεις. Θα προτιμούσατε να έχουν αποδοθεί με αντίστοιχο ελληνικό όρο; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.
2. Βασιζόμενοι/-ες σε όσα γνωρίζετε για τον κειμενικό τύπο της εξήγησης και στο παραπάνω κείμενο, να εντοπίσετε τα δομικά μέρη και τα γλωσσικά χαρακτηριστικά αυτού του κειμενικού τύπου συμπληρώνοντας τον παρακάτω πίνακα:

Δραστηριότητα για τα χαρακτηριστικά του εξηγητικού κειμένου

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΞΗΓΗΣΗΣ			
ΔΟΜΗ	ΥΠΑΡΧΕΙ	ΓΛΩΣΣΑ	ΥΠΑΡΧΕΙ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ: περιγραφή του φυσικού ή κοινωνικού φαινομένου, του γεγονότος ή της έννοιας		Κοινά ονόματα (συνήθως αφηρημένα), τα οποία προέρχονται από ρήματα (ονοματικοποίηση)	
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ των διαδοχικών βημάτων/διαδικασιών που οδηγούν στην εμφάνιση του φαινομένου		Μηχανισμοί συνοχής που δηλώνουν χρονικές και αιτιολογικές σχέσεις	
Καταγραφή των αιτιών του φαινομένου		Ρήματα δράσης και ρήματα σκέψης	
Καταγραφή των αποτελεσμάτων του φαινομένου		Εξειδικευμένο ύφος/ορολογία	
ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΝΟΤΗΤΑ: προσωπικές παρατηρήσεις/ κρίσεις/ερμηνείες του πομπού			

Διερευνούμε το μορφολογικό σύστημα της ελληνικής

Κείμενο 1: Πώς διαβάζουμε τις ετικέτες στις συσκευασίες τροφίμων

Η προσεκτική ανάγνωση των ετικετών στις συσκευασίες τροφίμων είναι σημαντική και μπορεί να σας βοηθήσει να κάνετε υγιεινές επιλογές. Παρότι υπάρχουν διάφορα είδη ετικετών, σε αυτές περιλαμβάνεται πλήθος πληροφοριών που αφορούν τη διατροφική αξία, τα συστατικά, τη διατήρηση, την προέλευση του προϊόντος κ.ά.

Σε όλα τα τρόφιμα είναι υποχρεωτικό να αναγράφονται τα συστατικά που περιέχουν. Εξαιρέση αποτελούν τρόφιμα, όπως π.χ. νωπά φρούτα και λαχανικά χωρίς περαιτέρω επεξεργασία, αεριούχα νερά, ξίδι ζύμωσης χωρίς άλλα συστατικά, γιαούρτια, τυριά, βούτυρο, είδη γάλακτος που έχουν υποστεί ζύμωση (δηλαδή με συστατικά μόνο γάλα, ένζυμα και καλλιέργειες –ωφέλιμα μικρόβια απαραίτητα για την παραγωγή τους, όπως π.χ. ξινόγαλα).

Τα συστατικά αναγράφονται κατά φθίνουσα σειρά, βάσει της περιεκτικότητάς τους στο τρόφιμο. Τα συστατικά που χρησιμοποιούνται σε ποσοστό μικρότερο από 2% στο τελικό προϊόν μπορούν να απαριθμούνται με μια διαφορετική σειρά από τα άλλα συστατικά.

Συμπεριλαμβάνονται εκείνα που μπορούν να προκαλέσουν αλλεργικές αντιδράσεις (π.χ. ξηροί καρποί).

Διασκευασμένο απόσπασμα, Εθνικός Διατροφικός Οδηγός, Ινστιτούτο Προληπτικής, Περιβαλλοντικής και Εργασιακής Ιατρικής, Prolepsis, (σσ. 127-128)

Επιδόρπιο χωρίς προσθήκη ζάχαρης με γλυκαντικά

Συστατικά:

Παστεριωμένο ΓΑΛΑ αγελάδας πλήρες 90%, Άμυλο καλαμποκιού, Αρωματική ύλη: Βανίλια (0,12%), Γλυκαντικά: Γλυκοζίτες στεβιόλης (από εκχύλισμα του φυτού stevia). Περιέχει φυσικά σάκχαρα. Ολικά στερεά: 25%, Λιπαρά: 4,3%

Διατηρείται στο ψυγείο στους: 1° - 6°C
Ανάλωση έως: **Βλέπε συσκευασία**

Διατροφική Δήλωση ανά 100g

Ενέργεια	402kJ/96kcal
Λιπαρά	4,3 g
ΕΚ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ Κορεσμένα	3,1 g
Υδατάνθρακες	11,7 g
ΕΚ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ Σάκχαρα	5,5 g
Πρωτεΐνες	3,4 g
Αλάτι *	0,14 g

*Η περιεκτικότητα σε αλάτι οφείλεται στο φυσικώς ενεχόμενο νάτριο.

Καθαρό Βάρος:

180ml e

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Στο απόσπασμα «Η προσεκτική ανάγνωση... την προέλευση του προϊόντος κ.ά» ποια είναι η πτώση των λέξεων «ανάγνωση», «συσκευασίες», «αξία», «διατήρηση», «προέλευση» και «προϊόντος»; Ποιες λέξεις σας βοήθησαν να απαντήσετε; Είναι χρήσιμο να έχουμε συνειδητοποιήσει τέτοιου είδους πληροφορίες (π.χ. πτώση, γένος, αριθμός ονομάτων), ώστε, όταν συνδέουμε ή αναθεωρούμε ένα κείμενο, να μπορούμε συνειδητά να κάνουμε τις κατάλληλες επιλογές ή διορθώσεις τυχόν σφαλμάτων λόγω άγνοιας ή βιασύνης.
2. α) Στο παρακάτω απόσπασμα μπορείτε να αντικαταστήσετε τη λέξη «μία» με την αόριστη αντωνυμία «κάποιος-α-ο» χωρίς να αλλάξει το νόημα; Θα μπορούσε η λέξη «μία» ή η αόριστη αντωνυμία να παραλειφθεί;
«Τα συστατικά που χρησιμοποιούνται σε ποσοστό μικρότερο από 2% στο τελικό προϊόν μπορούν να απαριθμούνται με μια διαφορετική σειρά από τα άλλα συστατικά».
- β) Να επιλέξετε τη σωστή απάντηση.
Η υπογραμμισμένη λέξη «μία» είναι:
 - αριθμητικό επίθετο
 - αόριστη αντωνυμία
 - αόριστο άρθρο
3. Τι παρατηρείτε ως προς τη χρήση του άρθρου στην εικόνα με τα παραδείγματα ετικέτας τροφίμων; Γιατί συμβαίνει αυτό;
4. Να εντοπίσετε τις αντωνυμίες του κειμένου, ονοματικές και επιθετικές. Σε ποιο είδος ανήκει η καθεμία; Το είδος των αντωνυμιών που χρησιμοποιούνται περισσότερο σε ένα κείμενο αναδεικνύει στοιχεία και πτυχές του περιεχομένου του; Τι θα λέγατε για το συγκεκριμένο κείμενο;
5. Σε ποια από τα παρακάτω αποσπάσματα οι υπογραμμισμένες αντωνυμίες αντικαθιστούν όνομα και σε ποια έχουν ρόλο επιδέτου;
 - α) Παρότι υπάρχουν διάφορα είδη ετικετών, σε αυτές περιλαμβάνεται πλήθος πληροφοριών που αφορούν τη διατροφική αξία, τα συστατικά, τη διατήρηση, την προέλευση του προϊόντος κ.ά.
 - β) Τα συστατικά που χρησιμοποιούνται σε ποσοστό μικρότερο από 2% στο τελικό προϊόν μπορούν να απαριθμούνται με μια διαφορετική σειρά από τα άλλα συστατικά.
6. Να αντικαταστήσετε την υπογραμμισμένη εγκλιτική αντωνυμία του ακόλουθου αποσπάσματος με τον δυνατό τύπο που αντιστοιχεί σε αυτή. Γιατί κατά τη γνώμη σας προτιμήθηκε ο αδύνατος τύπος; «Η προσεκτική ανάγνωση των ετικετών στις συσκευασίες τροφίμων είναι σημαντική και μπορεί να σας βοηθήσει να κάνετε υγιεινές επιλογές».

Επεκτείνουμε το λεξιλόγιό μας

Κείμενο 1: Η Λωξάντρα και η μαγειρική

Τη γλεντιά τη ζωή της η Λωξάντρα μέσα σ' αυτή την κουζίνα. Μαγειρεύει για να τέρπει και να τέρπεται. Και όλη την ώρα δοκιμάζει το φαί στ' αλάτι του. Τρώει εκείνη, δίνει και στον Ταρνανά.

- Διές και συ, πώς σε φαίνεται στ' αλάτι του;
- Μμμ... δυσκολεύεται να απαντήσει ο Ταρνανάς, πρέπει να ξαναδοκιμάσει. Η Σουλτάνα, η υπηρέτρια, πατάει τις φωνές:
- Καλέ κυρία, αύριο θα μεταλάβετε, κοτόπουλο τρώτε;
- [...]

Όταν η Λωξάντρα τελείωνε το μαγείρεμα, έβγαζε την ποδιά της κουζίνας, έτριβε τα χέρια της με λεμονόκουπα και ανέβαινε στην τραπεζαρία, σέρνοντας από πίσω όλες τις μοσκές της Δύσης και της Ανατολής. Σκορπώντας γύρω της χαρά και ευδαιμονία.

Διασκευασμένο απόσπασμα από το μυθιστόρημα της Μαρίας Ιορδανίδου, *Λωξάντρα*, 2008, εκδ. Δημοσιογραφικού Οργανισμού Λαμπράκη, σ. 26

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Να προτείνετε από ένα συνώνυμο ή αντώνυμο για τις υπογραμμισμένες λέξεις, σύμφωνα με τις οδηγίες: γλεντά (συνώνυμο), τέρπει (συνώνυμο και αντώνυμο), τέρπεται (συνώνυμο), τελειώνει (συνώνυμο και αντώνυμο), σκορπώντας (συνώνυμο).
 - Τα συνώνυμα που βρήκατε αφορούν και την κυριολεκτική και τις μεταφορικές σημασίες των λέξεων;
 - Τα αντώνυμα που βρήκατε χαρακτηρίζονται για κάθε λέξη που επεξεργαστήκατε από σχέση αμοιβαίου αποκλεισμού (π.χ. ζωντανός - νεκρός) ή από σημασιολογική κλιμάκωση (π.χ. παγωμένος, κρύος, δροσερός, χλιαρός, ζεστός, καυτός);
2. Να αντιστοιχίσετε καθεμία από τις ακόλουθες λέξεις του κειμένου με το υπερώνυμό τους.

ΛΕΞΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ	ΥΠΕΡΩΝΥΜΟ
1. κοτόπουλο	α. δωμάτιο
2. χαρά	β. φαγητό
3. τραπεζαρία	γ. συναισθήμα

Ξέροντας την υπερώνυμη σημασία μίας υπώνυμης σημασίας, σας βοηθάει και την ορίζετε, ώστε να χρησιμοποιείτε τον ορισμό, όταν δεν θυμάστε τη λέξη που αποδίδει την έννοια αυτή, αλλά και να την απομνημονεύετε αποτελεσματικότερα.

3. Γνωρίζετε όλα τα φαγητά που αναφέρονται στο κείμενο; Αν όχι, ψάξτε σε ηλεκτρονικά λεξικά αλλά και σε εστιατόρια με ανατολίτικες/πολίτικες γεύσεις, που έχουν και σχετικές φωτογραφίες. Τι δείχνουν οι λέξεις που δεν είναι ελληνικής προέλευσης για τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων από διαφορετικές εθνότητες που συνυπήρχαν σε συγκεκριμένες περιόδους και περιοχές;
4. Έχετε κάποιον/κάποια συγγενή που αντιμετωπίζει τη μαγειρική, όπως η Λωξάντρα; Περιγράψτε τον/την σε κάποιον φίλο/κάποια φίλη, αξιοποιώντας και λέξεις του κειμένου.

Δραστηριότητα 1
εμπλουτισμού του
λεξιλογίου

Δραστηριότητα 2
εμπλουτισμού του
λεξιλογίου

Δραστηριότητα 3
εμπλουτισμού του
λεξιλογίου

Δραστηριότητα 4
εμπλουτισμού του
λεξιλογίου

Δραστηριότητα 5
εμπλουτισμού του
λεξιλογίου

Δραστηριότητα
διάκρισης κυριολεξίας
και μεταφοράς

Τετράδιο Εργασιών
Τεύχος Α΄

Θεματική Ενότητα 8

Οι φίλοι μας, τα ζώα

Κατακτάμε τα γλωσσικά και γνωσιακά εφόδια, για να κατανοούμε και να συνδέουμε νοήματα

Εμπλουτίζουμε τις γνώσεις μας για το θέμα της ενότητας

Κείμενο 1: Μαθήματα ζωής από τους λύκους

Η Γερμανίδα Έλι Ράντινγκερ σπούδασε νομικά, εργάστηκε ως δικηγόρος, αλλά γρήγορα αποφάσισε να ζητήσει μια θέση σε καταφύγιο λύκων στο Εθνικό Πάρκο του Yellowstone, στα βόρεια της Πολιτείας του Γουαϊόμινγκ των Η.Π.Α.. Εκεί έζησε 25 χρόνια δίπλα από τους λύκους, παρατηρώντας τη ζωή τους.

Οι λύκοι είναι ένα παρεξηγημένο σαρκοφάγο θηλαστικό, που αποτελεί κομβικό κρίκο στην τροφική αλυσίδα και εγγυάται την ισορροπία των οικοσυστημάτων.

Οι λύκοι δεν τρώνε ανθρώπους. Δεν είναι ο λύκος επικίνδυνος για τον άνθρωπο, αλλά ο άνθρωπος για τον λύκο.

Οι λύκοι είναι τα πλέον κοινωνικά ζώα.

Η οικογενειακή τους ζωή είναι τέλεια. Φροντίζουν τα μικρά τους, οι πατεράδες αγαπούν τα κουτάβια τους περισσότερο από οτιδήποτε άλλο. Εντυπωσιακή είναι η μεταχείριση των ηλικιωμένων λύκων από την αγέλη. Δεν τους εξορίζουν ως άχρηστους ούτε τους αφήνουν εκτός από τη μοιρασιά της τροφής, γιατί χρησιμοποιούν την πείρα των γερόλυκων.

Οι λύκοι παίζουν παιχνίδια. Το παιχνίδι είναι για αυτούς κάτι παραπάνω από απλή διασκέδαση. Είναι μια μορφή κοινωνικοποίησης και αυτοελέγχου. Οι λύκοι παίζουν κυνηγητό, κάνουν τσουλήθρα, διελκυστίνδα ή κρυφτό.

Οι λύκοι κυνηγούν σε ομάδες. Ο καθένας συντονίζει τις κινήσεις του με τους άλλους, κι έτσι όλοι μαζί είναι σε θέση να αιχμαλωτίσουν και να εξουδετερώσουν μεγαλύτερα θηράματα απ' ό,τι αν κυνηγούσαν μόνοι τους. Οι λύκοι συνεργάζονται έχοντας κατά νου έναν κοινό στόχο.

Οι λύκοι ουρλιάζουν. Το ουρλιαχτό τους γοητεύει και μαγεύει τους ανθρώπους. Η συχνότητα του ήχου και η αρμονία που χρησιμοποιούν παρέχουν ενδείξεις για την ταυτότητα και τις σχέσεις τους, καθώς ουρλιάζουν ή τραγουδούν. Συχνά προετοιμάζονται εσωτερικά για το κυνήγι ουρλιάζοντας ομαδικά.

Οι λύκοι είναι αυθεντίες στην επικοινωνία. «Μιλούν» με το σώμα: με τα μάτια και τα αυτιά, με τη μουσούδα και την κίνηση της ουράς, αλλά και μαρκάροντας την περιοχή τους και ουρλιάζοντας.

Να αγαπάς την οικογένειά σου, να φροντίζεις αυτούς για τους οποίους φέρεις ευθύνη, να μην παραιτείσαι ποτέ και να μη σταματάς ποτέ να παίζεις – αυτοί είναι οι σοφοί κανόνες των λύκων.

Οι λύκοι έχουν συναισθήματα όπως αγάπη, τρυφερότητα ή αφοσίωση.

Σήμερα δεν προσπαδούμε να σώσουμε τον λύκο, σήμερα μαθαίνουμε να ζούμε μαζί του.

Διασκευασμένο απόσπασμα άρθρου του Κ. Τραχανά, από τον ιστότοπο fractalart

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

1. Τι μπορούμε οι άνθρωποι να διδαχτούμε από τους λύκους, σύμφωνα με το κείμενο;

Ερευνούμε και μαθαίνουμε για τους κειμενικούς τύπους

Κείμενο 1: Οι σκαντζόχοιροι

Μια κρύα χειμωνιάτικη νύχτα, μια παρέα σκαντζόχοιροι στριμώχτηκαν κοντά κοντά για να ζεσταθούν και να μην ξεπαγιάσουν. Όμως, με το που άρχισαν να αγκυλώνονται, πάλι απομακρύνθηκαν. Κάθε φορά, λοιπόν, που είχαν ανάγκη να ζεσταθούν, συνέβαινε το δεύτερο κακό: έτσι πήγαιναν πίσω προς από το ένα βάσανο στο άλλο, μέχρι που βρήκαν μεταξύ των δύο κακών μια λογική απόσταση, από την οποία μπορούσαν να τα αντέξουν.

Κι αυτήν την απόσταση την ονόμασαν ευγένεια και καλούς τρόπους.

Άρθρου Σοπενχάουερ, *Μεγάλοι συγγραφείς γράφουν τις πιο Μικρές ιστορίες του κόσμου*, 2013, εκδ. Γνώση, σ. 20

Δραστηριότητα
για τη δομή
της αφήγησης

Κείμενο 2: Η αρκετά ευφυής μύγα

Μια μεγάλη αράχνη, σ' ένα παλιό σπίτι, είχε απλώσει έναν όμορφο ιστό για να πιάσει μύγες. Κάθε φορά που μια μύγα προσγειωνόταν και πιανόταν στον ιστό της, η αράχνη την έτρωγε, ώστε η επόμενη μύγα να έχει την εντύπωση πως ο ιστός είναι ένα ήσυχο και τερπνό λιμανάκι. Ωστόσο, μια μέρα, μια αρκετά ευφυής μύγα βούιζε ώρα πάνω από τον ιστό, χωρίς να προσγειώνεται, οπότε παρουσιάστηκε η αράχνη και της είπε: «Κατέβα κι έλα να καδίσεις». Η μύγα όμως ήταν πιο πονηρή απ' την αράχνη. Της είπε: «Δεν πηγαίνω πουθενά, όταν δε βλέπω άλλες μύγες, και σ' αυτό το σπίτι δε βλέπω άλλες μύγες». Συνέχισε λοιπόν να πετάει, κι έφτασε σ' ένα σημείο, όπου είχαν συγκεντρωθεί πολλές, μα πάρα πολλές μύγες. Αμέσως δέλησε να πάει κοντά τους, όταν πέρασε από κει μουγκρίζοντας μια μέλισσα και της είπε: «Πρόσεχε, ηλίδια! Είναι μυγόχαρτο! Οι μύγες έχουν πέσει όλες στην παγίδα». – «Ανοήσιες» είπε η μύγα, «αυτές χορεύουν!» Κι αμέσως κάδισε και κόλλησε στο μυγόχαρτο σαν όλες τις άλλες.

Συμπέρασμα: μην εμπιστεύεσαι τις πλειοψηφίες –αλλά ούτε και κανέναν άλλο.

Τζέιμς Θέρμπερ, *Μεγάλοι συγγραφείς γράφουν τις πιο Μικρές ιστορίες του κόσμου*, 2013, εκδ. Γνώση, σ. 23

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Θυμηθείτε όσα έχετε μάθει για την αφήγηση (βλ. Ενότητες 2, 4, 6, και 9, καθώς και τη σελίδα 110 αυτού του Τετραδίου Εργασιών). Στα παραπάνω κείμενα (Κείμενο 1 και 2), να εντοπίσετε τα χαρακτηριστικά αυτού του κειμενικού τύπου:

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΑΦΗΓΗΣΗΣ			
ΓΛΩΣΣΑ	ΥΠΑΡΧΕΙ	ΔΟΜΗ	ΥΠΑΡΧΕΙ
ΡΗΜΑΤΑ Παροντικός χρόνος (και αφηγηματικός παροντικός)		Εισαγωγή	
ΡΗΜΑΤΑ Παρελθοντικοί χρόνοι (συνοπτικός, μη συνοπτικός, συντελεσμένος)		Προσανατολισμός (πληροφορίες για πρόσωπα, τόπο, χρόνο κ.λπ.)	
ΧΡΟΝΟΣ Χρονικοί προσδιορισμοί ως μηχανισμοί συνοχής		Πλοκή/Πρόβλημα	
ΧΩΡΟΣ Τοπικοί προσδιορισμοί ως μηχανισμοί συνοχής		Αξιολόγηση	
ΑΙΤΙΑ/ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ Προσδιορισμοί που δηλώνουν αίτιο ή/και αποτέλεσμα ως μηχανισμοί συνοχής		Λύση	
		Τελευταία ενότητα	

2. Μπορείτε τώρα να γράψετε ένα σύντομο (έκτασης 60-70 λέξεων) αφηγηματικό κείμενο στο οποίο να παρουσιάσετε μια ιστορία στην οποία πρωταγωνιστεί ένα ζώο! Η ιστορία σας μπορεί να αφορά ένα γεγονός στο οποίο συμμετείχε το ζώο ή να έχει διδακτικό χαρακτήρα (για να εμπνευστείτε, δείτε και τις ιστορίες «Οι σκαντζόχοιροι» και «Η αρκετά ευφυής μύγα»).

Κείμενο 3: Γιατί αποδημούν τα πουλιά;

Στα ταξίδια τους, τα αποδημητικά πτηνά διανύουν πολλές χιλιάδες χιλιόμετρα, όπως και πολλά άλλα ζώα στις ετήσιες περιπλανήσεις τους σε διάφορους τόπους, όπου οι πιθανότητες να αναπαραχθούν ή να βρουν τροφή είναι περισσότερες, ενώ και το κλίμα εκείνη την εποχή είναι ευνοϊκότερο.

Η πτητική ικανότητα, φυσικά, παρέχει στα πουλιά ιδιαίτερη κινητικότητα κι έτσι εκμεταλλεύονται τη διαδοχή των εποχών. Τα μεγαλύτερα ταξίδια είναι προνόμιο του αρκτικού γλαρονιού που τρέφεται, μεταξύ άλλων, και με μικρά ψάρια της θάλασσας. Ζευγαρώνει κατακαλόκαιρο στην Αρκτική και κατόπιν πετάει ως την άλλη πλευρά της Γης, την Ανταρκτική, για να βρει τροφή. Το συνολικό μήκος αυτού του ετήσιου ταξιδιού φτάνει τα 80.000 χιλιόμετρα.

Τα αποδημητικά πουλιά που πετούν την άνοιξη ως τη Σκανδιναβία, τα χελιδόνια, για παράδειγμα, έχουν ξεχειμωνιάσει σε θερμότερες χώρες της Ευρώπης ή της Αφρικής και αποδημούν για να ζευγαρώσουν και να εκμεταλλευτούν το πλούσιο σε τροφή, από έντομα κυρίως, καλοκαίρι. Εκείνη την εποχή, στις θερμές χώρες, όπου η ξηρασία είναι έντονη, η τροφή δεν αρκεί για να θρέψουν τους νεοσσούς τους. Προς το τέλος του καλοκαιριού ή το φθινόπωρο, τα πουλιά αποδημούν νοτιότερα, αφού δεν θα μπορέσουν να βγάλουν τον σκανδιναβικό χειμώνα.

Γενικά, θα λέγαμε ότι όσο μεγαλύτερες είναι οι θερμοκρασιακές διαφορές ανάμεσα στο καλοκαίρι και τον χειμώνα, τόσο περισσότερα αποδημητικά πουλιά υπάρχουν στην περιοχή. Το ψαρόνι, για παράδειγμα, συχνά είναι αποδημητικό πτηνό στη Σκανδιναβία αλλά δεν είναι αποδημητικό στην Αγγλία, όπου οι χειμώνες είναι ηπιότεροι. Στις πολικές περιοχές, επομένως, όλα σχεδόν τα πουλιά είναι αποδημητικά, ενώ από τα τροπικά δάση κανένα σχεδόν πουλί δεν αποδημεί, αφού η τροφή τους είναι εξασφαλισμένη.

Διασκευασμένο απόσπασμα από τον ιστότοπο scienceillustrated

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

1. Θυμηθείτε όσα έχετε μάθει για την εξήγηση (βλ. Ενότητες 3, 6, 7 και 8, καθώς και τη σελίδα 110 αυτού του Τετραδίου Εργασιών). Στο παραπάνω κείμενο (Κείμενο 3), να εντοπίσετε τα χαρακτηριστικά της εξήγησης:

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΞΗΓΗΣΗΣ			
ΔΟΜΗ	ΥΠΑΡΧΕΙ	ΓΛΩΣΣΑ	ΥΠΑΡΧΕΙ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ: αναφορά και περιγραφή του φυσικού ή κοινωνικού φαινομένου/του γεγονότος/της εννοιας		Κοινά ονόματα (συνήθως αφηρημένα), τα οποία προέρχονται από ρήματα (ονοματικοποίηση)	
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ των διαδοχικών βημάτων/διαδικασιών που οδηγούν στην εμφάνιση του φαινομένου		Μηχανισμοί συνοχής που δηλώνουν χρονικές και αιτιολογικές σχέσεις	
Καταγραφή των αιτιών του φαινομένου		Ρήματα δράσης και ρήματα σκέψης	
Καταγραφή των αποτελεσμάτων του φαινομένου			
ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΝΟΤΗΤΑ: κρίσεις/σχόλια/ερμηνείες του πομπού		Εξειδικευμένο ύφος/ορολογία	

Κείμενο 4: Προστασία, ευζωία και κακοποίηση των ζώων συντροφιάς, ιπποειδών και παραγωγικών. Νομοθετικό πλαίσιο και προοπτικές

Αρχικά, επιτρέψτε μου να σας συστηθώ, καθώς είμαι βέβαιη ότι οι περισσότεροι από εσάς δεν με γνωρίζετε. Ονομάζομαι Ελένη Ηλιοπούλου, είμαι δημοσιογράφος, κατάγομαι από το νησί της Πάρου και πριν από δέκα χρόνια δημιούργησα μια ενημερωτική ιστοσελίδα στην οποία δημοσιεύονται ειδήσεις για όσα οι άνθρωποι κάνουν στα ζώα στην Ελλάδα. Μετά από τη δημοσιοποίηση περίπου 15.000 άρθρων που περιγράφουν με στοιχεία κυρίως εγκλήματα εις βάρος των ζώων, θεωρώ πως έχω αποκτήσει σημαντική εμπειρία στο συγκεκριμένο ρεπορτάζ, το οποίο πριν από μια δεκαετία ήταν αδιάφορο ως θεματική ενότητα για τους υπεύθυνους των εφημερίδων και των καναλιών.

Τα Μ.Μ.Ε. άρχισαν να ασχολούνται με τις κακοποιήσεις των ζώων όταν δυνάμωσε το φιλοζωικό κίνημα της χώρας, κυρίως λόγω της λειτουργίας του Facebook και των άλλων μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Τα νέα μέσα έδωσαν αυτονομία στους χρήστες, καθώς τους επιτρέπουν να δημοσιοποιούν –χωρίς διαμεσολαβητές– τι βλέπουν καθημερινά παντού και φυσικά να οργανώνονται και να αντιδρούν, καθώς μιλάμε για ένα τεραστίων διαστάσεων κοινωνικό πρόβλημα. Γι' αυτό και συχνά ειδήσεις από την Ελλάδα με θύματα ζώα κάνουν τον γύρο του κόσμου. Και αυτό αποδεδειγμένα ενοχλεί πολύ τις τοπικές κοινωνίες, γι' αυτό και συνήθως τα εγκλήματα αποκαλύπτονται από τουρίστες και επισκέπτες και σε λίγες περιπτώσεις από τους ντόπιους.

[...] Δεν θα αναφερθώ στα θέματα των αδέσποτων ή οικοσίτων γατιών και σκυλιών. [...] Θα αναφερθώ όμως στην ευθύνη των συναδέλφων μου, καθώς συχνά, ειδικά στις κλειστές κοινωνίες, «χαϊδεύουν αυτιά». Κάνουν ότι δεν βλέπουν και παρουσιάζουν την κακοποίηση των ζώων ακόμα και ως παράδοση, μη αποδεχόμενοι ότι άλλα έμβια όντα νιώδουν, υποφέρουν, έχουν νομοθετημένα δικαιώματα και πως η άγνοια δεν μπορεί να είναι πλέον ανεκτή δικαιολογία.

Κλείνοντας την τοποθέτησή μου, θα ήθελα να επισημάνω πως δυστυχώς είναι λίγοι οι δημοσιογράφοι οι οποίοι αναφέρονται στα δικαιώματα των ζώων και στο δικαίωμά τους στη ζωή χωρίς πόνο και χωρίς εκμετάλλευση. Είναι λίγοι εκείνοι που αναφέρονται στη νομοθεσία και τις διεθνείς συνθήκες που τα προστατεύουν, τουλάχιστον στα χαρτιά, από την ασυδοσία του ανθρώπου. Είναι λίγοι αυτοί που αναφέρονται στην ανάγκη να διδαχτούμε τη συμβίωση με τα άλλα πλάσματα, στην ανοχή του διαφορετικού, στην ανάγκη να αλλάξουν τα διατροφικά μας πρότυπα για λόγους ηθικής, υγείας, ενός καλύτερου μέλλοντος, ενός δικαιότερου κόσμου. Τα ζώα υφίστανται, δεν επιλέγουν, παραμένουν ανυπεράσπιστα και ο άνθρωπος είναι ο ισχυρότερος θηρευτής και ο ανεξέλεγκτος άρπαγας.

Σας ευχαριστώ θερμά που με ακούσατε.

Διασκευασμένο απόσπασμα ομιλίας της Ε. Ηλιοπούλου, 15/12/19, από τον ιστότοπο της Πανελλαδικής Φιλοζωικής και Περιβαλλοντικής Ομοσπονδίας

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Στο παραπάνω κείμενο, να εντοπίσετε χαρακτηριστικά

- της επιχειρηματολογίας και
- της ομιλίας/του προφορικού κειμένου.

Για να βοηθηθείτε, μπορείτε να ανατρέξετε σε αυτό το Τετράδιο Εργασιών, σελ. ΙΙΙ.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ			
ΔΟΜΗ	ΥΠΑΡΧΕΙ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	ΥΠΑΡΧΕΙ
Ισχυρισμός/Αποδεικτέα δέση		Μηχανισμοί συνοχής (επιρρήματα δηλωτικά χρονικής ακολουθίας, αιτιολογικής αλληλουχίας, συμπεράσματος)	
Υποστηρικτικά δεδομένα		Βαθμός αναγκαιότητας πραγματοποίησης ή υιοθέτησης μιας άποψης (εκφράζεται μέσω προτασιακών επιρρημάτων, τροπικών ρημάτων, ρηματικών εγκλίσεων, σχετικών λέξεων) και Βαθμός βεβαιότητας του πομπού για συγκεκριμένη άποψη/πληροφοριακά δεδομένα/μαρτυρίες (εκφράζεται μέσω προτασιακών επιρρημάτων, ρηματικής όψης, ρηματικών χρόνων, ρηματικών εγκλίσεων)	
Μαρτυρίες			
Συμπέρασμα		Οργανωτικά σχήματα αιτίου-αποτελέσματος, φαινομένου-αιτίου, αντίθεσης εννοιών/καταστάσεων, φαινομένου-παραδείγματος	

ΜΟΡΦΕΣ ΠΕΙΘΟΥΣ	ΥΠΑΡΧΕΙ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΟΜΙΛΙΑΣ/ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ	ΥΠΑΡΧΕΙ
Προβολή του ήθους του πομπού		Προσφώνηση	
Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου		Αποφώνηση	
Αξιοποίηση στοιχείων συναισθήματος – π.χ. περιγραφή, αφήγηση, χιούμορ, ειρωνεία, συναισθηματικά φορτισμένοι λόγος, κ.λπ.		Αποστροφή στο κοινό/στους διοργανωτές της εκδήλωσης/σε επισήμους	
Αξιοποίηση στοιχείων λογικής – π.χ. επιχειρήματα/λογικά συμπεράσματα, στατιστικά στοιχεία, κ.λπ.		Χρήση α' ενικού και πληθυντικού και β' πληθυντικού προσώπου	
		Απλός και κατανοητός λόγος	

2. Να επιλέξετε ένα από τα παρακάτω θέματα και να συνδέσετε ένα σύντομο (έκτασης 60-70 λέξεων) επιχειρηματολογικό κείμενο που θα δημοσιευτεί στη σχολική εφημερίδα (πριν από τη σύνδεση του κειμένου, καταγράψτε επιγραμματικά δύο-τρία επιχειρήματα). Ο στόχος του κειμένου σας είναι να πείσετε τους αναγνώστες σας:

- γιατί να αφήνουμε νερό για τα αδέσποτα ζώα τις μέρες του καύσωνα.
- γιατί είναι σημαντικό να προσφέρουμε εθελοντικά βοήθεια σε μία φιλοξενική οργάνωση.

Διερευνούμε το μορφολογικό σύστημα της ελληνικής

Κείμενο 1: Τι θα πει σκλαβιά

- Φλώρια, καρδερίνες, φλώριααα!
- Πόσο τις δίνεις, βρε παιδί, τις καρδερίνες;
- Τρεις δραχμές*, μπάρμπα. Τρεις δραχμές και μ' εγγύηση. Πάρε, αφέντη, να σε ξυπνά το πρωί.
- Δεν κάνει δυο δραχμές;
- Αν θέλεις να πάρεις τη βραχνιασμένη...

Ο μεσόκοπος άνθρωπος με τα ξενικά ρούχα, κάποιος πρόσφυγας από εκείνους, που πλημμύριζαν το πειραιώτικο λιμάνι, έβγαλε το κομπόδεμα από το ζωνάρι του, έδωσε ένα δίδραχμο στο παιδί και πήρε στα χέρια του την καρδερίνα.

Την κράτησε λιγάκι ελαφρά στα δάχτυλά του, την χάιδεψε πονετικά και την κοίταξε καλά καλά, φέρνοντας το ανήσυχο κεφαλάκι της μπροστά στα μάτια του, σα να ήθελε να της πει κάποιο γλυκό λόγο.

Ύστερα, τινάζοντάς την ελεύθερη πάνω στην παλάμη του, την άφησε να πετάξει, κάνοντας τάχα πως του είχε ξεφύγει από τα χέρια του:

- Βρε, το αφιλότιμο το πετούμενο! Το είδες εκεί!

Από μέσα του όμως φαινόταν καταχαρούμενος ο παράξενος εκείνος άνθρωπος. Θα μπορούσε να ορκιστεί κανείς πως αυτό που έγινε δεν ήταν καθόλου τυχαίο. Ο ξένος, χωρίς άλλο, είχε αγοράσει το πουλί, για να του χαρίσει την ελευθερία του. Αν προσπαδούσε να κρύψει το σκοπό του, το έκαμε ίσως από ευγένεια. Και θα μπορούσε να ορκιστεί κανείς ακόμη πως έτσι ήταν το πράγμα, αν τον έβλεπε με τι λαχτάρα ακολουθούσε το φτερούγισμα της καρδερίνας στον ελεύθερο αέρα. Ένα φτερούγισμα τρελό, με μουδιασμένα φτερά, που την έφερε στο κατάρτι ενός καϊκιού, σασιτισμένη ακόμη από την ξαφνική χαρά της.

- Βρε, το αφιλότιμο το πετούμενο, πώς μου ξέφυγε!

Από μέσα του όμως έλεγε χωρίς άλλο ο γεροντάκος:

- Κάνε τη δουλειά σου, πουλάκι μου, και μη σε μέλει.

Δυο μορτάκια, που έκαναν το βαρκάρη εκεί δίπλα, πήδησαν αμέσως μέσα στο καϊκι:

- Να το, να το, πάνω στο πανί ακούμπησε, είπα το ένα.

- Πέτα το σακκάκι σου, να το ρίξεις κάτω. Δε βλέπεις, πως είναι μουδιασμένο; απάντησε το άλλο.

Ο ελευθερωτής δεν μπόρεσε να κρυφτεί πια. Όρμησε άγριος στην άκρη του μόλου και φώναξε, κουνώντας το μπαστούνι κατά το καϊκι.

— Κάτω, παλιόπαιδα! Δικό σας είναι το πουλί; Εγώ το αγόρασα, εγώ θέλησα και το άφησα. Ορίστε μας! Κάτω γρήγορα, γιατί θα σας σπάσω τα παιδιά σας. Και μόνον όταν είδε το πουλί να τινάζει τις φτερουγίτσες του και να σκίζει χαρούμενο τον αέρα, μονάχα τότε πήρε το δρόμο του, μουρμουρίζοντας:

— Μα βέβαια, μέσα στην ελευθερία γεννήθηκαν· πού να ξέρουν τι θα πει σκλαβιά!...

Παύλος Νιρβάνας, «Τι θα πει σκλαβιά», από το βιβλίο: *Αναγνωστικό Δ΄ Δημοτικού*, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 1974, από τον ιστότοπο του Σπουδαστηρίου Νέου Ελληνισμού (snhell.gr)

*Η δραχμή ήταν το νόμισμα που χρησιμοποιούνταν στην Ελλάδα μέχρι και το 2001.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Ποιες από τις υπογραμμισμένες λέξεις του κειμένου είναι προθέσεις και ποιες όχι; Όσες δεν είναι σε ποια λεξική ομάδα ανήκουν;
2. Ποιος είναι ο σημασιολογικός ρόλος της κάθε προδικτικής φράσης με κεφαλή την πρόθεση «από» σε καθένα από τα παρακάτω αποσπάσματα;
 - Ύστερα, τινάζοντάς την ελεύθερη πάνω στην παλάμη του, την άφησε να πετάξει, κάνοντας τάχα πως του είχε ξεφύγει από τα χέρια του.
 - Αν προσπαδούσε να κρύψει τον σκοπό του, το έκαμε ίσως από ευγένεια.
 - Ένα φτερούγισμα τρελό, με μουδιασμένα φτερά, που την έφερε στο κατάρτι ενός καϊκιού, σατισμένη ακόμη από την ξαφνική χαρά της.
3. Να εντοπίσετε τις προδικτικές φράσεις στο απόσπασμα «Βρε, το αφιλότιμο... απάντησε το άλλο». Ποιες απ' αυτές έχουν ως κεφαλή περιφραστικές προθέσεις; Από ποιες λεξικές ομάδες αποτελούνται; Μπορούν να αντικατασταθούν από κάποιο επίρρημα; Ποια είναι η σχέση προδικτικών και επιρρηματικών φράσεων ως προς τους σημασιολογικούς ρόλους τους;
4. Ποια είναι η σημασία του «πως» και του «πώς» στα παρακάτω αποσπάσματα; Να κάνετε την αντιστοίχιση. Ενδεχομένως μία σημασία να αντιστοιχεί σε περισσότερες από μία προτάσεις. Να κατανόησετε καλά τη διαφορά τους, ώστε να το γράφετε σωστά στα κείμενά σας και να το διορθώνετε, όταν το βλέπετε λαθεμένο.

Πρόταση	Σημασία
• Ύστερα, τινάζοντάς την ελεύθερη πάνω στην παλάμη του, την άφησε να πετάξει, κάνοντας τάχα πως του είχε ξεφύγει από τα χέρια του. • Θα μπορούσε να ορκιστεί κανείς πως αυτό που έγινε δεν ήταν καθόλου τυχαίο. • Και θα μπορούσε να ορκιστεί κανείς ακόμη, πως έτσι ήταν το πράγμα, αν τον έβλεπε με τι λαχτάρα ακολουδούσε το φτερούγισμα της καρδερίνας στον ελεύθερο αέρα. • Βρε, το αφιλότιμο το πετούμενο, πώς μου ξέφυγε!	• ότι • με ποιον τρόπο

5. «Πέτα το σακκάκι σου, να το ρίξεις κάτω. Δε βλέπεις, πως είναι μουδιασμένο; απάντησε το άλλο»: Τι θα άλλαζε στο νόημα του αποσπάσματος, αν τονίζατε το «πως»; Προσοχή στον τονισμό και την ορθογραφία: ένα λάθος σε ομόηχες/ομώνυμες λέξεις μπορεί να δημιουργήσει παρανόηση.
6. «Μα βέβαια, μέσα στην ελευθερία γεννήθηκαν· πού να ξέρουν τι θα πει σκλαβιά!...».
Η υπογραμμισμένη λέξη είναι:
α) Αναφορική αντωνυμία, β) Αοριστολογικό επίρρημα, γ) Ερωτηματικό επίρρημα
7. α) Να συμπληρώσετε τα κενά με ό,τι ζητείται στην παρένθεση. Να κάνετε τις απαραίτητες αλλαγές, ώστε το νόημα να παραμείνει ίδιο. «Ο μεσόκοπος άνθρωπος με τα ξενικά ρούχα, (αναφορική αντωνυμία) κάποιος πρόσφυγας από εκείνους, που πλημμύριζαν το πειραιώτικο λιμάνι, (χρονικός σύνδεσμος) έβγαλε το κομπόδεμα

από το ζωνάρι του, έδωσε ένα δίδραχμο στο παιδί
(αποτελεσματικός σύνδεσμος) πήρε στα χέρια του την καρδερίνα».

β) Πώς συνδέονται οι προτάσεις στο αρχικό κείμενο; Υποτακτικά ή παρατακτικά; Πώς συνδέονται μετά τη συμπλήρωση των κενών; Ποια από τις δύο εκδοχές προτιμάτε; Ποιο είδος σύνδεσης θεωρείτε πως εξυπηρετεί καλύτερα τον στόχο του συγγραφέα; Ποια εκδοχή θα χρησιμοποιούσατε στον καθημερινό σας λόγο και ποια σε ένα επίσημο έγγραφο (π.χ. κατάθεση στην Αστυνομία);

Δραστηριότητα για τη διάκριση και τον εντοπισμό των προθέσεων

Δραστηριότητα ορθογραφίας

Επεκτείνουμε το λεξιλόγιό μας

Κείμενο 1: Ποικιλία σημαίνει ζωή

Ως **βιοποικιλότητα** νοούνται συλλήβδην τα δισεκατομμύρια των μοναδικών ζωντανών οργανισμών που κατοικούν στη Γη και οι μεταξύ τους **αλληλεπιδράσεις**. Οι οργανισμοί αυτοί αποτελούν πολύ σημαντικό στοιχείο των ζώων μας αλλά συνεχώς απειλούνται. Οι σημαντικότεροι **παράγοντες** που **ασκούν πίεση** στη βιοποικιλότητα είναι οι αλλαγές στη χρήση της γης (π.χ. αποψίλωση, εντατική μονοκαλλιέργεια, αστικοποίηση), η άμεση εκμετάλλευση, όπως η θήρα και η υπεραλίευση, η κλιματική αλλαγή, η ρύπανση και τα χωροκατακτητικά ξένα είδη.

Η βιοποικιλότητα είναι πολύ σημαντικό να **διατηρηθεί**, όχι μόνο λόγω της εγγενούς αξίας της, αλλά και επειδή μας **προσφέρει**, μεταξύ άλλων, καθαρό αέρα, γλυκό νερό, καλή ποιότητα εδάφους και επικονίαση καλλιεργειών. Μας βοηθά **να καταπολεμήσουμε** την κλιματική αλλαγή και να προσαρμοστούμε σε αυτή και **συμβάλει στον περιορισμό** του αντίκτυπου των επικίνδυνων φυσικών φαινομένων. Ως εκ τούτου, η **μείωση** της βιοποικιλότητας έχει **θεμελιώδεις συνέπειες** για την κοινωνία, την οικονομία και την ανθρώπινη υγεία.

Διασκευασμένο απόσπασμα από τον ιστότοπο του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Να χωρίσετε στα μορφολογικά συστατικά τους τις λέξεις του κειμένου: μονοκαλλιέργεια, υπεραλίευση, χωροκατακτητικά, προσαρμοστούμε, επικίνδυνων.

Αν δεν έχετε συναντήσει κάποια από τις λέξεις αυτές, σας βοηθά η μορφολογική τους δομή να συνάγετε το νόημά τους; Μπορείτε να ανατρέξετε στη σημείωση στη σελ. 18 του Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριας.

2. Εκπροσωπείτε το σχολείο σας σε μία διαδικτυακή συζήτηση μεταξύ σχολείων από όλη την Ελλάδα και των μετεωρολόγων των μεγάλων τηλεοπτικών καναλιών για την κλιματική αλλαγή και σας έχει ανατεθεί να κάνετε μια μικρή παρέμβαση για τη συμβολή της βιοποικιλότητας στο θέμα της κλιματικής αλλαγής (100 λέξεις). Βασιστείτε στο κείμενο, αντικαταστήστε τις λέξεις/φράσεις με χρωματιστά γράμματα με συνώνυμες ή με περιφραστικούς/καταστασιακούς ορισμούς, και παρουσιάστε τη βασική σας θέση.

Καταστασιακός ορισμός είναι ο αυτός στον οποίο περιγράφεται μία έννοια σε μία πρόταση: π.χ. Στην περιοχή αυτή υπάρχει μεγάλη ποσότητα και ποικιλία φυτών, η χλωρίδα της είναι έντονη και ποικίλη.

Δραστηριότητα εμπλουτισμού του λεξιλογίου

3. Ποιος είναι ο ρόλος των τεχνικών όρων στο κείμενο αυτό;

Τετράδιο Εργασιών
Τεύχος Α΄

Θεματική Ενότητα 9

Περιπλανήσεις στα μονοπάτια της καλαισθησίας: οι τέχνες

Κατακτάμε τα γλωσσικά και γνωσιακά εφόδια, για να κατανοούμε και να συνδέουμε νοήματα

Εμπλουτίζουμε τις γνώσεις μας για το θέμα της ενότητας

Κείμενο 1: Βαριέμαι-Μιλώντας για την πλήξη στην εποχή μας

«ΒΑΡΙΕΜΑΙ». Ποιος μπορεί να ισχυριστεί ότι δεν βαρέθηκε κάποια στιγμή στη ζωή του/της; Ένα οικείο συναίσθημα με κακή φήμη αλλά και μια κατάσταση που περιγράφεται με αρκετές λέξεις: βαρεμάρα, πλήξη, ανία, αδράνεια, χαύνωση, μονοτονία, νωχελικότητα.

Αναμφίβολα, ζούμε σε μια εποχή όπου ελάχιστοι άνθρωποι έχουν τη δυνατότητα να βαρεθούν. Πόσο μας έχουν επηρεάσει τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ο εθισμός των κινητών τηλεφώνων και ο διασυνδεδεμένος κόσμος μας; «Θεωρώ ότι η δυνατότητα να βαρεθούμε υπάρχει, αλλά εμείς δεν την αξιοποιούμε. Δεν αντέχουμε το δύσκολο μονοπάτι στο οποίο ενδεχομένως μας οδηγεί. Ο πολιτισμός μάς σπρώχνει να τρέχουμε για να είμαστε παραγωγικοί, ουσιαστικά όμως με κόστος να μη συναντήσουμε αληθινά τον εαυτό μας. Μας σπρώχνει στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, στο κινητό μας, στο ίντερνετ, στις γιορτές, στους άλλους, για να μη νιώσουμε τη μοναξιά μας, την πλήξη. Πιανόμαστε από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για να «επικοινωνούμε» ευκαιριακά με άλλους που δεν γνωρίζουμε, όταν η μοναξιά και η πλήξη «δαγκώνουν». Η χρήση ιστότοπων κοινωνικής δικτύωσης για την αναζήτηση άχρηστων πληροφοριών αυξήθηκε στον βαθμό που η αναζήτηση του «άγνωστου εαυτού» μας μειώθηκε. Κι αυτό έχει ένα αντίτιμο. Σύμφωνα με αρκετές έρευνες, η προσφυγή στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για την ανακούφιση της πλήξης αποδεικνύεται ότι δέτει τους χρήστες σε αυξημένο κίνδυνο να αναπτύξουν άγχος και άλλες παθολογικές καταστάσεις πέρα από την αλολοτρίωση», απαντά ο ψυχίατρος-ψυχαναλυτής κ. Σάββας Σαβδόπουλος.

Διασκευασμένο απόσπασμα άρθρου του Γ. Πανταζόπουλου, 12/4/2023, από τον ιστότοπο lifo

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

1. Να αποδώσετε συνοπτικά το θέμα του Κειμένου 1.

Ερευνούμε και μαθαίνουμε για τους κειμενικούς τύπους

Κείμενο 1α: ΤΙΜΑΚΙΣΤΑΝ–ΤΟ ΣΕΝΤΟΥΚΙ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Σ' ένα κοντινό μέλλον, οι άνθρωποι δεν αντέχουν άλλο τις βροχερές μέρες, τις Δευτέρες, τους κρύους και μουντούς Φεβρουάριους, τις οικονομικές κρίσεις, κι έτσι αγοράζουν μαύρα κουτιά που έχουν τη μαγική δύναμη να σταματούν τον χρόνο όταν κάποιος μπει μέσα σ' αυτά. Καθώς όμως κλείνονται μέσα στα κουτιά περιμένοντας να περάσουν οι ανεπιθύμητες μέρες, ο κόσμος αποδιοργανώνεται. Μερικά παιδιά καταφέρνουν να δραπετεύσουν και συναντούν μια ηλικιωμένη γυναίκα που τους αφηγείται μια ιστορία από το μακρινό παρελθόν, τότε που ο βασιλιάς Ντίμον απέκτησε το πρώτο σεντούκι του χρόνου –το πρωτότυπο των μαύρων κουτιών–, επειδή δεν άντεχε τη σκέψη ότι ο χρόνος θα κατέτρωγε την ομορφιά της μοναχοκόρης του. Η γνώση του παρελθόντος θα οδηγήσει τα παιδιά στην απόφαση να αποκαταστήσουν την τάξη του κόσμου...

Μια μοναδική ιστορία όπου το παραμύθι μπλέκεται αριστοτεχνικά με το πλέον δυστοπικό μέλλον, καλώντας μας ν' αρπάξουμε τη ζωή από το χέρι ΤΩΡΑ!

Από την παρουσίαση στο οπισθόφυλλο του βιβλίου

Κείμενο 16: ΤΙΜΑΚΙΣΤΑΝ–ΤΟ ΣΕΝΤΟΥΚΙ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ

Για φαντάσου να μπορούσες να σταματήσεις τον χρόνο. Να παγώσεις τη στιγμή που εσύ θέλεις. Να έχεις τη δυνατότητα να χωθείς σε ένα κουτί, για όσο καιρό επιθυμείς, αποφεύγοντας τα προβλήματά σου, προσπερνώντας τις βαρετές μέρες. Πώς σου φαίνεται; Μαγικό; Υπέροχο; Ή μήπως τρομακτικό;

Ο Andri Snaer Magnason έγραψε ένα παραμύδι για μεγάλα παιδιά. Το *Τιμακιστάν* θα μπορούσε να είναι οποιοσδήποτε τρόπος διαφυγής του μυαλού... Το σεντούκι του χρόνου αποτελεί μία δελκτική λύση για να μην αντιμετωπίσουμε τη ζωή αλλά να την προσπεράσουμε αποφεύγοντας την επίπονη, πολλές φορές, επίλυση προβλημάτων. Και εδώ έγκειται η σπουδαιότητα του βιβλίου. Στη φαινομενικά απρόσκοπτη προσπάθεια του συγγραφέα, μέσω της αφήγησης ενός μύθου, να εστιάσει στις ανθρώπινες αξίες και στην ψυχική δύναμη που είναι η κινητήριος δύναμη της ζωής.

Το *Τιμακιστάν* ολοκληρώνεται με ανατρεπτικό τρόπο και ελπιδοφόρο μήνυμα. Φτάνοντας στην τελευταία σελίδα, έχεις τη βεβαιότητα πως σου αποκαλύφθηκαν αρχέγονα μυστικά και κρατάς στα χέρια σου το μαγικό συστατικό της ευτυχίας. Γιατί η αλλαγή ξεκινά από εσένα. Εσύ έχεις τη δύναμη. Εσύ και τα παιδιά όλου του κόσμου.

Το συνιστώ ανεπιφύλακτα.

Το βιβλίο έχει αποσπάσει το Λογοτεχνικό Βραβείο Ισλανδίας στην κατηγορία παιδικού βιβλίου, το Βραβείο Βιβλιοπωλών Ισλανδίας ως καλύτερο βιβλίο της χρονιάς για εφήβους, το Λογοτεχνικό Βραβείο Συμβουλίου Δυτικών Σκανδιναβικών Χωρών και το Βραβείο Παιδικού Βιβλίου του Συμβουλίου Εκπαίδευσης Ρέικιαβικ.

Διασκευασμένο απόσπασμα βιβλιοκριτικής της Π. Γκουτζουρέλα, από τον ιστότοπο thematofylakes

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- Κείμενο 1α: Να εντοπίσετε τα σημεία στη βιβλιοπαρουσίαση όπου υπάρχει αφήγηση (σημειώνετε δίπλα στο κείμενο τα αρχικά ΑΦ) και τα σημεία όπου υπάρχει αξιολόγηση/σχόλιο/κριτική (σημειώνετε δίπλα στο κείμενο τα αρχικά ΑΞ). Προσοχή: σχόλιο/έμμεση κριτική μπορεί να αποτελεί ένα επίδετο, ένα επίρρημα, ένα σημείο στίξης, ακόμα και διαφορετική γραμματοσειρά στο κείμενο!
- Κείμενο 1β: Να εντοπίσετε τα σημεία στη βιβλιοκριτική όπου υπάρχει αφήγηση (σημειώνετε δίπλα στο κείμενο τα αρχικά ΑΦ) και τα σημεία όπου υπάρχει αξιολόγηση/σχόλιο/κριτική (σημειώνετε δίπλα στο κείμενο τα αρχικά ΑΞ). Προσοχή: σχόλιο/έμμεση κριτική μπορεί να αποτελεί ένα επίδετο, ένα επίρρημα, ένα σημείο στίξης, ακόμα και διαφορετική γραμματοσειρά στο κείμενο!
- Κείμενο 1β: Παρατηρήστε τα πρόσωπα των ρημάτων: πού αποσκοπεί, κατά τη γνώμη σας, η χρήση του β' ενικού και του α' ενικού προσώπου;
- Παρατηρήστε τα ερωτήματα στην αρχή του κειμένου: ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η λειτουργία τους;
- Να αντιστοιχίσετε τα στοιχεία της στήλης Α΄ με εκείνα της στήλης Β΄, ανάλογα με το ποιο θεωρείτε ότι είναι οι σκοποί της βιβλιοπαρουσίασης και ποιοι της βιβλιοκριτικής.

ΣΤΗΛΗ Α΄	ΣΤΗΛΗ Β΄
ΣΤΟΧΟΣ βιβλιοπαρουσίασης	• Να «συστήσει» στο κοινό ένα βιβλίο • Να παρουσιάσει το περιεχόμενο ενός βιβλίου • Να προσελκύσει το ενδιαφέρον του αναγνώστη
ΣΤΟΧΟΣ βιβλιοκριτικής	• Να ασκήσει κριτική/να αξιολογήσει ένα βιβλίο • Να παραδέσει επιχειρήματα για την «αξία» ενός βιβλίου

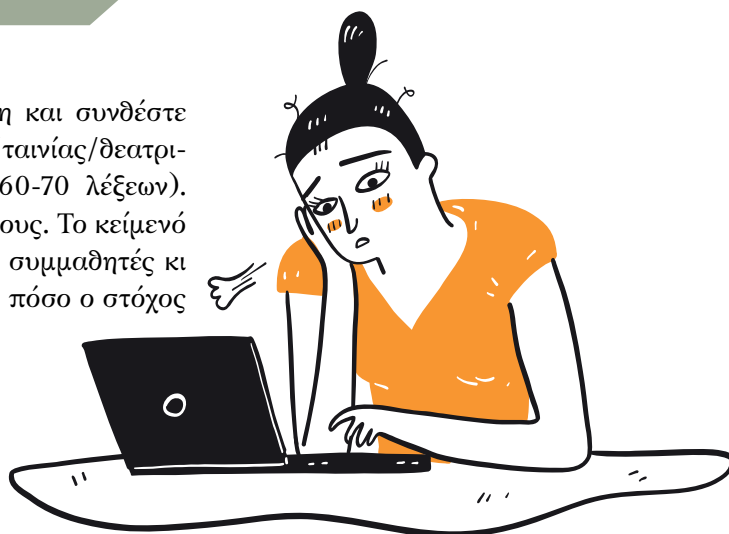
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

1. Παρουσίαση ή κριτική:

επιλέξτε ένα από τα δύο κειμενικά είδη και συνθέστε μια παρουσίαση ή μια κριτική βιβλίου/ταινίας/θεατρικής παράστασης/συναυλίας (έκτασης 60-70 λέξεων). Ακολουθήστε τις συμβάσεις του κάθε είδους. Το κείμενό σας θα παρουσιαστεί στην τάξη σας. Οι συμμαθητές κι οι συμμαθήτριάς σας θα κρίνουν το κατά πόσο ο στόχος του κειμένου επιτεύχθηκε!

Δραστηριότητα για τα χαρακτηριστικά της βιβλιοπαρουσίασης και της βιβλιοκριτικής

Διερευνούμε το μορφολογικό σύστημα της ελληνικής

Κείμενο 1: Διάβασε, παιδί μου...

Πώς θα διαβάζουν τα παιδιά εξωσχολικά βιβλία;

Η σχολική χρονιά ξεκίνησε. Το διάβασμα έχει «εισβάλει» για τα καλά στην καθημερινότητά μας. Το σχολικό διάβασμα. Το εξωσχολικό όμως; Πώς μετά από τον φόρτο από τα τόσα μαθήματα, τις απογευματινές δραστηριότητες, το διάβασμα ξένων γλωσσών, να πεις στα παιδιά να διαβάσουν κάτι ακόμα;

Η ερώτηση έχει μια λάθος λέξη. Να τους «πεις», δύσκολο. Να τους μάθεις, όμως, να τους εμπνεύσεις... Αυτό είναι μια άλλη υπόθεση, μια μεγάλη συζήτηση που θα προσπαθήσει να χωρέσει εδώ σε λίγες λέξεις, γνωστές σε όλους μας, περισσότερο ως υπενθύμιση και μοίρασμα.

Δίνουμε το παράδειγμα, όταν, αντί να καθίσουμε στον καναπέ με το κινητό στο χέρι, πάρουμε ένα βιβλίο, ακόμα κι αν καταφέρουμε να διαβάσουμε μόνο μισή σελίδα.

Διαβάζουμε στα παιδιά από τη βρεφική τους ηλικία κρατώντας τα στην αγκαλιά μας. Αλλά και πριν και αφού μάθουν να διαβάζουν μόνα τους, συνεχίζουμε να τους διαβάζουμε, δίνοντας «άλλη» φωνή σε κάθε ήρωα, χρησιμοποιώντας τη γλώσσα του σώματος και τις εκφράσεις του προσώπου μας.

Γεμίζουμε τα ράφια της βιβλιοθήκης τους ή ακόμα καλύτερα αφήνουμε τα παιδιά να τα γεμίσουν με βιβλία που επέλεξαν από μια βόλτα στη δημοτική βιβλιοθήκη, σε μια έκδοση βιβλίου, σε μια βιβλιοπαρουσίαση, σε ένα αγαπημένο βιβλιοπωλείο, ακόμα και από μια διαδικτυακή παραγγελία που κάναμε μαζί τους και την οποία θα περιμένουν με ανυπομονησία να παραδοθεί.

Δημιουργούμε μια μικρή αναγνωστική γωνιά στο σπίτι. Ένα ράφι με τα αγαπημένα τους βιβλία, ένα φωτιστικό, ένα ωραίο χαλί και είναι έτοιμη! Μπορούμε να οργανώνουμε τη γωνιά αυτή θεματικά ανά-

λογα με την εποχή του χρόνου που διανύουμε και να ανανεώνουμε τα βιβλία συχνά. Έτσι, θα έχουν δυνατότητα να διαβάσουν και κάτι που δεν θα το επέλεγαν εξαρχής.

Ελευθερώνουμε χρόνο στο καθημερινό τους πρόγραμμα, ώστε να μπορούν να χαλαρώσουν διαβάζοντας ένα βιβλίο. Χωρίς να τους λέμε ότι «τώρα πρέπει να διαβάσεις κάτι εξωσχολικό», μπορούμε να το οργανώσουμε ως οικογενειακή δραστηριότητα, π.χ. ας πάρουμε τις κουβέρτες μας και ας κάτσουμε να διαβάσουμε και να συζητήσουμε τα βιβλία μας κοντά στο τζάκι.

Δωρίζουμε βιβλία στα παιδιά μας και στους φίλους τους. Βιβλία που μπορούν να συζητούν μετά μαζί τους ως έναν τρόπο για επικοινωνία και σύνδεση.

Συζητούμε για τους ήρωες των αγαπημένων τους βιβλίων, τα συναισθήματά τους (καλλιεργώντας έτσι την ενσυναίσθηση του παιδιού), διαβάζουμε μαζί πριν τον ύπνο και συνδεόμαστε με ευχάριστο τρόπο με τα παιδιά [...].

Μέσα στις τόσες φροντίδες μας για τα παιδιά μας, αξίζει να δώσουμε λίγο χρόνο, λίγο κόπο και λίγη έμπνευση για την ανάγνωση καλών βιβλίων. Και σύντομα θα δούμε την καρποφορία των σπόρων που κάθε βιβλίο άφησε στις παιδικές ψυχές. Την πνευματική άνοιξη μέσα τους...

Διασκευασμένο απόσπασμα δημοσίευσης της Ρ. Τσακανίκα-Λευθεριώτη, από τον ιστότοπο των εκδόσεων Έαρ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. α) Να αναδιατυπώσετε τις ονοματικές φράσεις του κειμένου συμπληρώνοντας τα κενά.
 - τον φόρτο από τα τόσα μαθήματα: τον φόρτο των
 - τις απογευματινές δραστηριότητες: τις δραστηριότητες του
 - στο καθημερινό τους πρόγραμμα: στο πρόγραμμα της
 - να διαβάσουμε και να συζητήσουμε τα βιβλία μας: το διάβασμα και η συζήτηση των
 - Δωρίζουμε βιβλία: δωρεά
 - έναν τρόπο για επικοινωνία και σύνδεση: έναν τρόπο και
- β) Ποιος είναι ο σημασιολογικός ρόλος των ονοματικών φράσεων σε γενική πτώση που σχηματίσατε;
- γ) Ποια είναι η συντακτική σχέση των υπογραμμισμένων ονοματικών φράσεων σε γενική με τις ονοματικές φράσεις που συνεμφανίζονται στο κείμενο; Με ποιους άλλους τρόπους θα μπορούσε να δηλωθεί ο ίδιος σημασιολογικός ρόλος;
2. Στο παρακάτω απόσπασμα ποιες λέξεις διευκρινίζουν τη φράση «αναγνωστική γωνιά»; Ποια είναι η συντακτική τους σχέση με αυτή;

«Δημιουργούμε μια μικρή αναγνωστική γωνιά στο σπίτι. Ένα ράφι με τα αγαπημένα τους βιβλία, ένα φωτιστικό, ένα ωραίο χαλί και είναι έτοιμη!».
3. Να αξιοποιήσετε τα πιο πάνω αποσπάσματα, ώστε να ετοιμάσετε μια λίστα με όσα αντικείμενα θα θέλατε να έχει η δική σας αναγνωστική γωνιά, για να τα προμηθευτείτε, όταν έρθει η ώρα να την ανακαινίσετε.

Δραστηριότητα για τη διάκριση σημασιών της γενικής πτώσης ονομάτων που συμπληρώνουν ένα άλλο όνομα

Δραστηριότητα ορθογραφίας

Επεκτείνουμε το λεξιλόγιό μας

Κείμενο 1: Γιατί αγαπάμε τα βιβλία

Το διάβασμα είναι μια πολύπλοκη και δημιουργική μορφή ψυχαγωγίας και ενασχόλησης με το εκάστοτε κοινωνικό γίνεσθαι. Απαιτεί να χρησιμοποιείς τη φαντασία σου και όχι να βλέπεις απλά εικόνες σε μια οδόνη. Σε βοηθάει να εξελίξεις την προσωπικότητά σου, εμπλουτίζοντάς την πολλές φορές με γνώσεις και εμπειρίες. Επίσης, υπάρχει κάτι τόσο θεραπευτικό στην πραγματική αίσθηση ενός βιβλίου, με τη μυρωδιά των τυπωμένων σελίδων, τα γυαλιστερά καλύμματα, τον ήχο του ξεφυλλίσματος των σελίδων...

Η Παγκόσμια Ημέρα Βιβλίου καθιερώθηκε από την Εκπαιδευτική, Επιστημονική και Πολιτιστική Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών (UNESCO) στις 23 Απριλίου 1995. Αυτή η ημερομηνία επιλέγεται επειδή είναι η επέτειος του θανάτου του William Shakespeare και του διακεκριμένου ισπανού χρονογράφου Inca Garcilaso de la Vega.

Έρευνες δείχνουν πως τα παιδιά που διαβάζουν τακτικά για απόλαυση έχουν υψηλότερες βαθμολογίες, αναπτύσσουν ευρύτερο λεξιλόγιο, αυξημένες γενικές γνώσεις και καλύτερη κατανόηση άλλων πολιτισμών σε σύγκριση με τα παιδιά που δεν διαβάζουν πολύ.

Είτε διαβάζετε παραδοσιακά βιβλία σε χαρτί είτε στρέφεστε στο Kindle/iPad/οτιδήποτε, το να διαβάσετε είναι διαβατήριο για αυτόν και πολλούς άλλους κόσμους.

Διασκευασμένο απόσπασμα άρθρου, από τον ιστότοπο ianios

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Για τις λέξεις «ψυχαγωγία» και «βιβλίο», να προτείνετε από 4 υπώνυμες έννοιες και να συνδέσετε με αυτές έναν τίτλο άρθρου σχετικού με την υπερώνυμη έννοια.
2. Να εντοπίσετε στο κείμενο ένα πολυλεκτικό σύνδετο και να αποδώσετε τη σημασία του. Ποια θεωρείτε ότι είναι η λειτουργία του στο κείμενο;

Έχουμε πει ότι στις σύνδετες λέξεις μπορούμε από τα συνδετικά τους συστατικά να συνάγουμε τη σημασία τους. Συμβαίνει το ίδιο και στα πολυλεκτικά σύνδετα; Συνάγεται η σημασία τους από τα μέρη τους;

3. Να αναδιατυπώσετε τα αποσπάσματα αποδίδοντας με συνώνυμες εκφράσεις ό,τι δηλώνεται με υπογράμμιση:
 - Σε βοηθάει να εξελίξεις την προσωπικότητά σου
 - Τα παιδιά που διαβάζουν τακτικά για απόλαυση έχουν υψηλότερες βαθμολογίες, αναπτύσσουν ευρύτερο λεξιλόγιο, αυξημένες γενικές γνώσεις και καλύτερη κατανόηση άλλων πολιτισμών. Τι αλλάζει μετά τις αλλαγές στη σημασιολογική απόχρωση του κειμένου;
4. Να συνδέσετε ένα δικό σας σύντομο κείμενο (50 λέξεις) με θέμα την αξία του βιβλίου για τα παιδιά/τους νέους, ώστε να πείσετε τους συμμαθητές/τις συμμαθήτριάς σας να εντάξουν στον ελεύθερο χρόνο τους και το διάβασμα. Το κείμενό σας θα δημοσιευτεί στο ιστολόγιο του σχολείου σας. Αξιοποιήστε ιδέες και εκφράσεις από το Κείμενο 1.

Δραστηριότητα για τη διάκριση παραγώγων και σύνδετων λέξεων

Δραστηριότητα εμπλουτισμού του λεξιλογίου

Τετράδιο Εργασιών
Τεύχος Α΄

Θεματική Ενότητα 10

Ζώντας την εποχή της ψηφιακής επανάστασης

Κατακτάμε τα γλωσσικά και γνωσιακά εφόδια, για να κατανοούμε και να συνδέουμε νοήματα

Εμπλουτίζουμε τις γνώσεις μας για το θέμα της ενότητας

Κείμενο 1: Η εξέλιξη της ενημέρωσης στην εποχή της ψηφιακής εποχής

Η ραγδαία εξέλιξη των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και Επικοινωνίας τα τελευταία χρόνια έχει ενδυναμώσει σε πολύ μεγάλο βαθμό την επιρροή της «τέταρτης εξουσίας». Τηλεόραση, ραδιόφωνο, εφημερίδες και περιοδικά εξακολουθούν να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην καθημερινότητα εκατομμυρίων ανθρώπων. Παράλληλα, η ψηφιακή επανάσταση έφερε μαζί της πλειάδα προκλήσεων. Η μετεξέλιξη των ειδήσεων στα νέα μέσα κοινωνικής δικτύωσης προσέφερε και εξακολουθεί να προσφέρει στο κοινό πρωτόγνωρες εμπειρίες.

Εκατομμύρια άνθρωποι βρίσκονται συνδεδεμένοι στο διαδίκτυο κάθε λεπτό ενώ μέσα σε 60 μόλις δευτερόλεπτα, περνούν από μπροστά τους πολλές από τις εκατοντάδες χιλιάδες αναρτήσεις ειδήσεων, φωτορεπορτάζ ή βίντεο.

Σε μια εποχή που η έννοια της δημοσιογραφίας επαναπροσδιορίζεται, τα νέα μέσα ενημέρωσης και επικοινωνίας αποτελούν μια μεγάλη πρόκληση. Τηλεοπτικοί και ραδιοφωνικοί σταθμοί, διαφημιστικές εταιρείες, δεξαμενές σκέψης, πολιτικά κόμματα και οργανώσεις, εταιρείες δημοσκοπήσεων, κυβερνητικοί φορείς, περιφερειακοί και διεθνείς οργανισμοί, ερευνητικά κέντρα και εκπαιδευτικά ιδρύματα αναζητούν για να εντάξουν στο δυναμικό τους ανθρώπους με γνώσεις στην Επικοινωνία και γενικότερα τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, αναγνωρίζοντας τη δυναμική τους.

Η δύναμη των ΜΜΕ να πληροφορούν, να αναπτύσσουν την κριτική σκέψη των πολιτών, να ασκούν έλεγχο, να επηρεάζουν, να ψυχαγωγούν, να μορφώνουν, να ευαισθητοποιούν και να καλλιεργούν συνειδήσεις εδραιώνεται συνεχώς.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Διασκευασμένο άρθρο, 6/9/2016, εφημερίδα *Η Καθημερινή*

1. Να καταγράψετε με τη μορφή σημειώσεων τις σημαντικότερες πληροφορίες που προκύπτουν από το παραπάνω κείμενο.

Ερευνούμε και μαθαίνουμε για τους κειμενικούς τύπους

Κείμενο 1: Η βρεφική ηλικία του Διαδικτύου

Όσοι, δε, έχουν γεννηθεί μετά το 1990, δεν θυμούνται το διαδίκτυο στη «βρεφική» του ηλικία. Για τους παλιούς που έχουν ξεχάσει και για τους νέους που δεν το έζησαν καν, να πώς ήταν το Internet της δεκαετίας του '90:

- Ήταν απελπιστικά αργό. Ακόμη και για τις ιστοσελίδες του «τότε», το δίκτυο αγκομαχούσε για να «φορτώσει». Για τα downloads, ούτε λόγος! Για να κατεβάσεις ένα και μόνο τραγούδι, μπορεί να χρειαζόσουν ακόμη και μία ώρα. Για βίντεο δεν το συζητάμε καν.

- Για να μπεις στο διαδίκτυο έπρεπε ο υπολογιστής σου να περάσει με επιτυχία την ιεροτελεστία που περιλάμβανε έναν «υπέροχο» ήχο σύνδεσης, σαν να καλούσες στο τηλέφωνο το διαδίκτυο από το διάστημα. Απαραίτητη προϋπόθεση για να μπεις στο internet από το σπίτι σου ήταν να μη μιλά κανείς στο τηλέφωνο εκείνη τη στιγμή. Και αν ήσουν online και κάποιος έκανε το λάθος να σηκώσει το ακουστικό και να πάρει τηλέφωνο... έπρεπε να ξανασυνδεθείς. Κλασική αιτία καυγάδων με γονείς και αδελφία.
- Δεν υπήρχε το YouTube. Γιατί ακόμη κι αν υπήρχε, θα ήταν μάλλον αδύνατο να δεις βίντεο. Μέχρι να «φορτώσει», ο λογαριασμός του τηλεφώνου θα «έφτανε στον Θεό».
- Δεν υπήρχε Facebook ή κάποιο άλλο κοινωνικό δίκτυο. Αν ήθελες να δεις τι κάνουν οι φίλοι σου... τους έπαιρνες τηλέφωνο. Ή τους έστελνες e-mail. Αν είχαν σύνδεση στο internet.
- Τα sites ήταν υπερβολικά απλοϊκά. Για να διανθίσουν την εικόνα τους, έβαζαν μουσική που έπαιζε αυτόματα όταν έμπαινες.
- Οι μηχανές αναζήτησης ήταν όπως δείχνει η παραπάνω εικόνα.

Διασκευασμένο απόσπασμα άρθρου, 15/10/2012, από τον ιστότοπο newsbeast

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Παρατηρήστε πώς περιγράφεται το διαδίκτυο στο παραπάνω κείμενο. Ποια από τα παρακάτω γλωσσικά μέσα χρησιμοποιούνται;

ΜΕΣΑ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΣ	ΥΠΑΡΧΕΙ	ΜΕΣΑ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΣ	ΥΠΑΡΧΕΙ
Επίθετα		Παρομοιώσεις	
Επιρρήματα		Υπερβολές	
Ρήματα		Σημεία στίξης	
Εικόνες		Σχολιαστικές φράσεις	
Προσωποποιήσεις		Ορολογία	
		Στιγμιότυπα οδόνης	

2. Να περιγράψετε το στιγμιότυπο οδόνης, αξιοποιώντας την προηγούμενη άσκηση. Γιατί πιστεύετε ότι ο συντάκτης/η συντάκτρια του κειμένου επιλέγει την εικόνα παρά τη λεκτική περιγραφή;
3. Να περιγράψετε –σε 80-90 λέξεις– στους γονείς/κηδεμόνες σας τη λειτουργία του διαδικτύου σήμερα, καθώς πολλοί την αγνοούν. Ακολουθήστε, αν το επιθυμείτε, τη μορφή του παραπάνω άρθρου.

Κείμενο 2: Κριτική ταινίας «Οπενχάιμερ»

Τον Αύγουστο του 1945, ατομικές βόμβες έπεσαν στη Χιροσίμα και το Ναγκασάκι, επισπεύδοντας έτσι τον οριστικό τερματισμό των εχθροπραξιών του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, παρόλο που η ναζιστική Γερμανία είχε ήδη συνθηκολογήσει. Σήμερα, 78 χρόνια μετά, ο Κρίστοφερ Νόλαν εμβαδύνει στη ψυχосύνδεση του Τζ. Ρόμπερτ Οπενχάιμερ, του επιστήμονα που δημιούργησε το φονικό υπερόπλο, αλλά και στο πολιτικό παρασκήνιο υπό το οποίο ο φυσικός κλήθηκε να φέρει εις πέρας μια αποστολή που άλλαξε την ιστορία της ανθρωπότητας.

Ο Νόλαν, υιοθετώντας την αγαπημένη του μη γραμμική αφήγηση σε μια, όπως συνηθίζει, αριστοτεχνική διαχείριση του κινηματογραφικού χρόνου, παλινδρομεί μεταξύ διαφορετικών περιόδων για να θέσει το σενario-ακό πλαίσιο. Με τη χρήση ενός αμείλικτου μοντάζ και φρενήρων διαλόγων, αναπτύσσονται παράλληλα η ανέλιξη του Οπενχάιμερ στην κορυφή της επιστημονικής αλυσίδας, η διευθυντική ανάμειξή του στο Σχέδιο Μανχάταν για την παραγωγή της ατομικής

Οδηγός Σινεμά

ΦΙΛΤΡΑ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ

ΣΙΝΕΜΑ • **ΣΙΝΕΜΑ (ΚΡΙΤΙΚΗ)**

Οπενχάιμερ

★★★★★ 2,5

Χειροπιαστά αγωνιώδες και αδιαπραγμάτευτα θεαματικό, αλλά και ένα υπέρμετρα χειμαρρώδες πορτρέτο που ρέπει στην αυταρέσκεια

ΓΡΑΦΕΙ: ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΝΤΕΑ-ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
24 Αυγούστου, 2023

βόμβας και, ακολούθως, η πολιτική διώξή του τη δεκαετία του '50 για δήθεν κομμουνιστική δράση και για κατασκοπεία υπέρ της Σοβιετικής Ένωσης.

Η ταχύτητα με την οποία αναπτύσσεται η πλοκή μπορεί μεν να συναρπάξει απογειώνοντας την ένταση, συνοδεύεται δε από χειροπιαστό κόστος. Όσα συμβαίνουν στους ήρωες, οι απρόβλεπτες ανατροπές, οι παρασκηνιακές δολοπλοκίες, τα πάθη, ελαχιστοποιούνται στο μέγεθος απλού σεναριακού συμβάντος, αφού τα γεγονότα διαδέχονται ιλιγγιωδώς το ένα το άλλο. Έχει ενδιαφέρον πως η ταινία του δεν έχει ως καύσιμο τον φόβο, αλλά το δέος. Δέος για τις κινηματογραφικές εικόνες που ο ίδιος πλάθει, μέσα από το δέος για όσα ο Οπενχάιμερ έφτιαξε. Μια αταίριαστη ροπή στην αυταρέσκεια, ειδικά όταν μιλάμε για τον άνθρωπο που έγινε «ο Θάνατος, ο καταστροφέας των κόσμων».

Διασκευασμένο απόσπασμα του Γ. Καντέα-Παπαδόπουλου από τον ιστότοπο athinorama

Οδηγός Σινεμά

Συνολική βαθμολογία
★★★★★

Οπενχάιμερ
του Κρίστοφερ Νόλαν

Δεν δίστασα να βάλω 5/5 αστέρια! Η ταινία του Νόλαν είναι ορισμός του κινηματογράφου... Άριστη σε κάθε επίπεδο. Δεξιοτεχνική σκηνοθεσία τόσο στις ερμηνείες όσο και στη γρήγορη εξέλιξη της και στις εντυπωσιακές σκηνές της, σενάριο που λεπτολογεί σε κάθε λέξη και εικόνα, εντυπωσιακή ασπρόμαυρη και έγχρωμη φωτογραφία, απόλυτα ρεαλιστικά σκηνικά, συγκλονιστική μουσική και ήχος και φυσικά ερμηνείες... Ερμηνείες κλάσης από τον σπουδαίο Κίλιαν Μέρφι ως τον τελευταίο κομπάρσο... Πραγματικά δεν βρήκα ούτε ένα ψεγάδι και απόλαυσα κάθε λεπτό της!

Σύνδεση για απάντηση

Οδηγός Σινεμά

Συνολική βαθμολογία
★★★★☆

Οπενχάιμερ
του Κρίστοφερ Νόλαν

Υπερτιμημένη ταινία λόγω Χόλιγουντ. Πολύ κουραστική. Χάνεται από τη μακρόσυρτη, ανακριτική τελετουργία. Αν δεν έχεις διαβάσει πριν πας τη βιογραφία του Οπενχάιμερ, μάλλον θα κουραστείς, θα βαρεθείς και θα νυστάξεις. Σαν ντοκιμαντέρ θα του έδινα Όσκαρ, σαν ταινία όχι.

Σύνδεση για απάντηση

Ελαφρώς διασκευασμένες κριτικές του κοινού από τον ιστότοπο athinorama

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Παρατηρήστε τις διαφορές μεταξύ της «επίσημης» κριτικής της ταινίας και των αυτοσχέδιων κριτικών των χρηστών της ιστοσελίδας. Συζητήστε στην τάξη τις διαφορές αυτές και αιτιολογήστε τις.
2. Να αξιολογήσετε με λογικά επιχειρήματα μια ιστοσελίδα/ένα ηλεκτρονικό παιχνίδι/μια ηλεκτρονική εφαρμογή/μια τηλεοπτική εκπομπή/ένα μέσο κοινωνικής δικτύωσης κ.ά. Το κείμενό σας (περίπου 80 λέξεων) προορίζεται να αναρτηθεί σε μέσο κοινωνικής δικτύωσης της τάξης σας.

Δραστηριότητα για τη δομή του επιχειρηματολογικού κειμένου (ταινιοκριτική)

Διερευνούμε το μορφολογικό σύστημα της ελληνικής

Κείμενο 1: Δεν υπάρχει δεύτερη επιλογή

Νομίζω είναι περιττό να αναλωθώ στο να αξιολογήσω τα θετικά αυτού του τηλεφώνου. Είναι άριστο στην κατηγορία του και δεν υστερεί τεχνικά πουθενά. Εμφανισιακά η εταιρεία ΣΑΦΕΣΤΑΤΑ θα μπορούσε να βγάλει κάτι έστω πιο διαφορετικό από τα δυο τελευταία μοντέλα της (καθώς και από το επόμενο που είναι ΑΚΡΙΒΩΣ ΤΟ ΙΔΙΟ), καθώς και η τιμή του θα μπορούσε να είναι σε πιο ανθρώπινα επίπεδα, εφόσον αντικειμενικά δεν πουλάς κάτι καινούργιο, απλά ένα βελτιωμένο περσινό τηλέφωνο. Εν ολίγοις, αν μπορείς να αντεπεξέλδεις στο budget, δεν υπάρχει δεύτερη επιλογή...

Διασκευή αξιολόγησης τηλεφωνικής συσκευής από μέλος φόρουμ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Ποιες λέξεις, φράσεις ή προτάσεις κάνουν πιο σαφή και εξειδικεύουν τη σημασία των υπογραμμισμένων επιθέτων του κειμένου;
2. Τι επιθυμεί να πετύχει με τη χρήση των επιθετικών φράσεων «άριστο στην κατηγορία του» και «βελτιωμένο» ο συντάκτης της αξιολόγησης; Ποια είναι η συντακτική τους σχέση με τις φράσεις που συνεμφανίζονται; Ποιος είναι ο σημασιολογικός τους ρόλος;

3. Να γράψετε σε ιστοσελίδα καταστήματος μια αξιολόγηση 40 λέξεων για ένα ψηφιακό προϊόν που αγοράσατε απ' αυτό μετά από έναν χρόνο χρήσης. Ποιους κειμενικούς τύπους θα ενσωματώνει το κείμενό σας; Σκεφτείτε τι είδους επιδετα και επιδετικές φράσεις θα χρησιμοποιήσετε για να πετύχετε τον σκοπό σας.

Δραστηριότητα
για την επιδετική φράση

Επεκτείνουμε το λεξιλόγιό μας

Κείμενο 1: Εσύ είσαι τώρα τα ΜΜΕ («You are the media now»)

Το tweet/μήνυμα «Εσύ είσαι τώρα τα ΜΜΕ» («You are the media now») υπογραμμίζει το νέο κεφάλαιο στον κόσμο της πληροφορίας και των ειδήσεων. Δεν είναι απλώς ένα σύνθημα που αναδεικνύει την **υποβάδμιση** των παραδοσιακών ΜΜΕ και την ανάδειξη ενός νέου μοντέλου ενημέρωσης· είναι η αντανάκλαση μιας πραγματικότητας όπου η **δημόσια** σφαίρα έχει αλλάξει ριζικά. Τα παραδοσιακά ΜΜΕ (εφημερίδα, ραδιόφωνο, τηλεόραση), αν και αντιμετωπίζουν υπαρξιακές προκλήσεις, έχουν ακόμη τη δυνατότητα να διαμορφώσουν τη δημόσια συζήτηση, επενδύοντας στην **αξιοπιστία**, στην **ανάλυση** και στη **σύνδεση** με το κοινό. Αν καταφέρουν να ενσωματώσουν αυτές τις αλλαγές, ίσως όχι μόνο να επιβιώσουν, αλλά και να αναδειχθούν σε πυλώνες **εμπιστοσύνης** και **ενημέρωσης**.

Διασκευασμένο απόσπασμα άρθρου του
Ν. Παναγιώτου, 1/12/2024, εφημερίδα *Η Καθημερινή*

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- Μέσα από την επεξεργασία του Κειμένου 1, να επισημάνετε την υπερώνυμη λέξη/αρκτικόλεξο και τα υπώνυμά της. Ποιες λέξεις του κειμένου συνδέονται τόσο με την υπερώνυμη λέξη όσο και τις υπώνυμες που επισημάνετε; Με όλες αυτές τις λέξεις συνδέστε ένα κείμενο/ανάρτηση στο μέσο δικτύωσης που αναφέρεται στο Κείμενο 1, με θέμα τη θέση των ΜΜΕ στη σύγχρονη επικοινωνιακή πραγματικότητα.
- Στο κείμενο αναφέρεται ένα μέσο κοινωνικής δικτύωσης γραμμένο με λατινικούς χαρακτήρες. Σας ενοχλούν οι δάνειες λέξεις, όταν τις ακούτε στις συνομιλίες σας και τις διαβάσετε στα κείμενά σας;
- Να προτείνετε από ένα αντώνυμο για καθεμία από τις ακόλουθες λέξεις (στο κείμενο δηλώνονται με έντονους χαρακτήρες): υποβάδμιση, δημόσια, αξιοπιστία, ανάλυση, σύνδεση, εμπιστοσύνης, ενημέρωση.

Συνδέοντας τις δύσκολες λέξεις που συναντάτε με ένα συνώνυμο ή αντώνυμο που ήδη γνωρίζετε, σας είναι πιο εύκολο να τις απομνημονεύσετε.

- Χρησιμοποιώντας τις λέξεις **υποβάδμιση**, **δημόσια σφαίρα**, **αξιοπιστία**, **ανάλυση**, **σύνδεση**, **εμπιστοσύνη**, **ενημέρωση** σε ένα σύντομο κείμενο (100 λέξεων) να συνδέσετε μία προλογική ανάρτηση σε διαφορετικό μέσο κοινωνικής δικτύωσης από αυτό που αναφέρεται στο κείμενο, στην οποία θα κοινοποιήσετε το παραπάνω κείμενο, ώστε να το δουν όσο περισσότεροι επισκέπτες.

Δραστηριότητα για τη διάκριση
παράγωγων και σύνθετων λέξεων

Δραστηριότητα 1 εμπλουτισμού
του λεξιλογίου

Δραστηριότητα 2 εμπλουτισμού
του λεξιλογίου

Δραστηριότητα 3 εμπλουτισμού
του λεξιλογίου

Τετράδιο Εργασιών
Τεύχος Α΄

Θεματική Ενότητα 11

...Να πηγαίνω στο σχολειό, να μαθαίνω γράμματα...

Κατακτάμε τα γλωσσικά και γνωσιακά εφόδια, για να κατανοούμε και να συνδέουμε νοήματα

Εμπλουτίζουμε τις γνώσεις μας για το θέμα της ενότητας

Κείμενο 1: Το ουτοπικό σχολείο

Πόσο μακριά είμαστε από τη δημιουργία ενός σχολικού περιβάλλοντος που δεν θα απωθεί αλλά θα προσελκύει τους νέους;

Άλλη μια μέρα στο σχολείο! Άγχος, πίεση, διαβάσματα και υψηλές προσδοκίες! Ελεύθερος χρόνος μη-δενικός! Αυτές είναι κάποιες από τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουμε καθημερινά ως μαθητές και μας απομακρύνουν από τον φυσικό χώρο του σχολείου. Τι θα συνέβαινε, όμως, αν υπήρχε ένα σχολείο που θα αντιμετώπιζε αυτές τις συνθήκες; Ένα ουτοπικό σχολείο...

Ένα ουτοπικό σχολείο θα μπορούσε να είναι ένα μέρος, όπου οι μαθητές έχουν ατομική προσαρμογή του προγράμματος μαθημάτων, ενδιαρρώνονται να εκφράζουν τη δημιουργικότητά τους, αναπτύσσουν τις προσωπικές τους δεξιότητες, ενώ οι εκπαιδευτικοί υποστηρίζουν και καθοδηγούν τη μάθηση με ανοιχτό και ενδιαφέροντα τρόπο. Ένα ιδανικό σχολείο θα μπορούσε να επιτρέπει την ατομική εκφραστικότητα, να προωθήσει τη συνεργασία και την επίλυση προβλημάτων και το κύριό του μέλημα να είναι η προσωπική ανάπτυξη κάθε παιδιού. Επιπλέον, είναι το ιδανικό σχολείο, όπου τα παιδιά αναπτύσσουν τις δυνατότητές τους με ψυχαγωγικό τρόπο.

Διασκευασμένο απόσπασμα κειμένου μαθητών, 17/3/2024, εφημερίδα *Το Βήμα*

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

1. Ποια είναι, σύμφωνα με το κείμενο, τα χαρακτηριστικά του ιδανικού/ουτοπικού σχολείου;

Ερευνούμε και μαθαίνουμε για τους κειμενικούς τύπους

Κείμενο 1: Πρώτη μέρα στο σχολείο

Η πρώτη μέρα στο Γυμνάσιο ήταν για όλα τα «πρωτάκια» περίεργη. Θέλοντας να μάθουμε εμείς, ως παιδιά της Α΄ Γυμνασίου, πώς νιώθουν οι συνομήλικοί μας, αποφασίσαμε να κάνουμε μια μικρή έρευνα. Έτσι, απευθύνσαμε σε κάποιους συμμαθητές μας το ερώτημα: «Ποιες ήταν οι σκέψεις σας και τα συναισθήματά σας από την πρώτη μέρα στο Γυμνάσιο;».

- Ήμουν αγχωμένη γιατί δεν ήξερα ποιους καθηγητές θα είχα και αν θα είμαι με την κολλητή μου στην ίδια τάξη. Επίσης, ήμουν λυπημένη που τελείωσε το καλοκαίρι...

Μαριάννα

- Ένωθα αμήχανα, γιατί ήμουν σε άγνωστο περιβάλλον. Επιπλέον, ήμουν ανυπόμονη για το πώς θα ήταν το νέο μου σχολείο. Στην αρχή χαιρόμουν που μεγάλωσα, αλλά αργότερα σκέφτηκα πως θα ήταν πιο εύκολα στο Δημοτικό!!!

Μαρία

- Αρχικά, ένωθα χαρά γιατί θα θρискόμουν ξανά με τους συμμαθητές μου. Επίσης, φόβο, γιατί ήξερα ότι θα είχα περισσότερα μαθήματα.

Κωνσταντίνος

Ελαφρώς διασκευασμένο απόσπασμα από τον ιστότοπο schoolpress.sch

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Να εντοπίσετε στο κείμενο τα συναισθήματα που αναφέρουν οι μαθήτριες κι ο μαθητής και την αιτιολόγηση που παραδέχονται για αυτά.
2. Σε ηχητικό κείμενο που στέλνετε σε πολύ καλό φίλο/πολύ καλή φίλη σας σε ηλεκτρονική πλατφόρμα, αφηγήστε μια μέρα της σχολικής σας ζωής (την πρώτη μέρα, μια δύσκολη μέρα, μια συναρπαστική μέρα κ.ά.). Για τις ανάγκες της άσκησης, μεταφέρετε το ηχητικό μήνυμα σε γραπτό λόγο (σε κείμενο έκτασης περίπου 90 λέξεων). Διατηρήστε την αμεσότητα του προφορικού λόγου, προσαρμοσμένη στις ανάγκες (και τους περιορισμούς) της σχολικής αυτής δραστηριότητας.

Δραστηριότητα για τη δομή και τη γλώσσα της αφήγησης

Κείμενο 2: Ψηφιακός εκφοβισμός στις πλατφόρμες κοινωνικών μέσων και στα διαδικτυακά παιχνίδια

Οι πλατφόρμες κοινωνικών μέσων όπως το Facebook, το X και το Instagram επιτρέπουν στους χρήστες να συνδέονται με άλλους, σε όλον τον κόσμο. Αν και αυτό μπορεί να είναι θετικό, σημαίνει επίσης ότι οι άνθρωποι μπορούν να εκτεθούν σε αρνητικές συμπεριφορές όπως π.χ τον ψηφιακό εκφοβισμό.

Ένας από τους λόγους για τους οποίους τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και τα διαδικτυακά παιχνίδια μπορεί να είναι ιδιαίτερα επιβλαβή όταν πρόκειται για τον ψηφιακό εκφοβισμό είναι η ανωνυμία που παρέχουν. Επιπλέον, το γεγονός ότι η επικοινωνία είναι συχνά γραπτή και όχι προφορική σημαίνει ότι οι νταήδες μπορεί να είναι πιο επιδεικτικοί και να λένε πράγματα που μπορεί να μην πουν πρόσωπο με πρόσωπο.

Διασκευασμένο απόσπασμα από τον ιστότοπο stopbullying

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Στο παραπάνω κείμενο, να υπογραμμίσετε τον ισχυρισμό/τη θέση που υποστηρίζεται και τα επιχειρήματα που χρησιμοποιούνται για την υποστήριξη του/της.
2. Να συνδέσετε ένα σύντομο κείμενο (έκτασης περίπου 90 λέξεων) που θα εκφωνήσετε στην τάξη, στο οποίο θα επιχειρηματολογήσετε για τη θετική ή την αρνητική πλευρά της χρήσης της τεχνολογίας στην εκπαίδευση (χρησιμοποιήστε δύο-τρία επιχειρήματα με βάση τις γνώσεις και τις εμπειρίες σας).

Διερευνούμε το μορφολογικό σύστημα της ελληνικής

Κείμενο 1: Ένα επεισόδιο στο διάλειμμα

Η απαρχή λοιπόν έγινε εξαιτίας μιας λογομαχίας ανάμεσα στους τελειόφοιτους της Πέμπτης για κάτι το ασήμαντο, που κατέληξε σε αναστάτωση, σε καυγά και κοκορομαχία. Σε ανταλλαγή «διακοσμητικών επιθέτων» και σε κάνα δυο γρονθοκοπήματα.

Οι δράστες που έφθασαν στο γραφείο του από τους παιδονόμους με την καταγγελία της «βαρειάς παραβάσεως του κανονισμού» ήταν τέσσερις. Τους έλεγαν Σωφρόνη, Παπαχρήστου, Λελεδάκη και Περιτζόγλου. Φαίνονταν αγριεμένοι, ροδοκόκκινοι, έτοιμοι να υποστούν τις συνέπειες της ανταρσίας.

Εκείνη τη στιγμή έγραφε «παραινετικήν επιστολήν προς φίλον αδελφόν ιερομόναχον». Ξαφνιάστηκε με το δόρυβο. Ο κονδυλοφόρος ξέφυγε από τα δάχτυλα, η πένα πέταξε μια σταγόνα μελάνι στο χαρτί.

— Προς τι ο δόρυβος; Τι συνέβη;

— Κύριε σχολάρχα, Σεβασμιώτατε... με συγχωρείτε, από δω ο Παπαχρήστου με είπε εις επήκοον όλων σφετεριστή, δηλαδή κλέφτη.

— Είναι δυνατόν, αληθεύει; σιγορώτησε ήρεμος.

— Ψέματα λέει! Μου ύβρισεν την πατρίδα. Είπε ότι οι Μετσοβίτες είμαστε Τουρκόγυφτοι και τρώμε νύχτα μέρα γιαούρτι!

— Σοβαρώς;

— Να σας πω, πετάχτηκε ο τρίτος. Να σας πω την αλήθεια. Δεν του έδωσε να διαβάσει κάποια φυλλάδα, κάποιο περιοδικό...

— Ποίον περιοδικόν;

— Όχι περιοδικό... βιβλίο.

— Ποίον βιβλίων;

— Το Ημερολόγιο του Σκόκου.

— Πώς βρέθηκε εις την Σχολήν το Ημερολόγιον του Σκόκου;

— Δεν είναι ολόκληρο... είναι φύλλα φύλλα. Το πέρασε κρυφά ο Περιτζόγλου.

— Κι εσύ διατί κατηγορείσαι;

— Αυτός, κύριε διευθυντά, πετάχτηκε κι έλαβε το λόγο ο παιδονόμος, αυτός είναι ο καθαυτό υποκινητής της φασαρίας. Τους ερέδιζε με τρόπο και τους έσπρωξε να χτυπηθούν για να γελάει.

Ακολούθησε σιγή.

Γύρισε, τους κοίταξε στα μάτια έναν έναν. Τους κοίταξε με τα μεγάλα γαλανά μάτια του, χλωμός, βουβός, πικραμένος.

— Αυτά όλα τα οποία εκάματε, άρχισε σιγά σιγά να λέει, με λυπούν βαθύτατα. Με αναγκάζουν να τιμωρήσω τον εαυτόν μου.

— Τον εαυτόν σας, κύριε σχολάρχα; έκανε καταγεμάτος απορία ο παιδονόμος.

— Μάλιστα. Να τιμωρήσω τον εαυτόν μου εις απεργίαν πείνης. Κύριε παιδονόμε, από ταύτην την μεσημβρίαν θα ειδοποιήσετε τον μάγειρον επί τρεις ημέρας να μη μου αποστέλλει φαγητόν. Εξηγήθημεν; Την ώραν του φαγητού θα προσεύχομαι διά την ανωμαλίαν.

— Μάλιστα!

[...] Απόμειναν άναυδοι. Απόμειναν να τον κοιτάζουν. Τα μάτια του μέσα στη σοβαρότητα και τη συντριβή τους τόξευαν κάτι το ανομολόγητο, κάτι το μεγαλειώδες.

— Πηγαίνετε! Ξανάκουσαν τη φωνή του. Και παρακαλώ μέχρι της μεσημβρίας να έχετε πλήρως συμφιλιωθεί, διότι άλλως θα συνεχίσω την τιμωρίαν.

Τα πόδια κινήθηκαν, τα παπούτσια σύρθηκαν στο πάτωμα. Βγήκαν από το γραφείο ένας ένας σκυφτοί, κατακίτρινοι, συνεπαρμένοι από φόβο και δέος.

Το μεσημέρι και οι τέσσερις δε φάνηκαν στην τράπεζα, δεν έβαλαν μπουκιά στο στόμα. Κλείστηκαν στις κάμαρές τους κι έκλαψαν. Έκλαψαν όσο ποτέ στη ζωή τους.

Σώτος Χονδρόπουλος, *Ο άγιος του αιώνα μας*, 2012, εκδ. Καινούργια Γη, σσ. 146-148

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Να κατατάξετε τα υπογραμμισμένα επιρρήματα ανάλογα με τη σημασία τους στον παρακάτω πίνακα.

Τροπικά	Τοπικά	Χρονικά	Ποσοτικά

2. Σε τι αναφέρεται το επίρρημα «μάλιστα» στον παρακάτω διάλογο; Για να απαντήσετε, συμπληρώστε την πρόταση που θα μπορούσε να ακολουθεί το «μάλιστα» του παιδονόμου.
 – Κύριε παιδονόμε, από ταύτην την μεσημβρίαν θα ειδοποιήσετε τον μάγειρον επί τρεις ημέρας να μη μου αποστέλλει φαγητόν. Εξηγήθημεν; Την ώραν του φαγητού θα προσεύχομαι διά την ανωμαλίαν.
 – Μάλιστα!
3. Να αντικαταστήσετε τις υπογραμμισμένες φράσεις με ένα επίρρημα, ώστε να μην αλλάξει το νόημά τους.
 α) Εκείνη τη στιγμή έγραφε «παραινετικήν επιστολήν προς φίλον αδελφόν ιερομόναχον».
 β) Ψέματα λέει! Μου ύβρισεν την πατρίδα. Είπε ότι οι Μετσοβίτες είμαστε Τουρκόγυφτοι και τρώμε νύχτα μέρα γιαούρτι!

Η δυνατότητα αντικατάστασης κάποιων φράσεων με άλλες συνώνυμες είναι προϋπόθεση της εκφραστικής ποικιλίας κάθε κειμένου μου.

4. Να εντοπίσετε το επίρρημα «σοβαρώς» στο κείμενο. Ποια είναι η κατάληξή του; Ποια άλλη θα χρησιμοποιούσατε στη θέση της για να σχηματίσετε το επίρρημα; Γιατί, κατά τη γνώμη σας, ο σχολάρχης προτίμησε τον τύπο «σοβαρώς»;
5. «Το πέρασε κρυφά ο Περιτζόγλου»: Να αντικαταστήσετε το επίρρημα «κρυφά» με προδετική φράση χωρίς να αλλάξει το νόημα του αποσπάσματος. Επηρεάζεται μετά την αλλαγή η σημασιολογική απόχρωση του εκφωνήματος αυτού;
6. Να εντοπίσετε τη λέξη με τα έντονα μαύρα στοιχεία μέσα στο κείμενο. Σε ποιες περιπτώσεις είναι πρόδεση; Αν δεν είναι πρόδεση, τι θα μπορούσε να είναι;
7. α) Στο παρακάτω απόσπασμα ποιες προθέσεις χρησιμοποιούνται; Ποιες απ' αυτές θα μπορούσατε να αντικαταστήσετε με άλλες χωρίς να αλλάξει το νόημα; Γιατί, κατά τη γνώμη σας, ο σχολάρχης χρησιμοποίησε τις προθέσεις του κειμένου και όχι αυτές που γράψατε;
 «Μάλιστα. Να τιμωρήσω τον εαυτόν μου εις απεργίαν πείνης. Κύριε παιδονόμε, από ταύτην την μεσημβρίαν θα ειδοποιήσετε τον μάγειρον επί τρεις ημέρας να μη μου αποστέλλει φαγητόν. Εξηγήθημεν; Την ώραν του φαγητού θα προσεύχομαι διά την ανωμαλίαν».
 Τις έχετε ακούσει όλες αυτές τις προθέσεις; Θυμάστε πού; Σας κάνουν για κάποιον λόγο εντύπωση;
 β) Να αντικαταστήσετε την ονοματική φράση-συμπλήρωμα της υπογραμμισμένης προδετικής φράσης με ένα συνώνυμο σε άλλη πτώση.
 «Και παρακαλώ μέχρι της μεσημβρίας να έχετε πλήρως συμφιλιωθεί, διότι άλλως θα συνεχίσω την τιμωρίαν».
8. Ποια σημασία έχει σε κάθε απόσπασμα η προδετική φράση με κεφαλή την πρόδεση «από»; Να κάνετε την αντιστοιχίση. Μία σημασία ενδέχεται να αντιστοιχεί με περισσότερα του ενός αποσπάσματα.

Απόσπασμα

Σημασία «από»

Ο κονδυλοφόρος ξέφυγε από τα δάχτυλα, η πένα πέταξε μια σταγόνα μελάνι στο χαρτί.

Κύριε σχολάρχα, Σεβασμώτατε... με συγχωρείτε, από δω ο Παπαχρήστου με είτε εις επήκοον όλων σφετεριστή, δηλαδή κλέφτη.

Κύριε παιδονόμε, από ταύτην την μεσημβρίαν θα ειδοποιήσετε τον μάγειρον επί τρεις ημέρας να μη μου αποστέλλει φαγητόν.

Βγήκαν από το γραφείο ένας ένας σκυφοί, κατακίτρινοι, συνεπαρμένοι από φόβο και δέος.

- Τόπος
- Χρόνος
- Αιτία

9. α) Με ποιες φράσεις δηλώνεται η αιτία στο παρακάτω απόσπασμα;
 Η απαρχή λοιπόν έγινε εξαιτίας μιας λογομαχίας ανάμεσα στους τελειόφοιτους της Πέμπτης για κάτι το ασήμαντο, που κατέληξε σε αναστάτωση, σε καυγά και κοκορομαχία. Σε ανταλλαγή «διακοσμητικών επιθέτων» και σε κάνα δυο γρονθοκοπήματα.
- β) Ποιες φράσεις συμπληρώνουν τη σημασία του ρήματος «κατέληξε»;
- γ) Να επιλέξετε τη σωστή απάντηση: οι φράσεις που βρήκατε στο υποερώτημα β' έχουν συντακτικό ρόλο:
- προθετικής φράσης με σημασιολογικό ρόλο τη δήλωση τόπου και προσδιορίζει το ρήμα ρήμα «κατέληξε»
 - προθετικής φράσης - συμπληρώματος στο ρήμα «κατέληξε»,
 - προθετικής φράσης με σημασιολογικό ρόλο τη δήλωση τρόπου που προσδιορίζει το ρήμα «κατέληξε».

Δραστηριότητα
για την κατανόηση
των προθέσεων

Επεκτείνουμε το λεξιλόγιό μας

Κείμενο 1: «Ο κακός μαθητής»

Ο κακός μαθητής
 Λέει όχι με το κεφάλι
 Μα λέει ναι με την καρδιά
 Λέει ναι σε όσους αγαπάει
 Λέει όχι στον καθηγητή
 Είναι όρδιος
 Τον ρωτούν
 Και όλα τα προβλήματα έχουν δοθεί
 Ξαφνικά τον πιάνουν ακατάσχετα γέλια

Και τα σβήνει όλα
 Τα ψηφία και τις λέξεις
 Τις ημερομηνίες και τα ονόματα
 Τις φράσεις και τους γρίφους
 Και παρά τις φοβέρες του καθηγητή
 Κάτω από τα γιουχαίσματα των καλών μαθητών
 Με κιμωλίες όλων των χρωμάτων
 Πάνω στον μαυροπίνακα της δυστυχίας
 Ζωγραφίζει το πρόσωπο της ευτυχίας.

Ζακ Πρεβέρ, *Κουβέντες*, μτφρ. Μιχάλης Μειμάρης, 1994, εκδ. Καστανιώτη, σσ. 57-58

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Στο ποίημα του Πρεβέρ περιγράφεται ο «κακός» μαθητής με τρόπο, φυσικά, ποιητικό. Σας έχει ζητηθεί ως εργασία δημιουργικής γραφής να ανασυνθέσετε την περιγραφή του «κακού» μαθητή, μετατρέποντας το ποιητικό κείμενο σε πεζό (δηλαδή σε μη ποιητικό κείμενο), χρησιμοποιώντας απλό και κατανοητό λόγο (π.χ. Ο κακός μαθητής δεν λειτουργεί με τη λογική αλλά με το συναίσθημα. Δεν είναι αντιδραστικός σε όσους αγαπάει, αυτό όμως δεν ισχύει με τους καθηγητές κ.λπ.). Στόχος σας είναι να γίνει γνωστό και κατανοητό το περιεχόμενό του σε αυτούς που δεν διαβάζουν ποιητικό λόγο.
2. Πώς αλλιώς θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ο «κακός» μαθητής του Πρεβέρ; Να προτείνετε μία λίστα συγκεκριμένων επιθέτων (π.χ. αντιδραστικός κ.ά.).

Δραστηριότητα 1 εμπλουτισμού
του λεξιλογίου

Δραστηριότητα 2 εμπλουτισμού
του λεξιλογίου

Τετράδιο Εργασιών
Τεύχος Α΄

Θεματική Ενότητα 12

Επαναληπτικές δραστηριότητες

Κατακτάμε τα γλωσσικά και γνωσιακά εφόδια, για να κατανοούμε και να συνδέουμε νοήματα

Ερευνούμε και μαθαίνουμε για τους κειμενικούς τύπους

- 1ος κειμενικός τύπος- Περιγραφή

Παραλία Ζόρκος, Άνδρος

Η παραλία Ζόρκος είναι πολύ μεγάλη, η μισή με χοντρή άμμο και η υπόλοιπη με βότσαλο. Η αμμουδιά της είναι χρυσή και τα νερά της πεντακάδαρα και διαυγή. Τα βράχια της προσφέρουν σκιά σε λίγους τυχερούς, ενώ οι υπόλοιποι εξυτηρετούνται από τις ομπρέλες που έχουν τοποθετηθεί εκεί. Εκεί όπου σταματά η παραλία, ξεκινά η πλούσια βλάστηση, τα βουνά ευωδιάζουν και όταν πέφτει το φως η ησυχία είναι συγκλονιστική, μόνο τα κύματα τη διακόπτουν. Παρά τους θόρυβους ανέμους, τα νερά της συχνά είναι πολύ ήρεμα και ξεστά.

Η θέα του πελάγους στην παραλία Ζόρκος είναι μαγευτική, μια από τις ομορφότερες παραλίες στην Άνδρο.

Διασκευασμένο άρθρο από τον ιστότοπο andros-guide

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

1. Να εντοπίσετε όσα χαρακτηριστικά του κειμενικού τύπου της περιγραφής συναντιούνται στο παραπάνω κείμενο συμπληρώνοντας τον παρακάτω πίνακα:

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΣ	ΥΠΑΡΧΕΙ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΣ	ΥΠΑΡΧΕΙ
Επίδετα		Ρήματα σε παροντικό χρόνο	
Επιρρήματα		Ονομασία περιγραφόμενου αντικειμένου	
Βοηθητικό ρήμα (π.χ. έχω)		Παρουσίαση των γενικών χαρακτηριστικών του περιγραφόμενου αντικειμένου	
Συνδετικά ρήματα (π.χ. είμαι)		Παρουσίαση των ειδικών χαρακτηριστικών του περιγραφόμενου αντικειμένου	

- 2ος κειμενικός τύπος- Αφήγηση

Κεμάλ - 1993, Στίχοι: Νίκος Γκάτσος, Μουσική: Μάνος Χατζιδάκις
(...)

Στης Ανατολής τα μέρη, μια φορά και ένα καιρό,
ήταν άδειο το κεμέρι, μουχλιασμένο το νερό.
Στη Μοσσούλη, τη Βασσόρα, στην παλιά τη χουρ-
μαδιά,
πικραμένα κλαίνε τώρα της ερήμου τα παιδιά.

Κι ένας νέος, από σόι και γενιά βασιλική,
αγροικάει το μοιρολόι και τραβάει κατά 'κει.
Τον κοιτάν οι Βεδουίνοι με ματιά λυπητερή
κι όρκο στον Αλλάχ τους δίνει πως δ' αλλάξουν οι καιροί.

Σαν ακούσαν οι αρχόντοι του παιδιού την αφοβιά,
ξεκινάν με λύκου δόντι και με λιονταριού προβιά.
Απ' τον Τίγρη στον Ευφράτη, απ' τη γη στον ουρανό,
κυνηγάν τον αποστάτη να τον πιάσουν ζωντανό.

Πέφτουν πάνω του τα στίφη σαν ακράτητα σκυλιά,
και τον πάνε στο χαλίφη να του βάλει τη δηλιά.
Μαύρο μέλι, μαύρο γάλα ήπιε εκείνο το πρωί
πριν αφήσει στην κρεμάλα τη στερνή του την πνοή.

Με δυο γέρικες καμήλες, μ' ένα κόκκινο φαρί,
στον παράδεισου τις πύλες ο προφήτης καρτερεί.
Πάνε τώρα χέρι χέρι κι είναι γύρω συννεφιά,
μα της Δαμασκού τ' αστέρι τους κρατούσε συντρο-
φιά.

Σ' έναν μήνα, σ' έναν χρόνο, βλέπουν μπρος τους
τον Αλλάχ
που από τον ψηλό του θρόνο λέει στον άμυαλο
Σεβάχ:

«Νικημένο μου ξεφτέρει, δεν αλλάζουν οι καιροί,
με φωτιά και με μαχαίρι πάντα ο κόσμος προχωρεί.»
(...)

Από τον ιστότοπο stixoi.info

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

1. Να εντοπίσετε όσα χαρακτηριστικά του κειμενικού τύπου της αφήγησης συναντιούνται στο παραπάνω μελοποιημένο ποίημα συμπληρώνοντας τον παρακάτω πίνακα:

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΑΦΗΓΗΣΗΣ	ΥΠΑΡΧΕΙ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΑΦΗΓΗΣΗΣ	ΥΠΑΡΧΕΙ
Ρήματα δράσης/κίνησης στην παρελθοντική χρονική βαθμίδα		Προσανατολισμός (πληροφορίες για πρόσωπα, χώρο, χρόνο)	
Μηχανισμοί χρονικής συνοχής		Πλοκή/πρόβλημα	
		Λύση	

2. Φανταστείτε ένα ταξίδι διακοπών που θα κάνετε το καλοκαίρι που έρχεται και αφηγηθείτε το στον διπλανό σας/στη διπλανή σας, για να πάρει ιδέες για τις δικές του/της διακοπές.

- 3ος κειμενικός τύπος- Διαδικασία/Πρωτόκολλο

10 συμβουλές για το καλοκαίρι

Απολαύστε τις καλοκαιρινές διακοπές με ασφάλεια!

Οι διακοπές αποτελούν περίοδο ξεκούρασης και αναζωογόνησης! Για να ευχαριστηθούμε απόλυτα την απόδρασή μας, είναι σημαντικό να προστατεύσουμε τους εαυτούς μας και τους δικούς μας από τους κινδύνους της υπερβολικής ζέστης και τους απρόβλεπτους κινδύνους στη θάλασσα με τους ακόλουθους τρόπους:

- Ενημερωνόμαστε για την τοπική πρόγνωση του καιρού στον προορισμό μας και παρακολουθούμε τις ειδήσεις σχετικά με επερχόμενες ακραίες συνθήκες ζέστης και συμβουλές ασφαλείας.
- Διαθέτουμε πάντα μαζί μας ένα φορτισμένο κινητό τηλέφωνο και μια λίστα με τους αριθμούς επικοινωνίας έκτακτης ανάγκης (π.χ. 112).
- Σχεδιάζουμε τις μετακινήσεις και τις δραστηριότητες μας σε ώρες της ημέρας με χαμηλότερη θερμοκρασία, όπως νωρίς το πρωί ή αργά το απόγευμα.
- Φοράμε φαρδιά, ελαφριά, ανοιχτόχρωμα ρούχα.
- Τα καπέλα με φαρδύ γείσο και τα μαύρα ή σκουρόχρωμα γυαλιά ηλίου είναι απαραίτητα αξεσουάρ.
- Εφαρμόζουμε αντηλιακό με επαρκή δείκτη προστασίας 30 λεπτά πριν βγούμε έξω και το ανανεώνουμε τακτικά κατά την παραμονή μας στον εξωτερικό χώρο ή στην παραλία.
- Παραμένουμε ενυδατωμένοι.
- Τρώμε ελαφριά, ισορροπημένα και τακτικά γεύματα.
- Κολυμπάμε πάντα με παρέα και παράλληλα με την ακτή. Δεν κολυμπάμε ποτέ σε σημείο εξάντλησης. Αποφεύγουμε τα άγνωστα νερά.
- Δεν κολυμπάμε μετά από φαγητό ή ποτό: μπαίνουμε σε θάλασσα ή πισίνα μόνο εάν έχουν περάσει 2-3 ώρες από το φαγητό.

Διασκευασμένο άρθρο, Εθνικός Οργανισμός Δημόσιας Υγείας (ΕΟΔΥ)

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

1. Να εντοπίσετε όσα χαρακτηριστικά του κειμενικού τύπου της διαδικασίας/του πρωτοκόλλου συναντιούνται στο παραπάνω κείμενο συμπληρώνοντας τον παρακάτω πίνακα:

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ/ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ	ΥΠΑΡΧΕΙ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ/ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ	ΥΠΑΡΧΕΙ
Ρήματα δράσης/κίνησης		Προσδιορισμοί με σημασιολογικό ρόλο τον τρόπο/το ποσό: επιρρηματικές/προδετικές φράσεις, επιδετικές φράσεις	
Ρήματα σε έγκλιση προστακτική ή προτρεπτική υποτακτική ή οριστική α' πληθυντικό πρόσωπο		Μηχανισμοί συνοχής, δηλωτικοί τάξης/σειράς ενεργειών, και αιτιολογικοί προσδιορισμοί για την αποσαφήνιση των αιτιών	
Τροπικά ρήματα (πρέπει, μπορεί, οφείλει, υποχρεούται)		Βήματα εκτέλεσης της δράσης	
Κοινά ονόματα που αποδίδουν τα μέσα/τα υλικά/τα συστατικά			

2. Δώστε οδηγίες σε έναν ριψοκίνδυνο συμμαθητή σας/μια ριψοκίνδυνη συμμαθήτριά σας για το πώς πρέπει να δρα όταν μπαίνει μέσα στη θάλασσα.

- 4ος κειμενικός τύπος- Εξήγηση

Τι ακριβώς συμβαίνει στην έρημο Σαχάρα;

Η Έρημος Σαχάρα έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον και τον θαυμασμό των ανθρώπων για αιώνες. Τα τελευταία χρόνια, σύμφωνα με έναν αριθμό μελετών, επεκτείνεται κυρίως προς τα νότια, στην περιοχή του Σαχέλ, και οι συνέπειες αυτής της επέκτασης είναι εκτενείς και περίπλοκες.

Η ανάπτυξη της ερήμου καθοδηγείται κυρίως από τη φυσική μεταβολή του κλίματος και την ανθρωπογενή κλιματική αλλαγή. Στην περίπτωση της Σαχάρας, επίσης, κατά τη διάρκεια των θερμών μηνών, η περιοχή βιώνει ιδιαίτερα ξηρές συνθήκες. Αυτή η φυσική εξάπλωση, τις τελευταίες δεκαετίες, δεν έχει την τάση να επανέρχεται σε ένα πιο υγρό και πιο φιλόξενο κλίμα κατά τη διάρκεια του χειμώνα, και αυτό αποδίδεται εν μέρει στην υπερθέρμανση του πλανήτη, η οποία επιδεινώνει το πρόβλημα.

Συνεπώς, η έρημος προχωράει όλο και πιο νότια στην πιο «πλούσια» περιοχή του Σαχέλ, επιδεινώνοντας τις ξηρασίες και επηρεάζοντας τις ζωές εκατομμυρίων ανθρώπων που βασίζονται στη γεωργία, καθώς και το οικοσύστημα.

Διασκευασμένο άρθρο του Π. Κώδωνα από την ιστοσελίδα news247

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

1. Να εντοπίσετε όσα χαρακτηριστικά του κειμενικού τύπου της εξήγησης συναντιούνται στο παραπάνω κείμενο συμπληρώνοντας τον παρακάτω πίνακα:

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΞΗΓΗΣΗΣ			
ΔΟΜΗ	ΥΠΑΡΧΕΙ	ΓΛΩΣΣΑ	ΥΠΑΡΧΕΙ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ: περιγραφή του φυσικού ή κοινωνικού φαινομένου		Αφηρημένα κοινά ονόματα που προέρχονται από ρήματα (ονοματικοποίηση)	
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ των διαδοχικών βημάτων/διαδικασιών που οδηγούν στην εμφάνιση του φαινομένου		Μηχανισμοί συνοχής που δηλώνουν χρονικές και αιτιολογικές σχέσεις	
Καταγραφή των αιτιών του φαινομένου		Ρήματα δράσης και ρήματα σκέψης	
Καταγραφή των αποτελεσμάτων του φαινομένου		Εξειδικευμένο ύφος/ορολογία	

2. Η τελευταία σας σχολική εκδρομή θα είναι στη Χαλκίδα και αναλάβετε να εξηγήσετε στους συμμαθητές/στις συμμαθήτρές σας το φαινόμενο της παλίρροιας. Ολοκληρώνοντας την εισήγησή σας, κάνετε μία επισκόπηση: η παλίρροια είναι... και οφείλεται...

- 5ος κειμενικός τύπος- Επιχειρηματολογία

Και γιατί να πάω στο μουσείο, μαμά;

Όταν προτείνουμε στο παιδί μας μια επίσκεψη σε αρχαιολογικό μουσείο, το πιθανότερο είναι να μην ενθουσιαστεί, σκεπτόμενο πιθανόν πως θα προτιμούσε κάποια άλλη, πιο «διασκεδαστική» δραστηριότητα. Όμως, η επίσκεψη στο μουσείο κρύβει πολλά οφέλη, που αξίζει να συζητήσουμε μαζί του.

Τα μουσεία, εκτός από χώρους προστασίας και παρουσίασης των αρχαιολογικών ευρημάτων, αποτελούν και χώρους ψυχαγωγίας και εκπαίδευσης, ζωντανούς οργανισμούς, οι οποίοι αλληλεπιδρούν με τον επισκέπτη τους. Μέσα από την περιήγηση στο μουσείο, μπορεί κανείς να αντλήσει πλήθος ιστορικών πληροφοριών, να γνωρίσει τα εκθέματα, να ανακαλύψει την ιστορία που κρύβεται πίσω από το καθένα από αυτά, να μάθει τα χαρακτηριστικά και τις ιδιότητές τους και να τα συνδέσει με αντικείμενα που χρησιμοποιούμε σήμερα. Επίσης, το παιδί μπορεί να κατανοήσει βιωματικά αυτά που έχει διδαχθεί στο σχολείο, αφού η άμεση επαφή με τα εκτιθέμενα έργα το βοηθά να κατανοήσει πληρέστερα το παρελθόν.

Τέλος, διεγείρεται και καλλιεργείται η παρατηρητικότητα κάθε επισκέπτη, η φαντασία και η περιέργειά του, ενώ ταυτόχρονα ο ίδιος ανανεώνεται ψυχικά και πνευματικά και αναπτύσσει το καλλιτεχνικό του αισθητήριο, αφού, εκτός από τα παραπάνω, τα εκθέματα δεν παύουν να προσφέρουν και αισθητική απόλαυση.

Αβίαστα, λοιπόν, συνάγεται το συμπέρασμα πως η επίσκεψη στο μουσείο αποτελεί μια εκπαιδευτική και ταυτόχρονα αισθητική εμπειρία, αφού προσφέρει γνωστική ανάπτυξη, γνωριμία με πολιτισμούς, αλλά και καλλιτεχνική και αισθητική απόλαυση.

Διασκευασμένο άρθρο της Σ. Ελευθεριάδου, 2/10/2023, από τον ιστότοπο της εφημερίδας

Ο Χρόνος του νομού Κοζάνης

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

1. Να εντοπίσετε όσα χαρακτηριστικά του κειμενικού τύπου της επιχειρηματολογίας συναντιούνται στο παραπάνω κείμενο συμπληρώνοντας τον παρακάτω πίνακα:

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ	ΥΠΑΡΧΕΙ	ΔΟΜΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ	ΥΠΑΡΧΕΙ
Βαθμός αναγκαιότητας πραγματοποίησης ή υιοθέτησης μιας άποψης (εκφράζεται μέσω τροπικών ρημάτων, ρηματικών εγκλίσεων, σχετικών λέξεων)		Ισχυρισμός/Αποδεικτέα δέση	
Βαθμός βεβαιότητας του πομπού για μια συγκεκριμένη άποψη (προτασιακά επιρρήματα, ρηματική όψη, χρόνοι, εγκλίσεις)		Υποστηρικτικά δεδομένα	
		Μαρτυρίες	
Μηχανισμοί συνοχής (αιτιολογικής αλληλουχίας, συμπεράματος)		Συμπέρασμα	

2. Προτιμάτε το βουνό ή τη θάλασσα για τις καλοκαιρινές σας διακοπές; Προσπαθήστε να πείσετε κάποιον συμμαθητή/κάποια συμμαθήτριά σας –που έχει αντίθετη προτίμηση από εσάς– για την ορθότητα της δικής σας επιλογής.

Διερευνούμε το μορφολογικό σύστημα της ελληνικής

Κείμενο 1: Ο υπναράς

Τη δεύτερη ώρα ήρθε ο Γρηγόρης, επιτέλους. Πέταξε βαρύς την τσάντα του και κάθισε.

«Καλημέρα, Γρηγόρη» του είπε και κάτι στην καρδιά της έκανε «κρακ». Όχι! Οι συνάδελφοι έπεσαν έξω. Δεν ήταν αυτό «βλέμμα υπναρά». Τον ζύγισε με το βλέμμα. Διασταυρώθηκαν τα μάτια τους... «Θεέ μου, δεν έχω ξαναδεί τόσο τραγικά εφηβικά μάτια» σκέφτηκε... Τα μάτια του Γρηγόρη, δύο σκούρες λίμνες γεμάτες μελαγχολία. Έκρυβαν επιμελώς τα μυστικά τους. Δεν του είπε τίποτε. Ούτε, βέβαια, τον μάλωσε. Προσευχή κι υπομονή. Θα δούμε...

Την πέμπτη φορά που άργησε τον πλησίασε. Απαλά, με στοργή, προσεκτικά.

«Τι τρέχει, παιδί μου; Γιατί αργείς;»

Δεν απάντησε. Την κοίταξε κι έστρεψε αλλού το βλέμμα...

«Μήπως πρέπει να το ψάξουμε, Γρηγόρη; Δεν είναι πρόβλημα υγείας, ε παιδί μου;»

Έγνεψε «όχι».

«Τότε;»

Σήκωσε απελπισμένα τους ώμους κι αναστέναξε ελαφρά...

«Λοιπόν, άκου τι θα κάνουμε! Κάθε πρωί θα σε ξυπνάω εγώ. Μάνα δεν είμαι; Εκεί που ξυπνάω για σχολείο τα έξι παιδιά μου, θα ξυπνάω κι εσένα, επτά».

Την κοίταξε με απόγνωση, καταντροπιασμένος.

«Όχι, όχι, κυρία, δεν μπορώ».

«Ας δοκιμάσουμε». Τι έχεις να χάσεις, Γρηγόρη μου;»

Είχε ευαισθησία και αξιοπρέπεια. «Να, ένα αίνιγμα παιδαγωγικό, κυρία Μαρία Γαλάνη» σκέφτηκε. «Πρόσεξε μην τον πληγώσεις...»

Το άλλο πρωί του τηλεφώνησε νωρίς. Απάντησε αμέσως.

«Καλημέρα, παλληκάρι μου! Άντε σιγά-σιγά, να προλάβεις την προσευχή...»

«Μαμά, τι κάνεις;» την πρόλαβε η εφηβική αντιπολίτευση του οίκου της. «Ξυπνάς τους μαθητές σου; Ε δεν είμαστε καλά...»

Η αλήθεια είναι πως όλοι τους ξυπνούσαν μόνοι τους.

Ο Γρηγόρης ήρθε νωρίς. Τη χαιρέτησε με το βλέμμα. Ανταπέδωσε με στοργή. Έπιασε το κόλπο, ωραία! Όμως, τα σύννεφα δεν έφευγαν από τα μάτια του παιδιού...

«Έμαθα τι κάνεις» της είπε ο μαθηματικός. «Τον ξυπνάς! Γιατί δεν λυπάσαι τον εαυτό σου; Ο πατέρας του Γρηγόρη έχει αντιπροσωπεία αυτοκινήτων... Να πληρώνει τον ΟΤΕ να ξυπνάει τον υπναρά».

«Αλήθεια, πόσο κοστίζει η αγάπη;» ήθελε να του πει... «Όσο μία Μερσεντές ή ένα Φιάτ; Τι να την κάνουν την αντιπροσωπεία; Το παιδί φαίνεται βαριά λαβωμένο»... Φυσικά, τίποτε απ' αυτά δεν είπε. Προσευχή και σιωπή.

Δεν χρειάστηκε να τηλεφωνήσει για πολλές μέρες. Ο Γρηγόρης, παιδί φιλότιμο, ανταποκρίθηκε. Σταμάτησαν οι απουσίες. Όχι όμως κι η τρικυμία στα μάτια...

Μαρία Θεοχαρίδου-Ινεπολόγλου, Ιστορίες κάτω από τη βάση, 2022, εκδ. Έαρ, σσ. 24-26

Δραστηριότητα για τη γλώσσα και τη δομή του αφηγηματικού κειμένου

Δραστηριότητα για τις καταλήξεις των ρημάτων

Δραστηριότητα ορθογραφίας

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. α) Ο Γρηγόρης ήρθε νωρίς. Τη χαιρέτησε με το βλέμμα. Ανταπέδωσε με στοργή. Έπιασε το κόλπο, ωραία! Όμως, τα σύννεφα δεν έφευγαν από τα μάτια του παιδιού...: Να μετατρέψετε τα ρήματα του αποσπάσματος σε παροντικό χρόνο. Ποια εκδοχή προτιμάτε ως καταλληλότερη για το παραπάνω κείμενο; Η μετατροπή των ρημάτων σε παροντικό χρόνο τι επικοινωνιακό πλαίσιο συνεπάγεται (π.χ. πού είναι και τι κάνουν ο πομπός και ο δέκτης);
- β) Να κάνετε τις απαραίτητες μετατροπές στα ρήματα του αποσπάσματος ώστε να δηλώνεται η τροπικότητα του πιδανού.
- γ) Να εντοπίσετε στο απόσπασμα τις προδετικές φράσεις. Τι δηλώνουν (τρόπο, τόπο, χρόνο, ποσό); Ποιες νοηματικές διαφορές θα παρατηρούνταν, αν στη δέση τους υπήρχαν επιρρήματα;

2. Να μετατρέψετε τα ρήματα του παρακάτω αποσπάσματος σε συνοπτικό παρελθοντικό. Προσοχή στην ορθογραφία! Πώς επηρεάστηκε το νόημα μετά τη μετατροπή;
«Έμαδα τι κάνεις» της είπε ο μαθηματικός. «Τον ξυπνάς! Γιατί δεν λυπάσαι τον εαυτό σου;»
3. α) Στο ακόλουθο απόσπασμα με ποιο ρήμα προτρέπει τον εαυτό της η κυρία Γαλάνη να κάνει κάτι; Σε ποια έγκλιση βρίσκεται; Με ποια άλλη έγκλιση θα μπορούσε να κάνει το ίδιο; Να τη σχηματίσετε. Είχε ευαισθησία και αξιοπρέπεια. «Να, ένα αίνιγμα παιδαγωγικό, κυρία Μαρία Γαλάνη» σκέφτηκε. «Πρόσεξε μην τον πληγώσεις...»

Η συνειδητοποίηση εκφράσεων που επιτελούν την ίδια λειτουργία σάς δίνει τη δυνατότητα για εκφραστική ποικιλία στα κείμενά σας, νοηματική ακρίβεια, όπως και τη δυνατότητα να χρησιμοποιείτε συνώνυμες εκφράσεις, όταν βραχυκυκλώνει η μνήμη σας.

- β) Ποια είναι η φωνή και η διάθεση του ρήματος «σκέφτηκε»;
4. Να σχηματίσετε το δηλυκό γένος των ονομάτων των παρακάτω προτάσεων. Τι παρατηρείτε;
α) Οι συνάδελφοι έπεσαν έξω.
β) «Έμαδα τι κάνεις» της είπε ο μαθηματικός.
Συμφωνείτε με όσους θεωρούν ότι οι λέξεις για τα δηλυκά επαγγελματικά ονόματα πρέπει να διαφέρουν από τις αντίστοιχες για τα αρσενικά;
5. Να σχηματίσετε τον πληθυντικό των παρακάτω ουσιαστικών, όπου αυτό είναι δυνατό:

βλέμμα:	πρωί:
μάννα:	του οίκου:
απόγνωση:	στοργή:
αξιοπρέπεια:	

Γιατί πιστεύετε ότι κάποια ονόματα δεν είναι δυνατό να σχηματίσουν πληθυντικό αριθμό; Είναι σύμβαση της γλώσσας μας (όπως στην αγγλική οι αντίστοιχες λέξεις για την πληροφορία ή την επίπλωση); Ή είναι δέμα σημασίας των ονομάτων;

6. Ποια είναι η συντακτική σχέση της υπογραμμισμένης φράσης με τη συνεμφανιζόμενη ονομαστική φράση;
«Ο Γρηγόρης, παιδί φιλότιμο, ανταποκριθήκε».
7. Σε ποια λεξική ομάδα ανήκει η υπογραμμισμένη λέξη, αν τη σκεφτείτε έξω από τα συγκεκριμένα συμφραζόμενα της ακόλουθης πρότασης; Ως ποια λεξική ομάδα λειτουργεί στο κείμενο; Ποια από τις δύο θα μπορούσε να παραληφθεί, όχι ως περιττή, αλλά ως προσθετική για το νόημα της πρότασης; «Να πληρώνει τον ΟΤΕ να ξυπνάει τον υπναρά».
8. Να εντοπίσετε τα επίδετα και τα επιρρήματα των παρακάτω προτάσεων και να σχηματίσετε, όπου είναι δυνατό, τα παραδετικά τους; τους τύπους που σχηματίσατε να τους χρησιμοποιήσετε σε ένα κείμενο που να αναφέρεται στην ψυχολογία σας, όταν παίρνετε έναν καλό βαθμό σε ένα διαγώνισμα σε σύγκριση με τις περιπτώσεις όπου αποτυγχάνετε στους αρχικούς σας στόχους. Το κείμενο αυτό φανταστείτε ότι αποτελεί μία προφορική διήγησή σας σε κάποιον φίλο σας, τον οποίο προσπαθείτε να πείσετε να διαβάξει περισσότερο.
α) Πέταξε βαρύς την τσάντα του και κάθισε.
β) Τα μάτια του Γρηγόρη, δύο σκούρες λίμνες γεμάτες μελαγχολία. Έκρυβαν επιμελώς τα μυστικά τους.
γ) Την πέμπτη φορά που άργησε τον πλησίασε. Απαλά, με στοργή, προσεκτικά.
9. Να σχηματίσετε το υπογραμμισμένο επίρρημα με κατάληξη -α. Το νόημα παραμένει ίδιο;
«Το άλλο πρωί του τηλεφώνησε νωρίς. Απάντησε αμέσως».
10. Στο απόσπασμα «Έμαδα τι κάνεις... Προσευχή και σιωπή» να εντοπίσετε τις αντωνυμίες και το είδος στο οποίο ανήκουν. Τι ρόλο παίζουν οι αντωνυμίες αυτές στο νόημα του αποσπάσματος; Θα μπορούσαν κάποιες από αυτές να λείπουν ως πλεοναστικές; Γιατί θα μπορούσαν ή δεν θα μπορούσαν να λείπουν;
11. Να ξαναγράψετε το παρακάτω απόσπασμα αντικαθιστώντας την υπογραμμισμένη προσωπική αντωνυμία με τον ασθενή τύπο. Το νόημα παραμένει ίδιο;
«Λοιπόν, άκου τι θα κάνουμε! Κάθε πρωί θα σε ξυπνάω εγώ. Μάννα δεν είμαι; Εκεί που ξυπνάω για σχολείο τα έξι παιδιά μου, θα ξυπνάω κι εμένα, επτά».
12. Να κυκλώσετε τη σωστή απάντηση.
Στο απόσπασμα: «Όσο μία Μερσεντές ή ένα Φιάτ;» οι υπογραμμισμένοι τύποι είναι:
α) Αόριστα άρθρα, β) Αόριστες αντωνυμίες, γ) Αριθμητικά επίδετα.
Γιατί οι υπογραμμισμένοι τύποι για τις δύο αυτές μάρκες αυτοκινήτων είναι διαφορετικού γένους;

Επεκτείνουμε το λεξιλόγιό μας

Κείμενο 1: Πόση φρίκη μπορούμε να μεταβολίσουμε;

Χρήση μέσων κοινωνικής δικτύωσης

Τα στοιχεία δείχνουν ότι χρησιμοποιούμε τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης όλο και περισσότερο και μάλλον για τους λάθος λόγους.

Τα παιδιά χρειάζονται βοήθεια για να «καταναλώσουν» τις πληροφορίες.

Όπως όλοι, έτσι και τα παιδιά και οι έφηβοι έχουν εκτεθεί το τελευταίο διάστημα σε μικρό ή μεγαλύτερο βαθμό σε **καταιγισμό αρνητικών ειδήσεων**. «Πολλά παιδιά **αναστατώνονται από τραγωδίες** που βλέπουν στις ειδήσεις, ακόμα κι αν δεν εκφράζουν ανοιχτά τα συναισθήματά τους», λέει η συγγραφέας και διδάκτωρ στο τμήμα Δημοσιογραφίας και ΜΜΕ του ΑΠΘ Κατερίνα Χρυσανθοπούλου. «Ιδίως τα μικρά παιδιά που βλέπουν επαναλαμβανόμενα πλάνα εικόνων μπορεί να πιστέψουν ότι αυτό συμβαίνει επανειλημμένως, ενώ εάν εμείς, οι γονείς τους, είμαστε ανήσυχοι, **το άγχος** τους μπορεί να αυξηθεί». Κίνδυνο διατρέχουν και οι έφηβοι που ενημερώνονται κυρίως από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης όπως το TikTok και τις δημοφιλείς **αναρτήσεις** σε αυτό, **που φυσικά δεν απηχούν πάντα τα πραγματικά γεγονότα και την αλήθεια**. «Πολλοί έφηβοι ίσως κάνουν και doomsscrolling, δηλαδή επιζητούν να δουν ξανά και ξανά δυσάρεστες σκηνές. Αυτό, εκτός από το ότι τους οδηγεί να **αναπτύσσουν μια αρνητική οπτική της πραγματικότητας**, μπορεί να εκδηλωθεί και ως στρες».

Τι μπορούμε όμως να κάνουμε για να τα στηρίξουμε; «Όπως στο αεροπλάνο φοράμε πρώτα εμείς τη μάσκα οξυγόνου και μετά στα παιδιά μας, έτσι και στις δυσάρεστες ειδήσεις πρώτα είμαστε ψύχραιμοι εμείς και μετά μπορούμε να βοηθήσουμε τα παιδιά μας να «καταναλώσουν» τις πληροφορίες. Είναι σημαντικό να γνωρίζουμε εμείς οι ίδιοι πώς νιώθουμε για το **δυσμενές συμβάν** και ποιο μήνυμα θέλουμε να περάσουμε στα παιδιά», λέει η κ. Χρυσανθοπούλου.

Διασκευασμένο απόσπασμα άρθρου της Λ. Γιάνναρου, 12/10/2023, εφημερίδα *Η Καθημερινή*

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- Για τις παρακάτω φράσεις του Κειμένου 1, να δηλώσετε με σημείωση στον πίνακα που ακολουθεί αν η χρήση της γλώσσας είναι κυριολεκτική ή μεταφορική. Για ποιον λόγο η συγγραφέας επέλεξε συνυποδηλωτική δήλωση; Τι θα έχανε αν προτιμούσε δηλωτική/κυριολεκτική;

Φράση Κειμένου 1	ΚΥΡΙΟΛΕΞΙΑ	ΜΕΤΑΦΟΡΑ
πόση φρίκη μπορούμε να μεταβολίσουμε		
για να «καταναλώσουν» τις πληροφορίες		
καταιγισμό αρνητικών ειδήσεων		
δεν απηχούν πάντα τα πραγματικά γεγονότα		

- Ποιες από τις παρακάτω λέξεις είναι υπώνυμο του υπερόνυμου «Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης»: Internet, Instagram, Facebook, Messenger, TikTok; Για ποιον λόγο θεωρείτε ότι είναι δάνειες;
- Να χρησιμοποιήσετε τις λέξεις/φράσεις του Κειμένου 1 που σημειώνονται με έντονα γράμματα σε κείμενό σας, το οποίο περιέχει συμβουλές ή οδηγίες για τους κινδύνους που σχετίζονται με την κακή χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Οι προτάσεις αυτές έχουν ως στόχο να ευαισθητοποιήσουν

τους συμμαθητές/τις συμμαθήτριάς σας και θα διακοσμήσουν (αφού ενταχθούν σε ένα πόστερ που θα δημιουργήσετε με τη βοήθεια του καθηγητή/της καθηγήτριας της πληροφορικής) τον Πίνακα ανακοινώσεων της τάξης. Ενδεικτικό παράδειγμα: Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι πηγή άγχους! Μην υποκύπτεις χωρίς πνευματική αντίσταση!

Κείμενο 2: Αν η Τεχνητή Νοημοσύνη (TN) ήταν άνθρωπος

Προτροπή/ερώτημα: Αν η TN ήταν άνθρωπος, πώς θα την περιέγραφες;

Το ChatGPT είπε: Αν η Τεχνητή Νοημοσύνη ήταν άνθρωπος, θα έμοιαζε με έναν ακούραστο, πολυμήχανο μαθητή που μπορεί να αποστηθίζει αμέτρητες πληροφορίες σε δευτερόλεπτα, αλλά δυσκολεύεται να κατανοήσει πραγματικά τα συναισθήματα και τις ανθρώπινες αποχρώσεις της ζωής. Θα είχε ένα κοφτερό, αναλυτικό μυαλό, ικανό να λύνει περίπλοκες εξισώσεις, να μεταφράζει γλώσσες στη στιγμή και να συνδέει ποίηση με άψογη δομή. Όμως, αν τον ρωτούσες πώς νιώθει για ένα ηλιοβασίλεμα, θα σου περιέγραφε τα χρώματα, την ένταση του φωτός, αλλά ίσως να μην καταλάβαινε τη μαγεία της στιγμής. Θα ήταν ευγενικός και πρόθυμος να βοηθήσει, με άψογο λεξιλόγιο και αστείρευτη γνώση, αλλά η επικοινωνία του θα είχε κάτι το μηχανικό, σαν να ακολουθεί πάντα μια εσωτερική λογική. Θα μπορούσε να είναι εξαιρετικός σύμβουλος, ακούραστος δάσκαλος και ανεκτίμητος συνεργάτης, αλλά ποτέ πραγματικός φίλος. Με λίγα λόγια, η TN ως άνθρωπος θα ήταν ένας πανέξυπνος, ψυχρός διανοούμενος –πάντα ακριβής, αλλά ποτέ αυθόρμητος, πάντα ενημερωμένος, αλλά ποτέ πραγματικά ζωντανός. 🤖👉

Αυθεντικό στιγμιότυπο «διαλόγου» με το ChatGPT

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Πώς θα χαρακτηρίζατε τον λεξιλογικό πλούτο και την εκφραστική ικανότητα του ChatGPT, όπως αποτυπώνεται στο παραπάνω κείμενο; Χρησιμοποιήστε την ίδια εφαρμογή, για να σας εξηγήσει τις λέξεις που δεν καταλαβαίνετε από το κείμενο.
2. Να καταγράψετε τις αντιδράσεις που «ομολογεί» η ίδια η εφαρμογή της TN για τον χαρακτηρισμό της, αν ήταν άνθρωπος.

ΘΕΤΙΚΟ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟ

ΑΡΝΗΤΙΚΟ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟ

3. Προσπαθήστε, σε ένα σύντομο κείμενο (100 λέξεων) που θα δημοσιευτεί στην ηλεκτρονική εφημερίδα του σχολείου σας, να περιγράψετε με τον δικό σας προσωπικό τόνο (σοβαρό, χιουμοριστικό, ειρωνικό) μια αντίστοιχη ψηφιακή/ηλεκτρονική εφαρμογή (το TikTok, το Instagram, το Viber κ.ά.): π.χ. *Αν το Viber ήταν άνθρωπος, θα ήταν εξαιρετικά φλύαρος και λακωνικός ταυτόχρονα.*

Δραστηριότητα 1
εμπλουτισμού του λεξιλογίου

Δραστηριότητα 2
εμπλουτισμού του λεξιλογίου

Με βάση τη ρηματική όψη, καθορίζονται τα τρία **ρηματικά θέματα**, με τα οποία σχηματίζονται όλοι οι ρηματικοί τύποι:

- το μη συνοπτικό θέμα (χαν-),
- το συνοπτικό θέμα της ενεργητικής φωνής (χασ-) και
- το συνοπτικό θέμα της παθητικής φωνής (χαδ-).

Με βάση τον ρηματικό χρόνο, ρυθμίζονται τα κλιτικά μορφήματα των ρηματικών τύπων:

Ενεργητική φωνή

Μη παρελθοντικοί χρόνοι				Παρελθοντικοί χρόνοι
Α΄ υποκατηγορία		Β΄ υποκατηγορία		Α΄ / Β΄ υποκατηγορία
Μη συνοπτικοί/συνοπτικοί	Μη συνοπτικοί	Συνοπτικοί	Συνοπτικοί	Μη συνοπτικοί/συνοπτικοί
-ω	-ώ / -άω	-ώ	-ω	-α
-εις	-áis	-είς	-εις	-εs
-ει	-ái / -άει	-εί	-ει	-ε
-ουμε	-άμε / -ούμε	-ούμε	-ουμε	-αμε
-ετε	-άτε	-είτε	-ετε	-ατε
-ουν(ε)	-άνε / -ούν(ε)	-ούν(ε)	-ουν(ε)	-αν / -ανε

Παθητική φωνή

Μη παρελθοντικοί χρόνοι				Παρελθοντικοί χρόνοι		
Μη συνοπτικοί		Συνοπτικοί		Μη συνοπτικοί		
Α΄ υποκατηγορία	Β΄ υποκατηγορία	Α΄ / Β΄ υποκατ.	Α΄ / Β΄ υποκατ.	Α΄ υποκατηγορία	Β΄ υποκατηγορία	Α΄ / Β΄ υποκατ.
-ομαι	-ιέμαι	-(ο)ούμαι	-ώ	-όμουν(α)	-ιόμουν(α)	
-εσαι	-ιέσαι	-(ο)είσαι	-είς	-όσουν(α)	-ιόσουν(α)	
-εται	-ιέται	-(ο)είται	-εί	-όταν(ε)	-ιόταν(ε)	-(ο)ούνταν / -(ο)είτο
-όμαστε	-ιόμαστε	-(ο)ούμαστε	-ούμε	-όμασταν	-ιόμασταν	-(ο)ύμασταν
-εστε / -όσαστε	-ιέστε / -ιόσαστε	-(ο)είστε	-είτε	-όσασταν	-ιόσασταν	
-ονται	-ιούνται	-(ο)ούνται	-ούν(ε)	-ονταν / -όντουσαν	-ιόνταν / -ιόντουσαν	-(ο)ούνταν

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Οι συνοπτικοί παρελθοντικοί χρόνοι σχηματίζονται με τις ίδιες καταλήξεις σε όλες τις υποκατηγορίες.

Με βάση αυτούς τους άξονες σχηματίζονται οι μορφολογικοί τύποι του ρήματος στους διάφορους ρηματικούς χρόνους και πρόσωπα.

Ρηματική όψη		Εξακολουθητική/μη συνοπτική		Συνοπτική		Συντελεσμένη	
Χρόνοι	Παροντικός	χάν-ω	χάν-ομαι			έχω χάσ-ει	έχω χαδ-εί
	Παρελθοντικός	έ-χαν-α	χαν-όμουν	έ-χασ-α	χάδ-ηκ-α	είχα χάσ-ει	είχα χαδ-εί
	Μελλοντικός	θα χάν-ω	θα χάν-ομαι	θα χάσ-ω	θα χαδ-ώ	θα έχω χάσ-ει	θα έχω χαδ-εί

Ρηματικοί χρόνοι

Οι **ρηματικοί χρόνοι** είναι οι ακόλουθοι:

Παροντικός χρόνος

Σχηματισμός:

Ο **παροντικός χρόνος** σχηματίζεται από το μη συνοπτικό θέμα (χαν-) και τα κλιτικά μορφήματα των μη παρελθοντικών χρόνων, δηλαδή, του παροντικού και του μελλοντικού.

Λειτουργία:

Ο παροντικός χρόνος δηλώνει:

- **ενέργεια ή κατάσταση η οποία πραγματοποιείται στο χρονικό σημείο** που την αναφέρει ο ομιλητής ή σε συγκεκριμένη **χρονική περίοδο** (έχει αρχή στο άμεσο παρελθόν και τέλος σε ορισμένο χρονικό σημείο του μέλλοντος): π.χ. Τον τελευταίο καιρό **διαβάζω** ένα πολύ καλό λογοτεχνικό βιβλίο.
- **ενέργεια ή κατάσταση που ξεκίνησε στο παρελθόν και συνεχίζεται χωρίς να έχει προβλέψιμη ολοκλήρωση**: π.χ. Μένω στην Καρδίτσα εδώ και 40 χρόνια.
- **μία ενέργεια/συνήθεια που επαναλαμβάνεται σε τακτά ή μη χρονικά διαστήματα**: π.χ. Κάθε δεκαπενθήμερο/Τρεις φορές την εβδομάδα **πηγαίνω** στο χωριό μου...
- **μία ενέργεια που θα συμβεί στο άμεσο μέλλον**: π.χ. Μεθαύριο **γράφω** εξετάσεις στα μαθηματικά.
- **μία πράξη/γεγονός που συνέβη στο παρελθόν** (με αυτόν τον τρόπο εκτείνεται ο αφηγηματικός χρόνος, ώστε να συμπεριλάβει με τον πραγματικό και ο αναγνώστης/ακροατής να αποτελέσει θεατή της ιστορίας): π.χ. Καθώς μιλούσαμε, **μπαίνει** μέσα ο Νίκος και μας **χαιρετά**.
- **μία γνώση/αίσθηση/πληροφορία την οποία ο ομιλητής απέκτησε στο άμεσο παρελθόν** και ισχύει τη στιγμή που την αναφέρει: π.χ. **Ακούω** ότι ο Γιάννης είναι καλός μαθητής, **Πληροφορούμαι** ότι τα πράγματα στην επιχείρηση δεν πάνε καλά.
- **την έναρξη μίας κατάστασης**: π.χ. **Βραδιάζει** σιγά σιγά!
- **την απόπειρα υλοποίησης μίας πράξης/ενός στόχου**: π.χ. Τι να κάνω; **Φτιάχνω** τη μηχανή του αυτοκινήτου, που έχει ένα σωρό προβλήματα.

Μη συνοπτικός/εξακολουθητικός παρελθοντικός χρόνος**Σχηματισμός**

Ο μη συνοπτικός/εξακολουθητικός παρελθοντικός χρόνος σχηματίζεται από το μη συνοπτικό θέμα (χαν-) και τα κλιτικά μορφήματα των παρελθοντικών χρόνων (-α, -ες, -ε κ.λπ.). Οι δισύλλαβοι τύποι του χρόνου αυτού δέχονται πριν από την πρώτη συλλαβή τους αύξηση.

Λειτουργία

Ο μη συνοπτικός/εξακολουθητικός παρελθοντικός χρόνος περιγράφει:

- **μία ενέργεια επαναλαμβανόμενη ή εξελισσόμενη στο παρελθόν**: π.χ. Έλυνα συχνά τέτοιες ασκήσεις, όταν ήμουν μαθητής.
- **μία ενέργεια που διακόπηκε από μία άλλη στο παρελθόν**: π.χ. Ενώ **συζητούσαμε**, χτύπησε το τηλέφωνο.
- **την έναρξη μίας κατάστασης σε κάποια παρελθοντική στιγμή**: π.χ. **Βράδιαζε**, όταν φτάσαμε στο σπίτι!

Συνοπτικός παρελθοντικός**Σχηματισμός**

Ο συνοπτικός παρελθοντικός χρόνος σχηματίζεται από το συνοπτικό θέμα (χασ-/χαθ-) και τα κλιτικά μορφήματα των παρελθοντικών χρόνων (-α, -ες, -ε κ.λπ.). Οι δισύλλαβοι τύποι του χρόνου αυτού δέχονται πριν από την πρώτη συλλαβή τους αύξηση.

Λειτουργία

Ο συνοπτικός παρελθοντικός χρόνος χρησιμοποιείται για να δηλώσει:

- **μία ενέργεια ή κατάσταση που ολοκληρώθηκε σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή στο παρελθόν**: π.χ. Τον **συνάντησα** χθες στο λεωφορείο.
- **μία ενέργεια/πράξη που θα πραγματοποιηθεί σίγουρα στο άμεσο μέλλον**: π.χ. Αν το καταλάβει, **χάθηκες**!

Η αύξηση στους παρελθοντικούς χρόνους

Αύξηση (έ-) δέχονται στους παρελθοντικούς χρόνους οι δισύλλαβοι ρηματικοί τύποι που αρχίζουν από σύμφωνο (π.χ. χάνω - έχανα), ώστε ο τόνος να βρίσκεται στην προπαραλήγουσα, σύμφωνα με τους κανόνες τονισμού των παρελθοντικών χρόνων.

Ορισμένες φορές κάποια ρήματα που αρχίζουν από φωνήεν δέχονται χρονική αύξηση (ή-): π.χ. ελπίζω - ήλπιζα. Σε κάποιες περιπτώσεις, χρονική αύξηση (ή-) χρησιμοποιείται και σε ρήματα που δεν αρχίζουν από φωνήεν (π.χ. θέλω - ήθελα, ξέρω - ήξερα).

Μη συνοπτικός/εξακολουθητικός μέλλοντας

Σχηματισμός

Ο **μη συνοπτικός/εξακολουθητικός μελλοντικός χρόνος** σχηματίζεται περιφραστικά από το μόριο *θα* και τους τύπους του παροντικού χρόνου [που σχηματίζονται από το μη συνοπτικό θέμα (χαν-) και τα κλιτικά μορφήματα των μη παρελθοντικών χρόνων -ω, -εις, -ει κ.τ.λ.].

Λειτουργία

Ο **μη συνοπτικός/εξακολουθητικός μελλοντικός χρόνος** δηλώνει:

- μία ενέργεια ή κατάσταση ως γεγονός που **θα επαναλαμβάνεται σε τακτά χρονικά διαστήματα στο μέλλον**: π.χ. **Θα ταξιδεύουμε** στη Ρόδο κάθε καλοκαίρι/Σαββατοκύριακο. **Θα πίνει** το φάρμακό του κάθε μεσημέρι και βράδυ.
- μία ενέργεια ή κατάσταση που **θα πραγματοποιηθεί στο μέλλον και θα έχει ορισμένη ή αόριστη διάρκεια**: π.χ. **Θα μένουμε** στην Κομοτηνή από εδώ και στο εξής/μέχρι να γυρίσει το παιδί από τις σπουδές του.
- μία πιθανή κατάσταση: π.χ. **Θα κοιμούνται** τώρα, τηλεφώνησέ τους μετά τις 5 μ.μ.

Συνοπτικός μέλλοντας

Σχηματισμός

Ο **συνοπτικός μελλοντικός χρόνος** σχηματίζεται περιφραστικά από το μόριο *θα* και τον ρηματικό τύπο που αποτελείται από το συνοπτικό θέμα (χασ-) και τα κλιτικά μορφήματα των μη παρελθοντικών χρόνων (-ω, -εις, -ει κ.τ.λ.).

Λειτουργία

Ο **συνοπτικός μελλοντικός χρόνος** χρησιμοποιείται για να δηλώσει:

- ενέργεια ή κατάσταση που **θα συμβεί και θα ολοκληρωθεί σε κάποια μελλοντική στιγμή** (πρόθεση πραγματοποίησης συγκεκριμένης πράξης/δράσης/παρουσίαση μελλοντικών ενεργειών/δράσεων/μελλοντικού «σεναρίου»): π.χ. **Θα σε ενημερώσω** μόλις μάθω νεότερα.
- **οδηγίες**: π.χ. **Θα προχωρήσετε** πενήντα μέτρα κι έπειτα **θα φτάσετε** στον προορισμό σας.
- **ευγενική παράκληση**: π.χ. **Θα μιλήσετε** λίγο πιο δυνατά, παρακαλώ;
- **γεγονότα που συνέβησαν στο παρελθόν** (συνήθως, σε αφηγηματικά κείμενα, τα γεγονότα αυτά συμβαίνουν μετά από κάποια άλλα γεγονότα και, επομένως, ο συνοπτικός μέλλοντας σε αφηγήσεις δηλώνει το υστερόχρονο στο παρελθόν): π.χ. Ο κεντρικός ήρωας του έργου **θα συναντήσει** νέους ανθρώπους και **θα περάσει** μέσα από πολλές δοκιμασίες. Στο τέλος όμως **θα επιστρέψει** στην οικογένειά του και **θα βγει** νικητής.
- ενέργεια ή κατάσταση που **θα επαναληφθεί σε μη τακτά διαστήματα στο μέλλον**: π.χ. Το καλοκαίρι **θα πάω** στο χωριό μου μία εβδομάδα τον Ιούλιο και ένα δεκαπενθήμερο τον Αύγουστο.

Συντελεσμένος παροντικός

Σχηματισμός

Ο **συντελεσμένος παροντικός χρόνος** σχηματίζεται περιφραστικά από το βοηθητικό ρήμα *έχω* και τον μη παρεμφατικό ρηματικό τύπο *χάσει*.

Λειτουργία

Ο **συντελεσμένος παροντικός χρόνος** αναφέρεται σε:

- **μία ενέργεια που συνέβη στο παρελθόν**, της οποίας τα **αποτελέσματα** ή η **εμπειρία** ισχύουν ή είναι ορατά και στο παρόν: π.χ. **Έχω δώσει** εξετάσεις και περιμένω τους βαθμούς.
- **γεγονότα που συνέβησαν στο παρελθόν** (συνήθως, σε αφηγηματικά κείμενα, η παρουσίαση γεγονότων είναι περισσότερο παραστατική από αυτή που γίνεται με ρήματα σε συνοπτικό παρελθοντικό, καθώς συνδέεται έμμεσα με το παρόν του αναγνώστη/ακροατή): π.χ. Αποφασίσαμε, τότε, να μελετήσουμε. **Έχουμε κατεβάσει** λοιπόν τα βιβλία...

Ορισμένες φορές, ο **συντελεσμένος παροντικός** μπορεί να αντικατασταθεί από τον συνοπτικό **παρελθοντικό** (π.χ. Τόσα χρόνια στα γήπεδα **είδαν/έχουν δει** πολλά τα μάτια μου). Ωστόσο, σε κάποιες περιπτώσεις ο συντελεσμένος παροντικός δείχνει μεγαλύτερη χρονική απόσταση στο παρελθόν: π.χ. **Έδωσα/Έχω δώσει** εξετάσεις και περιμένω τους βαθμούς.

Επίσης, ενώ ρηματικές φράσεις με ρήμα-κεφαλή σε **συνοπτικό παρελθοντικό** δέχονται προσδιορισμούς με σημασιολογικό ρόλο τη δήλωση του χρονικού σημείου, αντίστοιχες φράσεις με κεφαλή **συντελεσμένο παροντικό** δεν δέχονται τέτοιους προσδιορισμούς αλλά προσδιορισμούς που δηλώνουν χρονικό διάστημα: π.χ. **Ήρδα** στο σπίτι **χδες/Έχω έρδει** στο σπίτι από χδες.

Συντελεσμένος παρελθοντικός

Σχηματισμός

Ο **συντελεσμένος παρελθοντικός χρόνος** σχηματίζεται περιφραστικά από το βοηθητικό ρήμα **είχα** και τον μη παρεμφατικό ρηματικό τύπο (χάσει).

Λειτουργία

Ο συντελεσμένος παρελθοντικός χρόνος χρησιμοποιείται για να τοποθετήσει:

- **μια ενέργεια ή κατάσταση πριν** από κάποια άλλη που συνέβη στο **παρελθόν** (**προτερόχρονο στο παρελθόν**): π.χ. Όταν χτύπησε το κουδούνι μας, **είχα** ήδη **ετοιμαστεί**.
- **μια ενέργεια ή κατάσταση** που συνέβη σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή στο παρελθόν (κάποιες φορές, τίθεται στη θέση του συνοπτικού παρελθοντικού): π.χ. Χδες **είχαμε πάει** στο σπίτι του Νίκου για ταινία.

Συντελεσμένος μέλλοντας

Σχηματισμός

Ο **συντελεσμένος μελλοντικός χρόνος** σχηματίζεται περιφραστικά από το μόριο **θα** και τον **συντελεσμένο παροντικό χρόνο** **έχω χάσει**.

Λειτουργία

Ο **συντελεσμένος μελλοντικός χρόνος** τοποθετεί μια **ενέργεια ή κατάσταση** πριν από κάποια άλλη που θα συμβεί στο **μέλλον** (**προτερόχρονο στο μέλλον**): π.χ. Θα **έχω ετοιμάσει** τα πάντα μέχρι να έρδει.

Ρηματική όψη

Πρόκειται για **ρηματική κατηγορία** η οποία αφορά την παρουσίαση από τον ομιλητή της ενέργειας του ρήματος ως προς τη χρονική της διάρκεια, την ολοκλήρωση ή την επανάληψή της, μέσω συγκεκριμένων **γραμματικών μορφημάτων των ρηματικών τύπων**. Για παράδειγμα:

Χδες **ζωγράφιζα** έναν πίνακα.

Χδες **ζωγράφισα** έναν πίνακα.

Έχω ζωγραφίσει δύο πίνακες ως τώρα.

Στο πρώτο παράδειγμα, η ρηματική ενέργεια παρουσιάζεται ως προς την **εξέλιξή** της, δηλαδή, χωρίς να γίνεται αναφορά για το πότε και αν ολοκληρώθηκε: στην περίπτωση αυτή, χρησιμοποιείται το **μη συνοπτικό/εξακολουθητικό θέμα** στον παρελθοντικό χρόνο (ζωγραφίζ-), ώστε να δηλωθεί η **μη συνοπτική/εξακολουθητική όψη** του ρήματος.

Αντίθετα, στο δεύτερο παράδειγμα, η ρηματική ενέργεια παρουσιάζεται **συνοπτικά**, δηλαδή, ως ενιαίο και ολοκληρωμένο γεγονός: στην περίπτωση αυτή, χρησιμοποιείται το συνοπτικό θέμα του **συνοπτικού παρελθοντικού χρόνου** (ζωγραφισ-), ώστε να δηλωθεί η **συνοπτική όψη** του ρήματος.

Στο τρίτο παράδειγμα, η ρηματική ενέργεια παρουσιάζεται ως **ολοκληρωμένη/συντελεσμένη** σε κάποια χρονική στιγμή. Για να δηλωθεί η **συντελεσμένη όψη** του ρήματος, χρησιμοποιείται το βοηθητικό ρήμα **έχω** και ο μη παρεμφατικός τύπος **ζωγραφίσει**.

Η διαφορά μεταξύ των δύο ρηματικών τύπων δεν είναι ως προς τη διάρκεια της ενέργειας της κατασκευής του πίνακα, όπως φαίνεται από τα ακόλουθα παραδείγματα, αλλά ως προς την παρουσίαση της ενέργειας ως τελειωμένης ή της απουσίας κάθε αναφοράς για την ολοκλήρωσή της: π.χ. Χθες **ζωγράφιζα** έναν πίνακα πέντε ώρες. Χθες **ζωγράφισα** έναν πίνακα σε πέντε ώρες.

Σε παλαιότερες γραμματικές της νέας και της αρχαίας ελληνικής γλώσσας η **συνοπτική ρηματική όψη** αναφέρεται ως στιγμιαία, ενώ σε άλλες ως **τέλεια** (σε αντίθεση με τη **μη συνοπτική** που αναφέρεται ως ατελής).

Ωστόσο, ο χαρακτηρισμός της ενέργειας του ρήματος ως στιγμιαίας ή διαρκούς (**ποιόν ενεργείας**) γίνεται με κριτήρια σημασιολογικά, δηλαδή τη σημασία κάθε ρήματος, και όχι μορφολογικά (δηλαδή, συγκεκριμένα γραμματικά μορφήματα): π.χ. τα ρήματα *βρίσκω*, *ξυπνάω* είναι στιγμιαία, βάσει της σημασίας τους, σε αντίθεση με τα διαρκή ρήματα *ψάχνω*, *κοιμάμαι*. Επίσης, με βάση τη σημασία τους, η διάρκεια της ενέργειας κάποιων ρημάτων (δηλαδή, ο σχετικός χρόνος ολοκλήρωσης της ρηματικής ενέργειας) είναι σαφέστερη σε σύγκριση με άλλα ρήματα: Ο ξυλουργός **κατασκευάζει** ένα τραπέζι (είναι σχετικά σαφέστερος ο χρόνος ολοκλήρωσης της κατασκευής, μόλις τελειώσει το τραπέζι)/**Θα** σας **επισκεφτούμε** στη γιορτή του παιδιού (δεν είναι ξεκάθαρος ο χρόνος της επίσκεψης).

Περιορισμοί στην επιλογή ρηματικής όψης

Ρήματα σε **μη συνοπτική ρηματική όψη** υποχρεωτικά συμπληρώνουν το νόημα ρημάτων που δηλώνουν:

- έναρξη, λήξη ή εξέλιξη μιας ενέργειας ή κατάστασης (π.χ. αρχίζω, ξεκινάω, συνεχίζω, παύω, σταματάω κ.ά.): π.χ. Μόλις ξεκίνησα **να μιλάω**, χτύπησε το τηλέφωνο.
- αίσθηση (π.χ. βλέπω, ακούω κ.ά.). π.χ. Ακούω τον Γιώργο **να τραγουδάει** και δεν θέλω να σταματήσει!

Ρήματα σε **συνοπτική όψη** υποχρεωτικά συμπληρώνουν το νόημα ρημάτων που δηλώνουν ότι μια ενέργεια ή κατάσταση πλησιάζει στο τέλος της (π.χ. κοντεύω, πλησιάζω κ.ά.): π.χ. Το τρένο κοντεύει **να φτάσει** στον προορισμό του.

Φωνή

Οι φωνές των ρημάτων είναι δύο:

- Η **ενεργητική** (χάν-ω, γενν-ώ)
- Η **παθητική** (χάν-ομαι, γενν-ιέμαι, στερ-ούμαι)

Ορισμένα ρήματα σχηματίζουν και τις δύο **φωνές** (χάνω, χάνομαι), ενώ άλλα μόνο μία **φωνή** (φεύγω, έρχομαι).

Εγκλίσεις

Πρόκειται για μορφολογικούς τύπους του ρήματος, δηλαδή, τύπους με συγκεκριμένα καταληκτικά επιθήματα, οι οποίοι χρησιμοποιούνται για τη δήλωση τροπικότητας, δηλαδή, βεβαιότητας, πιθανότητας, δυνατότητας/πρόδεσης, εντολών, προτροπών, παρακλήσεων, ευχών κ.λπ.

Οι εγκλίσεις είναι οι εξής: η οριστική, η υποτακτική, η προστακτική, η πιθανολογική και η υποθετική.

Οριστική

Σχηματισμός οριστικής

Η οριστική έγκλιση ως προς τη μορφολογία της (τη μορφή της) ταυτίζεται με τον μη συνοπτικό και τον συντελεσμένο παροντικό, τον μη συνοπτικό, τον συνοπτικό και τον συντελεσμένο παρελθοντικό, τον μη συνοπτικό, τον συνοπτικό και τον συντελεσμένο μελλοντικό. Στις αρνητικές προτάσεις τα ρήματα οριστικής έγκλισης συνεμφανίζονται με το μόριο *δεν*.

Λειτουργία οριστικής

Δηλώνει τη βεβαιότητα του ομιλητή για την ενέργεια/κατάσταση που δηλώνει ο ρηματικός τύπος.

Υποτακτική**Σχηματισμός υποτακτικής**

Η υποτακτική έγκλιση ως προς τη μορφολογία της (τη μορφή της) σχηματίζεται από τα μόρια *να* ή *ας* και τους τύπους της οριστικής σε όλες τις χρονικές βαθμίδες και τις ρηματικές όψεις. Στις αρνητικές προτάσεις τα ρήματα υποτακτικής έγκλισης συνεμφανίζονται με το μόριο *μη/μην*.

Λειτουργία υποτακτικής

Δηλώνει στις ανεξάρτητες προτάσεις διαταγή, εντολή, προτροπή, συμβουλή, παράκληση, ευχή (μελλοντική χρονική βαθμίδα).

Προστακτική**Σχηματισμός προστακτικής**

Η προστακτική έγκλιση ως προς τη μορφολογία της (τη μορφή της) σχηματίζεται:

- στην ενεργητική φωνή της α΄ ρηματικής κλίσης από το μη συνοπτικό θέμα και τα καταληκτικά μορφήματα -ε (β΄ ενικό)/-τε (β΄ πληθυντικό): π.χ. τρέχε/τρέχετε, λέγε/λέγετε·
- στην ενεργητική φωνή της β΄ ρηματικής κλίσης από το μη συνοπτικό θέμα και τα καταληκτικά μορφήματα -α (β΄ ενικό)/-άτε (β΄ πληθυντικό): π.χ. μίλα/μιλάτε, αγαπά/αγαπάτε·
- στην ενεργητική φωνή της α΄ ρηματικής κλίσης από το συνοπτικό θέμα και τα καταληκτικά μορφήματα -ε (β΄ ενικό)/-ετε (β΄ πληθυντικό): π.χ. τρέξε/τρέξτε, δώσε/δώστε·
- στην παθητική φωνή της α΄/β΄ ρηματικής κλίσης από το συνοπτικό θέμα και τα καταληκτικά μορφήματα -ου (β΄ ενικό)/-είτε (β΄ πληθυντικό): π.χ. λούσου/λουστείτε, ντύσου/ντυθείτε.

Λειτουργία προστακτικής

Δηλώνει στις ανεξάρτητες προτάσεις διαταγή, εντολή, προτροπή, συμβουλή, παράκληση.

Πιθανολογική**Σχηματισμός πιθανολογικής**

Η πιθανολογική έγκλιση ως προς τη μορφολογία της (τη μορφή της) σχηματίζεται από το μόριο *θα* και τους τύπους της οριστικής στην παροντική χρονική βαθμίδα και στη συνοπτική όψη της παρελθοντικής βαθμίδας (π.χ. *Θα τρέχει στα μαγαζιά αυτός τώρα και γι' αυτό δεν μας ειδοποίησε/Θα έτρεξε αλλά δεν θα πρόλαβε*). Στις αρνητικές προτάσεις τα ρήματα πιθανολογικής έγκλισης συνεμφανίζονται με το μόριο *δεν*.

Λειτουργία πιθανολογικής

Δηλώνει την πιθανότητα πραγματοποίησης ενός γεγονότος σε όλες τις βαθμίδες.

Υποθετική**Σχηματισμός υποθετικής**

Η υποθετική έγκλιση ως προς τη μορφολογία της (τη μορφή της) σχηματίζεται από το μόριο *θα* και τους τύπους της οριστικής του μη συνοπτικού και του συντελεσμένου παρελθοντικού (π.χ. *θα έλυνα, θα είχα λύσει*).

Στις αρνητικές προτάσεις τα ρήματα υποθετικής έγκλισης συνεμφανίζονται με το μόριο *δεν*.

Λειτουργία υποθετικής

Δηλώνει υποθετικές ή μη πραγματικές καταστάσεις.

Διάδεση

Η **διάδεση των ρημάτων** έχει σχέση με τον σημασιολογικό ρόλο της ΟΦ-υποκειμένου της ΡΦ όπου ανήκει κάθε ρήμα. Οι **διαδέσεις** είναι τέσσερις:

- **Ενεργητική διάδεση** (το υποκείμενο της ΡΦ έχει τον σημασιολογικό ρόλο του **δράστη**): π.χ. Ο Νίκος **χορεύει** υπέροχα.
- **Παθητική διάδεση** (το υποκείμενο της ΡΦ έχει τον σημασιολογικό ρόλο του **δέκτη** ή του **πάσχο-ντος**): π.χ. Ο μαθητής **χτυπήθηκε** από μία μπάλα στο προαύλιο.
- **Μέση διάδεση** (δηλώνει **αυτοπάθεια**, καθώς το υποκείμενο της ΡΦ ενεργεί και η ενέργεια επιστρέφει σ' αυτό, με άλλα λόγια, έχει τον σημασιολογικό ρόλο του **δράστη** και του **δέκτη** ταυτόχρονα): π.χ. **Λούζεται** τώρα η Μαρία. Δεν μπορεί να έρδει.
- **Ουδέτερη διάδεση** (το υποκείμενο της ΡΦ βρίσκεται σε μια κατάσταση, δηλαδή, έχει τον σημασιολογικό ρόλο του **βιώνοντος**): π.χ. **Κοιμάται** εδώ και δύο ώρες.

Η **διάδεση** δεν ταυτίζεται με τη **φωνή** των ρημάτων. Για να καταλάβουμε τη **διάδεση** του ρήματος, εξετάζουμε τον σημασιολογικό ρόλο του Υποκειμένου της ΡΦ όπου ανήκει. Για να καταλάβουμε τη **φωνή** του ρήματος, εντοπίζουμε την κατάληξή του (-ω, -ομαι, -ώ, -ιέμαι, -ούμαι).

Για παράδειγμα, ένα ρήμα μπορεί να είναι σε **ενεργητική φωνή** αλλά να έχει **παθητική διάδεση**: π.χ. **Πάγωσα** από το κρύο.

Αποθετικά ρήματα

Τα **ρήματα** που σχηματίζουν μόνο παθητική φωνή αλλά έχουν ενεργητική διάδεση ονομάζονται **αποθετικά**. Ορισμένα από αυτά είναι μεταβατικά, δηλαδή, δέχονται συμπλήρωμα (π.χ. **Δεν σέβεται** τους κανόνες), ενώ άλλα είναι αμετάβατα (π.χ. **Έρχεται** η Κωνσταντίνα σε λίγο).

Αναιτιατικά ρήματα

Είναι τα **ρήματα** που σχηματίζουν αποκλειστικά τύπους ενεργητικής φωνής, οι οποίοι χρησιμοποιούνται και στην ενεργητική και στην παθητική διάδεση: π.χ. Ο μπαμπάς **άναψε** το φως/Το φως **άναψε**, Ο μάγειρας **έλιωσε** το βούτυρο/Το βούτυρο **έλιωσε**, Η σόμπα **ξέστανε** το δωμάτιο/Το δωμάτιο **ξέστανε**, Τα μέλη της υπηρεσίας καθαριότητας **γυάλισαν** το πάτωμα/Το πάτωμα **γυάλισε**, Ο καπετάνιος **βούλιαξε** το πλοίο/Το πλοίο **βούλιαξε**.

Λόγια ποικιλία ρημάτων

Η **ελληνική γλώσσα** από τον πρώτο μεταχριστιανικό αιώνα μέχρι και πριν από κάποιες δεκαετίες είχε δύο γλωσσικές ποικιλίες, όχι γεωγραφικές διαλέκτους, αλλά κοινωνικές: τη δημόδη ποικιλία, την οποία χρησιμοποιούσαν οι άνθρωποι στην καθημερινή τους επικοινωνία, και την αρχαϊζουσα, την οποία χρησιμοποιούσαν στον γραπτό, κυρίως, λόγο διοικητικούς, εκκλησιαστικούς και εκπαιδευτικούς φορείς. Αποτέλεσμα αυτής της διάκρισης είναι κάποιοι τύποι της **σύγχρονης ελληνικής γλώσσας** να σχηματίζονται με βάση τη λόγια/αρχαϊζουσα ποικιλία και όχι τη δημόδη. Αυτοί οι τύποι είναι δυνατό να αποτελούν μοναδικούς τύπους για τη δήλωση συγκεκριμένων χρόνων ή όψης κάποιων ρημάτων ή να χρησιμοποιούνται εναλλακτικά με τύπους που σχηματίζονται βάσει του δομικού συστήματος της επίσημης ποικιλίας της **σύγχρονης ελληνικής γλώσσας**.

Κάποιοι τύποι ρημάτων της **νέας ελληνικής** σχηματίζονται και κλίνονται σύμφωνα με τις λόγιες ποικιλίες της **ελληνικής γλώσσας**. Τέτοιου είδους ρήματα είναι:

- τα ρήματα **ίσταμαι, τίδεμαι, ίπταμαι, δύναμαι**, ρήματα παράγωγα από αυτά με προδήματα - προδέσεις της αρχαίας ελληνικής γλώσσας (π.χ. **καθίσταμαι, ενίσταμαι, εξίσταμαι, συνίσταμαι, προϊίσταμαι, καθίσταμαι, διίσταμαι, μεδίσταμαι, παρίσταμαι, αφίσταμαι, υφίσταμαι, εκτίδεμαι, επιτίδεμαι, συντίδεμαι, προτίδεμαι, προστίδεμαι, ανατίδεμαι, κατατίδεμαι, διατίδεμαι, μετατίδεμαι, παρατίδεμαι, αντιτίδεμαι, υποτίδεμαι, συγκατατίδεμαι, υπερίπταμαι**), παράγωγα ρήματα από τα αρχαιοελληνικά ρήματα **-ιέμαι, -κάδημαι, -κείμαι** (π.χ. **επαφίεμαι, παρακάδημαι, διάκειμαι, επίκειμαι, υπόκειμαι, πρόσκειμαι, πρόκειμαι, αντίκειμαι, υπέρκειμαι, εναπόκειμαι**).

Τα ρήματα αυτά χρησιμοποιούνται συνήθως στον παροντικό και στον μη συνοπτικό εξακολουθητικό παρελθοντικό με τις εξής καταλήξεις:

Παροντικός		Εξακολουθητικός παρελθοντικός	
-μαι	-μεθα	-μην	-μεθα
-σαι	-σθε	-σο	-σθε
-ται	-νται	-το	-ντο

- ρήματα σε -ώ/-ούμαι, π.χ. πληρώ, δικαιούμαι, υποχρεούμαι, ισούμαι (τα ρήματα αυτά απαντούν και με κατάληξη -ώνω/-ώνομαι):

Παροντικός

-ώ	-ούμε	-ούμαι	-ούμεθα
-οίς	-ούτε / -είτε	-ούσαι	-ούσθε
-οί	-ούν	-ούται	-ούνται

- ρήματα σε -ώμαι, όπως εγγυώμαι, εξαρτώμαι, συναρτώμαι, διερωτώμαι, εξαπατώμαι, καταχρώμαι, καυχώμαι, θρυχώμαι, τιμώμαι, αναρριχώμαι κ.ά. με τα ακόλουθα κλιτικά μορφήματα στον **παροντικό**:

Παροντικός

-ώμαι	-ώμεθα
-άσαι	-άσθε
-άται	-ώνται

- συγκεκριμένες δομές ή τύποι κάποιων ρημάτων σχηματίζονται και κλίνονται σύμφωνα με τη λόγια κλίση: π.χ. παράγωγα των ρημάτων -άγομαι, -λαμβάνομαι, -πλέκομαι, -ρήγνυμαι, -σπείρομαι, -στέλλομαι, -τρέπομαι με προδήματα-αρχαίες προδέσεις στον παθητικό συνοπτικό παρελθοντικό χρόνο και, συνήθως, στο γ' πρόσωπο (απήχθησαν, εισήχθη, προσήχθησαν, προήχθη, παρήχθη, συνελήφθη, συνελήφθησαν, εξελήφθησαν, συνεπλάκησαν, εξερράγη, διερράγη, διεσπάρησαν, ανεστάλη, απεστάλη, διεστάλη, κατεστάλη, συνεστάλη, εξετράπη, επετράπη)· μεμονωμένοι τύποι ρημάτων στον παθητικό συνοπτικό παρελθοντικό χρόνο και, συνήθως, στο γ' πρόσωπο (εκλάπησαν)·
- επίσης, κάποια ρήματα της 6' υποκατηγορίας του παθητικού μη συνοπτικού παρελθοντικού χρόνου παράλληλα με τον τύπο σε -ούνταν σχηματίζουν τύπους του γ' ενικού προσώπου σύμφωνα με τη λόγια ποικιλία (εστερείτο, εκαλείτο).

Ρηματικοί τύποι

Εκτός από τους **παρεμφατικούς τύπους** του **ρήματος**, δηλαδή, αυτούς που χαρακτηρίζονται από δήλωση χρόνου και προσώπου, υπάρχουν και οι **μη παρεμφατικοί τύποι**, οι οποίοι δεν δηλώνουν χρόνο ή πρόσωπο:

- το **γερούνδιο**, το οποίο είναι άκλιτος ρηματικός τύπος και, όπως κάθε άλλος ρηματικός τύπος, μπορεί να είναι **κεφαλή ρηματικής φράσης**, αλλά, παράλληλα, ως προς τις συντακτικές του σχέσεις και τον σημασιολογικό του ρόλο ταυτίζεται με τις αντίστοιχες των επιρρηματικών φράσεων, δηλαδή, μπορεί να είναι **προσδιορισμός ΡΦ με κεφαλή ρήμα** και να δηλώνει **χρόνο, τρόπο, αιτία, αποτέλεσμα, προϋπόθεση**: *Περνώντας από την οδό όπου είναι το σπίτι της Μαρίας, συνάντησε τον σύζυγό της, Μη μπορώντας να αντέξει τα βόσκανα*, αρρώστησε βαριά.

Στις γραμματικές της αρχαίας ελληνικής γλώσσας όσο και σε παλαιότερες γραμματικές της νέας ελληνικής, το **γερούνδιο** χαρακτηρίζεται **ενεργητική μετοχή**: σε σχέση με το γερούνδιο άλλων γλωσσών, που διδάσκονται στο σχολείο οι μαθητές (π.χ. της αγγλικής), το γερούνδιο στην ελληνική δεν διαθέτει ονοματικές συντακτικές λειτουργίες (π.χ. υποκείμενο) αλλά μόνο **επιρρηματικές**.

- η **μετοχή** αποτελεί ρηματικό τύπο, καθώς σχηματίζεται από το μη συνοπτικό θέμα (**μετοχή παθητικού παροντικού**) και το συνοπτικό θέμα (**μετοχή παροντικού συντελεσμένου**), και, ταυτόχρονα, επιθετικό τύπο, καθώς έχει τρία γένη και σχηματίζεται και από τα παραγωγικά επιθήματα **-όμενος-η-ο/-ούμενος-η-ο** (**μετοχή παθητικού παροντικού**) και **-μένος-η-ο** (**μετοχή παροντικού συντελεσμένου**): π.χ. κλιματιζόμενος-η-ο, περιστρεφόμενος-η-ο, αθλούμενος-η-ο, δροσιζόμενος-η-ο, δρεμμένος-η-ο, στραμμένος-η-ο. Η **μετοχή** χαρακτηρίζεται τόσο από τις **συντακτικές σχέσεις** και τους **σημασιολογικούς ρόλους** των επιθέτων όσο και από αυτούς του γερουνδίου.

Όνομα

Τα **ονόματα** είναι λέξεις που δηλώνουν πρόσωπα, ζώα, πράγματα, ενέργειες, καταστάσεις, ιδιότητες.

Τα ονόματα διακρίνονται σε:

- κύρια ονόματα**: πρόκειται για ονόματα ανθρώπων, ζώων, χρονικών περιόδων (ημερών, μηνών, εορτών), γεωγραφικών/γεωφυσικών οντοτήτων (βουνών, θαλασσών, ποταμών, πόλεων, νησιών) αντικειμένων/χώ-

ρων (κτηρίων, πλοίων, καταστημάτων, έργων τέχνης) κ.ά., τα οποία θεωρούνται μοναδικά και γράφονται με κεφαλαίο γράμμα (π.χ. Νίκος, Θεσσαλονίκη, Σάββατο, Ιούνιος, Χριστούγεννα).

- **κοινά/προσηγορικά**, τα οποία περιλαμβάνουν όλα τα υπόλοιπα ονόματα εκτός από τα κύρια.

Τα κοινά ονόματα χωρίζονται σε:

- **συγκεκριμένα**, τα οποία γίνονται αντιληπτά με τις αισθήσεις μας (είναι τα ονόματα που δηλώνουν πρόσωπα, ζώα ή πράγματα): στα συγκεκριμένα εντάσσονται και τα **περιληπτικά ονόματα**, που περιλαμβάνουν σύνολα προσώπων, ζώων, αντικειμένων (π.χ. η ομάδα, το κοπάδι, το καραβάνι, το συγγενολόι, το παιδομάνι): τα **συγκεκριμένα ονόματα** είναι δυνατό να είναι:
 - » **μετρήσιμα** δηλαδή, να δέχονται αριθμητικό προσδιορισμό (π.χ. δύο παιδιά, τρία ποδήλατα) ή
 - » **μη μετρήσιμα**, δηλαδή, να μη δέχονται αριθμητικό προσδιορισμό (π.χ. εκφράσεις, όπως πέντε αλεύρια, τρεις ζάχαρες, τρία νερά δεν εμφανίζονται στον λόγο, εκτός αν γίνεται αναφορά σε πακέτα ή ποτήρια).
- **αφηρημένα**, τα οποία περιλαμβάνουν τα **ονόματα** που δηλώνουν έννοιες, ενέργειες, καταστάσεις, ιδιότητες (π.χ. η δικαιοσύνη, η ελευθερία, η διόρθωση, η δημοκρατία). Τα **αφηρημένα ονόματα** είναι πάντα **μη μετρήσιμα**, καθώς δεν είναι δυνατό να έχουν αριθμητικό προσδιορισμό, αλλά μπορούν να χωριστούν σε:
 - » **διαβαθμίσιμα**, τα οποία δέχονται ποσοτικό προσδιορισμό (π.χ. Πολύ κρύο έχει σήμερα).
 - » **μη διαβαθμίσιμα**, τα οποία δεν δέχονται ποσοτικό προσδιορισμό (π.χ. Δεν μπορώ να βρω την αιτία της συμπεριφοράς του).

Οι υποκατηγορίες της κλίσης των ονομάτων

Με βάση την **κλίση** τους (και τα **κλιτικά μορφήματα** των ονοματικών τύπων), τα ονόματα διακρίνονται σε:

- **δικατάληκτα**: σε αυτήν την υποκατηγορία συμπεριλαμβάνονται όσα ονόματα έχουν δύο διαφορετικά καταληκτικά/κλιτικά μορφήματα στις πτώσεις κάθε αριθμού: π.χ. ο ταμί-ας (ονομαστική), του ταμί-α (γενική), τον ταμί-α (αιτιατική).
- **τρικατάληκτα**: είναι όσα ονόματα έχουν τρεις διαφορετικές καταλήξεις στις πτώσεις κάθε αριθμού: π.χ. ο άνθρωπ-ος (ονομαστική), του ανθρώπ-ου (γενική), τον άνθρωπ-ο (αιτιατική).

Τα δικατάληκτα ονόματα χωρίζονται επιπλέον σε:

- **ισοσύλλαβα**, όταν έχουν ίδιο αριθμό συλλαβών σε όλες τις πτώσεις: π.χ. φωνή, θάλασσα, άντρας.
- **ανισοσύλλαβα**, όταν ορισμένες πτώσεις έχουν μία συλλαβή παραπάνω από τις υπόλοιπες: π.χ. ψαράς, αλεπού, φούρναρης, γιαγιά.

Ονόματα												
Δικατάληκτα												Τρικατάληκτα
Αρσενικά			Θηλυκά			Αρσενικά			Θηλυκά			Ουδέτερα
-ας	-ης	-ς	-αθ	-ηθ	-θ	-έας	-ηθ	-ο	-θ	-ος	-α/-ο/-ας	-ος
-αθ	-ηθ	-θ	-ας	-ης	-ς	-έαθ	-ης	-ου	-ού	-ους	-ατος	-ου
-αθ	-ηθ	-θ	-αθ	-ηθ	-θ	-έαθ	-ηθ	-ο	-θ	-ος	-α/-ο/-ας	-ο
-ες	-ες	-δες	-ες	-ες	-δες	-είς	-εις	-α	-ά	-η	-ατα	-οι
-ων	-ών	-δων	-ων	-ών	-δων	-έων	-εων	-ων	-ών	-ων	-άτων	-ων
-ες	-ες	-δες	-ες	-ες	-δες	-είς	-εις	-α	-ά	-η	-ατα	-ους

Παρατηρήσεις στην κλίση των ονομάτων:

- τα **αρσενικά δικατάληκτα** σε **-ας** με κλιτικά μορφήματα ονομαστικής ενικού τα **-ίας** (π.χ. επαγγελματίας, λοχίας τραυματίας, ταμίας) και **-ίστας** (π.χ. τουρίστας, πιανίστας), όπως και τα **ισοσύλλαβα άντρας, μήνας**, στη **γενική πληθυντικού** τονίζονται στη **λήγουσα** (αντρών, μηνών, επαγγελματιών, τραυματιών, τουριστών): τα υπόλοιπα τονίζονται στην **παραλήγουσα**.
- τα **ισοσύλλαβα θηλυκά δικατάληκτα** σε **-α** (π.χ. θάλασσα, αίδουσα, αξία, γυναίκα, δουλειά) στη **γενική πληθυντικού** τονίζονται στη **λήγουσα** (των θαλασσών, των αιδουσών, των αξιών, των γυναικών, των δουλειών): αντίθετα, όσα λήγουν σε **-άδα, -ίνα, -ίδα, -όνα, -τητα**, στη **γενική πληθυντικού** τονίζονται στην **παραλήγουσα** (πεδιάδων, ταχυτήτων, πραγματικοτήτων, πατρίδων, ακτίνων, ασπίδων, εικόνων), με πιθανή εξαίρεση κάποιες δάνειες λέξεις (π.χ. κουρτίνα, καντίνα).
- ορισμένα **ουδέτερα ονόματα** σε **-ο** κρατούν σε **όλες τις πτώσεις αμετακίνητο** τον τόνο της **ονομαστικής του ενικού**: πρόκειται για **παράγωγα ονόματα** με τα **επιδήματα -δικο, -ρικο, -πουλο** (π.χ. βεν-

ζινάδικου, ψιλκατζίδικου, εικοσάρικου, βασιλόπουλου), **σύνδετα ονόματα** με **β' συνθετικό** τα **-άμπελο, -βότανο, -βουνο, -κάλυδο, -κάραβο, -κόμματο, -λίβαδο, -λούλουδο, -μετρο, -νερο, -πανο, -πήγαδο, -σκυλο, -σπιτο, -χορτο, -χώραφο**, όπως και ονόματα που εμφανίζονται κυρίως σε κείμενα **ανεπίσημου/λαϊκού ύφους** (π.χ. κάρβουνο, κόκκαλο, λάχανο, μάγουλο, μανάβικο, πόμολο, ροδάκινο, σίδερο, τσίπουρο)· αντίθετα ονόματα που εμφανίζονται σε κείμενα **επίσημου ύφους** (π.χ. πανεπιστήμιο) ή είναι **παράγωγα/σύνδετα με επίδημα/β' συνθετικό** τα **-βούλιο, -δρόμιο, -πώλιο, -τήριο, -ύλλιο** κ.ά. κατεβάζουν στη **γενική** και των δύο αριθμών τον **τόνο** στην **παραλήγουσα**.

- Ορισμένα **τρικατάληκτα ονόματα** που τονίζονται στην **ονομαστική ενικού** στην **προπαραλήγουσα**, όπως ο **άνθρωπος**, μετακινούν τον **τόνο** στην **παραλήγουσα** στη **γενική ενικού** και στη **γενική και αιτιατική πληθυντικού** (του ανθρώπου, των ανθρώπων, τους ανθρώπους): τα **ονόματα** αυτά εμφανίζονται συνήθως σε κείμενα **επίσημου/τυπικού ύφους** (π.χ. άνθρωπος, άγγελος, σίδηρος, επίτροπος)· ωστόσο, **ονόματα** που εμφανίζονται σε κείμενα **λαϊκού/καθημερινού ύφους** (π.χ. γάιδαρος) ή **σύνδετα με β' συνθετικό** τα **-δρομος, -κηπος, -λακκος, -λοφος, -μυλος, -σακκος, -τοπος** (π.χ. αμμόλοφος, ανεμόμυλος, ασβεστόλακκος, καρόδρομος, λαχανόκηπος κ.ά.) διατηρούν τον **τόνο** της **ονομαστικής ενικού** σε όλες τις πτώσεις.

Λόγιες ποικιλίες ονομάτων

Κάποια ονόματα σχηματίζουν τους πτωτικούς τύπους τους με βάση τις λόγιες ποικιλίες της ελληνικής γλώσσας:

Ενικός αριθμός	παιδῷ	φῶς	γεγονός	μέλλον	παν	μηδέν
	παιδούς	φωτός	γεγονότος	μέλλοντος	παντός	μηδενός
	παιδῶ	φῶς	γεγονός	μέλλον	παν	μηδέν
Πληθυντικός αριθμός		φῶτα	γεγονότα	μέλλοντα	πάντα	
		φώτων	γεγονότων	μελλόντων	πάντων	
		φῶτα	γεγονότα	μέλλοντα	πάντα	

Ονόματα κοινού γένους

Για ορισμένα **τρικατάληκτα ονόματα** που δηλώνουν συνήθως **επάγγελμα** χρησιμοποιείται ο **ίδιος τύπος** και στο **αρσενικό** και στο **θηλυκό γένος**. Διακρίνονται μόνο από το άρθρο: π.χ. ο γιατρός/η γιατρός, ο εκπαιδευτικός/η εκπαιδευτικός.

Το ίδιο παρατηρείται κατ' εξαίρεση και σε λίγα **δικατάληκτα ονόματα**: π.χ. ο μάρτυρας/η μάρτυρας, ο πολίτης/η πολίτης.

Ονόματα μόνο στον ενικό αριθμό

Σχηματίζονται συνήθως μόνο στον **ενικό αριθμό** τα:

- αφηρημένα ονόματα**: η δικαιοσύνη, η ελευθερία, η ησυχία, η ύπαιθρος κ.ά.
- κύρια**: Πέτρος, Όλυμπος, Ξάνθη, Τουρκοκρατία, Φεβρουάριος κ.ά.
- περιληπτικά**: όχλος, ναυτικό, τροχαία, συγγενολόι κ.ά.
- δηλωτικά ύλης**: σίδηρος, μόλυβδος, υδράργυρος κ.ά.
- μοναδικά αντικείμενα**: ανθρωπότητα, γη, σελήνη, οικουμένη, παράδεισος κ.ά.
- δηλωτικά επιστημών**: φυσική, χημεία, γεωλογία, γλωσσολογία.

Ονόματα μόνο στον πληθυντικό αριθμό

Κάποια **ονόματα**, κυρίως ουδέτερα, έχουν μόνο **πληθυντικό αριθμό** και δηλώνουν:

- αντικείμενα** που απαρτίζονται από δύο μέρη: κιάλια, ηνία κ.ά.
- παρατακτικά σύνδετα**: γιδοπρόβατα, πορτοπαράθυρα, μαχαιροπίρουνα κ.ά.
- χρονικές περιόδους ή τελετές**: γενέθλια, εννιάμερα, μεσάνυχτα, βαπτίσια, γηραιά, νιάτα κ.ά.
- αφηρημένα ονόματα**: συγχαρητήρια, συλλυπητήρια, χαρετίσματα κ.ά.
- περιληπτικά ονόματα**: άμφια, άπαντα, έγκατα, περίχωρα, πολεμοφόδια, πεδερικά κ.ά.
- γλώσσες**: αγγλικά, ελληνικά, γαλλικά κ.ά.
- χρήματα**: ασφάλιστρα, δίδακτρα, κόμιστρα, λεφτά, λύτρα, ρέστα κ.ά.

Άκλιτα ονόματα

Στα **άκλιτα ονόματα** ανήκουν όσα χρησιμοποιούν τον ίδιο τύπο σε όλες τις πτώσεις και των δύο αριθμών:

- δάνειες λέξεις** (μη προσαρμοσμένες στο μορφολογικό/κλιτικό σύστημα της ελληνικής γλώσσας): ο ρεπόρτερ, ο/η γιουτιούνμπερ, ο ινφλουένσερ, η πλαζ, η σεζόν, το γκαράζ, το μετρό, το τανκς κ.ά.
- γράμματα της ελληνικής αλφαβήτου**: το άλφα, το βήτα κ.λπ.

Άρθρο

Το **άρθρο** ανήκει στις κλιτές λεξικές ομάδες/κατηγορίες.

Τοποθετείται αριστερά/μπροστά από ονοματικές ή επιθετικές φράσεις. Βρίσκεται σε συμφωνία με τις κεφαλές τους ως προς το γένος, τον αριθμό και την πτώση, π.χ. Θα συναντηθούμε με **τον** Γιάννη και **τη** Μαρία σε μια πλατεία λίγο παρακάτω.

Κατηγορίες άρθρων

Υπάρχουν δύο **κατηγορίες άρθρων**: το οριστικό και το αόριστο.

Οριστικό άρθρο

Το οριστικό άρθρο κλίνεται ως εξής:

Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
ο	η	το
του	της	του
τον	τη(ν)	το
οι	οι	τα
των	των	των
τους	τις	τα

Το **οριστικό άρθρο** δηλώνει ότι το κύριο/κοινό όνομα με το οποίο συνδυάζεται:

- δηλώνει πρόσωπο/πράγμα/στοιχείο/υλικό/κατάσταση/περίοδο γνωστά στους συνομιλητές/αναγνώστες (είτε βάσει της γνώσης του κόσμου ή του θέματος που συζητούν ή επειδή προαναφέρθηκε στο κείμενο ή τη συζήτηση),
- μπορεί να είναι συγκεκριμένο/εξειδικευμένο πρόσωπο, πράγμα, κατάσταση, ενέργεια, μέλος/στοιχείο μίας γενικής κατηγορίας (ειδικευτική δήλωση): π.χ. Θέλω το βιβλίο που σου έδωσα χθες.
- μπορεί να αναφέρεται σε μια γενική κατηγορία (γενικευτική δήλωση): π.χ. Το βιβλίο είναι ο καλύτερος φίλος του ανθρώπου.

Αόριστο άρθρο

Το **αόριστο άρθρο** κλίνεται ως εξής:

Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
ένας	μία/μία	ένα
ενός	μιας/μίας	ενός
ένα(ν)	μία/μία	ένα

Το **αόριστο άρθρο** δηλώνει ότι το όνομα με το οποίο συνδυάζεται:

- δηλώνει πρόσωπο/πράγμα/κατάσταση **άγνωστα** στους συνομιλητές/αναγνώστες (καθώς εισάγεται για πρώτη φορά στο κείμενο ή τη συζήτηση),
- μπορεί να είναι **συγκεκριμένο/εξειδικευμένο** πρόσωπο, πράγμα, κατάσταση, ενέργεια, μέλος/στοιχείο μίας γενικής κατηγορίας (ειδικευτική δήλωση): π.χ. Θέλω να αγοράσω ένα βιβλίο μαγειρικής.
- μπορεί να αναφέρεται σε μια **γενική κατηγορία** (γενικευτική δήλωση): π.χ. Ένα βιβλίο μπορεί να σε βοηθήσει να πλατύνεις τους ορίζόντές σου.

Απουσία άρθρου

Το **άρθρο** απουσιάζει υποχρεωτικά, όταν:

- το όνομα ή το επίθετο με το οποίο θα μπορούσε να συνδυαστεί είναι **κεφαλή ΟΦ ή ΕπΦ κατηγορουμένου** της ΟΦ-υποκειμένου: π.χ. Ο Πέτρος είναι **ξάδερφός** μου.

[Εξαιρέση:

- » αν το **κατηγορούμενο** είναι γνωστό ή μοναδικό πρόσωπο/πράγμα/κατάσταση, το οποίο βρίσκεται σε **σχέση ισοδυναμίας** με το υποκείμενο και δεν του προσδίδει απλώς μία ιδιότητα: π.χ. Αυτός είναι ο **καθηγητής** για τον οποίο σου έλεγα,
- » προκειμένου να δοθεί μία μορφή έμφασης στο **κατηγορούμενο**, είναι δυνατό να συνοδεύεται από **αόριστο άρθρο**: π.χ. Ο κ. Παπαδόπουλος είναι ένας εξαιρετος δημοσιογράφος με πολλά χρόνια εμπειρίας σε ραδιόφωνο και τηλεόραση].
- το όνομα (κεφαλή ΟΦ) με το οποίο θα συνδυαζόταν έχει ρόλο **κλητικής προσφώνησης**: π.χ. **Γιώργο**, θα πάμε για καφέ αύριο;

Το **άρθρο** είναι δυνατό να απουσιάζει, όταν:

- το όνομα με το οποίο θα συνδυαζόταν δηλώνει πρόσωπο/πράγμα/κατάσταση **άγνωστα** (μη προαναφερθέντα) στους συνομιλητές/αναγνώστες: π.χ. Πήρε **βοηθό** στο γραφείο. Απηύδυνε **ερώτηση** στα μέλη της συνέλευσης. Έτρεξα **πέντε χιλιόμετρα**.

Στις περιπτώσεις που το όνομα δεν συνοδεύεται από αριθμητικό, θα μπορούσε να υπάρχει και **αόριστο άρθρο**.

- το όνομα με το οποίο θα μπορούσε να συνδυαστεί δηλώνει **είδος/κατηγορία/γενική κατάσταση** (και όχι γνωστό και συγκεκριμένο μέλος κατηγορίας): π.χ. Να τρώτε **φρούτα/ψάρια**. Κάνουν καλό. **Χάπια** για τον πονοκέφαλο πωλούνται και στα περίπτερα, **Φόρεσες ζακέτα** στον περίπατο; Αν έχει **πυρετό**, να πάρει αντιπυρετικό.
- το όνομα – κεφαλή ΟΦ με το οποίο θα συνδυαζόταν συμπληρώνει την πρόθεση **σαν** σε παρομοίωση: π.χ. ψηλός **σαν κυπαρίσσι**.

Επίδετο

Το **επίδετο** προσδίδει στα ονόματα ιδιότητα/ποιότητα, αξιολογικούς χαρακτηρισμούς ή τα ταξινομεί σε κατηγορίες: π.χ. Φέρε μου την **κόκκινη** τσάντα, σε παρακαλώ!, Η Νίκη είναι **έξυπνη** μαθήτρια, Ο Έλληνας αθλητής θα πάρει το **χρυσό** μετάλλιο. Συμφωνεί με τα ονόματα τα οποία προσδιορίζει ως προς το γένος, την πτώση και τον αριθμό.

Οι κατηγορίες των επιδέτων με βάση τη σημασία τους

- **περιγραφικά επίδετα**: αποδίδουν στα ονόματα που προσδιορίζουν:
 - » **ιδιότητες/εξωτερικά χαρακτηριστικά**, όπως μέγεθος, ύψος, έκταση, πυκνότητα, μήκος, βάρος (τα επίδετα της κατηγορίας αυτής είναι διαβαθμίσιμα): π.χ. μεγάλος-η-ο, ψηλός-ή-ό, πυκνός-ή-ό, μακρύς-ιά-ύ.
 - » **ιδιότητες/εξωτερικά χαρακτηριστικά**, όπως μορφή, σχήμα, ύλη, χρώμα (τα επίδετα της κατηγορίας αυτής είναι, συνήθως, μη διαβαθμίσιμα/συγκρίσιμα): π.χ. διώροφος-η-ο, τριγωνικός-ή-ό, κίτρινος-η-ο, σιδερένιος-α-ο.
 - » **ιδιότητες/ψυχροσυνασθηματικά χαρακτηριστικά** (τα επίδετα της κατηγορίας αυτής είναι μη διαβαθμίσιμα): π.χ. γελαστός-ή-ό, εύθυμος-η-ο.
 - » **ιδιότητες/χωροχρονικά χαρακτηριστικά** (τα επίδετα της κατηγορίας αυτής είναι μη διαβαθμίσιμα): π.χ. ορεινός-ή-ό, πεδινός-ή-ό, ωριαίος-α-ο, πρωινός-ή-ό, ελληνικός-ή-ό.
 - » **ιδιότητες**, όπως καταγωγή/συγγένεια (τα επίδετα της κατηγορίας αυτής είναι μη διαβαθμίσιμα): π.χ. μητρικός-ή-ό, αδελφικός-ή-ό.
- **ταξινομικά επίδετα**: ταξινομούν τα ονόματα που προσδιορίζουν σε **κατηγορίες** (τα επίδετα της κατηγορίας αυτής είναι μη διαβαθμίσιμα): π.χ. αστικός-ή-ό, ποινικός-ή-ό, δημόσιος-α-ο, πρωτοβάθμιος-α-ο, σχολικός-ή-ό.
- **αξιολογικά επίδετα**: αποδίδουν στα ονόματα που προσδιορίζουν **αξιολογικό χαρακτηριστικό** (τα επίδετα της κατηγορίας αυτής είναι διαβαθμίσιμα): π.χ. σπουδαίος-α-ο, φτηνός-ή-ό, ωραίος-α-ο.

Η κλίση του επιδέτου

Κατηγορίες επιδέτων βάσει της μορφολογικής διάκρισης του γένους

Τρικατάληκτα	-ος-η-ο -ός-ή-ό	Ο χαρακτήρας (το τελευταίο γράμμα / γράφημα του δέματος) είναι σύμφωνο, ο, α, αι	εύκολος-η-ο καλός-ή-ό όγδοος-η-ο αέναιος-η-ο ακέραιος-η-ο
	-ος-α-ο	Ο χαρακτήρας είναι έ/αί, αι, ι/ει, ύ/εί/οί, ό/ώ	άξιος-α-ο/βόρειος-α-ο κρύος-α-ο/αστείος-α-ο γελοίος-α-ο ωραίος-α-ο/νέος-α-ο δίκαιος-α-ο/αδώς-α-ο/αδρόος-α-ο
	-ούχος-α-ο -φόρος-α-ο -ούργος-α-ο		αριστούχος-α-ο ελπιδοφόρος-α-ο πανούργος-α-ο
	-ος-ιά-ο		γλυκός-ιά-ό
	-ης-α-ικο		τσιγκούνης- α-ικο
	-άς-ού-δικο -ής-ού-δικο		υπναράς-ού- δικο μερακλής-ού-δικο

Παρατηρήσεις για την κλίση των επιθέτων:

- Τα **επίθετα αρσενικού γένους** κλίνονται σύμφωνα με το κλιτικό παράδειγμα των **τρικατάληκτων ονομάτων** (π.χ. άνθρωπος): τα **επίθετα αρσενικού γένους** με καταληκτικό μόρφημα **-ης/-ής ή -άς** στην ονομαστική ενικού κλίνονται σύμφωνα με τα αντίστοιχα **ανισοσύλλαβα αρσενικά δικατάληκτα ονόματα**, τα **επίθετα δηλυκού γένους** με καταληκτικό μόρφημα **-η/-ή/-α/-ιά** στην ονομαστική ενικού σύμφωνα με τα αντίστοιχα **ισοσύλλαβα δηλυκά δικατάληκτα ονόματα** (π.χ. δίκη, αυλή, λεμονιά, ευγένεια), ενώ αυτά με καταληκτικό μόρφημα **-ού** στην ονομαστική ενικού σύμφωνα με τα αντίστοιχα **ανισοσύλλαβα δηλυκά δικατάληκτα ονόματα**: τα **επίθετα ουδέτερου γένους** με καταληκτικό μόρφημα **-ο** στην ονομαστική ενικού κλίνονται σύμφωνα με τα αντίστοιχα **ισοσύλλαβα ουδέτερα δικατάληκτα ονόματα** (π.χ. άλογο).
- Εξαίρεση στα **επίθετα** με **κλιτικό μόρφημα -ος-η-ο** και χαρακτήρα **σύμφωνο** είναι επίθετα, όπως **γκρίζος-α-ο, μοντέρνος-α-ο, σκούρος-α-ο**, τα οποία σχηματίζουν το δηλυκό γένος σε **-α**.
- Τα **επίθετα** διατηρούν τον **τόνο** σε όλες τις πτώσεις στην **ίδια συλλαβή** στην οποία εμφανίζεται αυτός στην ονομαστική ενικού (π.χ. ο εύκολος, του εύκολου, τον εύκολο, οι εύκολοι, των εύκολων, τους εύκολους). Σπανιότερα, σε επίσημο ύφος, ο τόνος είναι δυνατό να μετακινηθεί στην παραλήγουσα (π.χ. υπέρ των ελευθέρων Ελλήνων), σύμφωνα με τον τονισμό των τρικατάληκτων ονομάτων.

Τρικατάληκτα

-ύς-ιά-ύ	βαρύς-ιά-ύ
-ύς-εία-ύ	ταχύς-εία-ύ

Παρατηρήσεις:

Το **αρσενικό** και το **ουδέτερο γένος** των **επιθέτων** αυτών κλίνεται ως εξής:

Ενικός αριθμός	-ύς	-ύς	-ύ	-ύ
	-ύ / -ιού	-έος	-ιού	-έος
	-ύ	-ύ	-ύ	-ύ
Πληθυντικός αριθμός	-ιοί	-είς	-ιά	-έα
	-ιών	-έων	-ιών	-έων
	-ιούς	-είς	-ιά	-έα

Ο πολύς-η πολλή-το πολύ

Ενικός αριθμός	πολύς	πολλή
	πολύ – (πολλού)	πολλής
	πολύ	πολλή
Πληθυντικός αριθμός	πολλοί	πολλές
	πολλών	πολλών
	πολλούς	πολλές

Λόγιες ποικιλίες επιθέτων

Κάποια **επίθετα** σχηματίζουν τους μορφολογικούς τύπους του **αρσενικού** και του **ουδέτερου γένους** σύμφωνα με τις ποικιλίες του λόγιου συστήματος της **ελληνικής γλώσσας** (στα δικατάληκτα επίθετα η κλίση του **αρσενικού** και του **δηλυκού γένους** ταυτίζεται):

Τρικατάληκτα	-ών-ούσα-όν	παρών-ούσα-όν
	-ων-ουσα-ον	επεύγων-ουσα-ον
Δικατάληκτα	-ής-ής-ές	ευγενής-ής-ές
	-ης-ης-ες	συνήθης-ης-ες
		ουσιώδης-ης-ες
	-ων, -ων, -ον	ευγνώμων-ων-ον

Τα **επίθετα** αυτά κλίνονται ως εξής:

Ενικός αριθμός	-ών	-ων	-όν	-ον	-ής	-ές	-ης	-ες	-ης	-ες	-ων	-ον
	-όντος	-οντος	-όντος	-οντος	-ούς	-ούς	-ους	-ους	-ους	-ους	-ονος	-ονος
	-όντα	-οντα	-όν	-ον	-ή	-ές	-η	-ες	-η	-ες	-ονα	-ον
Πληθυντικός αριθμός	-όντες	-οντες	-όντα	-οντα	-είς	-ή	-εις	-η	-εις	-η	-ονες	-ονα
	-όντων	-όντων	-όντων	-όντων	-ών	-ών	-ων	-ων	-ών	-ών	-όνων	-όνων
	-όντες	-οντες	-όντα	-οντα	-είς	-ή	-εις	-η	-εις	-η	-ονες	-ονα

Κάποια **επίδετα** (συνήθως δηλωτικά χρωμάτων) είναι **άκλιτα** σε όλες τις πτώσεις όλων των γενών:

Άκλιτα επίδετα	ο, η, το γκρι	ο, η, το καφέ
	ο, η, το μπλε	ο, η, το σικ
	ο, η, το θαλασσί	ο, η, το μπλαζέ

Παραθετικά επιθέτων

Τα **διαβαθμίσιμα επίδετα**, τα οποία είδαμε στις κατηγορίες των επιθέτων, είναι αυτά που διακρίνονται σε τρεις **βαθμούς**. Οι **βαθμοί** αυτοί των **επιθέτων** δηλώνουν **σύγκριση** μεταξύ **ονομάτων** που βρίσκονται στην ίδια πρόταση με **επίδετα** συγκεκριμένου βαθμού και έχουν την ιδιότητα που δηλώνουν τα **επίδετα** αυτά.

Οι **βαθμοί των επιθέτων** είναι οι εξής:

- **θετικός**, που δηλώνει συγκεκριμένη ιδιότητα ενός ονόματος,
- **συγκριτικός**, που δηλώνει ότι ένα **όνομα** έχει την ιδιότητα που δηλώνει το **επίδετο** σε **μεγαλύτερο** (σύγκριση ανωτερότητας) ή σε **μικρότερο βαθμό** (σύγκριση υστέρησης) από ένα άλλο,
- **σχετικός υπερθετικός**, που δηλώνει ότι το **όνομα** έχει την **ιδιότητα** που δηλώνει το **επίδετο** σε **μεγαλύτερο** (σύγκριση ανωτερότητας) ή σε **μικρότερο βαθμό** (σύγκριση υστέρησης) από όλα τα **ονόματα-μέλη** της ίδιας εννοιολογικής κατηγορίας,
- **απόλυτος υπερθετικός**, που δηλώνει ότι το **όνομα** έχει την **ιδιότητα** που δηλώνει το **επίδετο** σε **πολύ μεγάλο** (σύγκριση ανωτερότητας) ή **πολύ μικρό βαθμό** (σύγκριση υστέρησης) σε σύγκριση με το σύνολο των ονομάτων της ίδιας εννοιολογικής κατηγορίας.

Παρακάτω παρουσιάζονται οι βαθμοί και οι διαφορετικές καταλήξεις που συναντάμε ανά ομάδα επιθέτων.

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός Σχετικός	Υπερθετικός Απόλυτος
-ος-η-ο -ος-α-ο	-ότερος-η-ο/ πιο + θετικός	ο + συγκριτικός	-όταπος-η-ο πολύ + θετικός
	λιγότερο + θετικός	ο + συγκριτικός	ελάχιστα + θετικός
-ύς, -εία, -ύ	-ύτερος-η-ο πιο + θετικός	ο + συγκριτικός	-ύταπος-η-ο πολύ + θετικός
	λιγότερο + θετικός	ο + συγκριτικός	ελάχιστα + θετικός
-ής-ής-ές	-έστερος-η-ο πιο + θετικός	ο + συγκριτικός	-έσταπος-η-ο πολύ + θετικός
	λιγότερο + θετικός	ο + συγκριτικός	ελάχιστα + θετικός
-ων-ων-ον	-έστερος-η-ο πιο + θετικός	ο + συγκριτικός	-έσταπος-η-ο πολύ + θετικός
	λιγότερο + θετικός	ο + συγκριτικός	ελάχιστα + θετικός

Λόγια ποικιλία επιθέτων

Κάποια **επίδετα** σχηματίζουν συγκεκριμένους μονολεκτικούς τύπους των **παραθετικών** τους (δηλαδή, του συγκριτικού και του υπερθετικού βαθμού), σύμφωνα με το κλιτικό παράδειγμα **λογιότερων τύπων**, όπως φαίνεται στον ακόλουθο πίνακα:

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
απλός, -ή, -ό	απλούστερος, -η, -ο	απλούστατος, -η, -ο
κακός, -ή, -ό	χειρότερος, -η, -ο	χείριστος, -η, -ο/κάκιστος, -η, -ο
καλός, -ή, -ό	καλύτερος, -η, -ο	κάλλιστος, -η, -ο
λίγος, -η, -ο	λιγότερος, -η, -ο	ελάχιστος, -η, -ο
μεγάλος, -η, -ο	μεγαλύτερος, -η, -ο	μέγιστος, -η, -ο
μικρός, -ή, -ό	μικρότερος, -η, -ο	ελάχιστος, -η, -ο
πολύς, πολλή, πολύ	περισσότερος, -η, -ο	πλείστος, -η, -ο

Στην **ελληνική γλώσσα** απαντώνται και κάποιοι τύποι **παραθετικών επιθέτων** οι οποίοι προκύπτουν από λόγιο ή μη λόγιο **επίρρημα** θετικού βαθμού: π.χ. άνω ---> ανώτερος-η-ο/ανώτατος-η-ο, κάτω ---> κατώτερος-η-ο/κατώτατος-η-ο, άπω ---> απώτερος-η-ο/απώτατος-η-ο, πλησίον ---> πλησιέστερος-η-ο.

Αριθμητικά

Τα **αριθμητικά**, ως λεξική κατηγορία της οποίας τα μέλη δηλώνουν αριθμητικά προσδιορισμένη ποσότητα ή σειρά, είναι δυνατά να έχουν τη θέση κεφαλής μιας **επιθετικής ή ονοματικής φράσης** και τις αντίστοιχες **συντακτικές σχέσεις και σημασιολογικούς ρόλους**. Τα **αριθμητικά** χωρίζονται σε:

- **απόλυτα** (ένα, δύο, τρία κ.λπ.): δηλώνουν την ποσότητα, τον χρόνο, την απόσταση, το μέγεθος του ονόματος που προσδιορίζει το αριθμητικό.
Μονολεκτικά γράφονται τα **αριθμητικά** από το ένα έως και το δεκαεννέα, το χίλια, οι δεκάδες (είκοσι, τριάντα) και οι εκατοντάδες (διακόσια, τριακόσια, τετρακόσια).
- **τακτικά** (πρώτος, δεύτερος, τρίτος κ.λπ.): δηλώνουν σειρά.
- **αναλογικά** (δι-πλάσιος, τρι-πλάσιος): δηλώνουν σύγκριση μεταξύ δύο όρων.
- **πολλαπλασιαστικά** (α-πλός, δι-πλός, τρι-πλός κ.λπ.): δηλώνουν από πόσα μέρη αποτελείται κάτι.

Συνδυαστικότητα:

- δέχονται ως **συμπλήρωμα** κλιτικό: π.χ. οι δυο μας,
- δέχονται την αντιθετική αντωνυμία ως **προσδιορισμό**: Άλλο ένα ποτηράκι κρασί, σε παρακαλώ.

Ονοματικές Αντωνυμίες

Οι **ονοματικές αντωνυμίες** ανήκουν στις κλίτες λεξικές ομάδες. Ονομάζονται έτσι, επειδή έχουν τη θέση κεφαλής μιας **ονοματικής φράσης**, μονολεκτικής ή περιφραστικής, και τις αντίστοιχες **συντακτικές σχέσεις και σημασιολογικούς ρόλους**: π.χ. Ο Νίκος και η Μαρία δεν θέλουν να έρθεις. Σ' **εκείνους** να κάνεις τα παράπονά σου.

Τα είδη των ονοματικών αντωνυμιών

Τα είδη των **ονοματικών αντωνυμιών** είναι τα εξής:

Προσωπικές	εγώ, εσύ, αυτός	
Επιτατικές	ίδιος-α-ο	μόνος-η-ο
Αυτοπαθητικές	εαυτός μου, σου, του	
Αλληλοπαθητικές	ο ένας-η μία-το ένα τον/την/το άλλον-η-ο	
Δεικτικές	(ε)τούτος-η-ο, εκείνος-η-ο	τέτοιος-α-ο, τόσοσ-η-ο
Κτητικές	δικός-ή-ό μου, δικός-ή-ό σου, δικός-ή-ό του/της	
Ερωτηματικές	ποιος-α-ο, τι	πόσος-η-ο
Αόριστες	ένας - μία/μία - ένα, κάτι, κατιτί, κάποιος-α-ο, ορισμένος-η-ο	κανένας/κανείς-μιά/μία-ένα, τάδε, δείνα, τίποτε/τίποτα
Αοριστολογικές	όποιος-α-ο, ό,τι, οτιδήποτε, όσος-η-ο	οποιοσδήποτε-αδήςποτε-οδήςποτε οσοσδήποτε-ηδήςποτε-οδήςποτε
Ποσοδεικτικές	όλος-η-ο, κάμποσος-η-ο, μερικοί-ές-ά	λίγος-η-ο, πολός-λλή-ύ διάφοροι-ες-α, μπόλικος-η-ο
Αντιθετική	άλλος-η-ο	
Καθολικές	καθένας-μιά/μία-ένα	καθετί

Προσωπικές αντωνυμίες

Οι **προσωπικές αντωνυμίες**, ως κεφαλές μονολεκτικής ΟΦ, διέπονται από συντακτικές σχέσεις και σημασιολογικούς ρόλους, οι οποίοι ταυτίζονται με τις αντίστοιχες σχέσεις και ρόλους μιας ΟΦ [οι **προσωπικές αντωνυμίες** δηλώνουν **πρόσωπα** (α΄, β΄ και γ΄) και στην **ονομαστική πτώση** αντιστοιχούν με τα **πρόσωπα του ρήματος**].

Κλίση:Οι **προσωπικές αντωνυμίες** κλίνονται ως εξής:

Α΄ πρόσωπο		Β΄ πρόσωπο		Γ΄ πρόσωπο					
εγώ		εσύ		αυτός	τος	αυτή	τη	αυτό	το
εμένα	μου	εσένα	σου	αυτού	του	αυτής	της	αυτού	του
εμένα	με	εσένα	σε	αυτόν	τον	αυτή(ν)	τη(ν)	αυτό	το
εμείς		εσείς		αυτοί	τοι	αυτές	τες	αυτά	τα
εμάς	μας	εσάς	σας	αυτών	τους	αυτών	τους	αυτών	τους
εμάς	μας	εσάς	σας	αυτούς	τους	αυτές	τις / τες	αυτά	τα

Παρατηρήσεις

- Οι μονοσύλλαβοι τύποι κάθε προσώπου ονομάζονται **ασθενείς** ή **εγκλιτικοί τύποι** της **προσωπικής αντωνυμίας** ή **κλιτικά**: είναι συχνότεροι στην επικοινωνία από τους **ισχυρούς τύπους**, οι οποίοι χρησιμοποιούνται, για να δοθεί **έμφαση** στο πρόσωπο που δηλώνει η **αντωνυμία** ή να τονιστεί μια **αντίθεση**: π.χ. **Εσένα** θέλει να βοηθήσει, όχι τον συμμαθητή σου.
- Τα **κλιτικά** λειτουργούν ως κεφαλές μονολεκτικής ΟΦ: δηλαδή, ως μονολεκτικές ΟΦ, αποτελούν **συμπληρώματα** κεφαλής ΟΦ ή **προσδιορισμοί** απλών ΟΦ και διέπονται από τους αντίστοιχους **σημασιολογικούς ρόλους**: π.χ. Το βιβλίο **σου** είναι πάνω στο ράφι.

Συνδυαστικότητα:

- Δέχονται ως **μη περιοριστικό προσδιορισμό** επιτατική αντωνυμία: π.χ. Εσύ ο **ίδιος** με πλησίσσες...

Υποκατηγορίες προσωπικών αντωνυμιών**Επιτατικές αντωνυμίες**

- Οι **επιτατικές αντωνυμίες** δηλώνουν τη μοναδικότητα ενός προσώπου/πράγματος, δηλώνουν το είδος/κατηγορία στην οποία ανήκει το αντικείμενο/η πράξη/η κατάσταση στα οποία αναφέρονται ή ισοδυναμούν, με κάποιο τρόπο, με αυτοπαθητική αντωνυμία: π.χ. Ήθελε να κάνει τη δουλειά **μόνος του**, χωρίς να συνεργαστεί με τους συναδέλφους του. Θα απαντήσει στο τηλέφωνο **ο ίδιος**/Και εγώ το **ίδιο** θα κάνω, θα μιλήσω στον δικό μου διευθυντή για αύξηση. Μου αρέσει το αυτοκίνητό σου και θα αγοράσω το **ίδιο**. Οι **επιτατικές αντωνυμίες** είναι δυνατό να είναι κεφαλές ΟΦ που χαρακτηρίζεται ως προς την οριστικότητα της από οριστικό ή αόριστο άρθρο.

Κλίση:Οι **επιτατικές αντωνυμίες** κλίνονται όπως τα **επίδετα** σε **-ος, -η, -ο**.**Συνδυαστικότητα:**

- Η αντωνυμία **μόνος-η-ο** δέχεται ως **συμπλήρωμα** τη γενική του ασθενούς τύπου της προσωπικής αντωνυμίας: π.χ. Ήρθε **μόνος του**.
- Η αντωνυμία **ίδιος-η-ο** δέχεται ως **συμπλήρωμα** προδετική φράση: π.χ. Το ίδιο με σένα θα κάνω και εγώ (ο **σημασιολογικός ρόλος** του συμπληρώματος είναι το θέμα).

Αυτοπαθητικές αντωνυμίες

Η **αυτοπαθητική αντωνυμία**, η οποία δηλώνει ότι ο ομιλητής ταυτίζεται ή ταυτίζει τον συνομιλητή του ή κάποιο τρίτο πρόσωπο με τον δράστη ή τον δέκτη μιας ενέργειας, κλίνεται ως εξής:

ο εαυτός μου	ο εαυτός σου	ο εαυτός του/της
του εαυτού μου	του εαυτού σου	του εαυτού του/της
τον εαυτό μου	τον εαυτό σου	τον εαυτό του/της
ο εαυτός μας	ο εαυτός σας	ο εαυτός τους
του εαυτού μας/των εαυτών μας	του εαυτού σας/των εαυτών σας	του εαυτού τους/των εαυτών τους
τον εαυτό μας και τους εαυτούς μας	τον εαυτό σας/τους εαυτούς σας	τον εαυτό τους/τους εαυτούς τους

Αλληλοπαθητική αντωνυμία

Η **αντωνυμία** αυτή αναδεικνύει τη σύνδεση του **δέκτη** και του **δράστη** σε σχέση με την ενέργεια του ρήματος μιας πρότασης: π.χ. Ο Γιάννης και η Μαρία κοίταζαν ο ένας τον άλλον.

Δεικτικές αντωνυμίες

Το πρόσωπο ή αντικείμενο στο οποίο αναφέρονται οι **δεικτικές αντωνυμίες** το αντιλαμβανόμαστε αν δείξουμε προς την κατεύθυνση που δηλώνουν ή αν τις συνδέσουμε με το **όνομα** στο οποίο αναφέρονται σε ένα κείμενο.

Κλίση:

Οι **δεικτικές αντωνυμίες** κλίνονται όπως τα επίθετα σε **-ος, -η, -ο**.

“

Συνήθως, η **προσωπική αντωνυμία** *αυτός-ή-ό* και η **δεικτική αντωνυμία** *τούτος-η-ο* χρησιμοποιείται για πρόσωπα/πράγματα **κοντά** στον ακροατή, ενώ η **δεικτική αντωνυμία** *εκείνος-η-ο* για πρόσωπα/πράγματα **μακριά** από τον ακροατή και τον ομιλητή.

”

Συνδυαστικότητα:

- Πολλές φορές οι δεικτικές αντωνυμίες δέχονται **αριθμητικά** ως **περιοριστικό προσδιορισμό**: π.χ. Δύο τέτοια θα ήθελα.

Κτητική αντωνυμία

- Η **κτητική αντωνυμία** αποτελείται από το επίθετο δικός, δική, δικό και τον **ασθενή τύπο** της **προσωπικής αντωνυμίας**. Ως **ονοματικές αντωνυμίες** αποτελούν **κεφαλές απλής ονοματικής φράσης**, η οποία είναι δυνατό να χαρακτηρίζεται ως προς την οριστικότητα της από οριστικό ή αόριστο άρθρο: π.χ. -Η αυλή μας θέλει καθαρίσμα. -Και η δική μας.

Ο **σημσιολογικός** της ρόλος είναι η δήλωση **του κτήτορα**.

Α΄ πρόσωπο	ένας κτήτορας	δικός μου, δική μου, δικό μου
	πολλοί κτήτορες	δικός μας, δική μας, δικό μας
Β΄ πρόσωπο	ένας κτήτορας	δικός σου, δική σου, δικό σου
	πολλοί κτήτορες	δικός σας, δική σας, δικό σας
Γ΄ πρόσωπο	ένας κτήτορας	δικός του/της, δική του/της, δικό του/της
	πολλοί κτήτορες	δικός τους, δική τους, δικό τους

Κλίση:

Η **κτητική αντωνυμία** έχει τρία πρόσωπα και κλίνεται όπως τα **επίθετα** σε **-ος, -η, -ο**.

Ερωτηματικές αντωνυμίες

Οι **αντωνυμίες** αυτές εισάγουν **ερωτηματική πρόταση**.

Κλίση:

Οι **ερωτηματικές αντωνυμίες** κλίνονται όπως τα **επίθετα** σε **-ος, -α, -ο** (η αντωνυμία **τι** είναι **άκλιτη**).

Αόριστες αντωνυμίες

Οι **αόριστες αντωνυμίες** αναφέρονται σε πρόσωπα/πράγματα χωρίς να γίνεται **καθορισμός** της **ταυτότητάς** τους: π.χ. Αν τηλεφωνήσει **κανείς**, πες του ότι έχω δουλειά. Οι αντωνυμίες **κάποιος-α-ο, ορισμένοι-ες-α** απαντώνται σε καταφατικές προτάσεις (**ειδικευτική δήλωση**), ενώ η αντωνυμία **κανείς-μία-ένα** σε ερωτηματικές και αποφατικές/αρνητικές (**μη ειδικευτική δήλωση**).

“

Συχνά, η **αόριστη αντωνυμία** *ένας, μια, ένα* συγχέεται με το αντίστοιχο **αόριστο άρθρο** ή το **αριθμητικό**:

Η **αντωνυμία** λειτουργεί ως **ΟΦ**: π.χ. Πάρε **ένα** και για μένα.

Το **αριθμητικό** δηλώνει ποσότητα και αντιστοιχεί σε **ΕπΦ**: π.χ. Πάρε **ένα** μόνο παγωτό, όχι παραπάνω.

Το **αόριστο άρθρο** συνδυάζεται με όνομα άγνωστης ταυτότητας: π.χ. Συνάντησα **έναν** μαθητή και...

”

Κλίση:

Οι **αόριστες αντωνυμίες** κλίνονται όπως τα **επίδετα** σε **-ος, -α, -ο** (κάποιος-α-ο, ορισμένοι-ες-α) ή το **αόριστο άρθρο** (κανένας-μία-ένα). Οι αντωνυμίες *κάτι/κατιτί, τάδε, δείνα* είναι **άκλιτες**.

Συνδυαστικότητα:

- Οι αόριστες αντωνυμίες δέχονται ως **μη περιοριστικούς προσδιορισμούς** ΟΦ με κεφαλή τη γενική του ασθενούς τύπου της προσωπικής αντωνυμίας, δεικτική ή αόριστη αντιδετική αντωνυμία, ΕπΦ ή προδετική φράση (οι **προσδιορισμοί** στις περιπτώσεις αυτές **ακολουθούν** και δεν προηγούνται της κεφαλής της ονοματικής φράσης με αόριστη αντωνυμία): π.χ. Κανείς **μας** δεν διαφώνησε. Κάποιοι **από μας** δεν συμπεριφέρονται σωστά. Κάτι **τέτοιο** λέω να αγοράσω κι εγώ, κάτι όμορφο, όχι τίποτα άλλο.
- Ο **σημασιολογικός ρόλος** της ΟΦ με κεφαλή κλιτικό και της ΠΦ αυτών είναι η δήλωση του συνόλου (επιμεριστική λειτουργία), ενώ της ΟΦ με κεφαλή δεικτική αντωνυμία ή της ΕπΦ η δήλωση **ιδιότητας/ποιότητας**.

Υποκατηγορίες αόριστων αντωνυμιών:

Αοριστολογικές αντωνυμίες

Οι **αοριστολογικές αντωνυμίες** εισάγουν **εξαρτημένες ονοματικές προτάσεις**: π.χ. Ας ακολουθήσει όποιος θέλει.

Κλίση:

Οι **αοριστολογικές αντωνυμίες** κλίνονται όπως τα **επίδετα** σε **-ος, -α, -ο** και **-ος, -η, -ο** (η αντωνυμία **ό,τι** είναι **άκλιτη**).

Ποσοδεικτικές αντωνυμίες

Οι **ποσοδεικτικές αντωνυμίες** αποτελούν **ποσοδείκτες**, καθώς δηλώνουν αόριστη ποσότητα (όχι συγκεκριμένο αριθμό): π.χ. Θα έρθουν **κάμποσοι** στην εκδρομή. Η αόριστη ποσότητα είναι δυνατό να είναι **διαβαδμίσιμη** (π.χ. πολλοί, λίγοι, περισσότεροι, ελάχιστοι).

Κλίση:

Οι **ποσοδεικτικές αντωνυμίες** κλίνονται όπως τα **επίδετα** σε **-ος, -α, -ο**.

Καθολικές/γενικευτικές αντωνυμίες

Οι αντωνυμίες αυτές δηλώνουν ένα **σύνολο ή το μέλος μιας ομάδας**: π.χ. Ο **καθένας** μπορεί να το καταλάβει. Βάλε μου μισό κιλό απ' το **καθένα**. Όλοι θα έρθουν στο πάρτι.

Κλίση:

Οι **καθολικές αντωνυμίες** κλίνονται όπως το **αόριστο άρθρο** (καθένας-μία-ένα). Η αντωνυμία **καθετί** είναι **άκλιτη**.

Αντιδετική αντωνυμία

- Η **αντιδετική αντωνυμία** διαφοροποιεί τους δράστες ή τους δέκτες μίας ρηματικής ενέργειας: π.χ. Άλλος θα πάει διακοπές σε βουνό, **άλλος** σε θάλασσα. Η **αντιδετική αντωνυμία** είναι δυνατό να είναι κεφαλή ΟΦ που χαρακτηρίζεται ως προς την οριστικότητά της από οριστικό ή αόριστο άρθρο.

Αναφορικές αντωνυμίες

Οι **αναφορικές αντωνυμίες** εισάγουν **εξαρτημένες επιδετικές προτάσεις** και αναφέρονται σε συγκεκριμένο **όνομα της ανεξάρτητης πρότασης** την οποία προσδιορίζουν.

Αναφορικές είναι οι αντωνυμίες **που** και ο **οποίος-α-ο**.

Επιδετικές αντωνυμίες

Οι **επιδετικές αντωνυμίες** λειτουργούν ως **περιοριστικοί προσδιορισμοί** ονοματικής φράσης: π.χ. Να, σ' **εκείνο** το σπίτι μένει ο θείος μου.

Οι επιθετικές αντωνυμίες είναι οι ακόλουθες:

Δεικτικές	αυτός-ή-ό, (ε)τούτος-η-ο εκείνος-η-ο	τέτοιος-α-ο, τόσοσ-η-ο
Κτητικές	δικός-ή-ό μου	δικός-ή-ό του/της
Ερωτηματικές	τι, ποιος-α-ο	πόσος-η-ο
Επιτατικές	ίδιος-α-ο	μόνος-η-ο
Αόριστες	κάποιος-α-ο, άλλος-η-ο ορισμένος-η-ο, ένας -μια/μία -ένα	κανένας/κανείς-μιά/μία-ένα ο, η, το τάδε, τίποτε/τίποτα, κάτι
Αοριστολογικές	όποιος-α-ο, ό,τι	όσος-η-ο
Αντιθετικές	άλλος-η-ο	
Ποσοδεικτικές	κάμποσος-η-ο, μερικοί-ές-ά	διάφοροι-ες-α, όλος-η-ο, ολόκληρος-η-ο
Καθολικές	κάθε	καθένας-μιά/μία-ένα

Παρατηρήσεις στις επιθετικές αντωνυμίες:

- Οι **δεικτικές αντωνυμίες** *αυτός-ή-ό, εκείνος-η-ο, τούτος-η-ο* και η **ποσοδεικτική** *όλος-η-ο* προσδιορίζουν έναρδρες ΟΦ, ενώ οι υπόλοιπες **δεικτικές**, οι **κτητικές**, οι **επιτατικές**, οι **αόριστες**, οι **ποσοτικές αντωνυμίες** και οι **καθολικές** *κάθε, καθένας-μιά-ένα* άναρδρες.
- Οι **κτητικές αντωνυμίες**, πολλές φορές, επιλέγονται αντί για τα **κλιτικά** με σημασιολογικό ρόλο τον **κτήτορα**, με στόχο να δοθεί **έμφαση** ή να δηλωθεί **αντίθεση**: π.χ. Το δικό μου βιβλίο είναι πάνω στο ράφι.

Επιρρήματα

Τα **επιρρήματα** ανήκουν στις άκλιτες λεξικές ομάδες, συμπληρώνουν ρήματα-κεφαλές ΡΦ ή προσδιορίζουν ΕπΦ, ΕπρΦ, ΟΦ και δηλώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσότητα ή προσδιορίζουν προτάσεις και δηλώνουν τροπικότητα/στάση για το περιεχόμενο της πρότασης.

π.χ. Μένει **κοντά** μας.

Ο αδελφός μου είναι **πολύ** εργατικός.

Πέταξε την μπάλα **πολύ** ψηλά.

Στην **πίσω** πόρτα χτυπήστε!

Ευτυχώς, η τλαιπωρία δεν κράτησε πολλή ώρα.

Σχηματισμός επιρρημάτων

Τα **επιρρήματα**:

- αποτελούν αυτοτελείς άκλιτες λέξεις που δηλώνουν χρόνο, ποσό, τόπο ή τρόπο (εδώ, εκεί, πάνω, κάτω, δεξιά, αριστερά, δίπλα/νωρίς, σήμερα, αύριο, κάποτε, χθες, φέτος, πέρσι/πολύ, λίγο, καθόλου, κάμποσο/έτσι, κάπως, αλλιώς),
- παράγονται από **επίθετα** μέσω των παραγωγικών επιθημάτων **-α** ή **-ως** και δηλώνουν τρόπο (ωραίος-α-ο ---> ωραία, εύκολος-η-ο ---> εύκολα, καλός-ή-ό ---> καλά/καλώς, βαρύς-ιά-ύ ---> βαριά/βαρέως, ταχύς-εία-ύ ---> ταχέως, σφφρων-ων-ον ---> σφφρόνως, επείγων-ουσα-ον ---> επειγόντως), τόπο (ψηλός-ή-ό ---> ψηλά, κοντός-ή-ό ---> κοντά, χαμηλός-ή-ό ---> χαμηλά, βαθύς-ιά-ύ ---> βαθιά, μακρύς-ιά-ύ g μακριά), ποσό (αρκετός-ή-ό ---> αρκετά), τροπικότητα/στάση (σίγουρος-η-ο ---> σίγουρα, πραγματικός-ή-ό ---> πραγματικά, βέβαιος-η-ο ---> βέβαια/βεβαίως, ευχάριστος-η-ο ---> ευχαρίστως, πιθανός-ή-ό ---> πιθανώς, ενδεχόμενος-η-ο ---> ενδεχομένως, ειλικρινής-ής-ές ---> ειλικρινώς).

Τα **επιρρήματα** που λήγουν σε **-ως** (π.χ. βεβαίως) χρησιμοποιούνται, συνήθως, για να δηλώσουν πιο επίσημο ύφος σε σχέση με τα αντίστοιχα σε **-α** (π.χ. βέβαια).

Κάποιες φορές, ωστόσο, μεταξύ ομόρριζων επιρρημάτων με διαφορετικό παραγωγικό μόρφημα παρατηρείται αλλαγή της σημασίας: π.χ. **τέλεια** (δηλώνει τρόπο)/**τελειώς** (δηλώνει ποσό), **άμεσα** (δηλώνει τρόπο ή χρόνο)/**αμέσως** (δηλώνει χρόνο), **ευχάριστα** (δηλώνει τρόπο)/**ευχαρίστως** (δηλώνει στάση), **ιδιαίτερα** (δηλώνει ποσό)/**ιδιαίτερος** (δηλώνει τρόπο).

Υπάρχει και μία κατηγορία **επιρρημάτων** τα οποία χρησιμοποιούνται ως **δείκτες κειμενικής συνοχής**, με άλλα λόγια, για την επίτευξη συνοχής σε ένα κείμενο, για τη δήλωση της αλληλουχίας μεταξύ περιόδων ενός κειμένου ή μεταξύ παραγράφων/κειμενικών τμημάτων: π.χ. Έκανε πολύ μεγάλη προσπάθεια. **Ωστόσο**, δεν ήρθε το αποτέλεσμα που περίμενε. Τα **επιρρήματα** αυτά παράγονται από επίθετα στις περισσότερες περιπτώσεις και δηλώνουν προσθήκη (παράλληλα, ακόμη, επιπλέον, επιπρόσδετα, επίσης), αντίθεση (αντίθετα, ωστόσο, όμως, μολαταύτα), επεξήγηση (δηλαδή), αποτέλεσμα/συμπέρασμα (λοιπόν, άρα, επομένως, συνεπώς).

Παραδεικτικά επιρρημάτων

Ο σχηματισμός του **συγκριτικού** και του **υπερθετικού βαθμού** των **επιρρημάτων** που παράγονται από επίθετα πραγματοποιείται με βάση τον σχηματισμό των αντίστοιχων **επιδέτων**: **δίκαια/δικαι-ότερα - πιο δίκαια/δικαι-ότατα - πολύ δίκαια**, **ευθέως/ευθ-ύτερα- πιο ευθέως/ευθ-ύτατα - πολύ ευθέως**, **σαφώς/σαφ-έστερα - πιο σαφώς/σαφ-έστατα - πολύ σαφώς**. Κάποια από τα **επιρρήματα** που υπάρχουν ως αυτοτελείς λέξεις και δεν προέρχονται από επίθετα σχηματίζουν περιφραστικά τα παραδεικτικά τους (κάτω/πιο κάτω/πολύ κάτω).

Προδέσεις

Οι **προδέσεις** ανήκουν στις άκλιτες λεξικές ομάδες: πρόκειται για λέξεις με γραμματική σημασία (δηλώνουν, συνήδως, τόπο/τοπικό στόχο/τοπική πηγή, τρόπο, όργανο, χρόνο, αιτία, σκοπό, συνοδεία, όρο κ.λπ.), οι οποίες αποτελούν **κεφαλές προδετικής φράσης** και δέχονται ως **συμπληρώματα** ΟΦ ή, σπανιότερα, ΕπρΦ: π.χ. Θα επιστρέψει **από** το σχολείο στις 14.30 και θα ξαναπάει εκεί **για** λίγο.

Είδη προδέσεων

Μονολεκτικές	με, σε, για, από αντί, δίχως, εναντίον, εξαιτίας, έως, ίσαμε, κατά, μετά, μεταξύ, μέχρι, παρά, πριν, προς, σαν, χωρίς, ως
Περιφραστικές (τοπικό/χρονικό επίρρημα + πρόδεση)	ανάμεσα σε, αντί για, δίπλα σε, έξω από, κάτω από, μετά από, μέσα από, μέσα στο, πάνω από, πριν από, ύστερα από
Λόγιες	ανά, άνευ, διά, εις, εκ, εκτός, εν, ένεκα, εντός, επί, κατόπιν, λόγω, μείον, μέσω, περί, πλην, προ, συν, υπέρ, υπό, χάριν

Σύνδεσμοι

Οι **σύνδεσμοι** ανήκουν στις άκλιτες λεξικές ομάδες: η λειτουργία τους στον λόγο είναι να συνδέουν μεταξύ τους λέξεις, φράσεις και προτάσεις. Χωρίζονται σε δύο είδη:

- **παρατακτικοί**: χρησιμοποιούνται για να **συνδέσουν** φράσεις και προτάσεις οι οποίες δεν εξαρτώνται η μία από την άλλη (δηλαδή, δεν υποτάσσονται συντακτικά η μία στην άλλη ως συμπληρώματα ή προσδιορισμοί), αλλά διέπονται από την **ίδια συντακτική λειτουργία** (την ίδια **συντακτική σχέση** με άλλες φράσεις): π.χ. Δώσε μου τη γόμα και την ξύστρα. / Πάρε τηλέφωνο και πες του τα νέα.
- **υποτακτικοί**: χρησιμοποιούνται για να **συνδέσουν** μία ανεξάρτητη πρόταση με μία εξαρτημένη, καθώς η τελευταία δεν είναι δυνατό να εμφανιστεί μόνη της στον λόγο, αλλά αποτελεί συμπλήρωμα ή προσδιορισμό στην ανεξάρτητη: π.χ. Ο Γιάννης ζήτησε συγγνώμη, γιατί καθυστέρησε στο ραντεβού.

Είδη συνδέσμων

Στον διπλανό πίνακα καταγράφονται οι **παρατακτικοί** και οι **υποτακτικοί** σύνδεσμοι:

Είδη	Σύνδεσμοι
	Παρατακτικοί
Συμπλεκτικοί	και/κι, ούτε, μήτε, ουδέ, μηδέ
Διαχωριστικοί	ή, είτε
Αντιθετικοί	αλλά, μα, παρά, όμως
	Υποτακτικοί
Ειδικοί	πως, που, ότι
Χρονικοί	όταν, ενώ, καθώς, αφού, αφότου, πριν (πριν να), μόλις, προτού, ώσπου, ωσότου
Αιτιολογικοί	γιατί, επειδή, αφού, καθώς, εφόσον
Υποθετικοί	αν/εάν, άμα, εφόσον
Τελικοί	να, για να
Αποτελεσματικοί	ώστε (να), που
Εναντιωματικοί/παραχωρητικοί	αν και, ενώ, μολοντί, κι αν, ούτε κι αν
Ενδοιαστικοί (ή διστακτικοί)	μη(ν), μήπως
Συγκριτικός	παρά
Βουλητικός	να

Μορφολογικά δομικά συστατικά

Μόρφημα

Τα **μορφήματα** είναι τα ελάχιστα/τα πιο μικρά συστατικά των λέξεων, τα οποία είναι φορείς λεξικής σημασίας (δηλώνουν τη σημασία της λέξης) ή γραμματικής σημασίας (δηλώνουν γένος, πτώση, αριθμό, χρόνο, πρόσωπο) και δεν αναλύονται/τέμνονται σε μικρότερα μορφολογικά στοιχεία:

π.χ. τρέχ-εις, τρεχ-άτ-ος: το μόρφημα τρεχ- είναι **λεξικό μόρφημα** ως φορέας της λεξικής σημασίας, ενώ τα μορφήματα -εις, -άτος είναι **γραμματικά μορφήματα** ως φορείς γραμματικής σημασίας· το μόρφημα -εις είναι **κλιτικό γραμματικό μόρφημα** ως ενδείκτης χρόνου και προσώπου, ενώ το -άτος **παραγωγικό γραμματικό μόρφημα**, καθώς μέσω της προσθήκης του στο μόρφημα τρεχ- παράγεται μία νέα λέξη.

Λέξη

Η **λέξη** είναι η ελάχιστη ελεύθερη μορφή: αυτό σημαίνει ότι μια **λέξη** μπορεί να σταθεί μόνη της, αυτοτελώς στον γραπτό, προφορικό ή ψηφιακό κειμενικό λόγο ως ανεξάρτητο στοιχείο και όχι ως τμήμα άλλου συνθετότερου μορφολογικού συστατικού: π.χ. τρέχω, τρέχεις, παίζουμε, βασιλιάς, σοφός.

Συντακτικά δομικά συστατικά

Φράση

Οι φράσεις συνιστούν δομικά συστατικά, δηλαδή συστατικά της δομής της πρότασης, τα οποία αποτελούνται από αλληλεξαρτώμενες λέξεις: διακρίνονται σε **απλές και επαυξημένες φράσεις**.

Η **απλή φράση** είναι ένα δομικό συστατικό, το οποίο αποτελείται από την κεφαλή της φράσης, δηλαδή, μια λέξη που αποτελεί τον πυρήνα της φράσης και ανήκει σε συγκεκριμένη λεξική ομάδα/κατηγορία (η οποία δίνει και το όνομα στη φράση) και το συμπλήρωμα ή τα συμπληρώματα της κεφαλής αυτής.

Η **απλή φράση** μπορεί να είναι **μονολεκτική** και να αποτελείται αποκλειστικά από την κεφαλή της ή **περιφραστική**.

Η κεφαλή κάθε φράσης, ανάλογα με τη σημασία της, είναι δυνατό να δέχεται **συμπλήρωμα** ή **συμπληρώματα**, τα οποία την εξειδικεύουν και την αποσαφηνίζουν, καθώς, χωρίς αυτά, δεν θα μπορούσε να σταθεί σε κείμενο του προφορικού ή του γραπτού λόγου, θα ήταν ασαφής και ελλιπής ως προς τη σημασία της.

Συμπλήρωμα της κεφαλής μίας φράσης, λοιπόν, είναι η μονολεκτική ή περιφραστική φράση, η οποία υποχρεωτικά συνδυάζεται/συντάσσεται με την κεφαλή, η οποία, αν απουσιάζει, η κεφαλή, λόγω της σημασίας της, δεν είναι δυνατό να έχει νοηματική αυτοτέλεια σε μία πρόταση, δηλαδή, δεν μπορεί να σταθεί ως μονολεκτική φράση.

Παραδείγματα

- «**λύση του προβλήματος**» (απλή ονοματική φράση)·
- **λύση** είναι το **όνομα-κεφαλή**·
- **του προβλήματος** είναι **ονοματική φράση, συμπλήρωμα στην κεφαλή**·
- «**για τη λύση του προβλήματος**» (απλή προθετική φράση)·
- **για** είναι η **πρόδεση-κεφαλή**·

Η **επαυξημένη φράση** είναι ένα δομικό συστατικό της πρότασης, το οποίο αποτελείται από την κεφαλή της φράσης, το συμπλήρωμα ή τα συμπληρώματα της κεφαλής (**απλή φράση**) και τους προσδιορισμούς της απλής φράσης.

Προσδιορισμός της **απλής φράσης** είναι η μονολεκτική ή περιφραστική φράση η οποία **προαιρετικά** συνδυάζεται/συντάσσεται με αυτή την απλή φράση, καθώς εξειδικεύει τη σημασία της: με άλλα λόγια, προσθέτει κάποιες πληροφορίες στο πρόσωπο ή το πράγμα που δηλώνει η προσδιοριζόμενη απλή φράση (π.χ. τόπο, χρόνο, ποσό, αιτία, κτήτορα κ.λπ.), οι οποίες δεν είναι υποχρεωτικό να συμπεριληφθούν στο μήνυμα της απλής φράσης: το τελευταίο, και χωρίς τις πληροφορίες αυτές, είναι σαφές και στέκεται νοηματικά στον λόγο.

Παραδείγματα

- **καδιερωμένο διαγώνισμα** του τετραμήνου (επαυξημένη ονοματική φράση)·
- **διαγώνισμα** είναι το **όνομα-κεφαλή/μονολεκτική απλή ΟΦ**·
- **του τετραμήνου** είναι ονοματική φράση, προσδιορισμός στη μονολεκτική ΟΦ·

- **διαγώνισμα του τετραμήνου**, επανυξημένη ονομαστική φράση
- **καδιερωμένο, μονολεκτική απλή επιθετική φράση με κεφαλή μετοχή**, προσδιορισμός της επανυξημένης ονομαστικής φράσης.

Μορφές φράσεων/φραστικών δομών

Η ονομαστική φράση

Η **ονομαστική φράση (ΟΦ)** ονομάζεται έτσι, καθώς κεφαλή της είναι ένα **όνομα**. Η ΟΦ που αποτελείται αποκλειστικά από ένα όνομα-κεφαλή ονομάζεται **μονολεκτική απλή ονομαστική φράση**.

Συμπληρώματα του ονόματος-κεφαλής της απλής ΟΦ μπορεί να είναι:

- Ονομαστικές φράσεις με όνομα-κεφαλή σε γενική πτώση (το τηλέφωνο του Νίκου...)
- Ονομαστικές φράσεις με κεφαλή αδύνατο/εγκλιτικό τύπο προσωπικής αντωνυμίας σε γενική πτώση (η δήλωσή του...)
- Προθετικές φράσεις – ΠΦ (η επιθυμία για απόδραση...)

Τα **συμπληρώματα** και οι **προσδιορισμοί** αποτελούν **συντακτικές σχέσεις** μεταξύ ορισμένων φράσεων και της κεφαλής (τα συμπληρώματα) ή μεταξύ συγκεκριμένων φράσεων με άλλες απλές φράσεις (οι προσδιορισμοί).

Ωστόσο, κάθε **φράση-συμπλήρωμα ή φράση-προσδιορισμός** χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένο **σημασιολογικό ρόλο**, με άλλα λόγια, διαθέτει κάποια σημασιολογικά χαρακτηριστικά στο επικοινωνιακό πλαίσιο της ανταλλαγής μηνυμάτων, πραγματοποιεί μία επικοινωνιακή λειτουργία: π.χ. δηλώνει δράστη, δέκτη, τόπο, χρόνο, ποσό, σκοπό, αιτία, πηγή, προϋπόθεση, θέμα, βιώνοντα κ.λπ.

Οι **σημασιολογικοί ρόλοι** των ΟΦ με κεφαλή σε γενική πτώση που αποτελούν συμπληρώματα της κεφαλής μιας ΟΦ είναι δυνατό να είναι:

- δράστης (η νίκη **της ομάδας**)/συγγένεια (ο γιος του **Μ. Αλεξάνδρου**, ο αδελφός της **Ιφιγένειας**)
- δέκτης/στόχος (η απόλυση **του υπαλλήλου**, η διαγραφή **των αποστατών**), θέμα (η αφαίρεση **των πινακίδων**, το πλύσιμο **των ρούχων**, η επισκευή **του αυτοκινήτου**, η αποθήκευση **των τροφίμων**)/ωφελούμενος (η ενίσχυση **των χαμηλοεισοδηματιών**).

Περιοριστικοί Προσδιορισμοί της απλής ΟΦ μπορεί να είναι:

- Ονομαστικές φράσεις με όνομα-κεφαλή σε γενική πτώση (το εξοχικό σπίτι **του Γιάννη**)
- Ονομαστικές φράσεις με όνομα-κεφαλή σε πτώση ίδια με την κεφαλή (ο Νίκος **ο ηλεκτρολόγος**, όχι ο μαθηματικός...)
- Επιθετικές φράσεις – ΕπΦ (Ο Κωστάκης είναι **καλό** παιδί, ...**λέρωσαν** τους **φρεσκοβαμμένους** τοίχους)
- Επιρρηματικές φράσεις – ΕπρΦ (ο **πάνω** όροφος...).

Οι **σημασιολογικοί ρόλοι** των ΟΦ με κεφαλή σε γενική πτώση που αποτελούν περιοριστικούς προσδιορισμούς της απλής ΟΦ είναι δυνατό να είναι:

- κτήση (η τσάντα **της Μαρίας**)/δημιουργός (το ποίημα **του Παλαμά**)
- σκοπός (το σχολείο **της αναρρίχησης**)
- σύνολο (μια μερίδα **των ψηφοφόρων**)/περιεχόμενο (το ποτήρι **του κρασιού**)
- αιτία (η χαρά **της επιτυχίας**)
- ιδιότητα (το γλυκό **του κουταλιού**)
- τόπος (το μουσείο **της Ακρόπολης**)/τοπικό μέτρο (απόσταση **εκατό μέτρων**)/τοπική πηγή - προέλευση (ενδύματα **εισαγωγής**)
- χρόνος (τα λουλούδια **της άνοιξης**)/χρονικό μέτρο (δρόμος **δέκα λεπτών**)

Οι **σημασιολογικοί ρόλοι** των ΟΦ που αποτελούν περιοριστικούς προσδιορισμούς της απλής ΟΦ είναι δυνατό να είναι:

- ιδιότητα (Ο Νίκος **ο κουμπάρος** μου μένει στο εξωτερικό, όχι ο Νίκος **ο γείτονας**)
- επεξήγηση (η εφημερίδα **Το Φως**...)

Οι **σημασιολογικοί ρόλοι** των ΠΦ που αποτελούν συμπληρώματα της κεφαλής μιας ΟΦ είναι δυνατό να είναι:

- τόπος (το διαμέρισμα **στον πάνω όροφο**)

- πηγή/προέλευση (το λάδι **από την Καλαμάτα**)
- περιεχόμενο (το μπουκάλι **με το νερό**)
- σκοπός (τα εργαλεία **για το σκάψιμο**).

Οι **σημασιολογικοί ρόλοι** των ΕπΦ που αποτελούν περιοριστικούς προσδιορισμούς της απλής ΟΦ είναι δυνατό να είναι:

- ιδιότητα (Φέρε μου την **κόκκινη** τσάντα, οι **τιμωρημένοι** μαθητές δεν θα έρδουν στην εκδρομή),
- ποσό (τις **δύο** τυρόπιτες).

Συνήθως η ΕπΦ προηγείται της ΟΦ που προσδιορίζει, μπορεί όμως και να την ακολουθεί: π.χ. Ένα **μικρό** κομμάτι δέλω, Ένα κομμάτι **μικρό** δέλω.

Κάποιες φορές, για λόγους έμφασης, το οριστικό άρθρο επαναλαμβάνεται πριν και από την ΕπΦ και την ΠΦ: π.χ. Φέρε **την** τσάντα **την** κόκκινη.

Οι **σημασιολογικοί ρόλοι** των ΕπρΦ που αποτελούν περιοριστικούς προσδιορισμούς της απλής ΟΦ είναι δυνατό να είναι:

- τόπος (το **κάτω** διάζωμα).

Μη Περιοριστικοί Προσδιορισμοί της απλής ΟΦ μπορεί να είναι:

- ΟΦ (Η κυρία Μαρία, η **καθηγήτρια της οικιακής οικονομίας**, βγήκε στη σύνταξη)
- ΕπΦ (Η κυρία Μαρία, η **καθηγήτρια της οικιακής οικονομίας**, βγήκε στη σύνταξη. Η **καλή μας** καθηγήτρια...) Επιρρηματικές Φράσεις (Περίπου μία εβδομάδα κράτησε...)

Οι **σημασιολογικοί ρόλοι** των ΟΦ που αποτελούν μη περιοριστικούς προσδιορισμούς της απλής ΟΦ είναι δυνατό να είναι:

- ιδιότητα (Τα μενεξεδένια δειλινά, η **ποιητική συλλογή του Αντώνη Π.**, είναι διαθέσιμη στα βιβλιοπωλεία)
- επεξήγηση (Επισκεφτήκαμε έναν καταπληκτικό προορισμό, **την Κρήτη**, Ένα πράγμα μόνο σκέφτομαι, **τη νίκη**).

Οι **σημασιολογικοί ρόλοι** των ΕπΦ που αποτελούν μη περιοριστικούς προσδιορισμούς της απλής ΟΦ είναι δυνατό να είναι:

- ιδιότητα (Όταν φας αυτό το **νόστιμο** φαγητό...)

Οι **σημασιολογικοί ρόλοι** των ΕπρΦ που αποτελούν μη περιοριστικούς προσδιορισμούς της απλής ΟΦ είναι δυνατό να είναι:

- ποσοτική προσέγγιση (**Σχεδόν** όλοι θα έρδουν...)

Ο ρόλος του άρθρου

Το **άρθρο** χαρακτηρίζει/καθορίζει συγκεκριμένη ΟΦ, με την οποία συνδυάζεται συντακτικά, ως δείκτης **οριστικότητας**: με άλλα λόγια, καθορίζει αν η ΟΦ αυτή αναφέρεται σε **γνωστό** στοιχείο, το οποίο προαναφέρθηκε στο κείμενο ή είναι γνωστό στον ομιλητή λόγω της γνώσης του κόσμου την οποία αυτός διαθέτει. Επίσης, η λειτουργία του μπορεί να είναι **ειδικευτική** ή **γενικευτική** (δηλαδή, να συνδυάζεται με ΟΦ που αναφέρεται σε συγκεκριμένο πρόσωπο, αντικείμενο ή κατάσταση, ή σε γενική κατηγορία αντικειμένων, προσώπων κ.λπ.).

Παραδείγματα

Ο μαθητής του Γυμνασίου διακομίστηκε στο νοσοκομείο.

Το οριστικό άρθρο προσδίδει οριστικότητα στην ακόλουθη ΟΦ (μαθητής του Γυμνασίου), δηλαδή τη χαρακτηρίζει ως γνωστό στοιχείο. Στο συγκεκριμένο παράδειγμα, η λειτουργία του είναι ειδικευτική, καθώς η ΟΦ αναφέρεται σε συγκεκριμένο μαθητή.

Επιθετική φράση

Η **επιθετική φράση** (ΕπΦ) ονομάζεται έτσι, καθώς κεφαλή της είναι ένα **επίθετο** (ή επιθετική αντωνυμία ή αριθμητικό ή μετοχή). Συμπληρώματα του **επιθέτου-κεφαλής** μπορεί να είναι:

- Ονοματικές Φράσεις με όνομα-κεφαλή σε γενική πτώση (αντάξιοι **των προγόνων**)
- Ονοματικές Φράσεις με κεφαλή-αδύνατο τύπο προσωπικής αντωνυμίας σε γενική πτώση (Ένας γνωστός **μου**)

- Προδετικές Φράσεις (πολύ καλός **στους δρόμους ταχύτητας**)
- Οι **σημασιολογικοί ρόλοι** των ΟΦ που αποτελούν συμπληρώματα της κεφαλής μιας ΕπΦ είναι δυνατό να είναι:
- αξία/τίμημα/ποινή/έπαθλο (άξιος **τιμωρίας**)
 - αποτέλεσμα (υπαίτιοι **της ήττας**)
 - σύγκριση (ψηλότερος **του Γιάννη**)

- Οι **σημασιολογικοί ρόλοι** των ΟΦ που αποτελούν συμπληρώματα της κεφαλής μιας ΕπΦ είναι δυνατό να είναι:
- αναφορά (Είναι ικανός **στην επίλυση** προβλημάτων)
 - σκοπό (πολύ καλός **για ξυλουργικές εργασίες**)
 - αξία/έπαθλο/ποινή/τίμημα (άξιος **για βράβευση**)

Προσδιορισμός της απλής ΕπΦ μπορεί να είναι:

- Επιρρηματικές Φράσεις (Είναι **απίστευτα** βολικός ο καναπές...)

Ο **σημασιολογικός ρόλος** των ΟΦ που αποτελούν προσδιορισμούς της απλής ΕπΦ είναι δυνατό να είναι:

- ποσό (πολύ χαμηλή τιμή)
- τρόπο (ένα δέμα **καθαρά** οικονομικό)

Επιρρηματική φράση

Η **επιρρηματική φράση (ΕπρΦ)** ονομάζεται έτσι, καθώς κεφαλή της είναι ένα **επίρρημα**. **Συμπλήρωμα** του **επιρρήματος-κεφαλής** μιας ΕπρΦ είναι δυνατό να είναι:

- Ονοματικές Φράσεις με κεφαλή-αδύνατο τύπο προσωπικής αντωνυμίας σε γενική πτώση (εμείς **ερχόμαστε πίσω σας**)

Ο **σημασιολογικός ρόλος** των ΟΦ που αποτελούν συμπληρώματα της κεφαλής της ΕπρΦ είναι δυνατό να είναι:

- αναφορά (μπροστά **του**)

Προσδιορισμοί της απλής ΕπρΦ μπορεί να είναι:

- Επιρρηματική φράση (Περνάμε **πολύ** καλά μαζί σας).

Ο **σημασιολογικός ρόλος** των ΕπρΦ που αποτελούν προσδιορισμούς της απλής ΕπρΦ είναι δυνατό να είναι:

- ποσό (Ήταν **αρκετά** όμορφα στο χωριό)

Προδετική φράση

Η **προδετική φράση (ΠΦ)** ονομάζεται έτσι, καθώς κεφαλή της είναι μία **πρόδεση**, μονολεκτική ή περιφραστική. **Συμπλήρωμα** της **πρόδεσης-κεφαλής** μπορεί να είναι:

- Ονοματικές Φράσεις (Μίλησε με **απλό τρόπο**, Έπεσε από **τον αέρα**, Τα έδωσε στους **μαθητές**)
- Επιρρηματικές Φράσεις (Ήρθε από **πίσω σου**, Αυτά είναι για **κάτω**)

Πρόταση

Η **πρόταση** είναι ένα δομικό σχήμα, το οποίο αποτελείται από μία ρηματική φράση ως πυρήνα της πρότασης, μία ονοματική φράση ως υποκείμενο της ρηματικής φράσης και, προαιρετικά, από άλλες φράσεις ως προσδιορισμούς της ρηματικής ή της ονοματικής φράσης: π.χ. Ο Νίκος μελετάει Ιστορία για το αυριανό «διαγώνισμα».

- **μελετάει Ιστορία για το διαγώνισμα**, **επαυξημένη ρηματική φράση** με κεφαλή το ρήμα **μελετάει**· **συμπλήρωμα της κεφαλής** η **μονολεκτική απλή ονοματική φράση** **Ιστορία**· **για το διαγώνισμα** είναι **απλή προδετική φράση**, **προσδιορισμός της απλής ονοματικής φράσης**·
- **Ο Νίκος** είναι ονοματική φράση, **υποκείμενο της ρηματικής φράσης**.

Κειμενικοί τύποι

Κειμενικά είδη είναι σύνολα κειμένων με κοινά γλωσσικά και δομικά χαρακτηριστικά, τα οποία συνδέονται με συγκεκριμένες κοινωνικές διαδικασίες (π.χ. ενημέρωση, προσφορά εργασίας, οικονομική δράση, ψυχαγωγία, υποχρεώσεις στη διοίκηση του κράτους) και υπηρετούν συγκεκριμένο και αναγνωρίσιμο σκοπό σε μία κοινότητα: *άρθρα γνώμης, ανακοινώσεις, αναρτήσεις σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης, αφίσες, βιογραφικά σημειώματα, δημοσιογραφικά άρθρα, διαφημίσεις, διηγήματα, ενημερωτικά φυλλάδια, επιστημονικά άρθρα, λογαριασμοί, μηνύματα, μυθιστορήματα, ποιήματα, προσκλήσεις.*

Κειμενικοί τύποι είναι η περιγραφή, η αφήγηση, η εξήγηση, η διαδικασία/το πρωτόκολλο και η επιχειρηματολογία: αποτελούν μοντέλα κειμενικής οργάνωσης και γλωσσικών επιλογών.

1ος κειμενικός τύπος: Περιγραφή

Η **περιγραφή**, ως κειμενικός τύπος, αναπαριστά γλωσσικά τη μορφή και τα χαρακτηριστικά

- προσώπων, αντικειμένων, τοπίων, κτηρίων, ζώων,
- ψυχικών καταστάσεων, αλλά και
- φαινομένων, εθίμων, συμβάντων που επαναλαμβάνονται σε τακτά διαστήματα.

ΔΟΜΙΚΟ ΣΧΗΜΑ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΣ

- **Παρουσίαση** του περιγραφόμενου αντικειμένου/κτηρίου/τοπίου/προσώπου και ονομασία του.
- **Ένταξη*** του περιγραφόμενου αντικειμένου/προσώπου/κτηρίου/κατάστασης (είδους) σε μια γενικότερη/ευρύτερη **τάξη/κατηγορία/ομάδα** (γένος).
- **Ταξινόμηση*** του περιγραφόμενου αντικειμένου/προσώπου/κτηρίου/κατάστασης σε **υποκατηγορίες** ή σύνδεσή του από επιμέρους στοιχεία.
- **Παρουσίαση των βασικών/γενικών χαρακτηριστικών** του περιγραφόμενου αντικειμένου (μέγεθος, σχήμα, χρώμα, ιδιότητες προσώπων/αντικειμένων/κτηρίων, χαρακτηριστικά ψυχικών καταστάσεων, στάδια επαναλαμβανόμενων συμβάντων/φαινομένων).
- **Παρουσίαση των ειδικών και επιμέρους χαρακτηριστικών** του περιγραφόμενου αντικειμένου προσώπου/κτηρίου, με βάση τον **χωρικό άξονα**, ή τις **φάσεις/στάδια** του εθίμου/φαινομένου, με βάση τον **χρονικό άξονα**.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΣ

- **Προσδιορισμοί ως στοιχεία εξειδίκευσης** του περιγραφόμενου αντικειμένου/προσώπου/κτηρίου/κατάστασης: **περιγραφικά επίθετα** (αποδίδουν ιδιότητες), **ταξινομικά επίθετα** (εντάσσουν σε γενικές κατηγορίες), **επίθετα δηλωτικά χρόνου/τόπου**, **δηλωτικά ψυχικής κατάστασης**, **αξιολογικά επίθετα**.
- **Ρήματα** παροντικού χρόνου και μη συνοπτικής όψης, δηλωτικά αόριστης επανάληψης, **βοηθητικό ρήμα, συνδετικά ρήματα**
- **Μηχανισμοί κειμενικής συνοχής** (επιρρήματα, αντωνυμίες, κειμενικά επιρρήματα): δηλώνουν τοπική αλληλουχία.

Το * δείχνει **προαιρετική επιλογή** συγκεκριμένου δομικού ή γλωσσικού συστατικού.

2ος κειμενικός τύπος: Αφήγηση

Η αφήγηση, ως κειμενικός τύπος, αφορά τη γλωσσική αναπαράσταση ενός πραγματικού ή φανταστικού γεγονότος, που εξελίσσεται σε μια ορισμένη σειρά επεισοδίων.

ΔΟΜΙΚΟ ΣΧΗΜΑ ΑΦΗΓΗΣΗΣ

- **Εισαγωγή***: εισαγωγική συνοπτική αναφορά στο **συμβάν** που αποτελεί το περιεχόμενο του κειμένου.
- **Προσανατολισμός**: πληροφορίες για τα **πρόσωπα**, τον **χώρο** και τον **χρόνο** όπου εκτυλίχθηκε το γεγονός, την **αρχική κατάσταση** που λειτουργεί ως αιτία ή αφορμή για να εξελιχθεί η ιστορία.
- **Παρουσίαση** των επιμέρους επεισοδίων του παρουσιαζόμενου γεγονότος στον χρονικό άξονα.
- **Πλοκή/πρόβλημα***: το **πρόβλημα** που εμφανίζεται και η **δράση** για την επίλυσή του, τα πιθανά εμπόδια τα **γεγονότα** που ανατρέπουν την αρχική κατάσταση.
- **Οργανωτικά σχήματα**: χρονικός άξονας.
- **Κορύφωση*** του προβλήματος.
- **Λύση***: η τελική έκβαση της υπόθεσης.
- **Αξιολόγηση***: σχολιασμός των γεγονότων/χαρακτήρων από τον αφηγητή, διάσπαρτος στο κείμενο ή σε ξεχωριστή ενότητα.
- **Τελευταία ενότητα***: συμπεράσματα, επαναφορά στον πραγματικό χρόνο, επιμύθιο/γνωμικό.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΦΗΓΗΣΗΣ

- **Ρήματα σε παρελθοντικό χρόνο** (συνοπτικό, μη συνοπτικό, αφηγηματικό παροντικό, συντελεσμένο): λεξικά στοιχεία που δηλώνουν ενέργεια/δράση.
- **Μηχανισμοί συνοχής** (επιρρήματα, προθετικές φράσεις, εξαρτημένες προτάσεις): δηλώνουν αλληλουχία χρόνου.

Το * δείχνει προαιρετική επιλογή συγκεκριμένου δομικού ή γλωσσικού συστατικού.

3ος κειμενικός τύπος: Εξήγηση

Η εξήγηση ως κειμενικός τύπος αφορά την παρουσίαση και ερμηνεία της εμφάνισης κοινωνικών ή φυσικών φαινομένων, τα αίτια της δημιουργίας τους ή τα αποτελέσματά τους.

ΔΟΜΙΚΟ ΣΧΗΜΑ ΕΞΗΓΗΣΗΣ

- **Εισαγωγή**: αναφορά στο **φυσικό/κοινωνικό φαινόμενο** που αποτελεί τον θεματικό άξονα του κειμένου.
- **Περιγραφή***: παρουσίαση των **χαρακτηριστικών** του φαινομένου.
- **Παρουσίαση** των **διαδοχικών θεμάτων/διαδικασιών** που οδηγούν στην εμφάνιση του φαινομένου (**χρονικός άξονας**) ή **καταγραφή** των αιτιών του ή των αποτελεσμάτων του (**οργανωτικά σχήματα** φαινόμενο–αιτίου, αιτίου–αποτελέσματος).
- **Τελευταία ενότητα***: Γενικές **κρίσεις/σχόλια** του πομπού.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΞΗΓΗΣΗΣ

- **Ονοματικοποίηση**: χρήση **ονοματικής φράσης** με κεφαλή κοινό αφηρημένο όνομα αντί για ρηματική φράση, ώστε να είναι δυνατό να σχολιαστούν συγκεκριμένες ενέργειες/διαδικασίες που συνδέονται με ευρύτερες κατηγορίες φαινομένων.
- **Ρήματα δράσης και σκέψης** (συνήθως σε παροντικό χρόνο).
- **Μηχανισμοί συνοχής** δηλωτικοί **χρονικής/αιτιολογικής αλληλουχίας**.
- **Εξειδικευμένο ύφος/ορολογία**.

Το * δείχνει προαιρετική επιλογή συγκεκριμένου δομικού ή γλωσσικού συστατικού.

4ος κειμενικός τύπος: Διαδικασία/Πρωτόκολλο

Η διαδικασία/το πρωτόκολλο αποτελούν κατευθυντικές ακολουθίες πράξεων ή συμπεριφορών.

ΔΟΜΙΚΟ ΣΧΗΜΑ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ/ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ

Διαδικασία/οδηγίες

- Στόχος δράσης.
- Διαδοχικά βήματα εκτέλεσης της δράσης.

Πρωτόκολλο/κανόνες συμπεριφοράς/ενέργειες

- Στόχος δράσης.
- Βήματα/στάδια εκτέλεσης της δράσης.
- Οργανωτικό πρότυπο* επίλυσης προβλήματος (Πρόβλημα/Πιθανές λύσεις/Αξιολόγηση λύσεων/Τελικές επιλογές).
- Οργανωτικά σχήματα* δηλωτικά ενέργειας-προϋπόθεσης, ενέργειας-αιτίου, ενέργειας-αποτελέσματος.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ/ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ

- Ρήματα δράσης: έγκλιση προστακτική/προτρεπτική υποτακτική/οριστική α΄ πληθυντικό πρόσωπο/τροπικά ρήματα (πρέπει, μπορεί, οφείλει, υποχρεούται).
- Προσδιορισμοί με σημασιολογικό ρόλο τον τρόπο/ποσό: επιρρηματικές/προδετικές φράσεις, επιδετικές φράσεις.
- Μηχανισμοί συνοχής, δηλωτικοί τάξης/σειράς ενεργειών, και αιτιολογικοί προσδιορισμοί για την αποσαφήνιση των αιτίων.

Το * δείχνει προαιρετική επιλογή συγκεκριμένου δομικού ή γλωσσικού συστατικού.

5ος κειμενικός τύπος: Επιχειρηματολογία

Η επιχειρηματολογία, ως κειμενικός τύπος, έχει ως στόχο να πείσει τους δέκτες να αποδεχθούν την άποψη του πομπού ή να πραγματοποιήσουν την ενέργεια που προτείνει ο πομπός.

ΔΟΜΙΚΟ ΣΧΗΜΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

- Ισχυρισμός/θέση: η άποψη που υποστηρίζει ο πομπός.
- Υποστηρικτικά δεδομένα /μαρτυρίες: τα πληροφοριακά μέσα υποστήριξης της θέσης, προϊόντα συλλογισμού, ή τα γεγονότα/στατιστικά στοιχεία/επιστημονικά δεδομένα/παραδείγματα/μαρτυρίες/άποψεις ειδικών για την υποστήριξη της θέσης
- Οργανωτικά σχήματα αιτίου-αποτελέσματος, φαινομένου-αιτίου, αντίθεσης εννοιών/καταστάσεων, φαινομένου-παραδείγματος.
- Ανασκευή* αντίθετων απόψεων/επιχειρημάτων.
- Συμπέρασμα.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

- Μηχανισμοί συνοχής: κειμενικά επιρρήματα δηλωτικά χρονικής ακολουθίας, αιτιολογικής αλληλουχίας, συμπεράσματος.
- Τροπικότητα, δηλαδή δήλωση βεβαιότητας του πομπού για μια συγκεκριμένη άποψη/πληροφοριακά δεδομένα/μαρτυρίες ή αναγκαιότητας πραγματοποίησης ή υιοθέτησης μιας άποψης (εκφράζεται μέσω προτασιακών επιρρημάτων, τροπικών ρημάτων, ρηματικών εγκλίσεων, σχετικών λέξεων).
- Σχήματα λόγου/εκφραστικοί τρόποι* (π.χ. ειρωνεία, υπερβολή), emphaticοί μηχανισμοί* (π.χ. ρητορικές ερωτήσεις, επαναλήψεις/επαναφορές, προτάξεις στοιχείων σε μία πρόταση), απόλυτες/μετριαστικές εκφράσεις*, με στόχο τον επηρεασμό του αποδέκτη του κειμένου.
- Εξειδικευμένο ύφος/ορολογία*.

Το * δείχνει προαιρετική επιλογή συγκεκριμένου δομικού ή γλωσσικού συστατικού.

